

ਕੁੱਟਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮੀਏ

ਸਟੀਕ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾੜਾ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਭੁੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਏ ਸਟੀਕ

ਟੋਕਾਕਾਰ :

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾੜਾ

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ISBN 81-7205-201-4

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਾਰਚ 1998
ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜੁਲਾਈ 2006

ਮੁੱਲ : 75-00 ਰੁਪਏ

SIKHBOOKCLUB.COM

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਾਟਰਜ਼

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 006

S.C.O. 223-24, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 001

E-mail : singhbro@vsnl.com

Website : www.singhbrothers.com

ਛਾਪਕ :

ਪ੍ਰਿੰਟਵੈਲ, 146, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਤਤਕਰਾ

ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ	੪	
ਪਰਵੇਸ਼	੭	
ਸਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਬੂ ਮਹਲਾ ੫ (੧)	੩੧	
ਸਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਬੂ ਮਹਲਾ ੫ (੨)	੫੦	
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧	[ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ]	੨੫
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ ੨	[ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ]	੯੨
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ੩	[ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ] [ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ ਭੱਟ]	੧੧੪ ੧੩੦
	[ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਭੱਟ]	੧੪੧
	[ਸ੍ਰੀ ਭਿਖਾ ਭੱਟ]	੧੪੬
	[ਸ੍ਰੀ ਸਲੂ ਭੱਟ]	੧੫੪
	[ਸ੍ਰੀ ਭਲੂ ਭੱਟ]	੧੫੬
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪	[ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ]	੧੫੮
	[ਸ੍ਰੀ ਨਲੂ ਭੱਟ]	੧੮੨
	[ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ ਭੱਟ]	੨੧੩
	[ਸ੍ਰੀ ਮਸੁਰਾ ਭੱਟ]	੨੪੦
	[ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ ਭੱਟ]	੨੫੧
	[ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਭੱਟ]	੨੫੬
	[ਸ੍ਰੀ ਸਲੂ ਭੱਟ]	੨੬੬
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ੫	[ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ]	੨੨੧
	[ਸ੍ਰੀ ਮਸੁਰਾ ਭੱਟ]	੨੮੦
	[ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਬੰਸ ਭੱਟ]	੩੦੨

ਨਾਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ

੩੦੧ ਤੋਂ ੩੪੩

ਉਗਸੈਣ, ਉਧੋ, ਅਲੂਤੁ, ਅੰਗਰੇ, ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ, ਅੰਬਗੀਕ, ਈਸੁ, ਇੰਦ੍ਰ, ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ, ਸੇਸ, ਸੇਖ, ਸੁਖਵੇਉ, ਸੁਤੁ ਭਾਨ, ਸੁਦਾਮਾ, ਸਨਕਾਦਿ, ਸਪਤ ਸਮੁੱਦ੍ਰ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ, ਸਿਵ, ਹਰਨਾਖਸ, ਕੰਸ, ਕਛ, ਕਾਨੂ ਕੁਅਰ, ਕਿੰਨਰ, ਕਪਿਲਾਦਿ, ਕਬੀਰ, ਕਵਿਲਾਸ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਗੰਗਾ, ਗੰਗਾਵ ਪਿਤਾਮਹ, ਗਣ, ਗੌਤਮ, ਗੌਪਰਥ, ਗਨਿਕਾ, ਗੌਰਥ, ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿਧ, ਛਿਅ ਦਰਸ਼ਨ, ਛੰਦ ਮੁਠੀਸੁਰ, ਜਸੰਦ, ਜਥ, ਜੈ ਦੇਵ, ਜਨਕਾਦਿ, ਜਮਦਗਨਿ, ਜਪੁਨਾ, ਤੇਤੀਸ ਕੌਰਿ, ਤ੍ਰਿਲੇਚਨ, ਦਸਰਥ, ਚੌਪਤੀ, ਦੁਰਘਾ, ਧੇਮ, ਧੂ, ਨਾਮਾ, ਨਾਰਦ, ਨਵ ਨਾਥ, ਪਰਸਰਾਮੇਸਰ, ਪ੍ਰਹਾਰਾਦ, ਪਰੀਖੂਤ, ਪੁਰਾਣ, ਪਾਰਥਾਉ, ਪੁਰਉਉ, ਵਨਿੰਦੇ, ਬਿਸਨੁ, ਬੋਣਿ, ਬਿਦੁਰ, ਬੇਦ, ਬਿਪਾਸ, ਬ੍ਰਾਸ, ਬੰਮੁ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ, ਬਿਰੰਚਿ, ਬਰਾਹ, ਬਲਿ, ਭਰਥਰਿ, ਮਹਾਦੇਉ, ਮਛ, ਮਾਂਪਤਾ, ਰੁਕਮੀਗਾਦ, ਰਖ਼ਬੰਦੀ, ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ, ਰੰਗ-ਸੁਤ, ਰਵਿਦਾਸ, ਰਾਮ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਮੂਲ-ਤੁਕਾਂ ਹੇਠ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੇਧ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਖ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

ਧੁਨੀ—ਧੁਨੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਵਾਜ਼ (Sound)। ਭਾਸ਼ਾ (ਬੋਲੀ) ਧੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਲਈ ਧੁਨੀ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ‘ਅੱਖਰ’ ਜਾਂ ‘ਵਰਣ’ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਸਮੱਗਰ ਚਿੰਨ੍ਹਾਵਲੀ ਨੂੰ ‘ਲਿੱਪੀ’ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।

ਸੂਰ—ਪੰਜਾਬੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ‘ਓ, ਅ, ਇ’ ਇਹ ਤਿੰਨੇ *ਸੂਰ-ਅੱਖਰ ਮਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਬਾਕੀ ੩੨ ਅੱਖਰ ਵਿਅੰਜਨ ਕਹੀਦੇ ਹਨ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰ-ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਸਚਿਤ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਲਗਾਂ) ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਦਸ ਸੂਰ ਬਣਦੇ ਹਨ :

ਅ (ਮੁਕਤਾ), ਆ, ਇ, ਈ, ਉ, ਊ, ਏ, ਐ, ਓ, ਔ।

ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਸੂਰ ਜਦੋਂ ਵਿਅੰਜਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੂਰ-ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਲਗਾਂ) ਹੀ ਵਿਅੰਜਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਸੀਸ, ਕੌਮਤ, ਚੀਤ, ਜੀਤ। (ਸੂਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਰੂਪ ‘ਈ’ ਹੈ। ਵਿਅੰਜਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ‘ਈ’ ਦਾ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ‘ੈ’ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਵਿਅੰਜਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਹੈ।)

(ਨੋਟ—ਚੂਕਿ ਉਪਰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਂ ਕਹੀਦਾ ਹੈ।)

ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਸੂਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤਲਾ-ਸੂਰ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

* ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸੰਘ ਜਾਂ ਮੁੰਹ ਵਿਚਲੇ ਕੋਈ ਦੋ ਅੰਗ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਪਗਸ ਨਾ ਕਰਨ, ਉਹ ਸੂਰ-ਧੁਨੀਆਂ ਕਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਕਤਾ, ਇ, ਉ (ਹ੍ਰ.) ਸੂਰ ਆਖੀਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਆ, ਈ, ਉ, ਏ, ਐ, ਓ, ਔ ਦੀਰਘ ਸੂਰ ਕਹੀਦੇ ਹਨ।

- ਵਡਿਆਈਆ, ਖੰਡਾ, ਗੁਣਵੰਤਿਆ, ਭਗਤਾ, ਪੰਚਾ, ਗਲਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਆ’ (ਾ) ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।
- ਮੂਰਤਿ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਹੁਕਮਿ, ਦਾਤਿ, ਕੋਟ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਿ’ ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।
- ਕੋਟੀ, ਅਖਰੀ, ਪੰਡਤੀ, ਮਤੀ, ਸਬਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ੀ’ ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।
- ਘਰਹੁ, ਸਿਰਹੁ, ਦਿਲਹੁ, ਹਥਹੁ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕੜੇ ‘ੁ’ ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।
- ਕਰਹਿ, ਬੋਲਹਿ, ਸੁਣਹਿ, ਵੇਖਹਿ ਆਦਿ ਕਿਰਿਆਵੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਫ’ ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।
- ਨਾਉਂ, ਬਾਉਂ, ਕਾਉਂ, ਸਾਉਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਊ’ ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ, ਲਗਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਗੇ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਵੇਂ ਨੇਮਾਂ ਅਧੀਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਥੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਅਨਿਖਤਵਾਂ ਭਾਗ ਹਨ।

ਨਾਸਕੀ ਉਚਾਰਣ—ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅੰਜਨ ਜਾਂ ਸੂਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਕਲੇ, ਅਥਵਾ, ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਅਨੁਸ਼ਾਰ (ਟਿੱਪੀ ਜਾਂ ਕਿੰਦੀ ਦੀ ਧੁਨੀ) ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।

ਦੁੱਤ ਉਚਾਰਣ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਨਿਸਚਿਤ ਅੱਖਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਦੇ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਉਚਾਰਣ ਨੂੰ ‘ਦੁੱਤ ਉਚਾਰਣ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੁੱਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਅੱਧਰ (ੴ) ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇ—ਮਸਕਤਿ (ਮਸੱਕਤਿ), ਸਰਥਤ (ਸਰਵੱਤ), ਉਚਕਾ (ਉਚੱਕਾ), ਕੁਸਤ (ਕੁਸੱਤ), ਸੁਚਜੀ (ਸੁਚੱਜੀ), ਮੁਕਦਮ (ਮੁਕੱਦਮ), ਮੁਸਲਾ (ਮੁਸੱਲਾ), ਸਵਲੀ (ਸਵੱਲੀ), ਦੁਲਭ (ਦੁਲੱਭ) ਆਦਿ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧਰ (ੴ) ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ‘ਤੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ‘ਤੇ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ‘ਤੇ ਕੁਝ ਘੱਟ।

ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ—(ਓ) ਉਪਰ-ਬਲੇ ਲਿਖੇ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸੁੱਟ ਨੂੰ ‘ਦੁੱਤ’ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਦੁੱਤ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਤ ਨੂੰ ਲਗੀ ਲਗ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਆਏ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਅਰਧ-ਸੂਰ 'ਵ' ਦੀ ਬਦਲਵੀਂ ਲਗ-ਮਾੜੀ ਸੂਰ-ਧੁਨੀ (ਉ + ਅ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਅਰਧ-ਸੂਰ 'ਯ' ਦੀ ਬਦਲਵੀਂ ਲਗ-ਮਾੜੀ ਸੂਰ-ਧੁਨੀ (ਇ + ਅ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ—ਪੰਜਾਬੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪੰਜ ਅੱਖਰਾਂ (ਸ, ਖ, ਗ, ਜ, ਢ) ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਧੁਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਧੁਨੀ ਤਾਂ ਮੂਲਕ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਥਲੇ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਸ, ਖ, ਗ, ਜ, ਢ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ, ਬਲਚਲੀ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ੴ—‘ਸਹਜ’, ‘ਸਹਸਾ’, ‘ਜਹ’, ‘ਕਰਹ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ (ਲਗ-ਰਹਿਤ) ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ('ਹਿ') ਵਾਂਗ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ‘ਹ’ (ਮੁਕਤਾ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਖੜੀ-ਤੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰ ਸਹਿਤ—‘ਹ’ ਅੱਖਰ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਅਥਵਾ ਚਿੰਨ੍ਹ-ਤੁਪ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ 'ਦੁੱਤ-ਅੱਖਰ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਫਲ-ਸੂਰਪ ਸੰਬੰਧਤ ਅੱਖਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਭਾਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ‘ਭਾਰ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣ’ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ (ੴ) ਦੀ ਸੂਰ-ਧੁਨੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਸਮਾਜੀ ਸ਼ਬਦ—ਜਦੋਂ ਦੋ ਵਖ ਵਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਗਵੇਂ ਤੁਪ ਵਿਚ, ਇਕ ਸਾਂਝਾ (ਸੰਸਕਤ) ਸ਼ਬਦ-ਜੁੱਟ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਮਾਜੀ ਸ਼ਬਦ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇ—ਗੁਰ-ਬਾਣੀ, ਨਾਮ-ਰਸ, ਗੁਰ-ਸਿੰਖ, ਹਰਾਮ-ਬੋਰ, ਬੇਲ-ਵਿਗਾੜ, ਗਲ-ਵਢ, ਆਤਮ-ਗਿਆਨ, ਧਰਮ-ਖੰਡ, ਗਿਆਨ-ਖੰਡ, ਸਰਮ-ਖੰਡ, ਕਰਮ-ਖੰਡ, ਸਚ-ਖੰਡ ਆਦਿ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੁੱਟ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਰਥ ਨਿਖਰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ ੧. : ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬੋਧ ਭਾਗ ੨—ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਣ।

ਨੋਟ ੨. : ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਅਰਧ-ਬਿਸ਼ਾਮ ਲਈ ਚਿੰਨ੍ਹ 'ੴ' ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਬਿਸ਼ਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਸੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਫਿਕੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ੴ' ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰਵੇਸ਼

ਸਵਈਆਂ ਬਾਰੇ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੩੯੫ ਤੋਂ ੧੪੦੯ ਤਕ 'ਸਵਯੇ' ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਪੰਨਾ ੧੩੯੫ ਤੋਂ ੧੩੯੯ ਤਕ ਦੋ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀਂ 'ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ ਮਹਲਾ ੫' ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੧੩੯੯ ਤੋਂ ੧੪੦੯ ਤਕ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਏ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਹ 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧' (ਪੰਨਾ ੧੩੯੯-੯੦), 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ ੨' (ਪੰਨਾ ੧੩੯੧-੧੩੯੨), 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ੩' (ਪੰਨਾ ੧੩੯੨-੧੩੯੬), 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪' (ਪੰਨਾ ੧੩੯੬-੧੪੦੯), ਅਤੇ 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ੫' (ਪੰਨਾ ੧੪੦੯-੧੪੦੯) ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੋਨ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਗੁਰੂ-ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ੧੨੩ ਸਵਈਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੱਟ-ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਭੱਟ ਦਾ ਨਾਂ	ਸਵਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ				
	ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ਮਹਲੇ ਚਾਉਥੇ ਕੇ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ				
ਸ੍ਰੀ ਕਲੁ (ਕਲਸਹਾਰ) ਜੀ	੧੦	੧੦	੬	੧੩	੧੨
ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ (ਜਲੁ) ਜੀ	-	-	੫	-	-
ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਜੀ	-	-	੮	੮	-
ਸ੍ਰੀ ਭਿਖਾ ਜੀ	-	-	੨	-	-
ਸ੍ਰੀ ਨਲੁ ਜੀ	-	-	-	੧੬	-
ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ ਜੀ	-	-	-	੧੩	-
ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ ਜੀ	-	-	-	੨	੨
ਸ੍ਰੀ ਬਲੁ ਜੀ	-	-	-	੫	-
ਸ੍ਰੀ ਸਲੁ ਜੀ	-	-	੧	੨	-
ਸ੍ਰੀ ਭਲੁ ਜੀ	-	-	੧	-	-
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਬੰਸ ਜੀ	-	-	-	-	੨
ਜੇਤੁ ੧੧ ਭੱਟ	ਸਵਈਏ ੧੦	੧੦	੨੨	੬੦	੨੧ ੧੨੩

ਭੱਟ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਜੋ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੁਤਲਾਸੀ (ਖੇਜੀ, ਚਾਹਵਾਨ) ਸਨ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸਰਨਿ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮ-ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਗਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੌਲ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਨੇ ॥
 ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਹ ਮੁਖਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ ॥
 ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਉ ਲਾਧਉ ॥
 ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ ਰਹਤ ਕੇ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਤਿਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਣ ਹਉ ਕਿਆ ਕਹਉ ॥
 ਗੁਰੂ ਦਾਇ ਮਿਲਾਧਉ ਭਿਖਿਆ ਜਿਵ ਤੁ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ ॥੨॥੨੦॥
 (ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਜਗਿਆਸਾ ਦੇ ਪੇਸ਼-ਨਜ਼ਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਨਾਮੁ ਸੁਦਿੜ੍ਹੁ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਸਮਾਇਣੀ ਪਾਰਸ-ਛੁਹ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਭੱਟ ਨਲ੍ਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ :

ਕਚਹੁ ਕੰਚਨੁ ਭਾਇਅਉ ਸਥਦੁ ਗੁਰ ਸ੍ਰਵਣਹਿ ਸੁਣਿਓ ॥
 ਬਿਖੁ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਧਉ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖਿ ਭਣਿਅਉ ॥
 ਲੋਹਉ ਹੋਧਉ ਲਾਲੁ ਨਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਦਿ ਧਾਰੈ ॥
 ਪਾਹਣ ਮਾਣਕ ਕਰੈ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰ ਕਹਿਅਉ ਬੀਜਾਰੈ ॥
 ਕਾਠਹੁ ਸ੍ਰੀਖੰਡ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕੀਅਉ ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਆ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਆ ਸੇ ਪਸੁ ਪਰੋਤ ਸੁਰਿਨਰ ਭਾਇਆ ॥੨॥੨੧॥
 (ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੁੱਟ ਕਮਾਈ ਦੇ ਤੁਫਲੈਲ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕਤਾ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਤਮ-ਵਿਗਾਸੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਭੱਟ-ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਣ

ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਗਈ।

ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਖੇਵਾਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ, ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੱਟ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਅੰਕਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਗਿਆਰਾਂ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅੰਕਾਵਲੀ ਹੀ ਭਰੋਸੇ ਜ਼ੋਗ ਅਧਾਰ ਹੈ।

ਭੱਟ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ

ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਸਵਈਆਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਬਾਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ, ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਾ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਭੱਟ-ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਦੋ ਉਭਰਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ੋਗ ਹਨ :

1. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ।
2. ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬ-ਕਾਲੀ ਭਗਤਾਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ, ਸਿਧ-ਸਾਧਕਾਂ, ਤਪੀ-ਤਪੀਸ਼ਰਾਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਜਾਣਾ।

੧. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਭੇਦਤਾ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਭੇਦਤਾ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਖੂਰਾ ਭੱਟ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਚਿਤ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਇਸ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਪਰਨਿ ਗਗਨ ਨਵ ਖੰਡ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸੂਰੂਪੀ ਰਹਿਓ ਭਰਿ ॥

ਭਨਿ ਮਖੂਰਾ ਕਛੂ ਭੇਦੁ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨੁ ਪਰਤਖੁ ਹਰਿ ॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੦੯)

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰਾੰਦ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹੁਣ :

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰਬਿੰਦ ਜੀਉ ॥੪॥੯॥   (ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭ ਉਪਰਿ ॥
 ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਤਚਾਗਿ ਜਿਨਿ ਧੂ ਪਰਿ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਚਲਾਦ ਭਗਤ ਉਧਰੀਐ ॥
 ਹਸੁ ਕਮਲ ਮਥੇ ਪਰ ਧਰੀਐ ॥
 ਅਲਖ ਰੂਪ ਜੀਅ ਲਖਾ ਨ ਜਾਈ ॥
 ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਗਲ ਸਰਣਾਈ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸਾਤਿ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ ॥
 ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੇਹ ਨਿਸੁਵਰੁ ॥
 ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਰਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਬਨਵਾਰੀ ॥
 ਤਿਨਿ ਲਹਣਾ ਥਾਧਿ ਜੋਤਿ ਜਗਿ ਧਾਰੀ ॥
 ਲਹਣੈ ਪੰਥੁ ਧਰਮ ਕਾ ਕੀਆ ॥
 ਅਮਰਦਾਸ ਤਲੇ ਕਉ ਦੀਆ ॥
 ਤਿਨਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਸੋਦੀ ਬਿਨੁ ਥਪ੍ਰਉ ॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਖੈ ਨਿਧਿ ਅਪ੍ਰਉ ॥
 ਅਪ੍ਰਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪੈ ਨਿਧਿ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਫਲੁ ਲਹੀਐ ॥
 ਬੰਦਹਿ ਜੋ ਚਰਣ ਸਰਣਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਹੀਐ ॥
 ਪਰਤਖਿ ਦੇਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ ਆਦਿ ਰੂਪਿ ਪੋਖਣ ਭਰਣੈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸੇਵਿ ਅਲਖ ਗਤਿ ਜਾ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਤਾਰਣ ਤਰਣੈ ॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੦੯)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਅਭੇਦਤਾ ਕੇਵਲ ਭੱਟ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਕੁ (ਮ : ੫) ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਕੁ ਮਹਲਾ ੫ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅੰਕਿਤ ਅੰਤਰਕ ਦੀ ਸਵਯਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਵਯਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਦੇ ਪੇਸ਼-ਨਜ਼ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ
ਭਰਾਤ-ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਕੇ ਵਰਣਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਕ੍ਰ ਸਵਯਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠ
ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਰਸਪਰ
ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਛੂਹ
ਸਦਕਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਚਰਨੀਂ
ਲਗਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ :

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਦਰਿ, ਤੁਲਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਸਰਿ, ਏਕ ਜੀਹੁ ਕਿਆ ਬਖਾਨੈ ॥
ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੧॥,੨॥,੩॥,੪॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੯੫-੮੯)

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਤੇ ਧੰਨਿ ਜਨ, ਜਿਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਖਾਉ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਪਰਸਿਅਉ ਸਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਹ ਥੇ ਰਹਿਓ ॥੫॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨੁ ਪਰਸਿਓ ਤਿਨੁ ਸਭ ਕੁਲ ਕੀਓ ਉਧਾਰੁ ॥੬॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨੁ ਪਰਸਿਓ ਤੇ ਬਹੁਤਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਆਏ ॥੭॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨੁ ਪਰਸਿਓ ਤੇ ਇਤ ਉਤ ਸਦਾ ਮੁਕਤੇ ॥੮॥
ਬਲਿਓ ਚਰਾਗੁ ਅੰਧੂਰ ਮਹਿ ਸਭ ਕਲਿ ਉਧਰੀ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ ॥
ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਗਲ ਹਰਿ ਭਵਨ ਮਹਿ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥੯॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੯੬-੮੭)

ਸਮੱਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ
ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ ਅਤੇ ਇਕ-ਰੂਪਤਾ ਦਾ ਰਹੱਸ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਹਮ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ॥
ਹਮ ਮੂੜ ਮੁਗਾਧ ਅਸੁਧ ਮੰਤ ਹੋਤੇ
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਹਰਿ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥ਰਹਾਉ॥੫੯॥

(ਪੰਨਾ ੧੬੯)

ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਗੁਰ ਗੁਰ ਪੁਰਨ ਨਾਰਾਇਣਹ ॥
ਗੁਰ ਦਇਆਲ ਸਮਰਥ ਗੁਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਹ ॥੧॥੧੯॥

(ਪੰਨਾ ੨੧੦)

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥੮॥੨॥੯॥

(ਪੰਨਾ ੮੬੪)

ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੪੨)

ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਰਹਸ੍ਯ

ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ 'ਗੁਰੂ' ਗੁਣ ਹੈ। ਮੂਲ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ-ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਇਆਮ (ਭੁਦ) ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। 'ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ' ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ-ਚੇਤਨਾ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ' ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਸਹਿਤ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ, ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਾਰੀ ਸਾਰੀ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਆਤਮ-ਜੋੜ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਜਾਅ ਅਤੇ ਵਿਧੀ-ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ ਉਸ ਵਲੋਂ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਤੱਤ-ਉਪਾਰ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਸੰਸਥਾ (Institution) ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ :

ਪੁਰਿ ਖਸਮੈ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਪਇਆ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਚੇਤਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥੨॥੧੯॥
(ਪੰਨਾ ੫੫੯)

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਨਾਉਂ ਨ ਪਾਏ ਪ੍ਰਭਿ ਐਸੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੈ ॥੯॥
(ਪੰਨਾ ੧੦੪੬)

ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉਂ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਸਉ ਲੋੜੈ ਕੋਈ ॥੩੨॥
(ਪੰਨਾ ੧੪੧੬)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਹੋਰੁ ਦਾਤਾ ਕੌਈ ਨਾਹੀ ॥੨॥੪॥
(ਪੰਨਾ ੧੨੫੯)

ਅਥਵਾ

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ ਰਖਿਓਨੁ
ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥੯॥
(ਪੰਨਾ ੪੬੬)

ਸੋ ‘ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ’ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਉਤਿ ਪੌਤਿ ਹਨ। ‘ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ’ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ‘ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ’ ਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ। ਬੈਧਕ ਤਲ ’ਤੇ ਇਸ ਸੁਖਮ ਤੱਥ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ’ਤੇ ਹੀ ‘ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ’ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਰਹੱਸ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਗੇਲ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੁਪ ਦਿਖਾਈ ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥੮॥੧॥੮॥

(ਪੰਨਾ ੪੪੨)

ਬੀਸ ਬਿਸੁਏ ਜਾ ਮਨ ਠਹਰਾਨੇ ॥

ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਹੀ ਜਾਨੇ ॥੨॥੧੯॥

(ਪੰਨਾ ੪੪੨)

‘ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰੂ’ ਕਿਸੇ ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਅਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ‘ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ’ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਈ, ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਣ ਦੁਆਰਾ ‘ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ’ ਨਾਲ ਉਤਿ-ਪੌਤਿ (ਇਕ-ਮਿਕ) ਹੋਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਰਜਾਅ ਵਿਚ ਜਗਤ-ਨਿਸਤਾਰੇ ਦਾ ਬਾਨੂਣੂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਪੁਰੋਂ ਬਾਪੀ (ਟਿੱਕੀ ਗਈ), ਸ਼ਬਦ-ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ‘ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ’ ਹੀ ‘ਗੁਰੂ’ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਛੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਾਹਿਰ ਗੰਡੀਰਾ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੁ ॥੮॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੪੩੪)

ਅਥਵਾ :

ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਸਭ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਭਿੰਨੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥੧॥੨॥

(ਪੰਨਾ ੪੩੪)

੨. ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਪੁਰਬ-ਕਾਲੀ ਭਗਤਾਂ

ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਜਾਣਾ

ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ ਭੱਟ ਜੀ ਵਲੋਂ ‘ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧’ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਸਾਂ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਗਲੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਧਾਰਨਹਾਰੇ ਹਨ। ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਲੇ,

ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਜੈਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਡਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ ਜੀ ਆਦਿ ਭਗਤ ਅਤੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚਲੇ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਅਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ, ਜਨਕਾਦਿ, ਸਨਕਾਦਿ, ਕਪਿਲਾਦਿ, ਧੈਮ, ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ (ਪੂਆ), ਪਰਸਰਾਮੇਸ਼ੁਰ, ਰਘੂ (ਰਘੁਬੀਰ), ਉਧੌ, ਅਕੂਰ, ਬਿਦਰ, ਸੁਖਦੇਉ, ਪ੍ਰਗੋਧੂਤ, ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ, ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ, ਮਹਾਦੇਉ ਬੈਰਾਗੀ, ਸੇਸਨਾਗ, ਮੁਨਿ ਬਾਸ, ਮਾਨਪਾਤਾ (ਮਾਂ ਪਾਤਾ), ਬਲਿਰਾਉ, ਭਰਥਰਿ, ਦੂਰਬਾ, ਪਰੂਰਾਉ, ਅੰਗਰਾ ਆਦਿ ਕਈ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਤਪੇ-ਤਪੀਸ਼ਰ, ਸਿਧ ਸਾਧਕ, ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਮਹਾ ਬਲੀ ਜੋਥੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਹਜੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਨਿਰੰਤਰ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ :

ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਲਾਦਿਕ ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥
 ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੨॥

ਗਾਵਹਿ ਜਨਕਾਦਿ, ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੇਸੁਰ ਹਰਿ ਰਸ ਪੁਰਨ ਸਰਬ ਕਲਾ ॥
 ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ, ਸਾਧ ਸਿਧਾਦਿਕ ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਾਵਹਿ ਅਛਲ ਛਲਾ ॥
 ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਧੈਮ, ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਰਸੁ ਜਾਣਓ ॥
 ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੩॥

ਗਾਵਹਿ ਕਪਿਲਾਦਿ ਆਦਿ ਜੋਗੇਸੁਰ ਅਪਰੰਪਰ ਅਵਤਾਰ ਵਰੋ ॥
 ਗਾਵੈ ਜਮਦਗਾਨਿ ਪਰਸਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰ ਕੁਠਾਚੁ ਰਘੂ ਤੇਜ਼ ਹਰਿਓ ॥
 ਉਧੌ ਅਕੂਰੁ ਬਿਦਰੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸਰਬਾਤਮ੍ਰ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥...੪॥

ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਬਰਨ ਚਾਰਿ ਖਟ ਦਰਸਨ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਮਰੰਗਿ ਗੁਨਾ ॥
 ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਸੇਸੁ ਸਹਸ ਜਿਹਬਾ ਰਸ, ਅਗਦਿ ਅੰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਗਿ ਧੁਨਾ ॥
 ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਮਹਾਦੇਉ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿਨਿ ਧਿਆਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜਾਣਓ ॥.....੫॥

.....ਸਿਸਟਿ ਸਗਲ ਉਧਰੀ ਨਾਮ ਲੇ ਤਰਿਓ ਨਿਰੰਤਰਿ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਆਦਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਹ ਲਾਗਿ ॥
 ਧੈਮਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਧੰਨਿ ਜਨਮੁ ਸਕਥਥੁ ਭਲੋ ਜਾਗਿ ॥
 ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ਜੈਕਾਰ ਧੁਨਿ ਕਬਿ ਜਨ ਕਲ ਵਖਾਣਓ ॥....੬॥

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਭਗਤੁ ਜੈਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ॥
 ਨਾਮਾ ਭਗਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹਿ ਸਮ ਲੋਚਨ ॥
 ਭਗਤੁ ਬੇਣਿ ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਹਜਿ ਆਤਮ ਰੰਗੁ ਮਾਣੈ ॥
 ਜੋਗ ਪਿਆਨਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥
 ਸੁਖਦੇਉ ਪ੍ਰੀਖੁੜੁ ਗੁਣ ਰਵੈ ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥....॥

 ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਪਾਯਾਲਿ ਭਗਤ ਨਾਗਾਦਿ ਭੁਧਗਾਮ ॥
 ਮਹਾਦੇਉ ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਦਾ ਜੋਗੀ ਜਤਿ ਜੰਗਾਮ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮੁਨਿ ਬ੍ਰਾਸੁ ਜਿਨਿ ਬੇਦ ਬ੍ਰਾਕਰਣ ਬੌਚਾਰਿਆ ॥
 ਬ੍ਰਾਮਾ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਿਸ਼ਟਿ ਸਵਾਰੀਆ.... ॥੯॥

 ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਨਵ ਨਾਥ ਧੰਨਿ ਗੁਰੁ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇਓ ॥
 ਮਾਂਪਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ ਜੇਨ ਚਕ੍ਰਵੈ ਕਹਾਇਓ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬਲਿ ਰਾਉ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲਿ ਬਸੰਤੋ ॥
 ਭਰਥਰਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਸਦਾ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਰਹੰਤੋ ॥
 ਦੁਰਬਾ ਪਹੁਰਉ ਅੰਗਰੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥
 ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਓ ॥੧੦॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੬੯-੬੦)

ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ ਭੱਟ ਜੀ 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅੰਕਿਤ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸੇਵਕ ਭੱਟ (ਨਲ) ਦੀ ਲਜਾ ਰਖੋ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਨਾਖਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਹੁਆਂ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੀ ਸੀ; ਫਿਰ ਦੁਹਸਾਨ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੂਤਾਂ-ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦ੍ਰੋਪਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਪੜਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਜਤਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਾਜ-ਸਮਾਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੀ ਸੀ; ਸੁਦਾਮੇ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲੀ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਤੌਤੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਦੀ-ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਗਨਿਕਾ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ; ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! (ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀ

ਸੀ, ਹੁਣ) ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਤੁਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸ (ਨਲ) ਭੱਟ ਦੀ ਵੀ ਪੈਜ ਰਖੇ ਜੀ।

ਅਥ ਰਾਖਹੁ ਦਾਸ ਭਾਟ ਕੀ ਲਾਜ ॥
 ਜੈਸੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੀ,
 ਹਰਨਾਖਸ ਫਾਰੇ ਕਰ ਆਜ ॥
 ਛੁਨਿ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ,
 ਛੀਨਤ ਬਸੜ੍ਹ ਦੀਨ ਬਹੁ ਸਾਜ ॥
 ਸੇਦਾਮਾ ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ,
 ਗਾਨਿਕਾ ਪੜ੍ਹਤ ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਪਸੰਨ ਕਲਜੁਗ ਹੋਇ,
 ਰਾਖਹੁ ਦਾਸ ਭਾਟ ਕੀ ਲਾਜ ॥੮॥੧੩॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਬਲ੍ਹੁ ਭੱਟ ਜੀ 'ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅੰਕਿਤ ਆਪਣੇ ਤੀਜੇ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਨਾਰਦ, ਧੂਆ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸੁਦਾਮਾ ਆਦਿ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਭਗਤ ਗਿੱਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅੰਬਰੀਕ, ਜਯਦੇਵ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਜੋ ਭਗਤ ਮਨੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ, ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ (ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਦੀ) ਪੂਰਬਲੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਅਵਤਾਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤੱਤ-ਉਧਾਰ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ-ਜਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮ-ਪਦ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਨਾਰਦੁ ਧੂ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਸੁਦਾਮਾ ਪੁਬੁ ਭਗਤੁ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਰਾਣੁ ॥
 ਅੰਬਰੀਕੁ ਜਯਦੇਵੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਅਵਦੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੁ ॥
 ਤਿਨ ਕੌ ਅਵਤਾਰੁ ਭਯਉ ਕਲਿ ਭਿੰਤਰਿ, ਜਸੁ ਜਗੜ੍ਹ ਪਰਿ ਛਾਇਯਉ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੋ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ, ਤੈ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਯਉ ॥੩॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਸਵਈਏ ਦੀ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਤਿਨ ਕੌ ਅਵਤਾਰੁ ਭਯਉ

ਕਲਿ ਭਿੰਤਰਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਕਈ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਕੌ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਗਮਾਡੀ ਬਣਤਰ ਵਲ ਗਹੁ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਾਂ ਅਣਗੋਲਿਆ ਕਰ ਛਡਿਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਕੌ' ਸ਼ਬਦ 'ਕਉ' ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ ਅਤੇ 'ਤਿਨ ਕੌ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ' ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, 'ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ' ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਇਸ ਸਵਈਏ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਅਤੇ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ੧੯੮੩ੰ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਫਲ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :

ਕਲਿਜੁਗ ਕੀ ਸੁਣ ਸਾਧਨਾ ਕਰਮ ਕਿਰਤ ਕੀ ਚਲੈ ਨ ਕਾਈ ॥
 ਬਿਨਾ ਭਜਨ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਬਿਨੁ ਠਉੜ ਨ ਪਾਈ ॥
 ਲਹੇ ਕਮਾਣਾ ਏਤੁ ਜੁਗਿ ਪਿਛਲੋਂ ਜੁਗੀਂ ਕਰੀ ਕਮਾਈ ॥
 ਪਾਯਾ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਕੌ ਐਥੋਂ ਚੁਕਿਆ ਠੌਰ ਨ ਠਾਈ ॥
 ਕਲਿਜੁਗ ਕੇ ਉਪਕਰ ਸੁਣ ਜੈਸੇ ਬੇਦ ਅਥਰਥਣ ਗਾਈ ॥
 ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਪਰਵਾਣ ਹੈ ਜਗ ਹੋਮ ਤੇ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਈ ॥
 ਕਰ ਕੇ ਨੀਚ ਸਦਾਵਣਾ ਤਾ ਪੜ ਲੇਖੈ ਅੰਦਰਿ ਪਾਈ ॥
 ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਵੈ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥੧੯॥੧॥

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ, ਭਾਵ, ੧੯੮੩ੰ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਫਿਰ ਬਦਲਵੇਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਵਖ ਵਖ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪਰਕਿਆ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦਾ। ਫਿਰ ਜੇ ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦੇਹ ਧਾਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਉੱਧਾਰ ਦਾ ਗਵਾਚਾ ਅਉਸਰ ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਪੜਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਜੁਗ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਸਰਬੋਤਮਤਾ ਹੈ। ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੀ ਪਹਿਗਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ :

ਏਹੁ ਅਹੇਰਾ ਕੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ॥੪॥੪॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੩੬)

ਪੁਰ ਦਰਗਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ-ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਏ ਨਿਰਦੇਸ਼
ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਵਲੋਂ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਚਕਰ ਚਹੁੰ-ਕੁਟੀ ਫਿਰਾ ਕੇ ਸਮੂਹ
ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾੜ੍ਹ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ :

ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਬੈ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪੜਿ ਮੰਤੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥

(ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੨੩)

ਜਿਤੀ ਨਵਖੰਡ ਮੇਦਨੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਚਕਰ ਫਿਰਾਇਆ ॥

(ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੩੭)

ਕਲਿਜੁਗ ਉਪਾਰਿਆ ਗੁਰਦੇਵ ॥

ਮਲ ਮੂਤ ਮੂੜ ਜਿ ਮੁਘਦ ਹੋਤੇ ਸਭ ਲੋਗੇ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ॥੨॥੧੪੦॥

(ਪੰਨਾ ੪੦੬)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ
ਆਪਣੀ ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਵਰਣਿਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ਪੰਦਰੂੜੀ ਅਤੇ ਸੋਲੂੜੀ ਪਉੜੀ
ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ ਬਣਾਇਆ ਪ੍ਰੂਰੈ ਵੇਖਹੁ ਏਕ ਸਮਾਨਾ ॥

ਇਸੁ ਪਰਪੰਚ ਮਹਿ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਮਤੁ ਕੋ ਧਰਹੁ ਗੁਮਾਨਾ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮਤਿ ਆਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥੧॥੧੮॥

ਚਹੁੰ ਜੁਗਾ ਕਾ ਹੁਣਿ ਨਿਵੇਦਾ ਨਰ ਮਨੁਖਾ ਨੋ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥

ਜੜ੍ਹ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਇਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ

ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥੨॥

ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ਸੋਧਿ ਦੇਖਹੁ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਿਗਿ ਤੇ ਪ੍ਰੂਰੇ ਪਰਵਾਨਾ ॥੩॥

ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ ਚੁਕੈ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

ਕਹਤ ਸੁਣਤ ਸਭੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨਤ ਪਾਹਿ ਨਿਧਾਨਾ ॥੪॥੪॥

(ਪੰਨਾ ੨੮੭)

ਪੁਰੋਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਲੋਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਧ੍ਰਵੇ [ਪੁਰਿ ਖਸਮੈ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਪਾਇਆ

ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਚੇਤਿਆ ਨ ਜਾਏ ॥੨॥੧੯॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੬)] ਮੂਜਬ ਸਤਿਗੁਰ
ਬਿਨਾ, ਅਥਵਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੋਏ ਬਰੈਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ
ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤੱਥ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਨਾਰਦ ਅਤੇ
ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਨੂੰ ਪੁਛ ਵੇਖੋ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਬਰੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ) :

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥

ਪ੍ਰਭਹੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਕੋਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥੧੦॥ (ਪੰਨਾ ੫੯)

ਪੁਨਾ :

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਰੇ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਤਰੇ ॥

ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ ਤਪਸੀ ਜਨ ਕੇਤੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥੧॥੨॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੨੫)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਦਿੜ੍ਹਤਾ
ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਫਲ-ਸੁਰੂਪ ਹਰਨਾਖਸ ਦੈਤ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਭਾਵੇਂ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ
ਦੁਆਰਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪਰਮ-ਗਤੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਭਗਤ ਜਨਕ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਤੱਤ-ਲਿਵ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਲਗੀ ਅਤੇ
ਰਿਸ਼ੀ ਵਸਿਸ਼ਟ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਚਾਰੀ
ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਅਥਵਾਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲ੍ਹ
ਹਰਿ-ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਕਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਸਿਸਟਿ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਈ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਕਿਨੈ ਪਾਇਆ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਅਗਿ ਲਹਾਈ ॥੧੩॥ (ਪੰਨਾ ੫੬੧)

[ਨੋਟ : ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੁਨੀਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ,
ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ]

ਪੂਰਬ-ਕਾਲੀ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਸਦਕਾ ਕਈ ਚਮਤਕਾਰੀ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ

ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਿਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਅਤੇ ਅਚੰਭਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨ ਕੇ ਪੜਣ ਲਗ ਪਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਖੁੱਝ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਦੀ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਿਸਮੇ ਕਰਨਹਾਰੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਹੋਕਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅਖਵਾਉਣ ਲਗ ਪਏ। ਬਚਿੜ੍ਹ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਪੰਚ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਜਿਨ ਜਿਨ ਤਨਿਕ ਸਿਧ ਕੇ ਪਾਯੋ ॥
 ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ ॥
 ਪਰਮੇਸਰ ਨ ਕਿਨਹੁੰ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
 ਮਮ ਉਚਾਰ ਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ ॥੧੯॥
 ਪਰਮ ਤਤ ਕਿਨਹੁੰ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥
 ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ..... ॥੧੧॥
 ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਏ ॥
 ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ....॥੨੦॥
 ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਜਪਾਯੋ ॥
 ਸਤਿਨਾਮ ਕਾਹੁ ਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ ॥੨੧॥
 ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਵਾਨਾ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੁ ਨ ਪਛਾਨਾ..... ॥੨੨॥   (ਬਚਿੜ੍ਹ ਨਾਟਕ, ਫਿਆਇ ੬)

ਪੁਨਾ :

ਕਹਾ ਤਯੋ ਜੁ ਆਨਿ ਜਗਤ ਮੈ ਦਸ ਕੁ ਅਸੁਰ ਹਰਿ ਘਾਏ ॥
 ਅਧਿਕ ਪਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਸਭਨ ਕਰ ਆਪਹਿ ਥੁਹੁ ਕਹਾਏ ॥੧॥(੩॥੫॥)
 (ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਪਾ: ੧੦)

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਬ-ਕਾਲੀ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਪਾ ਕੇ ਜਰ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹਉਮੈ-ਹੋਕਾਰ ਦੇ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿਗੇ। ਖੁਦ ਤਾਂ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੀ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾ ਕੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੌਲੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਈ।

ਬਾਕੀ ਗਿਸੀ ਮੁਨੀ, ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ, ਤਪੀ-ਤਪੀਸਰ ਵੀ ਤਨਿਕ ਸਿਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰ ਕੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦੀ ਉਲੱਝਣ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲੱਝ ਗਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ
ਤੋਂ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨੁ, ਮਹੇਸੁ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ, ਗਿਸੀ ਮੁਨੀ, ਤਪੀ-
ਤਪੀਸਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਬਚ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਅਪੀਨ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ ਵਿਚ ਭੰਬਲ-ਭੂਸੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਗੁਰਵਾਕ :

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੰਕਰੁ ਇੰਦ੍ਰ ਤਪੈ ਭੇਖਾਰੀ ॥
ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੌਹੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਆਕੀ ਮਰਹਿ ਅਫ਼ਾਰੀ ॥
ਜੰਗਾਮ ਜੋਧ ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਗੁਰਿ ਪ੍ਰੈ ਵੀਜਾਰੀ ॥
ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਛਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਪਾਵਸਿ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥੨॥੧੦॥

(ਪੰਨਾ ੯੯੨)

ਪਾਇ ਠਗਉਲੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਜੱਹਿਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਮੋਹਿਆ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਲਗੇ ਸੇ ਸੋਹਿਆ ॥੨॥੯੬॥

(ਪੰਨਾ ੩੯੪)

ਬ੍ਰਹਮੈ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ॥
ਮਹਾਦੇਉ ਗਿਆਨੀ ਵਰਤੈ ਪਰਿ ਆਪਣੈ ਤਾਮਸੁ ਬਹੁਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥
ਕਿਸਨੁ ਸਦਾ ਅਵਤਾਰੀ ਰੂਪਾ ਕਿਤੁ ਲਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨ ਰਤੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਚੁਕੈ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰਾ ॥੩॥੫॥

(ਪੰਨਾ ੫੫੮)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭੁਲੇ ਹਉਮੈ ਮੇਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥
ਪੰਡਿਤ ਪਤਿ ਪਤਿ ਮੌਨੀ ਭੁਲੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥
ਜੌਗੀ ਜੰਗਾਮ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੁਲੇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧॥੮॥

(ਪੰਨਾ ੬੫੨)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਰੋਗੀ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ॥
ਜਿਨਿ ਕੌਇ ਤਿਸਹਿ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਪੁੜੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥੨॥੧੪॥

(ਪੰਨਾ ੨੩੪)

ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਸੇਖਾ ॥
ਤਿਨ ਤੀ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨ ਨਹੀ ਪੇਖਾ ॥੩॥੩੬॥

(ਪੰਨਾ ੩੩੦)

ਛਿਆ ਜਤੀ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਦਾ ॥
 ਨਵੈ ਨਾਥ ਸੁਰਜ ਅਰੂ ਚੰਦਾ ॥
 ਤਪੇ ਰਖੀਸਰ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਸੂਤਾ ॥
 ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਕਾਲੁ ਅਰੂ ਪੰਚ ਚੂਤਾ ॥੩॥.....
 ਮਾਇਆ ਅੰਤਰਿ ਭੋਨੇ ਦੇਵ ॥
 ਸਾਗਰ ਇੰਦ੍ਰਾ ਅਰੂ ਧਰਤੇਵ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਿਸੁ ਉਦਰੁ ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ॥
 ਤਥ ਛੂਟੇ ਜਥ 'ਸਾਧੂ' ਪਾਇਆ ॥ਪਾਧਾ॥੧੩॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੯੦)

ਰੋਗੀ ਖਟ ਦਰਸਨ ਭੇਖਪਾਰੀ ਨਾਨਾ ਰਠੀ ਅਨੇਕਾ ॥
 ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਰਹਿ ਕਹ ਬੁਪੁਰੇ ਨਹ ਬੂਝਹਿ ਇਕ ਏਕਾ ॥੯॥.....
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸਥਦਿ ਸਲਾਹੈ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਤਿਸੁ ਚੌਗੁ ਰਾਇਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਨ ਅਨਦਿਨੁ ਨਿਰਮਲ
 ਜਿਨ ਕਉ ਕਰਮਿ ਨੀਸਾਣੁ ਪਾਇਆ ॥੯॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੫੩)

ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ ਭੱਟ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ
 ਹਉਮੈ-ਹੁੰਕਾਰ-ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਪਰਪੰਚੀ ਬਣ ਬੈਠਣ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਿਰੇ ਤੈ ਅਗਨਤ
 ਤਿਨ ਕਉ ਮੇਹੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦ ਕਾ ॥੧॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵੀ-
 ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ 'ਮੇਹੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦ ਕਾ' ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ
 ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਾਇਆ ਹੈ :

ਇੰਦਰ ਦੀ ਕਰਣੀ

ਗੋਡਮ ਨਾਰ ਅਹਿੱਲਿਆ ਤਿਸ ਨੇ ਦੇਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਲੱਭਾਣਾ ॥
 ਪਰ ਘਰ ਜਾਇ ਸਰਾਪ ਲੈ ਹੋਇ ਸਹਸ ਭਰਾ ਪਛੋਤਾਣਾ ॥
 ਸੁਵਾ ਹੋਆ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਲੁਕਿਆ ਸਰਵਰ ਮਨ ਸਰਮਾਣਾ ॥.....

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦, ਪਉੜੀ ੧੮)

ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ, ਸਨਕਾਇ, ਸੁਕਦੇਉ ਆਇ

ਨਾਰਦੁ ਮੁਨੀ ਅਖਾਇਦਾ ਅਗਮੁ ਜਾਣ ਨ ਪੌਰਜ ਆਣੈ ॥
 ਸੁਣ੍ ਸੁਣ੍ ਮਸਲਤ ਮਜਲਸੈ ਕਰ ਕਰ ਚੁਗਲੀ ਆਖ ਵਖਾਣੈ ॥
 ਬਾਲ ਬੁੱਧ ਸਨਕਾਇਕਾ ਬਾਲ ਸੁਭਾਉ ਨ ਵਿਰਤੀ ਆਣੈ ॥
 ਜਾਇ ਬੈਕੁੰਠ ਕਰੋਧ ਕਰ ਦੇਇ ਸਰਾਪ ਜੈ ਬਿਜੈ ਧਿਛਾਣੈ ॥
 ਅਹੰਮੇਉ ਸੁਕਦੇਉ ਕਰ ਰਾਰਭ ਵਾਸ ਹਉਮੈ ਹੈਰਾਣੈ ॥
 ਚੰਦ ਸੁਰਜ ਅਉਲੰਗਾ ਭਰੈ ਉਦੈ ਅਸਤ ਵਿਚ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ॥

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਵਿਚਿ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਣੈ ॥   (ਵਾਰ ੧੨, ਪਉੜੀ ੧੧)

ਜਤੀ ਸਤੀ, ਸਿਧ ਨਾਥ

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆ ਜਤ ਸਤ ਚੁਗਤਿ ਸੰਤੋਖ ਨ ਜਾਤੀ ॥
 ਸਿਧ ਨਾਥ ਬਹੁ ਪੰਥ ਕਰ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਕਰਨ ਕਰਮਾਤੀ ॥

(ਵਾਰ ੧੨, ਪਉੜੀ ੧੨)

ਧੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਵਿਭੀਖਣ, ਅੰਬਰੀਕ, ਬਲਿ, ਜਨਕ

ਧੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਿਭੀਖਣੋਂ ਅੰਬਰੀਕ ਬਲਿ ਜਨਕ ਵਖਾਣਾ ॥
 ਰਾਜ ਕੁਆਰ ਹੁਇ ਰਾਜਸੀ ਆਸਾ ਬੰਧੀ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਾ ॥
 ਧੂ ਮਤੁੰਦੀ ਚੰਡਿਆ ਪੀਉ ਫੜ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਰਝਾਣਾ ॥
 ਭੈਂਦ ਬਿਭੀਖਣ ਲੰਕ ਲੈ ਅੰਬਰੀਕ ਲੈ ਚੜ੍ਹ ਲੁਭਾਣਾ ॥
 ਪੈਰ ਕੜਾਹੈ ਜਨਕ ਦਾ ਕਰ ਪਾਖੰਡ ਪਰੰਮ ਧਿਛਾਣਾ ॥
 ਆਪ ਗਵਾਇ ਵਿਗੁਚਣਾ ਦਰਗਹ ਪਾਏ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣਾ ॥
 ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ਪਤਿ ਪਰਵਾਣਾ ॥   (ਵਾਰ ੧੨, ਪਉੜੀ ੧੪)

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਮਹਾਦੇਉ, ਦਸ ਅਉਤਾਰ

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਵੇਦਾਸਣੇ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਰਿ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯਾ ॥
 ਮਹਾਦੇਵ ਅਵਧੂਤ ਹੋਇ ਨਮੋ ਨਮੋ ਕਰਿ ਧਯਾਨ ਨ ਆਯਾ ॥
 ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਅਕਾਰ ਕਰਿ ਏਕੰਕਾਰ ਨ ਅਲਖ ਲਖਾਯਾ ॥

(ਵਾਰ ੧੬, ਪਉੜੀ ੧੪)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਕਰਣੀ

ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੜਾ ਅਖਾਇਦਾ ਨਾਭ ਕਵਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਮਾਣਾ ॥
 ਆਵਾ ਗਾਵਣ ਅਨੇਕ ਜੁਗ ਉੜਕ ਵਿਚ ਹੋਆ ਹੈਰਾਣਾ ॥
 ਉੜਕ ਕੀਤੇਸੂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਣਾ ॥
 ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਵਖਾਣਦਾ ਚੜ੍ਹਰਮੁਖੀ ਹੋਇ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ ॥
 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਦਾ ਵੇਖ ਸੁਰਸਤੀ ਰੂਪ ਲੁਡਾਣਾ ॥.....

(ਪਉੜੀ ੨, ਵਾਰ ੧੨)

ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮ

ਬਿਸ਼ਨ ਲਏ ਅਵਤਾਰ ਦਸ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਜੋਧ ਸੰਘਾਰੇ ॥
 ਮੱਛ ਕੱਛ ਵੈਰਾਹੁ ਰੂਪ ਨਰਸਿੰਘ ਹੋਇ ਬਾਵਨ ਬੋਧਾਰੇ ॥
 ਪਰਸਰਾਮ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਹੋ ਕਿਲਕ ਕਲੰਕੀ ਅਤਿ ਅਹੰਕਾਰੇ ॥
 ਖਤਰੀ ਮਾਰੇ ਇਕੀਹ ਵਾਰ ਰਾਮਾਇਣ ਕਰ ਭਾਖ ਭਾਰੇ ॥
 ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਨ ਸਾਧਿਓ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨ ਮਾਰੇ ॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਨ ਭੇਟਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਹਲੰਗ ਨ ਸਾਰੇ ॥
 ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਕਾਚ ਵਿਕਾਰੇ ॥ (ਪਉੜੀ ੮, ਵਾਰ ੧੨)

ਮਹਾਦੇਊ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦਸ਼ਾ

ਮਹਾਦੇਊ ਅਉਪੂਤ ਹੋਇ ਤਾਮਸ ਅੰਦਰਿ ਜੋਗ ਨ ਜਾਣੈ ॥
 ਭੈਰਉ ਤੁਤ ਕਸੂਤ ਵਿਚ ਖੇਤ੍ਰਪਾਲ ਬੈਤਾਲ ਧਿਭਾਣੈ ॥
 ਅੱਕ ਧੜੂਰਾ ਖਾਵਣਾ ਰਾਤੀ ਵਾਸਾ ਮੜ੍ਹੀ ਮਸਾਣੈ ॥
 ਪੈਨੈ ਹਾਥੀ ਸ਼ੋਹ ਖਲ ਛਉਰੂ ਵਾਇ ਕਰੈ ਹੈਰਾਣੈ ॥
 ਨਾਥਾ ਨਾਥ ਸਦਾਇਦਾ ਹੋਇ ਅਨਾਥ ਨ ਹਰਿ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥
 ਸਿਰਠਿ ਸੰਘਾਰੇ ਤਾਮਸੀ ਜੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਚੁਗਾਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਾਧ ਸੰਗਾਣੈ ॥ (ਪਉੜੀ ੯, ਵਾਰ ੧੨)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਰੂੰਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਪੰਦਰੂੰਵੀਂ ਪਉੜੀ
 ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋਏ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰਕ
 ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪਾ ਜਨਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ

ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਵਿਰਤ ਸੀ :

ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਮਾ ਭਗਤ ਹੋਇ ਫੇਰ ਦੇਹੁਰਾ ਗਾਇ ਜੀਵਾਈ ॥
 ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਵਖਾਣੀਐ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਤੇ ਉਠਿ ਜਾਈ ॥
 ਧੰਨਾ ਜਟ੍ਟ ਉਧਾਰਿਆ ਸਪਨਾ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਕਸਾਈ ॥
 ਜਨ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰ ਹੋਇ ਚਹੁੰ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਵਡਿਆਈ ॥
 ਬੇਣਿ ਹੋਯਾ ਅਧਿਆਤਮੀ ਸੈਣ ਨੌਜ ਕੁਲ ਅੰਦਰ ਨਾਈ ॥
 ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵਡੀ ਸਮਾਈ ॥
 ਅਲਖ ਲਖਾਇ ਨ ਅਲਖ ਲਖਾਈ ॥੧੫॥੧੨॥

ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੇਵਲ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋ਷ਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ :

ਨਾਮਾ ਛੌਥਾ ਕਬੀਰੁ ਚੌਲਾਹਾ ਪੁਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥
 ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਬੇਤੇ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਹਿ ਹਉਮੈ ਜਾਤਿ ਗਵਾਈ ॥
 ਸੁਰਿ ਨਰ ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵਹਿ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਭਾਈ ॥੩॥੨੩॥

(ਪੰਨਾ ੬੭)

ਏਥੇ ਇਹ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਕੁਥਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਡ-ਅਕਾਰੀ ਅਤੇ ਤਤ-ਦਰਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਭਰਪੂਰ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਖ ਵਖ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਜਾਣਾ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਗੇ ਤੋਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਭਾ: ਸਾ: ਭਾ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਖ ਵਿਚ 'ਭਗਤ-ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ', 'ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭੱਟ-ਬਾਣੀ', 'ਪਿਛਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮੁ' ਆਦਿ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਥਲੇ ਕਈ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਜੀ

ਵਲੋਂ ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੀ ਵਡ-ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਤੱਬਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੈਮਲੀ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ (ਸਾਲ ਕੁ ਹੋਇਐ) ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਂ ਸਾ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਈਏ ਤੋਂ ਕਈ ਵੀਰ ਟਪਲਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ-ਮਹਿਮਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ :

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਵਲ ਨੈਨ ਮਧੁਰ ਬੈਨ ਕੌਟ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੇਭ
 ਕਹਤ ਮਾ ਜਸੈਦ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਭੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਦੇਖਿ ਰੁਪੁ ਅਤਿ ਅਨੁਪੁ ਮੋਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ
 ਕਿਥਨੀ ਸਥਦ ਇਨਤਕਾਰ ਖੇਲੁ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥ ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੇਟਿ ਸਕੈ
 ਈਸੁ ਬੰਮੁ ਗ੍ਰਾਨੁ ਪਾਨੁ ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੧॥ਵੰ॥ (ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਇਸ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਦਾ-ਖਿਰ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ, ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਸਵਈਏ ਦੀ ਅਰੰਭਕ ਤੁਕ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਉਸਤਤਿ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਕਲ-ਕਲਾ ਦੀ ਹੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਹ ਆਕਲ-ਕਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੰਦਰ ਵਰਤੀ, ਇਸ ਦੇ ਤੁਫਲੈ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਮੂਰਤਿ ਵੀ ਅਕਰਥਨ-ਸ੍ਰੈਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਆਕਲ-ਕਲ ਦੀ ਬਰਕਤ ਸਦਕਾ ਹੀ ਕੁਝ ਅਦਭੁਤ ਕਾਰਨਾਮੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਏ। ਸੋ, ਇਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਰਚਿਆ ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰਾਜ-ਜੱਗ ਮਾਣਨ ਦੀ ਗਾਥਾ ਚਾਲੂ ਰਖਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ ਭੱਟ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸਵਈਆ ਉਚਾਰਿਆ :

ਸਤਜੁਗਿ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ਛਲਿਓ ਬਲਿ ਬਾਵਨ ਭਾਇਓ ॥
 ਤੇਤੈ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ਰਾਮੁ ਰਘੁਵੰਸੁ ਕਹਾਇਓ ॥
 ਦੁਆਪੁਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰਿ ਕੰਸੁ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੌਇ ॥
 ਉਗਸੈਣ ਕਉ ਰਾਜੁ ਅਡੈ ਤਲਾਤਹ ਜਨ ਦੀਓ ॥
 ਕਲਿਜੁਗਿ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਅਮਰੁ ਕਹਾਇਓ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਜੁ ਅਬਿਚਲੁ ਅਟਲੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖਿ ਫੁਰਮਾਇਓ ॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਇਸ ਸਵਈਏ ਅੰਦਰ ਪੂਰਬਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਨੂੰ
 ਇਕ ਕੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਾਏ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਤੋਂ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਅੰਦਰ
 ਸੌਂਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪੂਰਬਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ
 ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੀ ਹਨ ? ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਸ ਸਵਈਏ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ
 ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਦਾ ਹੀ ਅਭਿਨੰਦਨ
 ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ‘ਤੈ ਮਾਣਿਓ’ ਇਸ ਸਵਈਏ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟਾਉਣ
 ਵਾਲਾ ਵਾਕੀਸ਼ ਹੈ। ਤਿਸ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਰਾਜ-ਜੋਗ ਮਾਣਿਆ
 ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ਹੁੰਕਾਰੀ
 ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ। ਤੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਤਿਸ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਹੀ ਰਘੁਵੰਸ
 ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮਚੰਦਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਰਖ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਨਾਸ਼
 ਕੀਤਾ। ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਇਹ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰੀ ਵਿਚ ਵਰਤਾਅ
 ਕੇ ਜ਼ਾਲਮ ਕੰਸ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਗਸੈਣ ਭਗਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਵਾ
 ਕੇ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਡੈ-ਦਾਨ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਅੰਦਰ ਅਵਤਾਰ-ਜਾਮੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ
 ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤਨਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ
 ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਏ, ਪਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖ ਤੌਰ
 ‘ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕਲਾ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ-ਜਾਮਿਆਂ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ‘ਸ੍ਰੀ
 ਗੁਰੂ-ਰਾਜ ਅਬਿਚਲ ਅਟਲ’ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤ੍ਰ
 ਦੇ ਸਰਬ-ਕਾਲੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ਲਈ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ‘ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ’ ਦੀ
 ਸਦੀਵੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਵਈਏ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕੀਤਾ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਕਲਰੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਤੌਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਿ ਕੈ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸੁ ਕਰਾਇਆ ॥

ਭੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲਿ ਬਾਣਾ ਦਵਸਿਰੁ ਘਾਇਆ ॥

ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੰਸੁ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ ॥....੨॥

ਅਜੋਕੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀਏ 'ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥' ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤ੍ਰੈੜ ਮੈੜ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਗੁਰੁ' ਅਤੇ 'ਪਰਮੇਸਰ' ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਆਤਮ-ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਰਹੱਸ ਸਾਡੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਬਾਬੇ ਦੇ ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਅਮੁਕ ਭਗਤਿ-ਭੈਡਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਤੌਂ ਮੁਸਤਫ਼ੀਦ (ਕਿਤਾਰਥ) ਹੋਣੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੀ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਹਰ ਕਰਨ 'ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਗਲੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥' ਅਤੇ 'ਤੂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਆਪਿ ਆਪੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ॥' ਆਦਿ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਰਹੱਸ ਸਾਡੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਜਾਗੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸੁਜੋਗ ਵਾਰਸ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਪੱਲੂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਸਕੀਏ।

[ਨੋਟ : ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਗਿਆਨ-ਸਮਰੱਥਾ ਮੂਜਬ ਸੰਖੇਪ ਟਿਪਣੀਆਂ ਹੀ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਰੈਸ਼ਨ-ਦਿਮਾਗ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।]

ਟੀਕੇ ਬਾਰੇ

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਢੇਰ ਚਿਰ ਤੌਂ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਗੁਰਸਿਖ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਦੀਏ ਵਾਰੋਂ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ

ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਸ਼ਲਾਘਾ-ਯੋਗ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਸੁਸਿਖਿਅਤ ਟਕਸਾਲੀ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਸਵਈਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਬਾਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਵਲੋਂ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਾਮ ਉਚਿਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ-ਬੋਧ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਸੰਭਵ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੂਂਕਿ ਸਵਈਆਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਥਾਂ-ਪਰ-ਥਾਂ ਦੇ ਸੈਤੇ ਗੁਰਸਿਖ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ-ਬੋਧ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਅਨੌਂਦ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਰਲ ਟੀਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਠਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਦ-ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ-ਸੇਧ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅਰਧ-ਬਿਸ਼ਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਾਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ ਸੀ, ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਣੀਆਂ ਗੁਰੂ-ਸਰਨਿ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਕਸੂਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਜਿੰਨੀ ਜਿੰਨੀ ਛੂੰਘੀ ਚੁੜੀ ਕੋਈ ਟੀਕਾਕਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਗੁਰਮਤੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸਕੇ, ਉਨੇ ਹੀ ਸਾਰਥਕ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੱਲਾ ਟੀਕਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਮਤੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ :

- (੧) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਵੇਦਾਂਤੀ' ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ।
- (੨) ਭਾ: ਸਾ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਐਡੀਟਰ 'ਸੁਰਾ'
- (੩) ਭਾ: ਸਾ: ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- (੪) ਭਾ: ਸਾ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
- (੫) ਭਾ: ਸਾ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਟਾਈਰਡ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਜਨਰਲ
- (੬) ਭਾ: ਸਾ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਭੈਣ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

ਹੱਥਲੋ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਵਾਹ ਲਗਦੇ ਇਹ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਰਥ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਲਗ-ਮਾੜੀ ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲਗਮਾੜੀ-ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਛਾਪੇ ਦੀ ਉਕਾਈ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਥੀਕੀਆਂ/ਸੰਚੀਆਂ/ਟੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੀ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਸਟੀਕ ਵਿਚਲੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਕਈ ਉਕਾਈਆਂ ਰਹੀ ਜਾਣੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਜੋ ਸੁਝਾਅ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ, ਅਗਲੀ ਛਾਪ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਅਤੇ ਰਸੀਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰ ਰਖ ਕੇ ਜਾਚਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਸ ਬਖਸ਼ੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੇ !! ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣੋ !!!

ਦਾਸਤਾ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾੜਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

੨੨ ਸਤੰਬਰ ੧੯੯੭

੧੭

ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

੧੭—ਉਚਾਰਣ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

੧—ਕੇਵਲ ਇਕ, ਅਦੁੱਤੀ। ਓ—ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸੱਤਾ-ਸੰਪਨ ਬ੍ਰਹਮ। ਸਤਿ ਨਾਮੁ—ਸਤਿ ਸਰੂਪ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸਤਿ (ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਕਰਤਾ—ਕਰਨਹਾਰ, ਕਰਤਾਰ। ਪੁਰਖੁ—(ਸਭ ਥਾਈਂ, ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ। ਨਿਰਭਉ—ਡਰ-ਭਉ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਵੈਰੁ—ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਕਾਲ—ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਮੂਰਤਿ—ਮੂਰਤੀ, ਨੂੰਗੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ। ਅਜੂਨੀ—ਜੂਨ-ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੈਭੰ—ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਜ਼ਲ) ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ :

ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸੱਤਾ-ਸੰਪਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇਵਲ ਇਕ (ਅਦੁੱਤੀ) ਹੈ, ਸਤਿ ਸਰੂਪ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸਤਿ (ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਹੈ।

(ਉਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਰੀ ਦਿਸ਼ਟ ਅਦਿਸ਼ਟ ਰਚਨਾ ਦਾ) ਕਰਨਹਾਰ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ) ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

(ਉਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ) ਡਰ-ਭਉ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਕਿਉਂਜ ਉਸ ਜੇਡਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ), ਉਹ ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਕਿਉਂਜ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕੋਈ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ)।

(ਉਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ) ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਮੂਰਤੀ (ਨੂੰ ਗੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ) ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਉਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ) ਜੂਨ-ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ।

(ਉਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਜ਼ਲ) ਦੁਆਰਾ (ਹੀ ਸੰਭਵ) ਹੈ।

ਸਵਯੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਕੂ ਮਹਲਾ ੫

ਉਚਾਰਣ :

ਸਵਯੋ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਵੱਈਏ’। ਸ੍ਰੀ—ਮੂਲ-ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਗੀ ਅੱਖਰ ‘ਰ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। [ਨੋਟ—‘ਸ੍ਰੀ’ ਦਾ ‘ਸਿੰਗੀ’ ਉਚਾਰਣ ਗਲਤ ਹੈ।] ਬਾਕੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਾਕਿਅਤ’।

ਮਹਲਾ—(ਉ) ‘ਲ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ, (ਅ) ‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਦਰਸਤ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਜਵਾਂ) (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਸਵੱਈਏ-ਰੂਪ ਬਚਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਕਰਤਾਰ, ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਭ ਅਪੇ॥

ਸਰਬ ਰਹਿਓ ਭਰਪੂਰਿ, ਸਗਲ ਘਟ ਰਹਿਓ ਬਿਆਪੇ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਦਿ ਪੁਰਖ—ਮੁਢਲਾ ਪੁਰਖ। ਆਦਿ—ਮੂਲ-ਮੁਢ। ਪੁਰਖ—ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ। ਕਰਤਾਰ ਪੁਰਖ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ। ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਭ—ਸਾਰੀ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ-ਕਾਰਣ। ਸਰਬ—ਸਭਨੀਂ ਬਾਈਂ। ਭਰਪੂਰਿ—ਪਰੀਪੂਰਨ। ਸਗਲ ਘਟ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ। ਬਿਆਪੇ—ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੇ (ਸਭ ਰਚਨਾ ਦੇ) ਮੁਢ-ਮੂਲ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀ ! ਤੂ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ-ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਕਰਣਹਾਰ ਹੈ।

ਤੂ ਸਭਨੀਂ ਬਾਈਂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਬ੍ਰਾਹਮਿਕ ਦੇਖੀਐ ਜਗਤਿ, ਜਾਨੈ ਕਉਨੁ ਤੇਰੀ ਗਤਿ,
ਸਰਬ ਕੀ ਰਖਾ ਕਰੈ ਆਪੇ ਹਰਿ ਪਤਿ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਬ੍ਰਾਹਮਿਕ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਿਆਪਤੁ’। ਰਖਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਰਖਿਆ’। ਕਰੈ—ਅੰਤਲੋਂ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਾਹਮਿਕ—ਵਿਆਪਕ, ਪਰੀਪੂਰਨ। ਦੇਖੀਐ—ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਗਤਿ—ਗਤਿ-ਮਿਤਿ, ਲੀਲਾ। ਸਰਬ ਕੀ—ਸਭਨਾਂ (ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤੂਆਂ) ਦੀ। ਰਖਾ—ਰਖਿਆ। ਕਰੈ—ਕਰੈ, ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਪਤਿ—ਪਤੀ, ਪਰਮੇਸਰ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਗਤਿ-ਮਿਤਿ (ਲੀਲਾ) ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਤੂ ਸਭਨਾਂ (ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤੂਆਂ) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂ ਆਪ ਹੀ (ਸਭਨਾਂ ਦਾ) ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸਰ ਹੈਂ।

**ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਗਤ, ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਤਪਤਿ ॥
ਏਕੈ ਤੂਹੀ ਏਕੈ, ਅਨ ਨਾਹੀ ਤੁਮ ਭਤਿ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਬਿਨਾਸੀ—ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਅਬਿਗਤ—ਵਿਅਕਤੂ (ਪੰਜ-ਤੂਤਕੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ) ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖਾਜ਼। ਉਤਪਤਿ—ਉਤਪਤੀ, ਪੈਦਾਇਸ਼। ਅਨ—ਹੋਰ ਕੋਈ। ਭਤਿ—ਭਾਂਤਿ, ਵਰਗਾ।

ਅਰਥ :

ਤੂੰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੂੰ ਵਿਅਕਤੂ (ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ) ਤੋਂ
ਬੇ-ਮੁਖਾਜ਼ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਉਤਪਤੀ (ਪੈਦਾਇਸ਼) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ, ਭਾਵ, ਤੂੰ
ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

(ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਇਕ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ, ਆਪ ਵਰਗਾ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਰਾਵਾਰੁ, ਕਉਨੁ ਹੈ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ,
ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰਬ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਅਧਾਰੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

(ਜਗਤ ਪਿਤਾ) ਹੈ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸ੍ਰਬ—ਮੂਲ-ਅੱਖਰ 'ਸ' ਅਤੇ
ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ 'ਰ' ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ—ਹੇ ਹਰੀ! ਪਾਰਾਵਾਰੁ—ਪਾਰਲਾ ਊਹਾਰਲਾ ਬੰਨਾ, ਹਦ-ਬੰਨਾ।
ਕਰੈ—ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਬ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ—ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਧਾਰੀਆਂ
(ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤੂਆਂ) ਦਾ। ਅਧਾਰੁ—ਜੀਵਨ-ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਹਰੀ! ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਹਦ-ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਹੜਾ (ਅਜਿਹਾ
ਬੁਧੀਮਾਨ) ਹੈ ਜੋ ਤੇਰਾ ਵੀਚਾਰ (ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ, ਤੂੰ ਅਕੱਥ
ਹੈਂ। ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਵ-ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਦਰਿ, ਤੁਲਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਸਰਿ,
ਏਕ ਜੀਹ ਕਿਆ ਬਖਾਨੈ ॥
ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ, ਬਲਿ ਬਲਿ, ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਰਿ—ਦਰ ਤੇ। ਤੁਲਿ, ਸਮਸਰਿ—(ਸਮ-ਅਰਥਾਂ) ਸਮਾਨ, ਵਰਗਾ,
ਜਿਹਾ। ਜੀਹ—ਜੀਭ। ਬਖਾਨੈ—ਵਖਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰਾ ਅਨਿੰਨ-ਸੇਵਕ ਅਤੇ (ਤੇਰੇ) ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਇਆ ਭਗਤ (ਗੁਰ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੀ (ਬਾਵਾ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ) ਹੈ। ਇਕ ਜੀਓ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਏ ਭਗਤ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੀ, ਸਦਕੇ ! ਸਦਕੇ !! ਸਦਕੇ !!! ਸਦਕੇ !!!! ਸਦਾ ਸਦਕੇ !!!! ।੧।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਰਿ, ਅਤੁਲ ਭੰਡਾਰ ਭਰਿ,
ਪਰੈ ਹੀ ਤੇ ਪਰੈ, ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਪਰਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਵਾਹ—ਚਸ਼ਮੇ। ਅਤੁਲ—ਨਾ ਤੌਲੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ, ਅ-ਮਿਣਵੇਂ ਅਤੇ ਅਮੋਲਕ। ਭਰਿ—ਭਰੇ ਹਨ। ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਪਰਿ—ਅਪਰ ਅਪਰੰਪਰ, ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! (ਹਰ ਪਾਸੇ) ਤੇਰੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਰਵਾਹ (ਚਸ਼ਮੇ) ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਅਤੁਲ (ਅ-ਮਿਣਵੇਂ ਅਤੇ ਅਮੋਲਕ) ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ।

ਤੂੰ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਅਪਰ ਅਪਰੰਪਰ ਹੈਂ, ਭਾਵ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਹਦ-ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਆਪੁਨੋ ਭਾਵਨੁ ਕਰਿ, ਮੰਤ੍ਰ੍ਯ ਨ ਦੂਸਰੋ ਧਰਿ,
ਉਪਤਿ ਪਰਲੋ ਏਕੈ ਨਿਮਖ ਤੁ ਘਰਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਾਵਨੁ—ਭਾਵਣਾ, ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ, ਰਜ਼ਾਅ। ਮੰਤ੍ਰ੍ਯ—ਮੰਤ੍ਰੀ, ਸਲਾਹਕਾਰ। ਉਪਤਿ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਡਪਤੀ। ਪਰਲੋ—ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼। ਨਿਮਖ—ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਂ ਰੇ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ। ਤੁ—ਤੇਰੋਂ। ਘਰਿ—ਘਰ ਵਿਚ, ਸਮਰੱਬਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ (ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ, ਰਜਾਅ) ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਹੀਂ) ਬਾਪਦਾ। (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖਾਜ਼ ਹੈ)। ਤੇਰੇ ਘਰ (ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਘੇਰੇ) ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ (ਸੰਭਵ) ਹੈ।

ਆਨ ਨਾਹੀ ਸਮਸਰਿ, ਉਜੀਆਰੋ ਨਿਰਮਰਿ,
ਕੋਟਿ ਪਰਾਛਤ ਜਾਹਿ ਨਾਮ ਲੀਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾਹਿ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਨ—ਹੋਰ ਕੋਈ। ਸਮਸਰਿ—ਸਮਾਨ, ਵਰਗਾ, ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ। ਉਜੀਆਰੋ—ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਨਿਰਮਰਿ—ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੋਟਿ—ਕੌੜਾਂ। ਪਰਾਛਤ—ਪਾਪ। ਜਾਹਿ—ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਅਰਥ ਅਨਵੈ ਕਰ ਕੇ) ਹੋ ਹਗੀ ! ਤੇਰਾ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ) ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨਿਰੰਤਰ ਲੈਣ (ਜਪਣ) ਨਾਲ ਕੌੜਾਂ ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਦਰਿ, ਤੁਲਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਸਰਿ,
ਏਕ ਜੀਹ ਕਿਆ ਬਖਾਨੈ ॥
ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੨॥

ਅਰਥ :

ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰਾ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਇਆ ਭਗਤ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੀ (ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ) ਹੈ। ਇਕ ਜੀਭ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ

ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਏ ਭਗਤ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੀ, ਸਦਕੇ ! ਸਦਕੇ !! ਸਦਕੇ !!! ਸਦਕੇ !!!! ਸਦਾ ਸਦਕੇ !!!! | ੨।

ਸਗਲ ਭਵਨ ਧਾਰੇ, ਏਕ ਥੋੜੇ ਬਿਸਥਾਰੇ,
ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੂਬ ਮਹਿ, ਆਪਿ ਹੈ ਨਿਰਾਚੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਹੈ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਗਲ ਭਵਨ—ਸਾਰੇ ਖੰਡ-ਬ੍ਰਹਮੰਡ। ਧਾਰੇ—ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ। ਏਕ ਥੋੜੇ—ਇਕ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਤੋਂ। ਥੋੜੇ—ਤੋਂ। ਬਿਸਥਾਰੇ—ਪਸਾਰੇ। ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ—ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਬ—ਸਭਨਾਂ (ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ) ਵਿਚ। ਨਿਰਾਚੇ—ਨਿਰਲੇਪ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !) ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਖੰਡ-ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਰਚ ਕੇ) ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ (ਪਸਾਰੇ) ਤੂੰ ਇਕ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ (ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ (ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ) ਤੂੰ ਆਪ (ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਹਰਿ ਗੁਨ ਨਾਹੀ ਅੰਤ ਪਾਰੇ, ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਥਾਰੇ,
ਸਗਲ ਕੋ ਦਾਤਾ ਏਕੈ ਅਲਖ ਮੁਰਾਚੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਲਖ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਲਖ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ—ਹੇ ਹਰੀ। ਨਾਹੀ ਅੰਤ ਪਾਰੇ—ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਪਾਰਾਵਾਰ, ਹਦ-ਬੰਨੇ ਨਹੀਂ। ਥਾਰੇ—ਤੇਰੇ। ਸਗਲ ਕੋ—ਸਭਨਾਂ ਦਾ। ਅਲਖ—ਜੋ ਲਖਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਮੁਰਾਚੇ—ਮੁਰ-ਦੈਤ ਦਾ ਮਾਰ ਮੁਕਾਊਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਹਗੀ ! ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਪਾਰਾਵਾਰ (ਹਦ-ਬੰਨੇ) ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਜੀਅ-ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਹੀ (ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਬੱਚੇ) ਹਨ। ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦਾ (ਸਮਰੱਥ) ਦਾਤਾਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੋ, ਮੁਰ-ਦੈਤ (ਅਹੰਕਾਰ) ਦਾ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੈਂ।

ਆਪ ਹੀ ਧਾਰਨ ਧਾਰੇ, ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਦੇਖਾਰੇ,
ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀਂ, ਮੁਖ ਨ ਮਸਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਧਾਰਨ—ਠਾਠ, ਪਸਾਰੇ। ਧਾਰੇ—ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੇਖਾਰੇ—ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਬਰਨੁ—ਰੂਪ-ਰੰਗ। ਚਿਹਨੁ—ਚਕ੍ਰ-ਚਿਹਨ। ਮਸਾਰੇ—ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛਾਂ।

ਅਰਥ :

ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਠਾਠ (ਰਚ ਕੇ) ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ (ਸਾਰੇ) ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇਰੀ ਹੀ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ। (ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਤੇਰਾ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਚਿਹਨ-ਚਕ੍ਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਤੇਰਾ (ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ) ਮੂੰਹ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛਾਂ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਦਰਿ, ਤੁਲਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਸਰਿ,
ਏਕ ਜੀਹ ਕਿਆ ਬਖਾਨੈ ॥
ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੩॥

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰਾ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਇਆ ਭਗਤ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ਤੇਰੇ ਹੀ ਵਰਗਾ (ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ) ਹੈ। ਇਕ ਜੀਭ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਦੇ ਭਗਤ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੀ, ਸਦਕੇ ! ਸਦਕੇ !!! ਸਦਕੇ !!!! ਸਦਕੇ !!!!!।੩।

ਸਰਬ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨੁ, ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਗਿਆਨੁ ਧੂਨੁ,
ਊਚੇ ਤੇ ਊਚੇ ਜਾਨੀਜੈ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰੋ ਥਾਨੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਿਆਨੁ ਧੂਨੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨੁ’ ‘ਧਿਆਨੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਧਾਨੁ—ਖੜਾਨਾ। ਗਿਆਨੁ ਧੂਨੁ—ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ। ਜਾਨੀਜੈ—ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਥਾਨੁ—ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖੜਾਨਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਤੇਰਾ ਨੂੰ ਗੈ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ (ਸਚ-ਖੰਡ) ਊਚੇ ਤੋਂ ਊੱਚਾ (ਸਰਵੱਚ) ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁ ਧਨੁ ਤੇਰੋ ਪ੍ਰਾਨੁ, ਏਕੈ ਸੂਤਿ ਹੈ ਜਹਾਨੁ ॥

ਕਵਨ ਉਪਮਾ ਦੇਉ, ਬਡੇ ਤੇ ਬਡਾਨੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦੇਉ—ਅੰਤਲੋ ਸ੍ਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਾਨੁ—ਪ੍ਰਾਣ ; ਸੂਤਿ—ਹੁਕਮ-ਸੂਤਰ ਵਿਚ। ਉਪਮਾ—ਤੁਲਨਾ। ਬਡੇ ਤੇ ਬਡਾਨੁ—ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ :

(ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦਾ) ਮਨ, ਧਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਸਭੋਂ ਕੁਝ) ਤੇਰਾ ਹੀ (ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ) ਹੈ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ (ਤੇਰੇ) ਇਕ ਹੁਕਮ-ਸੂਤਰ ਵਿਚ (ਪੇਤਾ ਹੋਇਆ) ਹੈ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਉਪਮਾ (ਤੁਲਨਾ) ਦੇਵਾਂ, ਤੂੰ ਵੱਡਿਓਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ।

ਜਾਨੈ ਕਉਨੁ ਤੇਰੋ ਭੇਉ, ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਦੇਉ,

ਅਕਲ ਕਲਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਬ ਕੋ ਧਾਨੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਲਖ, ਅਕਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ+ਲਖ’, ‘ਅ+ਕਲ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭੇਉ—ਭੇਤ। ਅਲਖ—ਲਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ।
ਅਪਾਰ—ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
ਦੇਉ—ਦੇਵਾਨ-ਦੇਵ। ਅਕਲ ਕਲਾ—ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖਾਜ਼
ਅਖੰਡ ਸੱਤਾ। ਧਾਨੌ—ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ
ਅਤੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਵਾਨ-ਦੇਵ ਹੈਂ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖਾਜ਼
ਤੇਰੀ ਅਖੰਡ ਸੱਤਾ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਭਗਤੁ ਦਰਿ, ਤੁਲਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਸਰਿ,
ਏਕ ਜੀਹ ਕਿਆ ਬਖਾਨੈ ॥

ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੪॥

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! ਤੇਰਾ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਇਆ
ਭਗਤ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ)
ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੀ (ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ) ਹੈ। ਇਕ ਜੀਭ (ਤੇਰੀ ਅਤੇ
ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਪਈ ਭਗਤ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦੀ
ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੀ, ਸਦਕੇ ! ਸਦਕੇ !! ਸਦਕੇ !!! ਸਦਕੇ !!!! ਸਦਾ ਸਦਕੇ !!!! ॥੪॥

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਅਛਲੁ ਪੂਰਨੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥
ਹਰਖਵੰਤੁ ਆਨੰਤੁ ਰੂਪੁ ਨਿਰਮਲੁ ਬਿਗਾਸੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਰੰਕਾਰੁ—ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜ-ਕੂਤਕੀ ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਆਕਾਰ—ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪੰਜ-ਕੂਤਕੀ ਅਕਾਰ।
ਅਛਲ—ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੂਰਨ—ਪਰਿਪੂਰਣ, ਸਰਬ-

ਵਿਆਪੀ। ਅਬਿਨਾਸੀ—ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਹਰਖਵੰਤ ਆਨੰਤ—ਅਥਾਹ
ਅਨੰਦ ਵਾਲਾ। ਬਿਗਾਸੀ—ਖੇੜਾ ਵਿਗਾਸ (ਬਖਸ਼ਣ) ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

ਹੋ (ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਾਰੇ ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਅਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ
(ਆਪ) ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ (ਛਲਨੀ ਮਾਇਆ ਦੇ)
ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈਂ। ਪਰਿਪੂਰਣ (ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ) ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ
ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ।

ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਅਨੰਦ ਵਾਲਾ, ਨਿਰਮਲ ਨੂੰਗੀ-ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖੇੜਾ
ਵਿਗਾਸ (ਬਖਸ਼ਣ) ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਬੇਅੰਤ, ਅੰਤੁ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀਂ ਪਾਸੀ ॥
ਜਾ ਕਉ ਹੋਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਸੁ ਜਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਮਹਿ ਮਿਲਾਸੀ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਜਾ—(ਪੜਨਾਉਂ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ
ਬਿਨਾ। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

{ਨੋਟ: ਹੋਹਿ—ਬਿੰਦੀ (‘.) ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਅੰਤਲੇ ‘ਹਿ’ ਨਾਲ।}

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬੇਅੰਤ—ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ। ਇਕੁ ਤਿਲੁ—ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ। ਨਹੀਂ
ਪਾਸੀ—ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੋਹਿ—ਤੂੰ ਹੋ ਜਾਏ। ਮਿਲਾਸੀ—ਉਹ
ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੇਰਾ ਇਕ ਤਿਲ
ਮਾੜ ਅੰਤ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਪ੍ਰਤੀ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ ਜਾਏਂ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ
ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਤੇ ਧੰਨਿ ਜਨ, ਜਿਹ ਕਿਪਾਲੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਯਉ ॥
 ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਪਰਸਿਆਉ,
 ਸਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹ ਥੇ ਰਹਿਓ ॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਿਹ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਭਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਇਆਉ’। ਦੁਹ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਧੰਨਿ—ਧੰਨਜ, ਭਾਗ-ਸੀਲ। ਜਿਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ। ਹਰਿ ਹਰਿ—ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ਭਯਉ—ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਸਿਆਉ—ਪਰਸਿਆ, ਚਰਨ-ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਦੁਹ ਥੇ—ਦੋਹਾਂ ਤੌਂ। ਰਹਿਓ—ਰਹਿ ਗਏ, ਬਚ ਗਏ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਧੰਨ ਹਨ, ਧੰਨ ਹਨ, ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੋ ਹਰੀ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਨੇ ਪਰਸਿਆ (ਚਰਨ-ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ), ਉਹ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੋਹਾਂ (ਦੋ ਗੋੜ) ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ।

ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤੇ ਸਤਿ ਭਣੀਐ ॥
 ਦੂਸਰ ਆਨ ਨ ਅਵਰੁ ਪੁਰਖੁ ਪਉਰਾਤਨੁ ਸੁਣੀਐ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ—ਸਦਾ-ਸਬਿਰ। ਭਣੀਐ—ਕਬਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰ ਆਨ ਨ ਅਵਰੁ—ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਖੁ ਪਉਰਾਤਨੁ—ਪੁਰਾਣਾ, ਭਾਵ ਆਦਿਲਾ (ਮੁੱਢਲਾ) ਪੁਰਖ। ਸੁਣੀਐ—ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹਰੀ ਤ੍ਰੈ-ਕਾਲ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਕਬਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਉਸ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਹੈ ਜੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਦਿਲਾ (ਮੁੱਢਲਾ)
ਪੁਰਖ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕੌ ਨਾਮੁ, ਲੈਤ ਮਨਿ ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥
ਜੇਹ ਰਸਨ ਚਾਖਿਓ ਤੇਹ ਜਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜੇਹ, ਉਹ—(ਪਤਨਾਂਵ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ, ਮਨ ਕਰਕੇ। ਜੇਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ। ਰਸਨ—ਰਸਨਾ
(ਜੀਭ) ਨਾਲ। ਤੇਹ—ਉਹ (ਬਹੁ-ਵਚਨ ਪੜਨਾਂਵ)। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ—
ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਜ ਗਏ।

ਅਰਥ :

ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿੱਠਾ ਅਤੇ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ,
(ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ) ਮਨ ਕਰਕੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਪਾ ਲਈਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਵਡਭਾਗਿਆਂ) ਨੇ ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ) ਚਖ ਲਿਆ,
ਉਹ ਜੀਵ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਜ ਗਏ।

ਜਿਹ ਠਾਕੁਭੁ ਸੁਪਸੰਨੁ ਭਯੋ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਤਿਹ ਪਿਆਰੁ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨੁ ਪਰਸਿਓ,
ਤਿਨ੍ਹ ਸਭ ਕੁਲ ਕੀਓ ਉਧਾਰੁ ॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਿਹ, ਤਿਹ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਭਯੋ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਇਓ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਉਤੇ। ਠਾਕੁਭੁ—ਮਾਲਿਕ-ਪੜ੍ਹ। ਸੁਪਸੰਨੁ ਭਯੋ—
ਪੂਰਨ ਪਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਿਹ—ਉਹਨਾਂ ਦਾ। ਪਰਸਿਓ—ਪਰਸਿਆ,
ਚਰਨ-ਛੁਹ ਨੂੰ ਪਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਧਾਰੁ—ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਉਤੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਬਾਹ ਹਨੌ ਦਾ ਹੀ ਸੜ੍ਹਪ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਪਰਸਿਆ (ਚਰਨ-ਛੂਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ), ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ।ੴ।

ਸਚੁ ਸਭਾ ਦੀਬਾਣੁ, ਸਚੁ ਸਚੇ ਪਹਿ ਧਰਿਓ ॥

ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੁ, ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ ਕਰਿਓ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਚ—ਸਦਾ—ਬਿਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਭਾ—ਰੱਖੀ ਸਭਾ, ਦਰਗਾਹ। ਦੀਬਾਣੁ—ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਨਸਿਫ਼। ਸਚੁ—ਸਚ-ਨਾਮ। ਸਚੇ ਪਹਿ—ਸਚੇ-ਗੁਰੂ ਪਾਸ। ਸਚੈ ਤਖਤਿ—ਸਚੇ ਤਖਤ ਉਤੇ। ਤਪਾਵਸੁ—ਧਰਮ-ਨਿਆਉ।

ਅਰਥ :

ਸਚੁ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚੀ-ਸਭਾ (ਦਰਗਾਹ) ਦਾ ਮੁਨਸਿਫ਼ (ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਸਚ-ਨਾਮ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਪਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ) ਸਚੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ 'ਸਚ' ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ-ਨਿਆਉ (ਸਥਾਪਿਤ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਚਿ ਸਿਰਜ੍ਹਉ ਸੰਸਾਰੁ, ਆਪਿ ਆਭੁਲੁ, ਨ ਭੁਲਉ ॥

ਰਤਨ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ, ਕੀਮ ਨਹੁ ਪਵੈ ਅਮੁਲਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਿਰਜ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਸਿਰਜਿਆਉ'। ਭੁਲਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਭੁਲੋ'। ਨਹੁ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਗਹਿਤ। ਅਮੁਲਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਅਮੁਲੋ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਚਿ—ਸਚ ਦੁਆਰਾ। ਸਿਰਜ੍ਹਉ—ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਰਚਿਆ ਹੈ।

ਆਭੁਲੁ—ਨਾ ਭੁਲਣ ਵਾਲਾ। ਨ ਭੁਲਉ—ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਪਾਰੁ—ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਕੀਮ—ਕੀਮਤ। ਨਹੁ—ਨਹੀਂ। ਅਮੁਲਉ—ਅਮੁਲ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ) ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜਿਆ (ਰਚਿਆ) ਹੋਇਆ ਹੈ; ਉਹ ਆਪ ਅਭੁਲ ਹੈ, ਕਦੀ ਵੀ ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ।

(ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ) ਰਤਨ-ਸਮਾਨ ਨਾਮ ਪਾਰਾਵਾਰ (ਸਮਝ-ਸੂਝ ਦੇ ਹਦ-ਬੰਨੇ) ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਇਹ ਅਮੁਲਕ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ) ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਜਿਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹੋਯਉ ਗੋਬਿੰਦੁ, ਸਰਬ ਸੁਖ ਤਿਨਹੂ ਪਾਏ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਓ,
ਤੇ ਬਹੁੜਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਆਏ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਿਹ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਹੋਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਹੋਇਅਉ’। ਤਿਨਹੂ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਗੋਬਿੰਦੁ—ਇਥੇ ਉਚਾਰਣ ‘ਗੁਬਿੰਦੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ। ਹੋਯਉ—ਹੋ ਗਿਆ। ਤਿਨਹੂ—ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ। ਪਰਸਿਓ—ਪਰਸਿਆ, ਚਰਨ-ਛੁਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਬਹੁੜਿ ਫਿਰਿ—ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਜੋਨਿ—ਜੂਨ ਵਿਚ, ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਸਚ-ਸਰੂਪ) ਗੋਬਿੰਦ-ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ (ਅਰਥ-ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਗੀ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਪਰਸਿਆ (ਚਰਨ-ਛੁਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ), ਉਹ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨ-ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ।੧॥

ਕਵਨੁ ਜੋਗੁ ਕਉਨੁ ਗਾਨੁ ਧਾਨੁ, ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਉਸੂਤਿ ਕਰੀਐ ॥
ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਤੇਤੀਸ ਕੌਰਿ, ਤਿਰੁ ਕੀਮ ਨ ਪਰੀਐ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਨੁ ਧਾਨੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨ’ ‘ਧਿਆਨ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੋਗੁ—ਜੋਗ-ਸਾਧਨ। ਗਾਨੁ ਧਾਨੁ—ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ। ਕਵਨ ਬਿਧਿ—ਕਿਹੜੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ। ਉਸੂਤਿ—ਉਸਤਤੀ, ਸਿਫਤ। ਸਿਧ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਕ। ਤੇਤੀਸ ਕੌਰਿ—ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੈੜ ਦੇਵਤੇ। ਤਿਰੁ—ਤਿਲ ਮਾਤ੍ਰ, ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਭੀ। ਨ ਪਰੀਐ—ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ) ਕਿਹੜਾ ਜੋਗ-ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਈਏ, ਕਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ (ਧਾਰਨ) ਕਰੀਏ, ਕਿਸ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰੀਏ ?

ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਜੋਗੀ (ਸਿਧ), ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਸਾਧਕ) ਅਤੇ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੈੜ ਦੇਵਤੇ (ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਤਿਲ ਮਾਤ੍ਰ ਕੀਮਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ . ਸਨਕਾਦਿ , ਸੇਖ, ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਏ ॥

ਅਗਹੁ , ਗਹਿਓ ਨਹੀਂ ਜਾਇ, ਪੂਰਿ ਸ੍ਰਬ ਰਹਿਓ ਸਮਾਏ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਗਹੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਗਹੁ’। ਸ੍ਰਬ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਂਗੀਂ ਅੱਖਰ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ (ਤਿੰਨ ਦੇਵਤੇ: ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਤੇ ਸਿਵ)। ਸਨਕਾਦਿ—ਸਨਕ ਆਦਿ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ: ਸਨਕ, ਸਨਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ)। ਸੇਖ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲਾਂ ਵਾਲਾ

ਸੇਜ਼ਨਾਗ। ਅਗਹ—ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਕੜ-ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਗਹਿਓ—ਫੜਿਆ। ਪਰਿ—(ਸਭ ਥਾਈਂ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ। ਸ੍ਰਬ—ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਅੱਤੇ ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ।

ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ (ਦੇਵਤੇ), ਸਨਕ ਆਦਿ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ), ਸੇਜ਼ਨਾਗ ਆਦਿਕ (ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ।

ਨੂਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ (ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ-ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨ ਅੱਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ) ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਅੱਤੇ ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ ਸਮਾਅ, ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਹ ਕਾਟੀ ਸਿਲਕ ਦਯਾਲ ਪ੍ਰਤਿ,
ਸੇਇ ਜਨ ਲਗੇ ਭਗਤੇ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਓ,
ਤੇ ਇਤ ਉਤ ਸਦਾ ਮੁਕਤੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਿਹ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਦਯਾਲ—ਉਚਾਰਣ ‘ਦਇਆਲ’। ਸੇਇ—(ਇਹ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੇਈ’ ਦਾ ਸੰਖਿਤ ਕਾਵਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ) ਅੰਤਲਾ ਸ੍ਰ੍ਵ ‘ਇ’ ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਨੂੰ ਲਗੇ ਸੂਰ ‘ੴ’ ਦੀ ਧੂਨੀ ਨੂੰ ਲੰਮੇਗਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ। ਸਿਲਕ—(ਮਾਇਆ-ਮੌਹ ਦੀ) ਛਾਹੀ। ਦਯਾਲ ਪ੍ਰਤਿ—ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਸੇਇ ਜਨ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਭਗਤੇ—ਭਗਤੀ ਵਿਚ। ਪਰਸਿਓ—ਪਰਸਿਆ, ਚਰਨ-ਛਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਤ—ਇਥੇ, ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਉਤ—ਉਥੇ, ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਦਇਆਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਵਡਭਾਗੇ ਜੀਵਾਂ) ਦੀ (ਮਾਇਆ-ਮੌਹ ਦੀ) ਛਾਹੀ ਕਟ ਦਿਤੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ

ਨੇ ਪਰਸਿਆ (ਚਰਨ-ਛੁਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ), ਉਹ ਏਥੇ (ਲੋਕ ਵਿਚ) ਅਤੇ ਓਥੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। (ਭਾਵ, ਏਥੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਲਦ੍ਰੂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਦੇ ਧਕੇ-ਧੌਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ)। ੴ

ਪ੍ਰਭ ਦਾਤਉ ਦਾਤਾਰ, ਪਰਿਊ ਜਾਚਕੁ ਇਕੁ ਸਰਨਾ ॥
ਮਿਲੈ ਦਾਨੁ ਸੰਤ ਰੇਨ, ਜੇਹ ਲਗਿ ਭਉਜਲੁ ਤਰਨਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਦਾਤਉ—ਉਚਾਰਨ ‘ਦਾਤੇ’। ਪਰਿਊ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਰਿਆਉ’। ਜੇਹ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਾਤਉ ਦਾਤਾਰ—ਹੇ ਦਾਤਿਆਂ ਸਿਰ ਦਾਤੇ। ਪਰਿਊ—ਪਿਆ ਹੈ।
ਜਾਚਕੁ—ਮੰਗਤਾ। ਸੰਤ ਰੇਨ—ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ। ਜੇਹ
ਲਗਿ—ਜਿਸ ਦੇ (ਮੱਥੇ 'ਤੇ) ਲਗਣ ਨਾਲ। ਭਉਜਲੁ—ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ
ਤੋਂ। ਤਰਨਾ—ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਦਾਤਿਆਂ ਸਿਰ ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਮੈਂ) ਇਕ ਮੰਗਤਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ
ਪਿਆ ਹਾਂ, (ਜਾਚਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਦਾ ਦਾਨ ਮਿਲੇ,
ਜਿਸ ਦੇ (ਮੱਥੇ 'ਤੇ) ਲਗਣ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏ।

ਬਿਨਤਿ ਕਰਉ ਅਰਦਾਸਿ, ਸੁਨਹੁ ਜੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ॥
ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ ਚਾਉ, ਭਗਤਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਠਹਰਾਵੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਰਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਠਹਰਾਵੈ—‘ਹ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ
ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਿਨਤਿ ਕਰਉ—ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਠਾਕੁਰ—ਹੇ ਠਾਕੁਰ, ਮਾਲਕ।
ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਚਾਉ—ਤਾਂਘ, ਉਮੰਗ। ਭਗਤਿ—ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ
ਵਿਚ। ਠਹਰਾਵੈ—ਠਹਿਰ ਜਾਵੇ, ਟਿਕ ਜਾਵੇ।

ਅਰਥ :

(ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ) ਅਰਦਾਸ-ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਠਾਕੁਰ! ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੁਣੋ ਜੀ।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ) ਚਾਉ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ੇ (ਅਤੇ ਤਰਸ ਕਰੋ) ਮੇਰਾ ਇਹ (ਚੰਚਲ) ਮਨ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ (ਲਗ ਕੇ) ਟਿਕ ਜਾਵੇ।

ਬਲਿਓ ਚਰਾਗੁ ਅੰਧਾਰ ਮਹਿ,
ਸਤਿ ਕਲਿ ਉਧਰੀ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ ॥
ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਗਲ ਹਰਿ ਭਵਨ ਮਹਿ,
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅੰਧਾਰ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅੰਧਿਆਨ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚਰਾਗੁ—ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ। ਅੰਧਾਰ ਮਹਿ—ਅਗਿਆਨ-ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ।
ਕਲਿ—ਕਲਿਜੁਗੀ ਲੋਕਾਈ। ਉਧਰੀ—ਪਾਰ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਏਗੀ।
ਸਗਲ ਭਵਨ ਮਹਿ—ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਜਾਚਕ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਹਿਤ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) (ਕਲਜੁਗ ਦੇ) ਅਗਿਆਨ-ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਮਾਨੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕਲਜੁਗੀ ਲੋਕਾਈ (ਊਸ ਦੇ ਦੱਸੇ-ਦਿੜਾਏ) ਨਾਮ-ਧਰਮ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਸਦਾ ਪਾਰ ਪਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਪਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਰ ਪੈਂਦੀ ਰਵੇਗੀ।

ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਚੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਨਾਮ-ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਾਸ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ (ਸਰੂਪ) ਹੀ ਹੈ। ੯।

ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਬੂ ਮਹਲਾ ੫

ਉਚਾਰਣ :

ਸਵਯੇ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਵੱਈਏ’। ਬਾਬੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਾਕਿਆ’।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਜਵਾਂ) (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਸਵੱਈਏ।

੧੭ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

੧੭—ਉਚਾਰਣ ‘ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ’।

ਅਰਥ :

ਇਕ (ਅਦੁੱਤੀ) ਬ੍ਰਹਮ, ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸੱਤਾ-ਸੰਪੰਨ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਮਿਹਰ) ਸਦਕਾ (ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ)।

ਕਾਲੀ ਦੇਹ ਮੋਹ ਛੁਨਿ ਬਾਂਧੀ,
ਸਠ ਕਠੋਰ ਕੁਚੀਲ ਕੁਗਿਆਨੀ ॥
ਧਾਵਤ ਭ੍ਰਮਤ ਰਹਨੁ ਨਹੀ ਪਾਵਤ,
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਠ—‘ਸ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ-ਰਹਿਤ। ਰਹਨੁ—‘ਨ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਾਚੀ ਦੇਹ—ਦੇਹੀ ਕੱਚੀ, ਬਿਨਸਣਹਾਰ। ਫੁਨਿ—ਫਿਰ। ਸਠ—ਮੰਦ-ਕਰਮੀ। ਕਠੋਰ—ਪੱਥਰ-ਚਿਤ। ਕੁਚੀਲ—ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲਿਬਡਿਆ ਹੋਇਆ, ਗੰਦਾ। ਕੁਗਿਆਨੀ—ਖੋਟੀ ਸੂਝ-ਸਮਝ ਵਾਲਾ। ਧਾਵਤ ਭ੍ਰਮਤ—ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਰਹਨੁ—ਟਿਕਾਅ। ਗਤਿ—ਸਾਰ-ਸੋਝੀ, ਕਦਰ-ਕੀਮਤਿ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਕੱਚੀ (ਬਿਨਸਣਹਾਰ) ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਮੇਹ ਦੀ ਜਕੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਹਾਂ, ਪੱਥਰ-ਚਿਤ ਹਾਂ, ਪਾਪ-ਵੇਡਿਆ (ਲਿਬਡਿਆ) ਹਾਂ, ਖੋਟੀ ਸੂਝ-ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

(ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਨੀਚਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਮੈਂ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ, (ਖਿਨ ਭਰ ਵੀ) ਟਿਕਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ; ਮੈਂ, ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਾਰ-ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।

ਜੋਬਨ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਾਤਾ,
ਬਿਚਰਤ ਬਿਕਲ ਬਡੈ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥
ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਅਪਵਾਦ ਨਾਰਿ ਨਿੰਦਾ,
ਯਹ ਮੀਠੀ ਜੀਅ ਮਾਹਿ ਹਿਤਾਨੀ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਮਾਤਾ—‘ਤ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ। ਯਹ—‘ਹ’ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ; ਅਰੰਭਕ ‘ਯ’ ਦੀ ਵਿਅੰਜਨ ਧੁਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੋਬਨ—ਜੁਆਨੀ। ਰੂਪ—ਸੁੰਦਰਤਾ। ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਾਤਾ—ਮਾਇਕ ਨਸੇ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ। ਬਿਚਰਤ ਬਿਕਲ—ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਪਵਾਦ—ਪਰਾਈ ਬਖੀਲੀ। (ਪਰ) ਨਾਰਿ—ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਜੀਅ ਮਾਹਿ ਹਿਤਾਨੀ—ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜਵਾਨੀ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂਕੜ-ਬਾਜ਼, ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰਾਏ ਧਨ, ਪਰਾਈ ਬਖੀਲੀ, ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ (ਦੀ ਝਾਕ)—ਇਹ ਮੈਂ ਮਿੱਠੀ ਜਾਣ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਛੋਈ ਹੈ।

ਬਲ ਬੰਚ ਛਪਿ ਕਰਤ ਉਪਾਵਾ,
ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥
ਸੀਲ ਧਰਮ, ਦਯਾ ਸੁਚ ਨਾਸ੍ਰਿ,
ਆਇਓ, ਸਰਨਿ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਨੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦਯਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦਇਆ’। ਨਾਸ੍ਰਿ—(ਉ) ਮੂਲ-ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਰੀ ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ। (ਅ) ‘ਫ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਸ’ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪੈਰੀ ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਨਾਲ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਲ ਬੰਚ ਉਪਾਵਾ—ਵਲ-ਛਲ (ਠੰਗੀ-ਠੰਗੀ) ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ—ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਸੀਲ—ਲੋਕ ਸੁਭਾਅ, ਸ਼ਰਾਫਤ। ਸੁਚ—ਪਵਿੱਤਰਤਾ। ਨਾਸ੍ਰਿ—ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਨੀ—ਆਤਮ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ :

(ਭਾਵੇਂ) ਮੈਂ ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਵਲ-ਛਲ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੋ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ।

(ਮੇਰੇ ਵਿਚ) ਸ਼ਰਾਫਤ, ਪਰਮ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ (ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ) ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ, ਹੋ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਆਤਮ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ (ਹਾਰ ਕੇ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਸਮਰਥ ਸਿਰੀਪਰ,
ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਸਮਰਥ—ਸੰਸਾਰ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੂਲ-ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ। ਸਮਰਥ—ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ-ਜੋਗ। ਸਿਰੀਪਰ—ਮਾਇਆ (ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ) ਦੇ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਸੰਸਾਰ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੂਲ-ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ, ਮਾਇਆ (ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ) ਦੇ ਮਾਲਕ (ਦਾਸ) ਨਾਨਕ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀ! (ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ) ਮੈਨੂੰ (ਚਰਨ-ਸਰਨ ਵਿਚ) ਰਖ ਲਓ ॥੧॥

ਕੀਰਤਿ ਕਰਨ ਸਰਨ ਮਨਮੋਹਨ,
ਜੋਹਨ ਪਾਪ ਬਿਦਾਰਨ ਕਉ ॥
ਹਰਿ ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਸਮ੍ਰਥ ਸਭੈ ਬਿਧਿ,
ਕੁਲਹ ਸਮੂਹ ਉਧਾਰਨ ਸਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜੋਹਨ ਪਾਪ—ਇਹ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਕੁਲਹ—‘ਹ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਕਰਨਾ ਲੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੀਰਤਿ ਕਰਨ—ਕੀਰਤੀ (ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਕਰਨ-ਜੋਗ ਕਰਣੀ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ—ਮਨ ਨੂੰ ਮੌਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਜੋਹਨ ਪਾਪ—ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪ। ਬਿਦਾਰਨ ਕਉ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ। ਤਾਰਨ ਤਰਨ—(ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਬੇੜੀ (ਜਹਾਜ਼)। ਸਮ੍ਰਥ—ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ। ਸਭੈ ਬਿਧਿ—ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਧੀਆਂ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨਾਲ। ਕੁਲਹ ਸਮੂਹ—ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ। ਉਧਾਰਨ ਸਉ—ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ।

ਅਰਥ :

(ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ) ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਜਰ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੀ ਕਰਨ-ਜੋਗ ਕਰਣੀ ਹੈ।

ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਅਖਵਾ ਉਸ ਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਬੇੜੀ (ਜਹਾਜ਼) ਹੈ ਅਤੇ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

**ਚਿਤ ਚੇਤਿ ਅਚੇਤ ਜਾਨਿ ਸਤਸੰਗਤਿ,
ਭਰਮ ਅੰਧੇਰ ਮੋਹਿਓ ਕਤ ਧਉਂ॥
ਮੂਰਤ ਘਰੀ ਚਸਾ, ਪਲੁ, ਸਿਮਰਨ,
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ ਸੰਗਿ ਲਉਂ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਮੂਰਤ—‘ਮ’ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚੇਤਿ—ਚੇਤੇ ਕਰ। ਅਚੇਤ ਚਿਤ—ਹੇ ਗਾਫਲ ਮਨ ! ਜਾਨਿ—(ਮਹਿਮਾ) ਜਾਣਨੀ ਕਰ। ਭਰਮ ਅੰਧੇਰ ਮੋਹਿਓ—ਭਰਮ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਕਤ—ਕਿਉਂ, ਕਾਹਦੇ ਲਈ ? ਧਉਂ—ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਟਕਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਤ—ਮੁਹੂਰਤ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਘਰੀ—ਘੜੀ। ਲਉਂ—ਚਉਂ, ਬੋਲ, ਆਖ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮੇਰੇ ਗਾਫਲ ਮਨ ! (ਉਸ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਨੂੰ) ਚੇਤੇ ਕਰ, ਸਤ-ਸੰਗਤਿ (ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਨੂੰ ਸਮਝ, ਤੂੰ ਭਰਮ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਭਟਕਦਾ ਅਤੇ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਕਦੀ ਦੋ ਘੜੀਆਂ, ਘੜੀ ਮਾੜ੍ਹ, ਚਸਾ ਮਾੜ੍ਹ, ਪਲ ਭਰ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰ; ਜੀਭ ਨਾਲ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰ।

ਹੋਛਉ ਕਾਜੁ ਅਲਪ ਸੁਖ ਬੰਧਨ,
 ਕੌਟ ਜਨਮ ਕਹਾ ਦੁਖ ਭੁਉ ॥
 ਸਿਖਾ ਸੰਤ ਨਾਮੁ ਭਜੁ ਨਾਨਕ,
 ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਆਤਮ ਸਿਉ ਰੰਉ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਹਾ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸਿਖਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਿਖਿਆ’। ਸਿਉ—
 ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹੋਛਉ ਕਾਜੁ—ਨਿਕੰਮਾ ਧੰਧਾ। ਅਲਪ—ਤੁਛ, ਛਿਨ-ਬੰਗਾਰ। ਕੌਟ
 ਜਨਮ—ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮ। ਕਹਾ—ਕਿਉਂ? ਭੁਉ—ਭਉਦੇ (ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ
 ਭਟਕਦੇ) ਰਹਿਣ। ਸਿਖਾ ਸੰਤ—ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ। ਰਾਮ
 ਰੰਗਿ—ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ। ਆਤਮ ਸਿਉ—ਆਤਮ ਨਾਲ।
 ਰੰਉ—ਰਵਣ ਕਰ, ਆਤਮ-ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ।

ਅਰਥ :

ਮਾਇਕੀ ਧੰਧਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਕੰਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੁਖ ਛਿਨ-ਬੰਗਾਰ ਹਨ,
 (ਇਸ ਵਿਚ) ਨਿਰੇ ਬੰਧਨ ਹੀ ਬੰਧਨ ਹਨ। (ਇਸ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ) ਤੂੰ ਕਿਉਂ
 ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮ-ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹੇਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?

ਨਾਨਕ (ਮੁਹਰ ੩੫)—ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ (ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਰਾਮ
 ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ (ਰੰਗੀਜ ਕੇ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨਾਲ (ਇਕ-ਸੁਰ
 ਹੋ ਕੇ) ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣ। ੨।

ਰੰਚਕ ਰੇਤ ਖੇਤ ਤਨਿ ਨਿਰਮਿਤ,
 ਦੂਰਲਭ ਦੇਹ ਸਵਾਰਿ ਧਰੀ ॥
 ਖਾਨ, ਪਾਨ, ਸੋਂਧੇ ਸੁਖ ਭੁੰਚਤ,
 ਸੰਕਟ ਕਾਟ ਬਿਪਤਿ ਹਰੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰੇਚਕ ਰੇਤ—ਰਤਾ ਭਰ (ਪਿਤਾ ਦਾ) ਬੀਰਜ। ਤਨਿ ਖੇਤ—(ਮਾਂ ਦੀ) ਕੁਖ-ਖੇਤ ਵਿਚ। ਨਿਗਮਿਤ—ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ 'ਤੇ। ਦੁਰਲਭ—ਆਮੇਲਕ। ਖਾਨ ਪਾਨ—ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਸਾਮਾਨ। ਸੋਧੋ—ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ। ਸੁਖ ਭੁੰਚਤ—ਸੁਖ ਮਾਣਨ ਲਈ। ਸੰਕਟ—ਕਸ਼ਟ। ਬਿਪਤਿ ਹਰੀ—ਬਿਪਤਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਜੀਵ ! ਕਿਆਸ ਕਰ) ਰਤਾ ਭਰ (ਪਿਤਾ ਦਾ) ਬੀਰਜ (ਮਾਂ ਦੀ) ਕੁਖ-ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ 'ਤੇ (ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੇਰੀ) ਆਮੇਲਕ ਦੇਹੀ ਸਾਜ-ਸਵਾਰ ਦਿਤੀ।

(ਫਿਰ ਮਾਤਾ-ਗਰਭ ਦਾ) ਕਸ਼ਟ ਕਟ ਕੇ ਤੇਰੀ ਬਿਪਤਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਖਾਣ ਪੀਣ (ਦੇ ਸਾਮਾਨ), ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਮਾਣਨ ਨੂੰ (ਬਖਸ਼ੇ)।

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਭਾਈ ਅਤੁ ਬੰਧਪ,
ਬੂਝਨ ਕੀ ਸਭ ਸੂਝ ਪਰੀ ॥
ਬਰਧਮਾਨ ਹੋਵਤ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਤ,
ਆਵਤ ਨਿਕਟਿ ਬਿਖੰਮ ਜਗੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬੰਧਪ—ਸਾਕ-ਸਨਬੰਧੀ। ਬੂਝਨ ਕੀ—ਜਾਣਨ ਪਛਾਣਨ ਦੀ। ਸੂਝ—ਸੋਝੀ, ਸਮਝ। ਪਰੀ—ਪੈ ਗਈ। ਬਰਧਮਾਨ ਹੋਵਤ—ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਤ—ਦਿਨ-ਬਦਿਨ। ਨਿਕਟਿ—ਨੇੜੇ। ਬਿਖੰਮ ਜਗੀ—ਅਤਿ ਕਠਨਾਈ ਵਾਲੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਤੈਨੂੰ) ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਪੈ ਗਈ।

(ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤਿ-ਦਿਨ ਵੱਡੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, (ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ) ਅਤਿ ਕਠਨਾਈ ਵਾਲੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰੇ ਗੁਨਹੀਨ ਦੀਨ ਮਾਇਆ ਕ੍ਰਿਮ,
ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਏਕ ਘਰੀ ॥
ਕਰੁ ਰਾਹਿ ਲੇਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ,
ਨਾਨਕ ਕਾਟਿ ਭਰੰਮ ਭਰੀ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰੇ ਗੁਨਹੀਨ—ਹੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ! ਦੀਨ—ਕੰਗਲੇ ! ਮਾਇਆ
ਕ੍ਰਿਮ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੀੜੇ ! ਕਰੁ—ਹੱਥ। ਰਾਹਿ ਲੇਹੁ—ਪਕੜ ਲਓ।
ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ—ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਾਗਰ। ਕਾਟਿ ਭਰੰਮ ਭਰੀ—ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ
ਵਾਲੀ ਅਵਿਦਿਆ ਕਟ ਦਿਓ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣੇ, ਕੰਗਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੀੜੇ ! ਕਦੀ ਘੜੀ ਭਰ
(ਅਮੇਲਕ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ) ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰ।

ਨਾਨਕ (ਮੁਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਠਗੁਣੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ
ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਕਿਰਪਾਲੂ
ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਫੁਬਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦਾ) ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਓ ਅਤੇ
ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਅਵਿਦਿਆ (ਦੇ ਛਉੜ) ਕਟ ਦਿਓ ਜੀ ॥੩॥

ਰੇ ਮਨ ਮੂਸ ਬਿਲਾ ਮਹਿ ਗਰਬਤ,
ਕਰਤਬ ਕਰਤ ਮਹਾਂ ਮੁਘਨਾਂ ॥
ਸੰਪਤ ਦੌਲ ਝੋਲ ਸੰਗਿ ਝੂਲਤ,
ਮਾਇਆ ਮਰਾਨ ਭ੍ਰਮਤ ਘੁਘਨਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਿਲਾ—‘ਲਾ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ-ਰਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮੂਸ—ਚੂਹਾ। ਬਿਲਾ ਮਹਿ—ਬੁੱਡ ਵਿਚ। ਗਰਬਤ—ਆਕੜਿਆ ਫਿਰਦਾ
ਹੈਂ। ਕਰਤਬ—ਕਰਤੂਤਾਂ। ਮੁਘਨਾਂ—ਮੁਰਖਾਂ। ਸੰਪਤ—ਧਨ-ਪਦਾਰਥ,

ਮਾਇਆ । ਦੋਲ—ਪੰਘੂੜਾ । ਝੋਲ—ਹੁਲਾਰਾ । ਮਗਨ—ਮਗਨਤਾ ਕਾਰਨ ।
ਭਮਤ—ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਘੁਘਨਾ—ਉੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਚੂਰੇ ਵਾਂਗ ਬੇ-ਸਮਝ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਰੀਰ-ਖੁੱਡ ਵਿਚ (ਬੈਠਾ) ਆਕੜਿਆ
ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਤਬ (ਕਰਤੂਤਾਂ) ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।

ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਪੰਘੂੜੇ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਨਾਲ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਮਾਇਆ ਦੀ
ਮਗਨਤਾ ਕਾਰਨ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਿਚ) ਉੱਲ੍ਲ ਵਾਂਗ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ।

ਸੁਤ, ਬਨਿਤਾ, ਸਾਜਨ ਸੁਖ ਬੰਧਪ,
ਤਾ ਸਿਉ ਮੌਹੁ ਬਦਿਓ ਸੁ ਘਨਾ ॥
ਬੈਇਓ ਬੀਜੁ ਅਹੰ, ਮਮ ਅੰਕੁਰੁ,
ਬੀਤਤ ਅਉਧ ਕਰਤ ਅਘਨਾਂ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਾ—(ਪੜਨਾਉ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ । ਸਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ
ਨਾਸਕੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਤ—ਪੁੱਤਰ । ਬਨਿਤਾ—ਪਤਨੀ । ਬੰਧਪ—ਸਨਬੰਧੀ । ਤਾ ਸਿਉ—ਇਹਨਾਂ
ਨਾਲ । ਸੁ ਘਨਾ—ਅਤੀਅੰਤ । ਅਹੰ—ਹੰਗਤਾ, ਹਉਮੈ । ਮਮ ਅੰਕੁਰ—ਮੈਂ
ਮੇਰੀ (ਮਮਤਾ) ਦਾ ਅੰਕੂਰ । ਅਉਧ—ਉਮਰ । ਅਘਨਾਂ—ਪਾਪ ।

ਅਰਥ :

ਪੁੱਤਰ, ਪਤਨੀ, ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ ਜਾਣ
ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਮੋਹ ਅਤੀਅੰਤ ਵਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੰਗਤਾ (ਹਉਮੈ) ਦਾ ਬੀਂ ਬੀਜ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ (ਮਮਤਾ) ਦਾ ਅੰਕੂਰ ਛੁਟ ਪਿਆ ਹੈ । (ਇਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ) ਤੇਰੀ ਉਮਰ
ਪਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਬਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਮਿਰਤੁ ਮੰਜਾਰ ਪਸਾਰਿ ਮੁਖੁ ਨਿਰਖਤ,
 ਭੁੱਚਤ ਭੁਗਤਿ ਭੂਖੁ ਭੁਖਨਾ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਰਾਪਾਲ ਦਇਆਲ ਸਤਸੰਗਤਿ,
 ਨਾਨਕ ਜਗੁ ਜਾਨਤ ਸੁਪਨਾ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦਇਆਲ—ਅਰੰਭਕ ਅੱਖਰ 'ਦ' ਮੁਕਤਾ ਹੈ; ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ 'ਦਇਆਲ' ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। 'ਦ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਇ' ਦੋ-ਸੰਧੀ ਸੂਰ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਿਰਤੁ—ਮੌਤ। ਮੰਜਾਰ—ਬਾਘੜ-ਬਿੱਲੇ ਵਾਂਗ। ਪਸਾਰਿ ਮੁਖ—ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ। ਨਿਰਖਤ—ਤਾੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੁੱਚਤ ਭੁਗਤਿ—ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ। ਭੂਖ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਭੂਖੁ ਭੁਖਨਾ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਭੂਖੁ ਸਦਕਾ ਭੁੱਖੇ ਦਾ ਭੁੱਖਾ। ਰਾਪਾਲ—ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਜਾਨਤ—ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਜੀਵ !) ਤੂੰ (ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੁੱਖੇ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੀ ਹੈਂ। (ਭੋਗਾਂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ! ਔਹ ਵੇਖ !) ਮੌਤ ਬਾਘੜ-ਬਿੱਲੇ ਵਾਂਗ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ (ਹੜੱਪ ਕਰਨ ਲਈ) ਤੇਰੇ ਵਲ ਤਾੜ ਰਹੀ ਹੈ।

'ਨਾਨਕ' (ਮਹਰ-ਛਾਪ)—ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਪਨ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ।੪।

ਦੇਹ ਨ ਗੋਹ . ਨ ਨੇਹ , ਨ ਨੀਤਾ,
 ਮਾਇਆ ਮਤ . ਕਹਾ ਲਉ ਗਾਰਹੁ ॥
 ਛੜ੍ਹ ਨ ਪਤ੍ਰ . ਨ ਚਉਰ . ਨ ਚਾਵਰ ,
 ਬਹਤੀ ਜਾਤ ਰਿਦੈ ਨ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਹਾ—(ਕਿਆ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਲਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਲੈ’।
ਥਹਡੀ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਹ—ਦੇਹੀ, ਕਾਇਆਂ। ਗੋਹ—ਘਰ-ਮੰਦਿਰ। ਨੇਹ—ਸਨੇਹੀ, ਸਾਕ-
ਸਨਬੰਧੀ। ਨ ਨੀਤਾ—ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਮਤ—ਨਸੇ ਵਿਚ
ਮਸਤ। ਕਹਾ ਲਉ—ਕਦ ਤਾਈ? ਗਾਰਹ—ਹੰਕਾਰ ਕਰੋਗੇ। ਛੜ—ਸ਼ਾਹੀ
ਛੜ। ਪੜ—ਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ। ਚਾਵਰ—ਚੌਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਹਤੀ
ਜਾਤ—ਊਮਰਾ, ਨਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਾਂਗ ਵਹਿੰਦੀ (ਬੀਤਦੀ) ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਕੁਝ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਦੇਹੀ (ਕਾਇਆਂ),
ਨਾ ਘਰ-ਮੰਦਿਰ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਕ-ਸਨੇਹੀ। ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ
ਹੋਏ ਜੀਵ! ਕਦ ਤਾਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾਓਗੇ?

(ਕੁਝ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ) ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਹੀ ਛੜ, ਨਾ ਸ਼ਾਹੀ
ਫੁਰਮਾਨ, ਨਾ ਚੌਰ ਨਾ ਚੌਰ-ਬਰਦਾਰ; ਊਮਰ ਨਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਾਂਗ ਵਹਿੰਦੀ
(ਗੁਜ਼ਰਦੀ) ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, (ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ) ਕਦੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੀ
ਨਹੀਂ।

ਰਥ ਨ ਆਸੂ ਨ ਗਜ ਸਿੰਘਾਸਨ,
ਛਿਨ ਮਹਿ ਤਿਆਗਤ ਨਾਂਗ ਸਿਧਾਰਹੁ ॥
ਸੂਰ ਨ ਬੀਰ ਨ ਮੀਰ, ਨ ਖਾਨਮ,
ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਊ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਿਹਾਰਹੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਆਸੂ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਧੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਸੂ—ਘੋੜੇ। ਗਜ—ਹਾਥੀ। ਸਿੰਘਾਸਨ—ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ, ਤਖਤ।
ਛਿਨ ਮਹਿ—ਝਟ ਪਟ, ਪਲੋ ਪਲੀ ਵਿਚ। ਸਿਧਾਰਹੁ—ਤੁਰ ਜਾਓਗੇ।

ਸੂਰ—ਸੂਰਮੇ | ਬੀਰ—ਬਲਕਾਰੀ ਜੋਧੇ | ਮੀਰ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ | ਖਾਨਮ—ਸਿਰ-
ਕੱਢ ਸਰਦਾਰ | ਦਿਸਟਿ ਨਿਹਾਰਹੁ—ਦਿਸ਼ਟੀ (ਅੱਖਾਂ) ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ।

ਅਰਥ :

(ਕੁਝ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ) ਨਾ ਰੱਖ, ਨਾ ਘੋੜੇ, ਨਾ ਹਾਥੀ,
ਨਾ ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ। (ਯਾਦ ਰਖੋ! ਮੌਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਆਉਣ 'ਤੇ) ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ
ਨੂੰ ਛੜ ਕੇ ਪਲੇ ਪਲੀ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ 'ਤੋਂ) ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਓਗੇ।

(ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ) ਨਾ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ, ਨਾ ਬਲਕਾਰੀ
ਜੋਧੇ, ਨਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਨਾ ਸਿਰ-ਕੱਢ ਸਰਦਾਰ। ਨਿਤ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੋਈ
ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦਾ।

ਕੋਟ ਨ ਓਟ, ਨ ਕੋਸ, ਨ ਛੋਟਾ,
ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਦੋਊ ਕਰ ਝਾਰਹੁ ॥
ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਲਤ੍ਰ ਸਾਜਨ ਸਖ,
ਉਲਟਤ ਜਾਤ ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਂਰਹੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੋਟ—ਕਿਲ੍ਹੇ। ਓਟ—ਬਚਾਉ ਦੀ ਫਸੀਲ (ਕੰਧ)। ਕੋਸ—ਕੋਸ਼, ਖਜ਼ਾਨੇ।
ਛੋਟਾ—ਬਲ, ਪਰਾਕ੍ਰਮ। ਬਿਕਾਰ—ਪਾਪ। ਦੋਊ ਕਰ ਝਾਰਹੁ—ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ
ਝਾੜ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ। ਕਲਤ੍ਰ—ਪਤਨੀ। ਉਲਟਤ ਜਾਤ—ਉਲਟ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਮੂੰਹ ਮੌਜ਼ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਂਰਹੁ—ਰੁਖ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ।

ਅਰਥ :

(ਕੁਝ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ) ਨਾ ਕਿਲ੍ਹੇ, ਨਾ ਬਚਾਉ ਦੀ ਫਸੀਲ
(ਕੰਧ), ਨਾ ਸਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ, ਨਾ ਰਾਜ-ਬਲ; (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਝਾੜ
ਕੇ (ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ) ਪਾਪ ਕਮਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।

(ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ) ਨਾ ਯਾਚ-ਦੋਸਤ, ਨਾ ਪੁੱਤਰ
(ਪੀਆਂ), ਨਾ ਪਤਨੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੱਜਣ-ਸਾਥੀ। (ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਕ-ਸਨਬੰਧੀ ਅੱਖੇ
ਵੇਲੇ) ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ ਮੂੰਹ ਮੌਜ਼ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ,
 ਛਿਨ ਛਿਨ ਸਿਮਰਹੁ ਅਗਾਮ ਅਪਾਰਹੁ ॥
 ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਨਾਥ ਸਰਣੀ ਨਾਨਕ ਜਨ,
 ਹੇ ਭਗਵੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਤਾਰਹੁ ॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦਯਾਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦਇਆਲ’। ਸ੍ਰੀ—(ਉ) ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ‘ਸਿਰੀ’ ਊਚਾਰਣ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਤੁ ‘ਸ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ। (ਅ) ਮੂਲ—ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ‘ਰ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੀਨ ਦਯਾਲ—ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਪੂਰਨ—ਪਰੀਪੂਰਨ, ਵਿਆਪਕ। ਛਿਨ ਛਿਨ—ਪਲ ਪਲ। ਅਗਾਮ—ਗੰਮਤਾ, ਰਹਿਤ, ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਪਾਰਹੁ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸ੍ਰੀਪਤਿ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ :

(ਇਸ ਲਈ) ਦੀਨਾਂ-ਦੁਖੀਆਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭਨੀਂ ਬਾਈਂ ਅਤੇ ਸਦੀਵਕਾਲ ਪਰੀਪੂਰਨ (ਵਿਆਪਕ), ਗੰਮਤਾ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਲ ਪਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ।

‘ਨਾਨਕ’ (ਮਹਰ-ਛਾਪ)—(ਸਵਈਏ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਿਨ-ਭੇਗਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਬੈਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ, ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ-ਨਾਥ ਭਗਵਾਨ ਜੀ! ਸ਼ਰਨੀ ਆਏ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਲਵੇ ਜੀ। ੫

ਪ੍ਰਾਨ ਮਾਨ ਦਾਨ ਮਗ ਜੋਹਨ,
 ਹੀਤੁ ਚੀਤੁ ਦੇ ਲੇ ਲੇ ਪਾਰੀ ॥
 ਸਾਜਨ ਸੈਨ, ਮੀਤ, ਸੁਤ, ਭਾਈ,
 ਤਾਹੂ ਤੇ, ਲੇ ਰਖੀ ਨਿਰਾਰੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਾਹੂ—(ਤਾ+ਹੂ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਮਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਾਣ ਮਾਨ ਦਾਨ—ਪ੍ਰਾਣ ਹੂਲ ਕੇ ਅਤੇ ਇੱਜਤ-ਮਾਣ ਦੇ ਕੇ (ਗੁਆ ਕੇ)।
 ਮਗ ਜੋਹਨ—ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗਣ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ,
 ਠਗਣੀ ਮਾਇਆ। ਹੀਤੁ—ਹਿਤ (ਪਿਆਰ)। ਲੇ ਲੇ—ਬੋਹ ਬੋਹ ਕੇ।
 ਪਾਰੀ—ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਸੈਨ—ਸਾਕ-ਸਨਬੰਧੀ। ਸੁਭ—ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ।
 ਤਾਹੂ ਤੇ—ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ। ਨਿਰਾਰੀ—ਵੱਖਰੀ, ਉਹਲੇ
 ਵਿਚ, ਲੁਕਾਅ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਇਹ ਠਗਣੀ ਮਾਇਆ (ਪਾਣੀ ਮਾੜ ਨੇ) ਪ੍ਰਾਣ ਹੂਲ ਕੇ, ਇੱਜਤ-ਆਬਹੂ
 ਗੁਆ ਕੇ, ਇਸ ਨਾਲ ਮੌਹ ਪਾ ਕੇ, ਚਿਤ ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਬਰ ਕੇ, (ਲੋਕਾਂ
 ਕੋਲੋਂ) ਬੋਹ ਬੋਹ ਕੇ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ।

ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ, ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀ, ਮਿੱਤਰ ਦੋਸਤ, ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ, ਭਰਾ ਭੈਣਾਂ,
 ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ (ਲੁਕਾਅ ਛੁਪਾਅ ਕੇ) ਵੱਖਰੀ ਰੱਖੀ।

ਪਾਵਨ ਪਾਵਨ, ਕੂਰ ਕਮਾਵਨ,
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਅਉਧ ਤਨ ਜਾਰੀ ॥
 ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਸੰਜਮ, ਸੁਚ ਨੇਮਾ,
 ਚੰਚਲ ਸੰਗਿ ਸਗਲ ਬਿਧਿ ਹਾਰੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਾਵਨ ਪਾਵਨ—ਪਾਵਨ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ) ਨਿਰੰਤਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ। ਕੂਰ
 ਕਮਾਵਨ—ਕੂੜ-ਕੁਸੱਤ ਕਮਾਈ ਜਾਣਾ। ਅਉਧ ਤਨ—ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ
 ਦੀ ਉਮਰ। ਜਾਰੀ—ਸਾੜ-ਛੂਕ ਦਿੱਤੀ, ਅਜਾਈਂ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ।
 ਚੰਚਲ—ਚੁਲਬੁਲੀ ਮਾਇਆ। ਸਗਲ ਬਿਧਿ—ਸਾਰੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਧੀ।
 ਹਾਰੀ—(ਜੂਝੇ ਦੀ ਬਾਜੀ ਵਿਚ) ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਅਰਥ :

(ਇਸ ਠਗਣੀ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਰੀ
 ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਕੂੜ-ਕੁਸੱਤ ਕਮਾਈ ਜਾਣਾ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ
 ਦੀ (ਅਮੇਲਕ) ਉਮਰ ਸਾੜ-ਛੂਕ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਵ, ਅਜਾਈਂ ਹੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਚੰਚਲ (ਜੁਲਬੁਲੀ) ਮਾਇਆ ਨਾਲ (ਮਨ ਲਾ ਕੇ), ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੰਜਮ, ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਨੇਮ ਆਦਿ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਧੀ (ਜੂਏ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ) ਹਾਰ ਦਿਤੀ, ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ, ਅਸਥਾਵਰ,
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਿਓ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥
ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਚਸਾ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਸਿਮਰਿਓ,
ਦੀਨਾਨਾਥ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਸੁ—ਪਸੂ | ਪੰਖੀ—ਪੰਛੀ | ਅਸਥਾਵਰ—ਬਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਆਦਿ | ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਨਿ—ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ | ਭ੍ਰਮਿਓ—ਭਟਕਿਆ | ਅਤਿ ਭਾਰੀ—ਅਤਿ ਭਾਰੀ (ਕਸ਼ਟ) | ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ | ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ—ਪ੍ਰਾਣ-ਨਾਥ | ਸਾਰੀ—(ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ) ਸਾਰ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ |

ਅਰਥ :

ਪਸੂ, ਪੰਛੀ, ਰੁਖ, ਪਹਾੜ ਆਦਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਕਸ਼ਟ-ਦਾਇਕ ਟੇਢੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਭਟਕਿਆ।

ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਾਣ-ਨਾਥ, (ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ) ਸਾਰ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੀ ਛਿਨ ਭਰ, ਪਲ ਭਰ, ਚਸਾ ਮਾੜ (ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ) ਨਹੀ ਸਿਮਰਿਆ।

ਖਾਨ ਪਾਨ ਮੀਠ ਰਸ ਭੋਜਨ,
ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਹੋਤ ਕਤ ਖਾਰੀ ॥
ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਚਰਨ ਸੰਗਿ ਉਧਰੇ,
ਹੋਰਿ ਮਾਇਆ ਮਰਾਨ ਚਲੇ ਸਭਿ ਡਾਰੀ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਖਾਨ ਪਾਨ—ਸੁਆਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ। ਅੰਤ ਕੀ

ਬਾਰ—ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ। ਕਤ—ਕਤਈ, ਮੂਲੋਂ ਹੀ। ਖਾਰੀ—ਕੌੜੇ, ਦੁਖਦਾਈ। ਸੰਤ—ਸਤਵਾਦੀ ਲੋਕ। ਉਧਰੈ—ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਹੋਰਿ ਮਾਇਆ ਮਗਨ—ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਤਵਾਲੇ। ਡਾਰੀ—ਡਾਰਿ, ਛੱਡ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਮਿੱਠੇ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ (ਸੁਆਦਲੇ) ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਖਾਨ ਪਾਨ (ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ) ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਤਈ (ਮੂਲੋਂ ਹੀ) ਕੌੜੇ (ਦੁਖਦਾਈ) ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ।

‘ਨਾਨਕ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਸਤਿਵਾਦੀ ਲੋਕ ਸਤ-ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਪੈ ਗਏ, ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਤਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਸਭ ਕੁਝ) ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ (ਖਾਲੀ ਹੱਥ) ਏਥੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ।

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਵ ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ,
ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਠਾਕੁਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਖੋਜਤੇ ਗੋਰਖ,
ਧਰਣਿ ਗਾਗਨ ਆਵਤ ਫੁਨਿ ਧਾਵਤ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਇੰਦ੍ਰ, ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗੇ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਵ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਸਿਵ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ। ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ—ਵੈਦ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਨੀ, ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀ। ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ—ਸੁਆਦ ਲੈ ਲੈ ਕੇ, ਮੁਖ-ਕੰਠ ਸਵਾਰ ਕੇ। ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ—ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ-ਰਾਜ। ਖੋਜਤੇ—ਭਾਲ ਕਰਦੇ। ਧਰਣਿ ਗਾਗਨ—ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ। ਫੁਨਿ ਧਾਵਤ—ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਵਜੀ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ (ਵੈਦ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣਕਾਗੀ ਜਾਣ ਕੇ) (ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ) ਸੁਆਦ ਲੈ ਲੈ ਕੇ, ਭਾਵ, ਮੁਖ-ਕੰਠ ਸਵਾਰ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇੰਦਰ ਵਰਗੇ ਦੇਵ-ਰਾਜ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ-ਰਾਜ ਅਤੇ ਗੋਰਖ ਵਰਗੇ
ਜੋਗੀ-ਰਾਜ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ) ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ
ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਵਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧ ਮਨੁਖੁ ਦੇਵ ਅਰੁ ਦਾਨਵ,
ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਤਾ ਕੈ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਵਤ ॥
ਪਿਆ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਭਗਤੀ,
ਹਰਿ ਜਨ ਤਾ ਕੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਵਤ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਾ—(ਪੜਨਾਉਂ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਮਨੁਖ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਨੁਖਿਆ’।
ਪਿਆ—ਊਚਾਰਣ ਸਮੇਂ ‘ਅ’ ਦੀ ਧੁਨੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਥੈਗੀ-ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹਮੂ
ਸੁਰ (ੰ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲਾਂ (ੰ) ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਧ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗੀ। ਦੇਵ—ਦੇਵਤੇ। ਦਾਨਵ—ਦੈਤ, ਰਾਕਸ਼।
ਮਰਮੁ—ਭੇਦ। ਪਿਆ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਿ—ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ
ਭਗਤੀ—ਰਸਦਾਇਕ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ। ਤਾ ਕੈ—ਊਸ ਦੇ। ਦਰਸਿ
ਸਮਾਵਤ—ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗੀ, ਮਨੁੱਖ, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਤ ਆਦਿ ਊਸ (ਪ੍ਰਭੂ)
ਦਾ ਤਿਲ ਮਾੜ੍ਹ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਰਸਦਾਇਕ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ
ਦੁਆਰਾ (ਊਸ ਦਾ ਅੰਤ ਲੈਣ ਦਾ ਐਝੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਛਡ ਕੇ) ਊਸ
ਦੇ (ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ) ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਵਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਕਉ ਜਾਚਹਿ,
ਮੁਖੁ ਦੰਤ ਰਸਨ ਸਰਗਲ ਘਸਿ ਜਾਵਤ ॥
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ,
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤੁਝਹਿ ਸਮਝਾਵਤ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਿਸਹਿ—ਤੁਝਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਰਹਿਤ | ਕਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਕੌ' |
ਜਾਚਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਮੂੜ—'ੜ' ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ—ਊਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ। ਆਨ ਕਉ—ਹੋਰ (ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਨੂੰ। ਜਾਚਹਿ—ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਦੰਤ—ਦੰਦ। ਰਸਨ—ਰਸਨਾ, ਜੀਭ। ਮੂੜ—ਮੂਰਖ। ਸੁਖਦਾਤਾ—ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਊਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ (ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਲਈ ਜਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ, ਦੰਦ, ਜੀਭ (ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਮਾਇਕੀ ਰਸ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੇ) ਘਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)।

(ਤਾਂ ਤੇ) ਹੋ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਸੁਖਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੈਨੂੰ (ਬਾਰ ਬਾਰ) ਸਮਝਾਊਂਦਾ ਹੈ। ॥

ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਕਰਤ ਭ੍ਰਮ,
ਮੋਹ ਕੈ ਕੂਪਿ ਗੁਬਾਰਿ ਪਰਿਓ ਹੈ ॥
ਏਤਾ ਗਾਬੁ ਅਕਾਸਿ ਨ ਮਾਵਤ,
ਬਿਸਟਾ ਅਸੁ ਕ੍ਰਿਮਿ ਉਦਰੁ ਭਰਿਓ ਹੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਸੁ—ਮੂਲ-ਅੱਖਰ 'ਸ' ਤੇ ਪੈਂਗੀਂ ਅੱਖਰ 'ਤ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ। ਬਿਸਟਾ—'ਸ' ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਦ-ਰੰਗ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸੇ। ਕਰਤ ਭ੍ਰਮ—ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਬਾਰਿ—(ਭਰਮ ਦੇ) ਗੁਬਾਰ (ਹੁਧੂਕਾਰ) ਕਾਰਨ। ਕੂਪਿ ਪਰਿਓ ਹੈ—(ਜੀਵ) ਅੰਨ੍ਹੇ-ਖੂਹ ਵਿਚ (ਡਿਗਿਆ) ਪਿਆ ਹੈ। ਗਾਬੁ—ਹੰਕਾਰ। ਨ ਮਾਵਤ—ਨਹੀਂ ਮਿਉਂਦਾ, ਨਹੀਂ ਸਮਾਊਂਦਾ। ਬਿਸਟਾ—ਗੰਦਗੀ, ਮੈਲਾ। ਅਸੁ—ਹੱਡੀਆਂ। ਕ੍ਰਿਮਿ—ਕ੍ਰਿਮੀਂ, ਕੀਤੀਆਂ ਨਾਲ। ਉਦਰੁ—ਢਿੱਡ।

ਅਰਥ :

ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਦ-ਰੰਗ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰੀ) ਰੰਗ-ਤਮਾਸੇ (ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਅੰਦਰ) ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਭਰਮ ਦੇ) ਗੁਬਾਰ ਕਾਰਨ (ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ) ਮਾਇਆ-ਮੇਰ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ-ਖੂਰ ਵਿਚ (ਡਿਗਿਆ) ਪਿਆ ਹੈ।

(ਮਾਇਆ-ਗ੍ਰਹੇ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਏਨਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਉਂਦਾ (ਪਰ ਹਸਤੀ ਏਨੀ ਕੁ ਸੂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ) ਦਿੱਤ ਵਿਸ਼ਟਾ, ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਰਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਇ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਕਉ,
ਪਰ ਧਨ ਛੀਨਿ ਅਗਿਆਨ ਹਰਿਓ ਹੈ ॥
ਜੋਬਨ ਬੀਤਿ ਜਰਾ ਰੋਗਿ ਗ੍ਰਸਿਓ,
ਜਮ ਦੂਤਨ ਢੰਨੁ ਮਿਰਤੁ ਮਰਿਓ ਹੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’। ਦਹ—‘ਹ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਦਰਸਤ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਹ ਦਿਸ—ਦਸੀ ਪਾਸੀਂ। ਧਾਇ—ਦੌੜਦਾ (ਭਟਕਦਾ) ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਕਉ—ਅਤੀ ਵਿਹੁਲੀ ਮਾਇਆ ਲਈ। ਪਰ ਧਨ—ਪਰਾਇਆ ਧਨ। ਛੀਨਿ—ਬੋਹੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਹਰਿਓ—ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਮੁੱਠਾ ਹੋਇਆ। ਜੋਬਨ—ਜੁਆਨੀ। ਬੀਤਿ—ਬੀਤ (ਲੰਘ) ਗਈ ਹੈ। ਜਰਾ ਰੋਗਿ ਗ੍ਰਸਿਓ—ਬੁਢੇਪੇ-ਰੋਗ ਨੇ ਆ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ। ਜਮ ਦੂਤਨ—ਜਮ-ਦੂਤਾਂ ਨੇ। ਮਿਰਤੁ ਮਰਿਓ—ਮੌਤ-ਰੂਪ ਢੰਡਾ ਆ ਮਾਰਿਆ।

ਅਰਥ :

(ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ) ਅਤੀ ਵਿਹੁਲੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦਸੀ ਪਾਸੀਂ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਮੁੱਠਾ ਹੋਇਆ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਬੋਹੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਜੁਆਨੀ ਲੰਘ ਗਈ, ਬੁਢੇਪੇ-ਰੋਗ ਨੇ ਆ ਜਕੜਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਦੂਰਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਰੂਪ ਢੰਡਾ (ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਆ ਮਾਰਿਆ।

ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਸੰਕਟ ਨਰਕ ਭੁੰਚਤ,
 ਸਾਸਨ ਦੂਖ ਗਰਤਿ ਗਰਿਓ ਹੈ ॥
 ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਉਧਰਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ,
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤੁ ਆਪਿ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥੮॥

ਊਚਾਰਣ :

ਊਧਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੋਨਿ—ਜੂਨਾਂ । ਸੰਕਟ ਨਰਕ—ਕਸ਼ਟ-ਦਾਇਕ ਨਰਕ । ਭੁੰਚਤ—ਬੋਗਦਾ ਹੈ । ਸਾਸਨ—(ਜਮਾਂ ਦੀ) ਤਾੜਨਾ । ਦੂਖ ਗਰਤਿ—ਦੂਖਦਾਈ (ਪਾਪਾਂ ਦੇ) ਟੋਏ ਵਿਚ । ਗਰਿਓ ਹੈ—ਗਲਦਾ-ਸੜਦਾ ਹੈ । ਊਧਰਹਿ—ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸੇ—ਊਹ ਮਨੁੱਖ (ਬਹੁ-ਵਚਨ) । ਸੰਤੁ ਆਪਿ ਕਰਿਓ—ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸੰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਅਰਥ :

ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ-ਦਾਇਕ ਨਰਕ ਬੋਗਦਾ ਹੈ, (ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੀ) ਦੂਖਦਾਈ ਤਾੜਨਾ ਮਗਰੋਂ (ਨਰਕ ਦੇ) ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਡਿਗਾ ਗਲਦਾ-ਸੜਦਾ ਜਾਂਦਿਆ ਹੈ ।

‘ਨਾਨਕ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਤੁਫਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ (ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ (ਸਤਿਵਾਦੀ) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।੯।

ਗੁਣ ਸਮੂਹ ਫਲ ਸਰਾਲ ਮਨੋਰਥ,
 ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ਹਮਾਰੀ ॥
 ਅਉਖਧ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਪਰ ਦੁਖਹਰ,
 ਸਰਬ ਰੋਗ ਖੰਡਣ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਣ ਸਮੂਹ—ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ । ਮਨੋਰਥ ਫਲ—ਮਨ-ਇਛਤ ਫਲ । ਆਸ

ਆਸ ਹਮਾਰੀ—ਹਮਾ + ਗੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਸ। ਅਉਖਧ ਗੁਣਕਾਰੀ—ਲਾਭਦਾਇਕ ਔਖਧੀ, ਦਵਾਈ। ਪਰ ਦੁਖਹਰ—ਦੁਖ ਪਰਹਰ, ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਖੰਡਣ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ :

(ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਿਆਂ) ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਅਤੇ ਮਨ-ਇਛਤ ਸਾਰੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਇਹ ਨਾਮ-ਉਚਾਰ) ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਲਾਭਦਾਇਕ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾ-ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾ-ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੈਧ ਮਦ ਮਤਸਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ,
ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥
ਇਸਨਾਨ ਦਾਨ ਤਾਪਨ ਸੁਚਿ ਕਿਰਿਆ,
ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰੀ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਾਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਦ—ਢੀਠ ਨਸੇ। ਮਤਸਰ—ਈਰਖਾ। ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ—ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਚਾਰੀ—(ਉਚਾਰਿ) ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ। ਇਸਨਾਨ—ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ। ਦਾਨ—ਪੁੰਨ ਦਾਨ। ਤਾਪਨ—ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ। ਸੁਚਿ—ਸੁੱਚ-ਸੰਜਮ। ਕਿਰਿਆ—ਹੋਰ ਕਰਮ ਧਰਮ। ਹਿਰਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਾਰੀ—(ਧਾਰਿ) ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ।

ਅਰਥ :

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੈਧ ਆਦਿ (ਢੀਠ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਨਸੇ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, (ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ (ਨਾਮ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ,

ਤੀਰਬ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨ, ਜਪ-ਤਪ, ਸੱਚ-ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ
ਧਰਮ, ਸਾਰੇ (ਸੁਤੇ ਹੀ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ)।

ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਸਖਾ ਹਰਿ ਬੰਧਪ,
ਜੀਅ ਧਾਨ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੀ ॥
ਓਟ ਗਹੀ ਸੁਆਮੀ ਸਮਰਥਹ,
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਮਰਥਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੀਅ—ਅੰਤਲੇ ‘ਅ’
ਦੀ ਪੁਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਸੂਰ (੩) ਦੀ ਪੁਨੀ ਨੂੰ ਲਮਕਾਊਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਖਾ—ਸੰਗੀ-ਸਾਬੀ। ਬੰਧਪ—ਸਾਕ-ਸਨਬੰਧੀ। ਜੀਅ ਧਾਨ—ਜੀਵਾਤਮਾ
ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੀ—ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ। ਓਟ—ਪਨਾਹ,
ਆਸਰਾ। ਗਹੀ—ਪਕੜੀ। ਸੁਆਮੀ ਸਮਰਥਹ—ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ
ਦੀ।

ਅਰਥ :

ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਹਗੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅਸਲੀ
ਸੱਜਣ, ਮਿੱਤਰ, ਸੰਗੀ-ਸਾਬੀ ਅਤੇ ਸਾਕ-ਸਨਬੰਧੀ ਹਨ।

‘ਨਾਨਕ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ (ਅਤੇ
ਊਸ ਦੇ ਨਾਮ) ਦੀ ਓਟ ਪਕੜੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਸਦ
ਬਲਿਹਾਰ !।੯।

ਆਵਧ ਕਟਿਓ ਨ ਜਾਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ॥
ਦਾਵਨਿ ਬੰਧਿਓ ਨ ਜਾਤ, ਬਿਧੇ ਮਨ ਦਰਸ ਮਗਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਵਧ—ਸ਼ਸਤਰ। ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ—ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦਾ ਰਸੀਆ। ਦਾਵਨਿ—ਰੱਸੀ

ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ। ਬਿਧੇ ਮਨ—(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹੇ
(ਪ੍ਰੇਤ) ਗਏ। ਦਰਸ ਮਹਿ—ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਜੋ ਜੀਵ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦਾ ਰਸੀਆ
ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਕਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਵਿੰਨ੍ਹੇ (ਪ੍ਰੇਤ) ਗਏ,
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ (ਮੋਹ ਦੀ) ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਬੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਾਵਕ ਜ਼ਰਿਓ ਨ ਜਾਤ, ਰਹਿਓ ਜਨ ਧੂਰਿ ਲਗਿ ॥

ਨੀਰੁ ਨ ਸਾਕਸਿ ਬੋਰਿ, ਚਲਹਿ ਹਰਿ ਪੰਥਿ ਪਗਿ ॥

ਨਾਨਕ ਰੋਗਦੋਖ ਅਘਮੋਹ, ਛਿਦੇਹਰਿਨਾਮਖਗਿ ॥੧॥੧੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਚਲਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਾਵਕ—ਅੱਗ। ਜ਼ਰਿਓ ਨ ਜਾਤ—ਸਾਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਨ
ਧੂਰਿ ਲਗਿ—ਪ੍ਰਭੂ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਲਗਿਆ। ਨੀਰੁ—ਪਾਣੀ।
ਨ ਸਾਕਸਿ ਬੋਰਿ—ਡੋਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪੰਥਿ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਰਮ-ਮਾਰਗ
ਉਤੇ। ਪਗਿ—ਪੈਰੀਂ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ। ਦੋਖ—ਦੁਖ। ਅਘ—ਪਾਪ। ਛਿਦੇ—ਟੋਟੇ
ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਗਿ—ਖੜਗ, ਖੰਡੇ ਨਾਲ।

ਅਰਥ :

(ਜੋ ਜੀਵ) ਪ੍ਰਭੂ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ
ਨੂੰ ਅੱਗ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸਾਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(ਜੋ ਜੀਵ) ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਰਮ-ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਡੋਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

‘ਨਾਨਕ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਰੋਗ (ਸੌਗ), ਦੁਖ, ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੋਹ
(ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਖੜਗ (ਖੰਡੇ) ਨਾਲ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ੧੧੦।

ਉਦਮੁ ਕਰਿ ਲਾਗੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ,
 ਬਿਚਰਹਿ ਅਨਿਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਖਣੂਆ ॥
 ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਭ੍ਰਮਤੇ,
 ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਬੰਧਹਿ ਬਹੁ ਜਣੂਆ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਿਚਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਭਾਤੀ—‘ਭਾ’ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
 ਬੰਧਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਹੁ ਭਾਤੀ—ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ। ਬਿਚਰਹਿ—ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਅਨਿਕ—ਬਹੁ-ਭਾਤੀ। ਬਹੁ ਖਣੂਆ—ਬਥੇਰੇ ਖਟ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਏ। ਸਾਸਤ੍ਰ—ਛੇ
 ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ। ਭਸਮ ਲਗਾਇ—ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ। ਬਹੁ—ਕਈ ਲੋਕ।
 ਭ੍ਰਮਤੇ—ਭਟਕਦੇ ਹਨ। ਸੂਖਮ ਦੇਹ—ਦੇਹੀ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ (ਹਠ-ਕਰਮਾਂ
 ਨਾਲ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੰਧਹਿ—ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਣੂਆ—ਜਟਾਂ ਦਾ
 ਜੂੜਾ।

ਅਰਥ :

ਬਥੇਰੇ ਖਟ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਏ (ਪਰਮਾਰਥ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਥਲੇ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉੱਦਮ
 ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ
 ਦੀ ਬਹੁ-ਭਾਤੀ ਘੋਖ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਲੋਕ (ਪਿੰਡੇ ‘ਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ
 ਹਨ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਹਠ-ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਲੋਕ
 (ਭੇਖ ਵਜੋਂ) ਸੀਸ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਸਗਲ ਦੁਖ ਪਾਵਤ,
 ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਮ ਬਦਾਇ ਸੂਤ ਕੇ ਹਣੂਆ ॥
 ਪੂਜਾ ਚਕ੍ਰ ਕਰਤ ਸੋਮਪਾਕਾ,
 ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਬਾਟਹਿ ਕਰਿ ਖਣੂਆ ॥੨॥੧੧॥੨੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਿਉ, ਬਾਟਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਰਵਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਗਲ—ਸਾਰੇ ਲੋਕ। ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ—ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਅ ਕੇ। ਸੂਤ ਕੇ
ਹਟੂਆ—(ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ) ਰੇਸ਼ਮ-ਤੌਦਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ। ਪੂਜਾ ਚੜ੍ਹ-
ਕਰਤ—(ਕਈ ਲੋਕ) ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਕਰਦੇ
ਹਨ। ਸੋਮਪਾਕਾ—ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ (ਖਾਨ ਪਾਨ) ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਿਆਰ
ਕਰਨੀ। ਬਾਟਹਿ ਕਰਿ ਬਟੂਆ—ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਅਡੰਬਰ ਰਚਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਕਈ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੱਕਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ (ਖਾਨ ਪਾਨ) ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਅਤੇ (ਭੇਖ ਵਜੋਂ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਡੰਬਰ ਰਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਤੀ
ਦੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੁਖ ਹੀ ਡੋਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ
ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਰੇਸ਼ਮ-ਤੌਦਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਅ ਕੇ (ਆਪਣਾ ਮਰਨ
ਸਹੇਲੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ)। ੩੧੧੧੨੦।

SIKHBOOKCLUB.COM

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧

ਨੋਟ : ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਅੰਕ '੧' ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ 'ਪਹਿਲੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਅੰਕ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਦੇ ਸਵਈਏ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

੧ੴ—ਉਚਾਰਣ 'ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ'।

ਅਰਥ :

ਇਕ ਅਦੂਤੀ (ਬ੍ਰਹਮ, ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਤਾ ਸੰਪਿੰਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਮਿਹਰ) ਸਦਕਾ (ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ)।

ਇਕ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਇ ਬਰਦਾਤਾ ॥

ਸੰਤ ਸਹਾਰੁ ਸਦਾ ਬਿਖਿਆਤਾ ॥

ਤਾਸੁ ਚਰਨ ਲੇ ਰਿਦੈ ਬਸਾਵਉ ॥

ਤਉ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਸਾਵਉ, ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਰੁਗਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਬਰ-ਦਾਤਾ—ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਕ ਮਨਿ—ਇਕਾਗਰ - ਮਨ ਨਾਲ । ਪੁਰਖ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ਬਰਦਾਤਾ—
ਵਰ (ਵਰਦਾਨ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਸੰਤ ਸਹਾਰੂ—ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ।
ਬਿਖਿਆਤਾ—ਸਦੀਵਕਾਲ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ । ਤਾਸ—ਊਸ ਦੇ । ਰਿਦੈ—
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਲੇ ਬਸਾਵਉ—ਮੈਂ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਤਉ—ਫਿਰ । ਪਰਮ
ਗੁਰੂ—ਸਰਬ-ਸ਼੍ਰੋਮਣਿ ਗੁਰੂ । ਗਾਵਉ—ਮੈਂ ਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਅਰਥ :

ਆਤਮ-ਵਰ (ਵਰਦਾਨ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਅਤੇ
ਸਦੀਵਕਾਲ ਹਾਜ਼ਰ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, (ਅਰੰਭ ਵਿਚ) ਮੈਂ ਊਸ ਨੂੰ
ਇਕਾਗਰ-ਮਨ ਨਾਲ ਧਿਆ ਕੇ, ਊਸ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਵਸਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਰਬ-ਸ਼੍ਰੋਮਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ
ਹਾਂ । ੧।

ਗਾਵਉ ਗੁਨ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਸੁਖ ਸਾਗਰ,

ਦੁਰਤ ਨਿਵਾਰਣ ਸਬਦ ਸਰੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਰੰਭੀਰ ਧੀਰ ਮਤਿ ਸਾਗਰ,

ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਧਿਆਨੁ ਧਰੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਉ, ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ । ਮਤਿ-ਸਾਗਰ—ਸਮਾਸੀ
ਸ਼ਬਦ ਹੈ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵਉ—ਮੈਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਪਰਮ ਗੁਰੂ—ਸਰਬ-ਸ਼੍ਰੋਮਣਿ ਗੁਰੂ । ਸੁਖ
ਸਾਗਰ—ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ । ਦੁਰਤ ਨਿਵਾਰਣ—ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨਹਾਰ ।
ਸਬਦ ਸਰੇ—ਸਬਦ (ਨਾਮ-ਬਾਣੀ) ਦੇ ਸੌਮੇ (ਪ੍ਰਵਾਹ) । ਗਾਵਹਿ—ਗਾਉਂਦੇ
ਹਨ । ਰੰਭੀਰ—ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਸੋਚ ਵਾਲੇ । ਧੀਰ—ਪੀਰਜਵਾਨ ।
ਮਤਿ ਸਾਗਰ—ਅਕਲ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਅਕਲ ਦੇ ਧਨੀ । ਜੰਗਮ—ਸੈਵ ਮਤ
ਦੇ ਧਾਰਨੀ । ਧਿਆਨੁ ਧਰੇ—ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ।

ਅਰਥ :

ਮੈਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਸਰਬ-ਸ਼੍ਰੋਮਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਢੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ (ਨਾਮ-ਬਾਣੀ) ਦੇ ਸੌਮੇ (ਪ੍ਰਵਾਹ) ਹਨ।

ਗੰਭੀਰ (ਛੁੱਘੀ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਸੋਚ ਵਾਲੇ), ਧੀਰਜਵਾਨ ਅਤੇ ਅਕਲ ਦੇ ਧਨੀ ਲੋਕ, ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜੰਗਮ (ਸੈਵ ਮਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ) ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ (ਉਸ ਪਰਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜਸ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿਕ,

ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥

ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ,

ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ, ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਗਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵਹਿ—ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ—ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿਕ—ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਦਿ ਭਗਤ। ਆਤਮ ਰਸੁ—ਆਤਮ

ਅਨੰਦ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਕਬਿ ਕਲ—ਕਵੀ

ਕਲ। ਸੁਜਸੁ—ਸੇਸ਼ਟ ਜਸ। ਗਾਵਉ—ਮੈਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਆਤਮ-ਰਸ ਜਾਣਿਆ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ ਜਸ) ਇੰਦਰ ਆਦਿਕ (ਦੇਵਤੇ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਦਿਕ (ਭਗਤ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਵੀ ‘ਕਲ’ (ਮੁਹਰ ਛਾਪ)—ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੇਸ਼ਟ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜੋਗ (ਦੌਰਾਨ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਾਰ) ਮਾਣਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਗਿਆਸਤ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਾਤੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ)। ੩।

ਗਾਵਹਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੋਸੁਰ,
ਹਰਿ ਰਸ ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਕਲਾ ॥
ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਸਾਧ ਸਿਧਾਦਿਕ,
ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਾਵਹਿ ਅਛਲ ਛਲਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ (ਤਿੰਨ ਵਾਰ) — ਅੰਤਲੇ ਸੂਗਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਅਛਲ—ਊਚਾਰਣ
'ਅ-ਛਲ'

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵਹਿ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਸ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।
ਜਨਕਾਦਿ—ਜਨਕ ਆਦਿਕ ਭਗਤ। ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੋਸੁਰ—ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀਆਂ
ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਜੋਗੀ-ਰਾਜ। ਹਰਿ ਰਸ ਪੂਰਨ—ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਰਸ-ਪੂਰਤ।
ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਕਲਾ—ਸਰਬ-ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ। ਸਨਕਾਦਿ—ਸਨਕ ਆਦਿਕ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ। ਸਾਧ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਕ। ਅਛਲ
ਛਲਾ—ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।

ਅਰਥ :

ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਰਸ-ਪੂਰਤ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ (ਪਰਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਜਨਕ ਆਦਿਕ ਭਗਤ ਅਤੇ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਵਿਚ
ਨਿਪੁੰਨ ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ (ਪਰਮ
ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਸਨਕ ਆਦਿਕ (ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ,
ਸਨਾਤਨ ਅਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ), ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਕ,
ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪਾਪਤ ਹੋਏ ਸਿਧ ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਮੁਨੀ-ਜਨ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਧੋਮੁ ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ,
ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਰਸੁ ਜਾਣਓ ॥
ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ,
ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਟਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ+ਟਲ’। ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵੈ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਸ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧੋਮੁ—ਧੋਮ ਰਿਸੀ। ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ—ਅਟਲ ਮੰਡਲ ਵਾਲਾ ਧੂ ਭਗਤ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ—ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਰਸੁ—ਆਤਮ-ਰਸ। ਸੁਜਸੁ—ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ। ਗਾਵਉ—ਮੈਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ-ਰਸ ਜਾਣਿਆ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਧੋਮ ਰਿਸੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਮੰਡਲ ਵਾਲਾ (ਧੂਆ ਭਗਤ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ‘ਕਲ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜੋਗ (ਦੌਰਾਨ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਾਰ) ਮਾਣਿਆ ਹੈ, (ਬਾਵ, ਗਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ)। ੩।

SIKHBOOKCLUB.COM

ਗਾਵਹਿ ਕਪਿਲਾਦਿ ਆਦਿ ਜੋਗੋਸੁਰ,
ਅਪਰੰਪਰ ਅਵਤਾਰ ਵਰੋ ॥
ਗਾਵੈ ਜਮਦਗਾਨਿ ਪਰਸਰਾਮੇਸੁਰ,
ਕਰ ਕੁਠਾਕੁ ਰਘੁ ਤੇਜੁ ਹਰਿਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵਹਿ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਵੈ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਪਿਲਾਦਿ—ਕਪਿਲ ਆਦਿਕ ਮੁਨੀ। ਆਦਿ ਜੋਗੋਸੁਰ—ਆਦਿਲੇ (ਪੁਰਾਤਨ) ਜੋਗੀ-ਰਾਜ। ਅਪਰੰਪਰ—ਅਪਰ ਅਪਾਰ, (ਬੇਅੰਤ) ਗਤੀ ਵਾਲਾ। ਅਵਤਾਰ ਵਰੋ—ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਵਤਾਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)। ਜਮਦਗਾਨਿ—ਜਮਦਗਾਨੀ ਰਿਸੀ।

ਪਰਸਰਾਮੇਸ਼ੁਰ—ਪਰਸ ਰਾਮ (ਜਮਦਗਨੀ ਰਿਸ਼ੀ-ਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ)। ਕਰ
ਕੁਠਾਰੁ—ਹੱਥ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ। ਰਘੁ—ਰਘੁਬੀਰ, ਰਘੂ ਕੁਲ ਦਾ ਅਵਤਾਰੀ
ਪੁਰਸ਼ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ)। ਤੇਜ਼—ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ। ਹਰਿਓ—ਖਿਚ ਲਿਆ।

ਅਰਥ :

ਕਪਿਲ ਆਦਿਕ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਆਦਿਲੇ (ਪੁਰਾਤਨ) ਜੋਗੀ-ਰਾਜ, ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਗਤੀ ਵਾਲੇ ਸੇਸ਼ਟ ਅਵਤਾਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਪਰਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਰਘੁਬੀਰ (ਰਘੂ ਕੁਲ ਦਾ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ) ਵੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਮਦਗਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪਰਸ ਰਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਅਤੇ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਿਚ ਲਿਆ।

ਊਧੋ ਅਕੂਰੁ ਬਿਦਰੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ,
ਸਰਬਾਤਮੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥

ਕਥਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ,
ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਊਧੋ, ਅਕੂਰੁ, ਬਿਦਰੁ—(ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ) ਊਧੋ, ਅਕੂਰ ਅਤੇ ਬਿਦਰ। ਗਾਵੈ—(ਹਰ ਕੌਈ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਬਾਤਮੁ—ਸਾਰੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਸੁਜਸੁ—ਸੇਸ਼ਟ ਜਸ।

ਅਰਥ :

(ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ) ਊਧੋ, ਅਕੂਰ ਅਤੇ ਬਿਦਰ (ਹਰ ਕੌਈ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਸਾਰੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ (ਅੰਡਰ-ਆਤਮੇ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਕਵੀ 'ਕਲ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ) — ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੋਸ਼ਟ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜੋਗ (ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਾਰ) ਮਾਣਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਗਿਰਾਵਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਕੁ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ)। ੪।

ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਬਰਨ ਚਾਰਿ ਖਟ ਦਰਸਨ,
ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਮਰੰਥਿ ਗੁਨਾ ॥
ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਸੇਸੁ ਸਹਸ ਜਿਹਬਾ ਰਸ,
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਗਿ ਪੁਨਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸਹਸ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸੇਸੁ—ਦੋਵੇਂ ‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਰਨ ਚਾਰਿ—ਚਾਰ ਵਰਨ (ਬਾਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ)। ਖਟ ਦਰਸਨ—ਛੇ ਭੇਖ (ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੰਗਾਮ, ਬੌਧੀ, ਸ੍ਰੇਵੜੇ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗੀ)। ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਾਵਾਂ। ਸਿਮਰੰਥਿ-ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗਾਵਹਿ—ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਵੈ—ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਸੁ ਸਹਸ ਜਿਹਬਾ ਰਸ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਭਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੋਸ਼ਨਾਗ ਰਸੀਆ ਹੋ ਕੇ। ਸਹਸ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਆਦਿ ਅੰਤਿ—ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ, ਸਦੀਵਕਾਲ। ਲਿਵ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਲਿਵ। ਲਾਗਿ ਪੁਨਾ—ਸ਼ਬਦ-ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਹੁੰਆਂ ਵਰਨਾਂ (ਖੜੀ, ਬਾਹਮਣ, ਸੂਦਰ, ਵੈਸ਼) ਅਤੇ ਛੇ ਭੇਖਾਂ (ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੰਗਾਮ, ਬੌਧੀ, ਸ੍ਰੇਵੜੇ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗੀ) ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਾਵਾਂ ਵੀ ਉਸ ਗੁਣੀ-ਨਿਧਾਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਭਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੋਸ਼ਨਾਗ ਰਸੀਆ ਹੋ ਕੇ (ਪਰਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਲਿਵ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ (ਸਦੀਵਕਾਲ) ਸ਼ਬਦ-ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਮਹਾਦੇਉ ਬੈਰਾਗੀ,
ਜਿਨਿ ਧਿਆਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜਾਣਿਓ ॥
ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ,
ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਿਓ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਹਾਦੇਉ—ਬੈਰਾਗੀ—ਬੈਰਾਗੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਧਿਆਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜਾਣਿਓ—ਇਕ-ਰਸ ਆਤਮ-ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰਿ—ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ, ਬ੍ਰਹਮ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਨਿਰੰਤਰ ਆਤਮ-ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ (ਬ੍ਰਹਮ) ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ।

ਕਵੀ 'ਕਲ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀਸਟ ਜਸ ਗਾਊਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜੋਗ (ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਾਰ) ਮਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗ੍ਰਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ)।੫॥

ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਮਾਣਿਓ ਬਸਿਓ ਨਿਰਵੈਤੁ ਰਿਦੰਤਰਿ ॥
ਸਿਸਟਿ ਸਗਲ ਉਧਰੀ ਨਾਮਿ ਲੇ ਤਰਿਓ ਨਿਰੰਤਰਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸ੍ਰੀਸਟੀ—(ਉ) ਵਿਚਕਾਰਲੇ 'ਸ੍ਰੀ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੋ; (ਅ) 'ਸ੍ਰੀ' ਪਦ ਦੀ ਸਿਹਾਗੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਪੈਗੀਂ ਅੱਖਰ 'ਰ' ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਰਵੈਰੁ—ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਰਿਦੰਤਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਸਿਸਟਿ
ਸਗਲ—ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ । ਉਧਰੀ—ਉਧਾਰੀ, ਪਾਰ ਉਤਾਰੀ । ਨਿਰੰਤਰਿ
ਨਾਮਿ ਲੈ—ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ (ਸਿਮਰ ਕੇ) । ਨਾਮਿ—ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ।
ਤਰਿਓ—ਤਰ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆ
ਵਸਿਆ, (ਇਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਰਾਜ ਅਤੇ ਜੋਗ ਮਾਣਿਆ ।

ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਉਧਰ ਗਈ, ਹਰ
ਕੋਈ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ) ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਭਵ-ਸਾਗਰ
ਤੋਂ ਤਰ ਗਿਆ ।

ਗੁਣ ਰਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਆਦਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਹ ਲਗਿ ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਧੰਨਿ, ਜਨਮੁ ਸਕਯਥੁ ਭਲੈ ਜਗਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ । ਜੁਗਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’
ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਸਕਯਥੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਕਇਆਥੁ’ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਨਕਾਦਿ—ਸਨਕ ਆਦਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ । ਜਨਕਾਦਿ—ਜਨਕ
ਆਦਿਕ ਭਗਤ । ਆਦਿ ਜੁਗਹ ਲਗਿ—ਆਦਲੇ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ, ਗੁਰ-ਚਰਨੀਂ
ਲਗ ਕੇ । ਸਕਯਥੁ ਭਲੈ—ਭਲਾ ਅਤੇ ਸਕਾਰਬਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਜਗਿ—
ਜਗਤ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ :

ਸਨਕ ਆਦਿ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ) ਅਤੇ ਜਨਕ ਆਦਿ ਭਗਤ
ਆਦਲੇ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ, ਗੁਰ-ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ
ਗਾਊਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹੈ, ਪੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ; ਜਗਤ
ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਭਲਾ ਅਤੇ ਸਕਾਰਬਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ਜੈਕਾਰ ਪੁਨਿ, ਕਬਿ ਜਨ ਕਲ ਵਖਾਣਿਓ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿਕ ਨਾਨਕ ਗੁਰ, ਰਾਜੂ ਜੋਗੁ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ॥੬॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ—ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ । ਜੈਕਾਰ ਪੁਨਿ—ਜੈ ਜੈ ਦੀ ਪੁਨੀ ।
ਵਖਾਣਿਓ—ਆਖਿਆ ਹੈ । ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿਕ—ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ।
ਨਾਨਕ ਗੁਰ—ਹੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ
ਜੋਗ ਮਾਣਿਆ ਹੈ । ਕਲ ਆਦਿਕ ਕਵੀ-ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਜਸ ਆਖ
ਸੁਣਾਇਆ ਹੋ । ਪਾਤਾਲ-ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਵੀ (ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ) ਜੈ
ਜੈ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।੬॥

ਸਤਿਜੁਗਿ ਤੈ ਮਾਣਿਓ, ਛਲਿਓ ਬਲਿ . ਬਾਵਨ ਭਾਇਓ ॥
ਤ੍ਰੈਤੈ ਤੈ ਮਾਣਿਓ, ਰਾਮੁ ਰਘੁਵੰਸੁ ਕਹਾਇਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤੈ (ਦੋ ਵਾਰ)—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿਜੁਗਿ—ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ । ਤੈ—ਤਿਸ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ) ਨੇ । ਮਾਣਿਓ—
ਮਾਣਿਆ । ਬਲਿ—‘ਬਲ’ ਰਾਜਾ । ਬਾਵਨ—ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ । ਭਾਇਓ—
ਭਾਇਓ, ਹੋਇਆ । ਤ੍ਰੈਤੈ—ਤ੍ਰੈਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ । ਰਘੁਵੰਸੁ—ਰਘੂ ਰਾਜੇ ਦੀ
ਕੁਲ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਤਿਸ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ) ਨੇ (ਰਾਜ ਜੋਗ) ਮਾਣਿਆ, (ਕਲਾ
ਧਾਰ ਕੇ) ਵਾਮਨ-ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਅਤੇ (ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਗੁਸਤ ਦਾਤਾਰ ਬਣੇ ਬੈਠੇ)
‘ਬਲ’ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ।

ਚ੍ਰੋਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਤਿਸ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ) ਨੇ ਹੀ ਰਾਜ ਜੋਗ ਮਾਣਿਆ, ਅਤੇ (ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਹੁੰਕਾਰੀ ਰਾਵਣ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਲਈ) ਰਘੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਚੰਦ ਅਖਵਾਇਆ।

ਦੁਆਪੁਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰਿ, ਕੰਸੁ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓ ॥
ਉਗਰਸੈਣ ਕਉ ਰਾਜੁ, ਅਭੈ ਭਗਤਹ ਜਨ ਦੀਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕ੍ਰਿਸਨ—‘ਸ’ ਊਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਨੀ। ਕਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੋ’। ਭਗਤਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੁਆਪੁਰਿ—ਦੁਆਪੁਰ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰਿ—ਮੁਰ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ। ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓ—(ਮਾਰ ਕੇ) ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਉਗਰਸੈਣ—ਕੰਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਗਰਸੈਣ ਰਾਜਾ। ਅਭੈ ਦੀਓ—ਨਿਰਭਉ-ਪਦ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਤਹ ਜਨ—ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

ਦੁਆਪੁਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਸੌਈ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਵਿਚ (ਵਰਤਕੇ) ਮੁਰ-ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਰਾਰੀ ਅਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ (ਮਾਰ ਕੇ) ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ।

ਉਗਰਸੈਣ (ਭਗਤ) ਨੂੰ (ਮਥਰਾ ਦਾ) ਰਾਜ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਪਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਕਲਿਜੁਗ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ, ਅੰਗਦੁ, ਅਮਰੁ ਕਹਾਇਓ ॥
ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਰਾਜੁ ਅਬਿਚਲੁ ਅਟਲੁ, ਆਦਿਪੁਰਖਿ ਫੁਰਮਾਇਓ ॥੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਟਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਟਲ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਲਿਜੁਗ—ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਮਾਣੁ—ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਗ-ਵਕਤਾ-ਪੁਰਖ। ਅਬਿਚਲੁ—ਨਾ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਅਬਿਨਾਸੀ। ਆਦਿ ਪੁਰਖਿ—ਰਚਨਾ

ਦੇ ਮੁਢ-ਮੂਲ, ਮੁਢਲੀ ਹਸਤੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ।

ਅਰਥ :

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਜ-ਵਕਤਾ-ਪੁਰਖ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ), ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ) ਅਖਵਾਇਆ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ (ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁਢ-ਮੂਲ, ਮੁਢਲੀ ਹਸਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਖੁਦ ਛੁਰਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦਾ ਰਾਜ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਹੈ।।

[ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰੀ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ, ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਵਰਤ ਕੇ ਕੁਝ ਕੁ ਉਪਕਾਰ ਵਾਲੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕੌਤਕ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ।।]

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਭਗਤੁ ਜੈਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ॥
ਨਾਮਾ ਭਗਤੁ ਕਬੀਰੁ, ਸਦਾ ਗਾਵਹਿ ਸਮ ਲੋਚਨ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸਮ ਲੋਚਨ—ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵੈ—ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਵਹਿ—ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਮ ਲੋਚਨ—ਸਮ-ਦਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ।

ਅਰਥ :

(ਪਰਮ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, (ਭਗਤ) ਜੈਦੇਵ ਅਤੇ (ਭਗਤ) ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਵੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਮ-ਦਿਸ਼ਟੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤੁ ਬੇਣਿ ਗੁਣ ਰਵੈ, ਸਹਜਿ ਆਤਮ ਰੰਗੁ ਮਾਣੈ ॥

ਜੋਗ ਧਿਆਨਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ, ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਚੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥

[ਨੋਟ : ਦੂਜੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵੀਗਾਂ ਵਲੋਂ ਬਿਸ਼ਾਮ ‘ਬਿਨਾ’ ਤੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੁ ਇਸ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।]

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬੁਗਤੁ ਬੇਣਿ—ਬੁਗਤ ਬੇਣੀ। ਰਵੈ—ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਜਿ—ਸਹਜ (ਗਿਆਨ) ਪਦ ਵਿਚ। ਆਤਮ ਰੰਗੁ—ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਅਨੰਦ। ਮਾਣੈ—ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਜੋਗ ਧਿਆਨਿ—ਗੁਰਮਤਿ ਜੋਗ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਿਮਗਨ। ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ—ਗੁਰੂ-ਬਖਸ਼ੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ। ਅਵਰੁ—ਕੋਈ ਹੋਰ।

ਅਰਥ :

ਭੁਗਤ ਬੇਣੀ ਵੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਜ ਸਹਜ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਆਤਮ-ਰੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਦਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਗੁਰਮਤਿ ਜੋਗ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਿਮਗਨ ਹੋਇਆ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਸੁਖਦੇਉ, ਪਰੀਖੂਤੁ ਗੁਣ ਰਵੈ,
ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥
ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ,
ਨਿਤ ਨਵਤਨੁ ਜਗਿ ਛਾਇਓ ॥੮॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਰੀਖੂਤੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਰੀਖਿਆਤੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਖਦੇਉ—ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਪਰੀਖੂਤੁ—ਪ੍ਰੀਛਤ ਰਾਜਾ (ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਦਾ ਪਿਉ)। ਰਵੈ—ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਖਿ—ਰਿਸੀ। ਗਾਇਓ—ਗਾਊਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਤ ਨਵਤਨੁ—ਨਿਤ ਨਵਾਂ, ਸਦੀਵੀ, ਨਵਲ-ਨਵੇਲ। ਛਾਇਓ—ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਸੁਖਦੇਵ (ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਰਾਜਾ (ਵੀਰ ਅਭਿਮਨਜੁ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਪੌਤਰਾ ਵੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ, ਗੋਤਮ ਰਿਸੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਜਸ ਗਾਊਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ਕਲ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)۔—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਚੀਵੀ
ਨਵਲ-ਨਵੇਲ ਅਤੇ ਸੈਣਿਟ ਜਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਪਾਯਾਲਿ, ਭਗਤ ਨਾਗਾਦਿ ਭੁਯੰਗਮ ॥
ਮਹਾਦੇਉ ਗੁਣ ਰਵੈ, ਸਦਾ ਜੋਗੀ ਜਤਿ ਜੰਗਮ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਾਯਾਲਿ, ਭੁਯੰਗਮ—ਉਚਾਰਣ
'ਪਾਇਆਲਿ', 'ਭੁਇਆਗਮ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਾਵਹਿ—ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਯਾਲਿ—ਪਤਾਲ-ਪੁਰੀ ਵਿਚ। ਨਾਗਾਦਿ—
ਸੋਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿ। ਭਗਤ ਭੁਯੰਗਮ—ਸਰਪ-ਭਗਤ। ਮਹਾਦੇਉ—ਸਿਵ
ਜੀ। ਰਵੈ—ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ। ਜਤਿ—ਜਤੀ। ਜੰਗਮ—ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਇਕ
ਫਿਰਕਾ, ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਪਤਾਲ-ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿ ਸਰਪ-ਭਗਤ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਵ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ; ਜੋਗੀ, ਜਤੀ
ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਵੀ ਸਦਾ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ)।

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮੁਨਿ ਬ੍ਰਾਸੁ, ਜਿਨਿ ਬੇਦ ਬ੍ਰਾਕਰਣ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਗੁਣ ਉਚਰੈ, ਜਿਨਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਿਸਟਿ ਸਵਾਰੀਆ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬ੍ਰਾਸੁ, ਬ੍ਰਾਕਰਣ—ਉਚਾਰਣ 'ਬਿਆਸ', 'ਬਿਆਕਰਣ'। ਬੀਚਾਰਿਆ—'ਰ' ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹ੍ਰਸੂ ਸੂਰ
(f) ਦੀ ਪੁਨੀ ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ 'ਅ' ਦੀ ਪੁਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੀਰਘ ਸੂਰ ਲਾਂ (ਾ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ
ਛਠੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਵਾਰੀਆ—'ਰ' ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਸੂਰ (ਾ) ਦੀ ਪੁਨੀ ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ 'ਅ' ਦੀ ਪੁਨੀ
ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੋਰ ਲੰਮੇਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਬੀਚਾਰਿਆ', 'ਸਵਾਰੀਆ'
ਕੰਨਾ ਲਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਿਸਟਿ—ਵਿਚਕਾਰਲਾ 'ਸ' ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ—ਜਿਸ (ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ) ਨੇ। ਬੇਦ ਬ੍ਰਾਕਰਣ—ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਨੇਮ। ਬੀਚਾਰਿਆ—ਵੀਚਾਰੇ। ਉਚਰੈ—ਉਚਾਰਦਾ (ਕਥਨ ਕਰਦਾ) ਹੈ। ਹੁਕਮਿ—(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ। ਸਵਾਰੀਆ—ਸਿਰਜੀ-ਸਵਾਰੀ।

ਅਰਥ :

ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ, ਜਿਸ ਨੇ (ਚਾਰੇ) ਵੇਦ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਨੇਮਾਂ ਸਹਿਤ ਵੀਚਾਰੇ, ਵੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜਿਸ ਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਿਰਜੀ-ਸਵਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ,
 ਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਸਮ ਜਾਣਓ ॥
 ਜਪੁ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ,
 ਸਹਜੁ ਜੌਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਣਓ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ—ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ। ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ—ਪਰਿ-ਪੂਰਣ (ਵਿਆਪਕ) ਬ੍ਰਹਮ। ਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ—ਸਰਗੁਣ ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ। ਸਮ ਜਾਣਓ—ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ। ਜਪੁ—ਜਪਣ ਜੋਗ। ਕਲ—ਕਲ ਕਵੀ। ਸੁਜਸੁ—ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ। ਸਹਜੁ ਜੌਗੁ—(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਵਾਲਾ) ਸਹਜ-ਜੋਗ।

ਅਰਥ :

ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ) ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ।

ਕਵੀ ‘ਕਲ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਵਾਲਾ ਸਹਜ-ਜੋਗ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ ਜਪਣ ਜੋਗ ਹੈ। ੯।

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਨਵ ਨਾਥ, ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇਓ ॥
ਮਾਂਧਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ, ਜੇਨ ਚਕ੍ਰਵੈ ਕਹਾਇਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਵ ਨਾਥ—ਨੌਂ ਦੇ ਨੌਂ (ਬਾਵ, ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਨਾਥ। ਸਾਚਿ—ਸਚ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਓ—ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਵੈ—ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਨ—ਜਿਸ ਨੇ। ਚਕ੍ਰਵੈ—ਚਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ। ਕਹਾਇਓ—ਅਖਵਾਇਆ।

ਅਰਥ :

(ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਨੌਂ ਦੇ ਨੌਂ ਨਾਥ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਸਚ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਧੰਨਤਾ-ਜੋਗ ਹੈ।

ਮਾਂਧਾਤਾ (ਇਕ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ) ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਅਖਵਾਇਆ, ਵੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬਲਿ ਰਾਊ, ਸਪਤ ਪਾਤਾਲਿ ਬਸੰਤੈ ॥

ਭਰਬਰਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ, ਸਦਾ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਰਹੰਤੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਲਿ ਰਾਊ—‘ਬਲਿ’ ਰਾਜਾ। ਸਪਤ ਪਾਤਾਲਿ—ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ। ਬਸੰਤੈ—ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਭਰਬਰਿ—ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਭਰਬਰੀ। ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਰਹੰਤੈ—ਗੁਰਦੇਵ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ‘ਬਲਿ’ ਰਾਜਾ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਭਰਬਰੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ।

(अउे गुर-दरैं व्हरेसाइਆ हौसिआ अंउर-आउमें) गुरदेव (गुरु नानक देव जी) नाल सुझिआ रहिंदा है।

ਦੂਰਬਾ ਪੁਰਉ ਅੰਗਰੈ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥
ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ,
ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਓ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੂਰਬਾ—ਦੂਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਸੀ। ਪੁਰਉ—ਪੁਰਵ ਰਾਜਾ। ਅੰਗਰੈ—ਅੰਗਰਾ ਰਿਸੀ ਨੇ। ਕਬਿ ਕਲ—ਕਲ ਕਵੀ। ਸੁਜਸੁ—ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਜਸ। ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ—ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਜਸ। ਘਟਿ ਘਟਿ—ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸਹਜਿ—ਸਹਜੇ ਹੀ। ਸਮਾਇਓ—ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਦੂਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਸੀ, ਪੁਰਵ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰਾ ਰਿਸੀ (ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ) ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ।

ਕਵੀ 'ਕਲ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ ਜਸ ਹਰੇਕ (ਭਗਤ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੦।

[ਨੋਟ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸ ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀ ਕਲ ਸਹਾਰ ਜੀ ਭੱਟ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।]

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ ੨

ਨੋਟ : ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਅੰਕ '੨' ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ 'ਦੂਜੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਅੰਕ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ਦੂਜਾ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਰੂਪ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਰੂਪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਦੇ ਸਵਈਏ।

੧੭ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

੧੭ੴ—ਉਚਾਰਣ 'ਇਕ ਓਂਕਾਰ'।

ਅਰਥ :

ਇਕ (ਅਦੁੱਤੀ) ਬ੍ਰਹਮ, ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਤਾ-ਸੰਪੰਨ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾ ਰਿਆਨ ਅਥਵਾ ਮਿਲਾਪ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ ਧੰਨੁ ਕਰਤਾ,
ਕਾਰਣ ਕਰਤਾਚੁ ਕਰਣ ਸਮਰਥੋ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਧੰਨੁ ਨਾਨਕੁ,
ਮਸਤਕਿ ਤੁਮ ਧਰਿਓ ਜਿਨਿ ਹਥੋ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੁਰਖੁ ਧੰਨੁ ਕਰਤਾ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ (ਕਰਤਾਰ) ਧੰਨ ਹੈ। ਸੋਈ—ਉਹ ਹੀ।
 ਕਰਣ ਕਾਰਣ—ਸਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ-ਕਾਰਣ। ਸਮਰਥੇ—ਸਰਬ ਕਲਾ
 ਸਮਰਥ। ਮਸਤਕਿ ਤੁਮ—(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਸਤਕ
 ਉੱਤੇ।

ਅਰਥ :

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ
 ਕਰਤਾਰ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ (ਪਰਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ,
 ਹੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਮਸਤਕ 'ਤੇ (ਆਪਣਾ ਮੁਬਾਰਿਕ)
 ਹੱਥ ਰਖਿਆ।

ਤ ਧਰਿਓ ਮਸਤਕਿ ਹਥੁ ਸਹਜਿ,
 ਅਮਿਉ ਛੁਠਉ ਛਜਿ,
 ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ ਮੁਨਿ ਬੋਹਿਯ ਅਗਾਜਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬੋਹਿਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬੋਹਿਆ’; ‘ਹ’ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹਨ੍ਹ ਸੂਰ (f) ਦੀ ਧੁਨੀ ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ‘ਅ’
 ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲਾਂ (‘) ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਹਜਿ—ਸਹਜ (ਆਤਮ-ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ। ਅਮਿਉ—ਨਾਮ-
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਛੁਠਉ—ਵਰਸ ਪਿਆ। ਛਜਿ—ਛੱਜੀਂ ਖਾਰੀਂ, ਛਹਬਰ ਲਾ ਕੇ।
 ਸੁਰਿ ਨਰ—ਸੋਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ। ਗਣ—ਜਨ ਸਮੂਹ। ਮੁਨਿ—ਮੁਨੀ ਜਨ,
 ਮੁਨੀਸੂਰ। ਬੋਹਿਯ—ਸੁਰਗੀਧਤ ਹੋ ਗਏ। ਅਗਾਜਿ—ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਿਆ
 ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਸਹਜ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)
 ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਹਬਰ ਲਾ ਕੇ (ਛੱਜੀਂ ਖਾਰੀਂ) ਵਸ ਪਿਆ। (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ
 ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਏ) ਜਨ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ (ਨਾਮ-ਜਲ

ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਵਿਗਸ ਕੇ) ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮੁਨੀਸੁਰ ਹੋ ਨਿਭੜੇ।

ਮਾਰਿਓ ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ ਗਰਜਿ, ਧਾਵਤੁ ਲੀਓ ਬਰਜਿ,
ਪੰਚ ਭੂਤ ਏਕ ਘਰਿ ਰਾਖਿ ਲੇ ਸਮਜਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਮਜਿ—‘ਜ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਦੇ ਕੇ (ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ—ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਚੁਭਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ ਨੂੰ।
ਗਰਜਿ—ਗਰਜ ਨਾਲ, ਦਬਦਬੇ ਨਾਲ। ਧਾਵਤੁ—ਧਾਊਂਦਾ ਚੰਚਲ ਮਨ।
ਲੀਓ ਬਰਜਿ—ਰੋਕ ਲਿਆ। ਪੰਚ ਭੂਤ—ਪੰਜ ਭੂਤਨੇ ਕਾਮਾਦਿਕ। ਏਕ
ਘਰਿ—ਇਕੋ ਘਰ (ਸਹਜ) ਵਿਚ। ਸਮਜਿ—ਸਮੇਟ ਕੇ।

ਅਰਥ :

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ) ਦਬਦਬੇ ਨਾਲ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ, ਧਾਊਂਦੇ ਹੋਏ (ਚੰਚਲ) ਮਨ ਨੂੰ (ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ) ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਭੂਤਰੇ ਹੋਏ ਭੂਤਨੇ ਸਮੇਟ ਕੇ (ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ) ਇਕੋ ਘਰ (ਸਹਜ) ਵਿਚ ਰਖ ਲਏ।

ਜਗੁ ਜੀਤਉ ਗੁਰ ਦੁਆਰਿ, ਖੇਲਹਿ ਸਮਤ ਸਾਰਿ,
ਰਥੁ ਉਨਮਨਿ ਲਿਵ ਰਾਖਿ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਖੇਲਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸਮਤ—ਸਾਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਉਚਾਰਣ। [ਨੋਟ: ‘ਤ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਦੁੱਤ-ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।]

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੀਤਉ—ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿ—ਗੁਰੂ-ਦਰ ਤੇ। ਖੇਲਹਿ—(ਜੀਵਨ-ਖੇਡ) ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਤ ਸਾਰਿ—ਸਮਤਾ (ਸਮ-ਦਿਸ਼ਟੀ) ਦੀ ਨਰਦ ਨਾਲ। ਰਥੁ—ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ। ਉਨਮਨਿ—ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ,

ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ। ਨਿਰੰਕਾਰਿ—ਨਿਰੰਕਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ
ਵਿੱਚ। ਰਾਖਿ—ਰਖਣ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ :

(ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਤੂੰ ਸਮਤਾ (ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੀ
ਨਰਦ ਨਾਲ (ਜੀਵਨ-ਖੇਡ) ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਲਿਵ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰਖਣ ਸਦਕਾ
ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਦਰ 'ਤੇ (ਆਪਾ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਕੇ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਲ ਸਹਾਰ, ਸਪਤ ਦੀਪ ਮਝਾਰ,
ਲਹਣਾ ਜਗਤ੍ਰੂ ਗੁਰੂ ਪਰਸਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਲਹਣਾ—‘ਰ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਹੁ—ਕਹਣ, ਕਥਨ। ਕੀਰਤਿ—ਕੀਰਤੀ, ਸੋਭਾ। ਸਪਤ ਦੀਪ ਮਝਾਰ—
ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ। ਜਗਤ੍ਰੂ ਗੁਰੂ—ਜਗਤ ਦਾ
ਗੁਰੂ। ਪਰਸਿ—ਪਰਸ ਕੇ, ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਚਰਨ-ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ।
ਮੁਰਾਰਿ ਗੁਰੂ—ਮੁਰਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰੂਪ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)।

ਅਰਥ :

ਕਲ ਸਹਾਰ (ਬੱਟ) ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ
ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ (ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ) ਵਿੱਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਰਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰੂਪ
ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ (ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਚਰਨ-ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰ ਕੇ) (ਭਾਈ) ਲਹਣਾ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ।।।

ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰ, ਕਾਲੁਖ ਖਨਿ ਉਤਾਰ,
ਤਿਮਰ ਅਗਿਆਨ ਜਾਹਿ ਦਰਸ ਦੁਆਰ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਗਿਆਨ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅਗਿਆਨ’। ਜਾਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
ਕਾਲੁਖ—ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ‘ਲ’ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੂਰ (ੴ) ਉਚਾਰਣ ਵਿੱਚ ਛਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ, ਜੋ ਗਾਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾ ਕੀ ਦਿਸ਼ਟਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦਿਸ਼ਟੀ। ਕਾਲਖ—ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ (ਮੈਲ)। ਖਨਿ ਉਤਾਰ—ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਤਿਮਰ—ਭਰਮ-ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ। ਅਗਿਆਨ—ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ। ਜਾਹਿ—ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਰਸ ਦੁਆਰ—ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅਜਿਹੇ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹਨ) ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚੋਂ ਵਹਿ ਰਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰਾ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਭਰਮ-ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਓਇ ਜੁ ਸੇਵਹਿ ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ, ਰਾਖੜੀ ਬਿਖਮ ਕਾਰ,
ਤੇ ਨਰ ਭਵ ਉਤਾਰਿ, ਕੀਏ ਨਿਰਭਾਰ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਸੇਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਓਇ—ਉਹ ਜੀਵ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਸੇਵਹਿ—ਸੇਵਦੇ ਹਨ (ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ—ਤੱਤ ਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ। ਰਾਖੜੀ ਬਿਖਮ—ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ ਅਤੇ ਕਠਨ। ਤੇ ਨਰ—ਉਹ ਜੀਵ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਭਵ—ਭਵ-ਸਾਗਰ। ਨਿਰਭਾਰ—(ਚੁਗਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਦੇ) ਭਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।

ਅਰਥ :

ਉਹ ਜੀਵ, ਜਿਹੜੇ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਤੱਤ-ਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਭਿਆਸ-ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ) ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ ਅਤੇ ਕਠਨ ਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਕੇ (ਚੁਗਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਾਲੇ) ਭਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਸਹਜ ਸਾਰਿ, ਜਾਗੀਲੇ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਿ,
ਨਿੰਮਰੀ ਭੂਤ ਸਦੀਵ ਪਰਮ ਪਿਆਰਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਹਜ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਨੌਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਹਜ ਸਾਰਿ—ਸਹਜ-ਮਈ ਆਤਮ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਾਰ (ਪਾਰਨ ਕਰ) ਕੇ।
ਜਾਗੀਲੇ—ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਿ—ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ
ਸਦਕਾ। ਨਿੰਮਰੀ ਭੂਤ—ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਹੋ ਕੇ। ਸਦੀਵ—ਸਦਾ
ਲਈ। ਪਰਮ ਪਿਆਰਿ—ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਿਆਰ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ-ਵਰੋਸਾਏ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਸਦਕਾ,
ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਸਹਜ-ਮਈ ਆਤਮ-ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਾਰਨ ਕਰ ਕੇ
(ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਜਾਗ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਦੀਵਕਾਲ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤਿ
ਹੋਏ ਹੋਏ, ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਿਆਰ ਵਿਚ (ਨਿ-ਮਗਨ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਲ ਸਹਾਰ, ਸਪਤ ਦੀਪ ਮਝਾਰ ॥

ਲਹਣਾ ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ, ਪਰਸਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਲਹਣਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਨੌਕ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਕਲ ਸਹਾਰ (ਭੱਟ) ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ
ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ (ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਰਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰੂਪ
ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ (ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਚਰਨ-ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰ ਕੇ) ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ।੨।

ਤੈ ਤਉ ਦ੍ਰਿੜਿਓ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ,
ਬਿਮਲ ਜਾਸੁ ਬਿਖਾਰੁ,
ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸੁਜਨ ਜੀਆ ਕੌ ਅਧਾਰੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਤਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਤੈ’। ਜੀਆ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸੁਜਨ—‘ਸੁ’ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਅਰਥਕ ਅਗੋਤਰ। ਦਿੜਿਓ—‘ਡੱ’ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੈ—ਤੈਂ, ਆਪ(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਦਿੜਿਓ—ਦਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਮਲ—ਨਿਰਮਲ। ਜਾਸੁ—(ਸਲੇਸ) (ਉ) ਜਿਸ ਦਾ, (ਅ) ਜਸ। ਬਿਧਾਰੁ—ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਿਧ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਸੁਜਨ—ਸ੍ਰੇਸਟ ਪੁਰਸ਼। ਜੀਆ ਕੋ ਅਧਾਰੁ—ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ :

(ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ।) ਤੈਂ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਨੇ ਤਾਂ (ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਅਪਾਰ ਨਾਮ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਦਿੜ੍ਹ (ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ (ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ) ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਜਸ (ਸਾਰੇ ਖੰਡੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ) ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸ੍ਰੇਸਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਤੂ ਤਾ ਜਨਿਕ ਰਾਜਾ ਅਉਤਾਰੁ, ਸਬਦੁ ਸੰਸਾਰਿ ਸਾਰੁ,
ਰਹਹਿ ਜਗਤ੍ਰ ਜਲ ਪਦਮ ਬੀਚਾਰ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਰਹਹਿ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਜਗਤ੍ਰ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਿਕ ਰਾਜਾ—ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ। ਅਉਤਾਰੁ—ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ—(ਤੇਰਾ ਬਖ਼ਬਿਆ) ਸਬਦ (ਨਾਮ-ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਤਤ-ਸਾਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਰਹਹਿ—ਤੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ੍ਰ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਜਲ ਪਦਮ ਬੀਚਾਰ—ਜਲ ਕਮਲ ਦੀ ਨਿਆਈ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ!) ਤੂੰ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ

(ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ) ਅਉਤਰਿਆ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ) ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਤੇਰਾ
ਸ਼ਬਦ (ਨਾਮ-ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਹੀ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਜਲ ਕਮਲ ਦੀ
ਨਿਆਈਂ (ਨਿਰਲੇਪ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿਪਤਰੁ ਰੋਗ ਬਿਦਾਰੁ, ਸੰਸਾਰ ਤਾਪ ਨਿਵਾਰੁ,
ਆਤਮਾ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ, ਤੇਰੈ ਏਕ ਲਿਵ ਤਾਰੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਲਿਪਤਰੁ—(ਕਲਿਪ-ਤਰੁ) ਇਹ ਸਮਾਜੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ‘ਕਲਿ-ਪਤਰੁ’ ਸ਼ਬਦ-ਜੋਤ
ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਲਿਪਤਰੁ—ਕਲਿਪ ਬਿਛ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਬਿਛ। ਰੋਗ ਬਿਦਾਰੁ—ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੰਸਾਰ ਤਾਪ
ਨਿਵਾਰੁ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਾਪਾਂ ਨੂੰ ਢੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਤਮਾ
ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ—ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ (ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ) ਜੀਵਾਂ ਦੀ। ਤੇਰੈ—ਤੇਰੇ
ਦਰ 'ਤੇ (ਆ ਕੇ)। ਏਕ ਲਿਵ ਤਾਰ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ
ਲਿਵ (ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਕਲਿਪ-ਬਿਛ ਹੈਂ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ (ਆਧਿ, ਬਿਆਧਿ,
ਊਪਾਧਿ ਤਿੰਨੇ ਹੀ) ਤਾਪ ਢੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ (ਮਾਇਆ ਵਿਚ
ਪਰਵਿਰਤ) ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ
ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਲ ਸਹਾਰ, ਸਪਤ ਦੀਪ ਮਝਾਰ,
ਲਹਣਾ ਜਗਤੁ ਗੁਰੁ ਪਰਸਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਲਹਣਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਕਲ ਸਹਾਰ (ਭੱਟ) ਦਾ ਕਬਨ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਸੱਤਾਂ ਦੀਆਂ (ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਰਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰੂਪ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ (ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਚਰਨ-ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ) ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ।

**ਤੈ ਤਾ ਹਦਰਬਿ ਪਾਇਓ ਮਾਨੁ, ਸੇਵਿਆ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਨੁ,
ਸਾਧਿ ਅਜਗਾਰੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਉਨਮਾਨੁ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੈ ਤਾ—ਤੂੰ (ਆਪ ਜੀ) ਨੇ ਤਾਂ। ਹਦਰਬਿ—ਹਜ਼ੂਰ ਤੋਂ। ਪਾਇਓ
ਮਾਨੁ—ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੇਵਿਆ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਨੁ—(ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ
ਤੌ) ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਿ—ਸਾਧ
ਕੇ। ਅਜਗਾਰੁ—ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਨਾਗ (ਮਨ)। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਉਨਮਾਨੁ—ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ, ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ
ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ
ਤੋਂ ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ
ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਨਾਗ (ਮਨ) ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਉਨਮਨੀ (ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲਾ) ਕਰ
ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੌ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਹਜ਼ੂਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)
ਤੋਂ (ਗੁਰੂ-ਪਦ ਦਾ) ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।

**ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਰਸ ਸਮਾਨ, ਆਤਮਾਵੰਤ ਗਿਆਨ,
ਜਾਣੀਐ ਅਕਲ ਗਤਿ ਗੁਰ ਪਰਵਾਨ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਜਾਣੀਐ—ਅੰਤਲੋ 'ਅ' ਦੀ ਪੁਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਸੁਰ (ੴ) ਦੀ ਪੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ
ਵਸੋਂ ਹੈ। ਅਕਲ—ਉਚਾਰਣ 'ਅ+ਕਲ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਰਸ ਸਮਾਨ—(ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਪਾਪ ਹਰਨ
 ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਹਰਿ—ਪਾਪ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
 ਆਤਮਾਵੰਤ ਗਿਆਨ—ਆਤਮ-ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ (ਆਤਮਕ) ਗਿਆਨੀ।
 ਜਾਣੀਅ—ਤੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਅਕਲ ਗਤਿ—ਅਖੰਡ ਕਲਾ ਵਾਲੇ
 ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ। ਗੁਰ ਪਰਵਾਨ—ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ
 ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਪਾਪ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
 ਸਮਾਨ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਆਤਮ-ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਹੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ
 (ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੋਂ) ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ (ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ)
 ਅਕਲ-ਗਤਿ (ਅਖੰਡ-ਕਲਾ ਵਾਲੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ) ਜਾਣ
 ਲਈ ਹੈ।

**ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅਚਲ ਠਾਣ, ਬਿਮਲ ਬੁਧਿ ਸੁਖਾਨ,
 ਪਹਿਰਿ ਸੀਲ ਸਨਾਹੁ ਸਕਤਿ ਬਿਦਾਰਿ ॥**

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾ—(ਪੜਨਾਵ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਅਚਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ:ਚਲ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾ ਕੀ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ—ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਅਚਲ
 ਠਾਣ—ਅਚਲ ਟਿਕਾਣੇ (ਤੁਰੀਆ ਪਦ) ਤੋਂ। ਬਿਮਲ ਬੁਧਿ—ਨਿਰਮਲ
 ਬੁਧਿ। ਸੁਖਾਨ—ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਥਾਨ (ਆਤਮ-ਮੰਡਲ) ਵਿਖੇ। ਪਹਿਰਿ—ਪਹਿਨ
 ਕੇ। ਸੀਲ ਸਨਾਹੁ—ਸਹਿਨ-ਸੀਲਤਾ ਦੀ ਸੰਜੋਆ। ਸਨਾਹੁ—ਸੰਜੋਆ,
 ਜ਼ਰਹ-ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਦੀ ਬਰਦੀ ਜੋ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ
 ਹੈ। ਸਕਤਿ ਬਿਦਾਰਿ—ਮਾਇਆ (ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀ ਤਮੇ-ਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ)
 ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਕਤਿ—ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਇਆ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਹੋ) ਜਿਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਚਲ ਟਿਕਾਣੇ (ਤੁਰੀਆ ਪਦ)

ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧੀ ਸੇਸ਼ਨ ਥਾਨ (ਆਤਮ-ਮੰਡਲ) ਵਿਖੇ (ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਈ ਪਈ) ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਹਿਨ-ਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ, ਮਾਇਆ (ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀ ਤਮੇ-ਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ) ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

**ਕਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਲ ਸਹਾਰ, ਸਪਤ ਦੀਪ ਮਝਾਰ,
ਲਹਣਾ ਜਗਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਪਰਸਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥੪॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਲਹਣਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਕਲ ਸਹਾਰ (ਬੱਟ) ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ (ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ (ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਰਾਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਰੂਪ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ (ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਚਰਨ-ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ) ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ।੪।

**ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਧਰਤ ਤਮ ਹਰਨ, ਦਹਨ ਅਘ ਪਾਪ ਪ੍ਰਨਾਸਨ ॥
ਸਬਦ ਸੂਰ ਬਲਵੰਤ, ਕਾਮ ਅਚੁ ਕੌਧ ਬਿਨਾਸਨ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਦਰਨ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਧਰਤ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ। ਤਮ ਹਰਨ—ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਦਹਨ ਅਘ—ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦਗਧ ਕਰਨ (ਸਾੜ ਦੇਣ) ਵਾਲੇ। ਪਾਪ ਪ੍ਰਨਾਸਨ—ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਬਦ ਸੂਰ ਬਲਵੰਤ—ਸਬਦ (ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ। ਬਿਨਾਸਨ—ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦਗਧ ਕਰਨ (ਸਾੜ ਦੇਣ) ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਸ਼ਬਦ (ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਲੋਭ ਮੇਹ ਵਸਿ ਕਰਣ, ਸਰਣ ਜਾਚਿਕ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣ ॥
ਆਤਮ ਰਤ ਸੰਗ੍ਰਹਣ, ਕਹਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਢਾਲਣ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਹਣ, ਸੰਗ੍ਰਹਣ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਵਸਿ ਕਰਣ—ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਰਣ ਜਾਚਿਕ—ਸਰਨ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣ—ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਆਤਮ ਰਤ ਸੰਗ੍ਰਹਣ—ਆਤਮ-ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪੁੰਜ। ਕਹਣ—ਕਥਨ, ਬਚਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਲਾ। ਢਾਲਣ—ਦ੍ਰਵੀਡੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪੰਘਰਾਊਣ (ਨਰਮ ਕਰਨ) ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਤਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਲੋਭ ਅਤੇ ਮੇਹ (ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਰਨ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ (ਕਠੋਰ-ਚਿਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਦ੍ਰਵੀਡੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਣ-ਸੌਤ (source of divine inspiration and devotion) ਹਨ।

ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਕਲ ਸਤਿ ਗੁਰ ਤਿਲਕ,
ਸਤਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਧੈ ਤਰੈ ॥
ਗੁਰੂ ਜਗਤ ਫਿਰਣ ਸੀਹ ਅੰਗਰਉ,
ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਲਹਣਾ ਕਰੈ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸੀਹ—‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੂਨੀ; (ੴ) ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਲਹਣਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ—ਸਦਾ-ਬਿਰ। ਕਲ—ਕਲ ਭੱਟ। ਗੁਰ ਤਿਲਕੁ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਤਿਲਕ, ਸ਼ਬਦ-ਨੀਸਾਣ। ਸਤਿ—ਸਦਾ ਬਿਰ ਨਾਮ। ਸੋ—ਉਹ ਜੀਵ। ਪੈ ਤਰੈ—ਅਵੱਸ਼ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਗਤ—ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ। ਫਿਰਣ ਸੀਹ—ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ-ਪੁੱਤਰ।

ਅਰਥ :

‘ਕਲ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਤਿਲਕ (ਸ਼ਬਦ-ਨੀਸਾਣ) ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ; ਜੋ ਜੀਵ (ਨਿਸਚਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਤਿ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਅਵੱਸ਼ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ-ਪੁੱਤਰ (ਬਾਬੀ) ਲਹਣਾ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ (ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ (ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਬਣ ਕੇ (ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ) ਰਾਜ-ਜੋਗ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।।।

ਸਦਾ ਅਕਲ ਲਿਵ ਰਹੈ, ਕਰਨ ਸਿਉ ਇਛਾਚਾਰਹ ॥
ਦੂਮ ਸਪੂਰ ਜਿਉ ਨਿਵੈ, ਖਵੈ ਕਸੁ ਬਿਮਲ ਬੀਚਾਰਹ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਕਲ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਕਲ’। ਇਛਾਚਾਰਹ, ਬੀਚਾਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਕਲ—ਨਿਰੰਤਰ ਅਖੰਡਾਕਾਰ। ਕਰਨ ਸਿਉ—ਕਰਣੀ ਵਿਚ। ਇਛਾਚਾਰਹ—ਸ੍ਰੈ-ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੁਤੰਤਰ। ਦੂਮ—ਰੁਖ, ਬਿਛ। ਸਪੂਰ—ਫਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ। ਨਿਵੈ—ਝੁਕਦਾ ਹੈ। ਖਵੈ—ਸਹਾਰਦਾ (ਝਲਦਾ) ਹੈ। ਕਸੁ—ਕਸਟ। ਬਿਮਲ—ਨਿਰਮਲ। ਬੀਚਾਰਹ—ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਗਿਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ) ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਲਿਵ ਨਿਰੰਤਰ ਅਖੰਡਕਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਰਣੀ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਸ੍ਰੈ-ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ (ਸੁਤੰਤਰ) ਹੋ ।

ਜਿਵੇਂ ਫਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰੁਖ (ਧਰਤੀ ਵਲ) ਝੁਕਦਾ ਹੈ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪ) ਕਸ਼ਟ ਝਲਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਵੀ (ਹੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਵੀਚਾਰਪਾਰਾ (ਨਿਮਰਤਾ, ਵੱਡੀ ਜੀਰਾਂਦ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ) ਵਾਲੇ ਹੋ ।

ਇਹੋ ਤਤੁ ਜਾਣਓ, ਸਰਬ ਗਤਿ ਅਲਖੁ ਬਿਡਾਣੀ ॥
ਸਹਜ ਭਾਏ ਸੰਚਿਓ, ਕਿਰਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਬਾਣੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਲਖੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਲਖ’ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਤੁ—ਤੱਤ-ਸਾਰ। ਜਾਣਓ—ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਰਬ ਗਤਿ—ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ। ਅਲਖੁ—ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਿਡਾਣੀ—ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਹਜ ਭਾਏ—ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ। ਸੰਚਿਓ—ਸੰਚਾਰਿਆ (ਪਸਾਰਿਆ) ਹੈ। ਕਿਰਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਬਾਣੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਬਾਣੀ ਦੀ (ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ) ਕਿਰਣ ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਬਾਣੀ ਦੀ (ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ) ਕਿਰਣ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ) ਸੰਚਾਰਿਆ (ਪਸਾਰਿਆ) ਹੈ ।

ਗੁਰ ਗਮਿ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਤੈ ਪਾਇਓ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗ੍ਰਾਹਜਿ ਲਯੋ ॥
ਹਰਿ ਪਰਸਿਓ ਕਲੁ ਸਮੁਲਵੈ, ਜਨ ਦਰਸਨੁ ਲਹਣੇ ਭਯੋ ॥੬॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਲਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਲਇਐ’। ਭਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਭਇਐ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਗਮਿ—ਗੁਰੂ ਤਕ ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਕਰ ਕੇ। ਪ੍ਰਮਾਣੁ—ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ।
ਤੈ—ਆਪ ਜੀ ਨੇ। ਗ੍ਰਾਹਜਿ ਲਯੋ—ਸੰਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਰਿ
ਪਰਸਿਓ—ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਸ ਲਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਿਆ
ਹੈ। ਕਲੁ ਸਮੁਲਵੈ—ਕਲ ਭੱਟ ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਜਨ—ਜਨਾਂ
ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤਕ ਗੰਮਤਾ (ਪਹੁੰਚ) ਕਰ ਕੇ
ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ (ਸਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ
ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ) ਦਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕਲ (ਭੱਟ) ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ
ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਭੈਦ) ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ
ਮਾਨੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।੬।

ਮਨਿ ਬਿਸਾਸੁ ਪਾਇਓ, ਗਹਰਿ ਗਹੁ ਹਦਰਬਿ ਦੀਓ ॥
ਗਰਲ ਨਾਸੁ ਤਨਿ ਨਠਯੋ, ਅਮਿਉ ਅੰਤਰਗਤਿ ਪੀਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਠਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਨਠਿਓ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਬਿਸਾਸੁ ਪਾਇਓ—ਦਿੜ੍ਹ ਭਰੋਸਾ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।
ਗਹਰਿ—ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ। ਹਦਰਬਿ—ਹਜ਼ਰਤ, ਜਨਾਬ
(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਗਹੁ—ਪਕੜ-ਪਹੁੰਚ ਅਥਵਾ ਮਿਲਾਪ।
ਗਰਲ ਨਾਸੁ—(ਮਾਇਆ ਦਾ) ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ। ਗਰਲ—ਜ਼ਹਿਰ।

ਤਨਿ—ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ। ਅਮਿਉ ਪੀਓ—ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ।
ਅੰਤਰਗਤਿ—ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ।

ਅਰਥ :

(ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜੀ ਨੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ) ਦ੍ਰੂੜ੍ਹ ਭਰੋਸਾ ਧਾਰਨ
ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰਤ (ਜਨਾਬ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ
ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ।

(ਮਾਇਆ ਦਾ) ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਸ
ਗਿਆ, (ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ।

ਰਿਦਿ ਬਿਗਾਸੁ ਜਾਗਿਓ, ਅਲਖਿ ਕਲ ਧਰੀ ਜੁਗੰਤਰਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ, ਰਵਿਓ ਸਾਮਾਨਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਹਜ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗਾ ਕਰਨਾ ਠੋਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਿਦਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਬਿਗਾਸੁ ਜਾਗਿਓ—ਆਤਮ-ਖੇੜਾ ਖਿੜ ਪਿਆ।
ਅਲਖਿ—ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਕਲ ਧਰੀ—
ਪਾਰਸ-ਕਲਾ ਟਿਕਾਅ ਦਿਤੀ। ਜੁਗੰਤਰਿ—ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ
(ਨਿਰੰਤਰ ਵਰਤ ਰਹੀ)। ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ—ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ। ਰਵਿਓ—ਰਵ
ਰਹਿਆ, ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਮਾਨਿ—ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ।
ਨਿਰੰਤਰਿ—ਇਕ-ਰਸ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਤੁਫ਼ੈਲ) ਆਤਮ-ਖੇੜਾ
ਖਿੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਲੱਖ (ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਜੁਗਾਂ
ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ-ਰਸ ਵਰਤ ਰਹੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਪ੍ਰਤੱਖ) ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਨਿਰੰਤਰ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ
ਲਿਵਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਊਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ, ਜੋ) ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ
ਅੰਦਰ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਊਦਾਰਉ ਚਿਤ ਦਾਰਿਦ ਹਰਨ,
ਪਿਖੰਤਿਹ ਕਲਮਲ ਤ੍ਰਸਨ ॥
ਸਦ ਰੰਗਿ ਸਹਜਿ ਕਲੁ ਉਚਰੈ,
ਜਸੁ ਜੰਪਉ ਲਹਣੇ ਰਸਨ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਿਖੰਤਿਹ—[ਸੰਘੀ ਪਿਖੰਤ+ਤਿਹ]। ਜੰਪਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸਹਜਿ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਊਦਾਰਉ ਚਿਤ—ਵਿਸ਼ਾਲ-ਚਿਤ ਹਨ। ਦਾਰਿਦ ਹਰਨ—ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ (ਕੰਗਾਲੀ) ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪਿਖੰਤਿਹ—ਤਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਪਰਸਦਿਆ। ਕਲਮਲ—ਪਾਪ। ਤ੍ਰਸਨ—ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ (ਕੰਬ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਦ—ਸਦਾ ਹੀ। ਰੰਗਿ—ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ। ਕਲੁ—ਕਲੁ ਭੱਟ। ਉਚਰੈ—ਊਚਾਰਨ (ਕਥਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੰਪਉ ਰਸਨ—ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਊਦਾਰ-ਚਿਤ (ਵਿਸ਼ਾਲ-ਚਿਤ) ਹਨ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ (ਕੰਗਾਲੀ) ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਪਰਸਦਿਆਂ ਪਾਪ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ (ਕੰਬ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਲੁ (ਭੱਟ) ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਹਜ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹਾਂ ॥

ਨਾਮੁ ਅਵਖਧੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਧਿ ਸੁਖੁ,
ਸਦਾ ਨਾਮੁ ਨੀਸਾਣੁ ਸੋਹੈ ॥

ਰੰਗਿ ਰਤੌ ਨਾਮ ਸਿਉ, ਕਲ ਨਾਮੁ ਸੁਰਿ ਨਰਹ ਬੋਹੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਨਰਹ—‘ਹ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਵਖਾਹ—ਦਾਰੂ। ਆਧਾਰੁ—ਆਸਰਾ। ਸਮਾਧਿ ਸੁਖ—ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਮ ਨੀਸਾਣੁ—ਨਾਮ ਦਾ ਨੀਸ਼ਾਨ (ਰੱਬੀ-ਨੂਰ)। ਸੋਹੈ—ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੰਗ ਰਤੋ ਨਾਮ ਸਿਉ—ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ, ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਖਮੂਰ। ਸਿਉ—ਨਾਲ, ਵਿਚ। ਕਲ—ਕਲ ਭੱਟ। ਕਲ ਨਾਮੁ—ਸੁੰਦਰ-ਸੇਸ਼ਟ ਨਾਮ। ਸੁਰਿ ਨਰਹ—ਸੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ। ਬੋਹੈ—ਸੁਗੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਨਾਮ (ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ) ਦਾਰੂ ਹੈ, ਨਾਮ (ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਆਤਮ-ਅਧਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ! ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਨੀਸ਼ਾਨ (ਰੱਬੀ-ਨੂਰ) ਸਦਾ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉੱਤੇ) ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

‘ਕਲ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਉਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸੰਦਰ-ਸੇਸ਼ਟ ਨਾਮ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਗੰਧਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਹ ਸੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮ ਪਰਸੁ ਜਿਨਿ ਪਾਇਓ, ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਰਵਿ ਲੋਇ ॥
ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ ਹੋਇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਰਸਿਐ—‘ਜ’ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਬੇ-ਫਿਆਨੇ ਹੋ ਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਉਚਾਰਨੀ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮ ਪਰਸੁ—ਪਾਰਸ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਪਰਸ਼। ਸਤ੍ਰ—ਜਸ। ਰਵਿ—ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ। ਲੋਇ—ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ। ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ—ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ। ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ—ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ (ਜਗਤ-ਗੁਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ) ਪਾਰਸ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਪਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਤ੍ਰ (ਜਸ)

ਸੁਰਜ ਸਮਾਨ ਸਾਰੇ ਬਹੁਮੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ (ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਸੁਡੇ ਹੀ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।॥੯॥

ਸਚੁ ਤੀਰਖੁ ਸਚੁ ਇਸਨਾਨੁ ਅਰੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਸਚੁ,
ਸਦਾ ਸਚੁ ਭਾਖੰਤੁ ਸੋਹੈ ॥
ਸਚੁ ਪਾਇਓ ਗੁਰ ਸਬਦਿ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸੰਗਤੀ ਬੋਹੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸੰਗਤੀ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਮਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਚੁ—ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਸਚ-ਨਾਮ। ਇਸਨਾਨੁ—ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ।
ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ—ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ। ਭਾਖੰਤੁ—ਭਾਖਣ ਵਾਲਾ, ਜਪਣ ਵਾਲਾ।
ਸੋਹੈ—ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦਿ—ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ
ਊਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਸੰਗਤੀ—ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਤਸੰਗੀ। ਬੋਹੈ—
ਸੁਗੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਸਚ-ਨਾਮ ਹੀ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਸਚ-ਨਾਮ ਹੀ
ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਚ-ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ-ਭੋਜਨ ਹੈ। ਸਚ-ਨਾਮ ਨੂੰ
ਸਦੀਵਕਾਲ ਜਪਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਸੋਭਾ
ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ (ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਸਚ-ਨਾਮ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਰੂ
(ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਊਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਚ-ਸਰੂਪਾ
ਨਾਮ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਸਤ-ਸੰਗੀ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਸਚੁ ਸੰਜਾਮੁ, ਵਰਤੁ ਸਚੁ, ਕਬਿ ਜਨ ਕਲ ਵਖਾਣੁ ॥
ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ, ਸਚੁ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਰਸਿਐ—‘ਸ’ ਨੂੰ ਸਿਹਾਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਬੇ-ਪਿਆਨੇ ਹੋ ਕੇ ਬਿਹਾਗੀ ਉਚਾਰਨੇ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੰਜਮੁ—ਇੰਦਰੀਆਂ ਉਤੇ ਵਸੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ। ਕਬਿ ਜਨ ਕਲ—ਕਲ ਆਦਿਕ ਕਵੀ ਜਨ। ਵਖਾਣੁ—ਕਬਨ। ਦਰਸ਼ਨਿ ਪਰਸਿਐ—ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ। ਸਚੁ—ਸਦਾ-ਬਿਰ। ਜਨਮੁ—ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ। ਪਰਵਾਣੁ—ਕਬੂਲ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਲਈ ਸਚ-ਨਾਮ ਹੀ ਸੰਜਮ (ਇੰਦਰੀਆਂ ਉਤੇ ਵਸੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ), ਸਚ-ਨਾਮ ਹੀ ਵਰਤ ਹੈ, ਕਲ ਆਦਿਕ ਕਵੀ ਜਨ ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਦਾ ਕਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰ) ਗੁਰੂ (ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਸਚ-ਨਾਮ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਮਨੁੱਖਾ-ਜਨਮ (ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਤੇ) ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਅਮਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੁਭ ਕਰੈ, ਹਰੈ ਅਘ ਪਾਪ ਸਕਲਮਲ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੁ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਵਸਿ ਕਰੈ ਸਭੈ ਬਲ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਸਕਲਮਲ—ਸੰਧੀ 'ਸਕਲ-ਕਲਮਲ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਮਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਭਿੰਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਹਰੈ—ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਘ ਪਾਪ—(ਸਮ-ਅਰਥ) ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ। ਸਕਲਮਲ—ਸਾਰੇ ਕਲਮਲ (ਪਾਪ)। ਸਭੈ ਬਲ—ਸਾਰੀ ਹੀ ਬਲਕਾਰੀ ਵਿਕਾਰ-ਜੁੰਡਲੀ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ-ਜੋਵਕਾਂ ਉਤੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਭਿੰਨੀ ਸੁਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਲਮਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਬਲਕਾਰੀ

ਵਿਕਾਰ-ਜੇਡਲੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ (ਸੇਵਕਾਂ) ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਦੁਖ ਸੰਸਾਰਹ ਥੋਵੈ ॥

ਗੁਰੂ ਨਵਨਿਧਿ ਦਰੀਆਉ, ਜਨਮ ਹਮ ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸੰਸਾਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਖ—ਆਤਮ-ਸੁਖ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਸੰਸਾਰਹ—ਸੰਸਾਰ (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ) ਦਾ। ਥੋਵੈ—ਨਵਿਰਤ (ਦੂਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਵਨਿਧਿ ਦਰੀਆਉ—ਨਉ-ਨਿਧਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ। ਜਨਮ—ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ। ਹਮ ਕਾਲਖ—ਸਾਡੀ (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਪਾਪ-ਕਾਲਖ।

ਅਰਥ :

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦਿਸ਼ਟੀ ਸਦਕਾ ਜ਼ਗਿਆਸੂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਤਮਾ-ਸੁਖ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ (ਦੂਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਉ-ਨਿਧਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੀ (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਾਪ-ਕਾਲਖ ਧੋ ਕਢਦਾ ਹੈ।

ਸੁ ਕਹੁ ਟਲ ਗੁਰੂ ਸੇਵੀਐ, ਅਹਿਨਿਸਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥
ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਜਾਇ ॥੧੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਰਸਿਐ—‘ਸ’ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਥੇ-ਧਿਆਨੇ ਹੋ ਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਉਚਾਰਨੀ ਗਲਤ ਹੈ;

[ਨੋਟ : ਸੁ ਕਹੁ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਵਖ਼ਰਾ ਵਖ਼ਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਕੱਠਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਨਿਰਾਖਬ ਅਤੇ ਅਜੂਧ ਹੈ। ਟਲ—ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਥੇਹਿਆਨੀ ਵਿਚ ‘ਅਟਲ’ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਲਤ ਹੈ। ‘ਟਲ’ ਭੱਟ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।]

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁ—ਤਾਂ ਤੇ। ਕਹੁ—ਕਹਣ, ਕਥਨ। ਟਲ—ਭੱਟ ਦਾ ਨਾ। ਸੇਵਣਾ—ਸੇਵਣਾ (ਸਿਮਰਨਾ) ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਹਿਨਿਸਿ—ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦੀਵਕਾਲ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਗਿ—ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਧਾਰ ਕੇ। ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ—ਦਰਸਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ। ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ—ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਦੁਖ, ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦਾ ਦੁਖ।

ਅਰਥ :

ਤਾਂ ਤੇ ਟਲ* (ਭੱਟ) ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ (ਅਜਿਹੇ ਗੁਣੀ-ਨਿਧਾਨ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਧਾਰ ਕੇ ਸੇਵਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ (ਅੰਗਰੇ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਦਰਸਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦਾ ਦੁਖ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

[ਨੋਟ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਰੇ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਰਿ ਵਿਚ ਇਨ ਵਸ ਸਵਈਏ ਜੀ ਕਲ (ਕਲ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।]

SIKHBOOKCLUB.COM

* ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਰਬ ਵਿਖੇ ਛੁਟ-ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਗੇਇਆ ਹੈ :

‘ਟਲ’ ‘ਕਲ’ ਤੇ ‘ਕਲ ਸਹਾਰ’ ਇਕੋ ਕਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਸ ਸਵਜੇ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਤਲੇ ਦੋਹਾਂ ਸਵੱਜਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ੩

ਨੋਟ : ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਅੰਕ '੩' ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ 'ਤੀਜੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਅੰਕ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ਤੀਜਾ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਰੂਪ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਦੇ ਸਵਈਏ।

੧੬ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

੧੬ੴ—ਊਚਾਰਣ 'ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ'

ਅਰਥ :

ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਤਾ-ਸੰਪੰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ (ਅਦੁੱਤੀ) ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕਿਰਪਾ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੌਈ ਪੁਰਖੁ ਸਿਵਰਿ ਸਾਚਾ,
ਜਾ ਕਾ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ ਸੰਸਾਰੇ ॥
ਜਿਨਿ ਭਗਤ ਭਵਜਲ ਤਾਰੇ,
ਸਿਮਰਹੁ ਸੌਈ ਨਾਮੁ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾ—(ਪਕਨਾਉਂ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਅਛਲੁ—ਊਚਾਰਣ 'ਅ-ਛਲੁ'

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੁਰਖ—ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖ। ਸਿਵਰਿ—ਚੇਤੇ ਕਰ।
 ਸਾਚਾ—ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਜਾ ਕਾ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਇਕੁ
 ਨਾਮੁ—ਲਾਸਾਨੀ ਨਾਮ। ਅਛਲੁ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ
 ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸੰਸਾਰੇ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੇ।
 ਭਵਜਲ—ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ। ਨਾਮੁ ਪਰਧਾਨ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਮ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਮਨ !) ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖ ਹੀ
 (ਨਿਰੰਤਰ) ਚੇਤੇ ਕਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ (ਲਾਸਾਨੀ) ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਇਆ
 ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ (ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੇ (ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ) ਭਗਤ-ਜਨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ (ਨਿਰੰਤਰ)
 ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ।

ਤਿਤੁ ਨਾਮਿ ਰਸਿਕੁ ਨਾਨਕੁ,
 ਲਹਣਾ ਬਹਿਓ ਜੇਨ ਸ੍ਰਬ ਸਿਧੀ ॥
 ਕਵਿ ਜਨ ਕਲੁ ਸਬੁਧੀ,
 ਕੀਰਤਿ ਜਨ ਅਮਰਦਾਸ ਬਿਸੁਰੀਯਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸ੍ਰਬ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰੀ ਅੱਖਰ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ। ਲਹਣਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ
 ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’।
 ਬਿਸੁਰੀਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਿਸੁਰੀਆ’ (ਮੂਲ-ਅੱਖਰ) ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਦਾ
 ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਤੁ ਨਾਮਿ—ਉਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਕੇ। ਰਸਿਕੁ ਨਾਨਕੁ—(ਗੁਰੂ)
 ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਆਤਮ-ਰਸੀਆ ਹੋਇਆ। ਬਹਿਓ—(ਗੁਰੂ)
 ਬਾਪਿਆ। ਜੇਨ ਸ੍ਰਬ ਸਿਧੀ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਗੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਉਸ ਦੇ
 ਚਰਨੀਂ ਆਣ ਲਗੀਆਂ)।

ਕਵਿ ਜਨ ਕਲੁ—ਕਲੁ ਆਦਿ ਕਵੀ ਜਨ। ਸਬੁਧੀ—ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ

ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਜਨ—(ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਦਾ) ਜਾਨਣਹਾਰ,
ਗਿਆਤਾ। ਬਿਸੂਰੀਯਾ—ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਉਸ (ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਮਣੀ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ
ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਆਤਮ-ਰਸੀਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਗੁਰੂ ਬਾਪਿਆ
ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਉਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆਣ ਲਗੀਆਂ)।

(ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਰ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਗੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ
ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਸਿਧੀ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਪਿਆ।)

(ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ) ਸੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲੂ ਆਦਿਕ ਕਵੀ ਜਨ (ਸਤਿ
ਪੁਰਖ ਦੇ) ਜਾਨਣਹਾਰ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਜਿਹੜੀ (ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕੀਰਤਿ ਰਵਿ ਕਿਰਣਿ ਪ੍ਰਗਟਿ ਸੰਸਾਰਹ,
ਸਾਖ ਤਰੋਵਰ ਮਵਲਸਰਾ ॥
ਉਤਰਿ ਦਖਣਹਿ ਪੁਬਿ ਅਰੁ ਪਸੂਮਿ,
ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਪੰਖਿ ਨਰਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸੰਸਾਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੀਰਤਿ—ਕੀਰਤੀ, ਜਸ। ਰਵਿ ਕਿਰਣਿ—ਸੁਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗ।
ਪ੍ਰਗਟਿ—ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਹ—ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ।
ਸਾਖ ਤਰੋਵਰ ਮਵਲਸਰਾ—ਮਉਲਸਰੀ ਦੇ ਬਿਛ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ।
ਉਤਰਿ—ਉੱਤਰ (ਦਿਸ਼ਾ) ਵਿਚ। ਦਖਣਹਿ—ਦੱਖਣੀ ਪਾਸੇ। ਪੁਬਿ—ਪੂਰਬ
(ਦਿਸ਼ਾ) ਵਲ। ਪਸੂਮਿ—ਪੱਛਮ ਵਲ। ਜਪੰਖਿ ਨਰਾ—ਜੀਵ ਜਪਦੇ ਹਨ,
ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ
(ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਅਤੇ ਮਉਲਸਰੀ ਬਿਛ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਬਾਂ (ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ)
ਵਾਂਗ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

(ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਉੱਤਰ ਵਿਚ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ, ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ
(ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ) ਜੀਵ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਰਦਾਯਉ,
ਉਲਟਿ ਰੰਗ ਪਸੂਮਿ ਧਰੀਆ ॥
ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਣੁ,
ਅਮਰਦਾਸ ਤਾਰ ਕਉ ਫੁਰਿਆ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਬਰਦਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਰਦਾਇਆਉ’। ਭਗਤਹ—‘ਹੁ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ
ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਛਲੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਛਲੁ’। ਕਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਸਨਿ—ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਬਰਦਾਯਉ—ਵਰਦਾਨ
ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਇਆ। ਉਲਟਿ—ਉਲਟ ਕੇ, ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ।
ਉਲਟਿ ਰੰਗ—(ਮਾਨੋ) ਰੰਗ ਉਲਟਾਅ ਕੇ। ਪਸੂਮਿ ਧਰੀਆ—ਲਹਿੰਦੇ
ਵਲ ਵਗਾਅ ਦਿਤੀ, (ਮਨੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ
ਉਲਟਾਅ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿਤਾ)। ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ—ਮਾਇਆ ਦੇ
ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਣੁ—ਭਗਤਾਂ
ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਭਵ—ਭਰਾਉਣਾ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ :

(ਸਰਬ ਸ੍ਰੋਮਣਿ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ
ਕੀਤਾ (ਬਖਸ਼ਸ਼ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਇਆ) ਗਿਆ (ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ
ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਭਾਵ,
ਅੰਤਰ-ਮੁੱਖੀ ਹੋ ਗਿਆ) ਮਾਨੋ ਰੰਗ ਉਲਟਾਅ ਕੇ ਲਹਿੰਦੇ ਵਲ ਵਗਾਅ
ਦਿਤੀ।

ਊਹੀ, ਅਛੱਲ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ
(ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ (ਭਾਵ,
ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਅਜਪਾ-ਜਾਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ)।।

ਸਿਮਰਹਿ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਜਖੂ ਅਰੁ ਕਿੰਨਰ,
 ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਮਾਇ ਹਰਾ ॥
 ਸਿਮਰਹਿ ਨਖੂੜ੍ਹ ਅਵਰ ਧੂ ਮੰਡਲ,
 ਨਾਰਦਾਦਿ ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਵਰਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਖੂ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਖਿਆ’। ਨਖੂੜ੍ਹ—ਊਚਾਰਣ ‘ਨਖਿਆਦ੍ਵ’। ਸਿਮਰਹਿ (ਦੌਵੇਂ ਵਾਰੀ)—ਅੰਤਲੇ ‘ਹਿ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਮਰਹਿ—ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਖੂ—ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸੋਵਾ ਵਿਚ ਗਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ। ਕਿੰਨਰ—ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧੜ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ (ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗਾ ਰਹੇ ਗੰਪਰਬਾਂ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰਦੇ) ਦੇਵਤੇ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ। ਸਿਧ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗੀ। ਸਮਾਇ ਹਰਾ—ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਜੀ ਆਦਿਕ। ਨਖੂੜ੍ਹ—ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ। ਅਵਰ—ਅਤੇ। ਨਾਰਦਾਦਿ—ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਮੁਨੀਸ਼ਰ। ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਵਰਾ—ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਆਦਿ ਸੋਸ਼ਟ ਭਗਤ। ਵਰਾ—ਸੋਸ਼ਟ।

ਅਰਥ :

ਊਹੀ (ਗੁਰੂ-ਦਰ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਨਾਮ ਜੱਖ ਤੇ ਕਿੰਨਰ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ) ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣਹਾਰੇ ਸਾਧਕ (ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ), ਸਿਧ (ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗੀ) ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਜੀ ਆਦਿਕ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

ਨਖੂੜ੍ਹ (ਗਰਦਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਰਾ-ਮੰਡਲ) ਅਤੇ ਧੂ-ਮੰਡਲ (ਅਚੱਲ ਤਾਰਾ-ਮੰਡਲ), ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਮੁਨਿਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਆਦਿਕ ਸੋਸ਼ਟ ਭਗਤ (ਸੋਮਣੀ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

ਸਸੀਅਰੁ ਅਰੁ ਸੂਰੁ ਨਾਮੁ ਉਲਸਹਿ,
 ਸੈਲ ਲੋਅ ਜਿਨਿ ਉਧਰਿਆ ॥
 ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਨੁ,
 ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਰ ਕਉ ਫੁਰਿਆ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਉਲਾਸਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ੍ਗ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਉਧਰਿਆ—(ਉਧਾਰਿਆ ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ) ਉਚਾਰਣ ‘ਉਧਰਿਆ’ ਵਾਂਗ। ਭਗਤਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਛਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਛਲੁ’। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੈ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਸੀਅਰੁ—ਚੰਨ। ਸੂਰ—ਸੂਰਜ। ਉਲਾਸਹਿ—ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਸੈਲ—ਪੱਥਰ, ਪੱਥਰ-ਚਿੱਤ ਮਨੁੱਖ। ਲੋਅ—ਅਨੇਕ ਮੰਡਲ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੇ। ਉਧਰਿਆ—ਤਾਰ ਦਿਤੇ।

ਅਰਥ :

ਚੰਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ (ਉਸੇ ਸੋਮਣੀ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੇ ਪੱਥਰ-ਚਿੱਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿਤੇ।

ਉਹੀ ਅਛੱਲ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ। (ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰੇ ਉਠਿਆ)। ੨।

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਵਰਿ ਨਵ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨੁ,

ਸਿਵ ਸਨਕਾਦਿ ਸਮੁਧਰਿਆ॥

ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਬੁਧ ਜਿਤੁ ਰਾਤੇ,

ਅੰਬਰੀਕ ਭਵਜਲੁ ਤਰਿਆ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਮੁਧਰਿਆ—‘ਮੁ’ ਲਗੇ ਅੰਕੜ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾਓ। ਚਵਰਾਸੀਹ—ਅੰਤਲਾ ‘ਰ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਸੂਰ (੩) ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਵਰਿ—ਸਿਮਰ ਕੇ। ਨਵ ਨਾਥ—ਨੌ ਨਾਥ। ਨਿਰੰਜਨੁ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਿਵ—ਸ਼ਿਵਜੀ। ਸਨਕਾਦਿ—ਸਨਕ ਆਦਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰੁਤਰ (ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ)। ਸਮੁਧਰਿਆ—(ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਸਹਜੇ ਹੀ ਤਰ ਗਏ। ਚਵਰਾਸੀਹ—ਚੰਗਾਸੀ। ਬੁਧ—ਬੁਧੀਮਾਨ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਜਿਤੁ ਰਾਤੇ—ਜਿਸ

(ਨਾਮ) ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ। ਭਵਜਲੁ—ਬੈ ਸਾਗਰ, ਭਗਉਣਾ
ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ :

ਉਹੀ (ਗੁਰੂ-ਦਰ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਮਾਇਆ ਦੇ
ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਨੌ-ਨਾਥ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਸਨਕ
ਆਦਿਕ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ) (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਸਹਜੇ ਹੀ ਤਰ ਗਏ।

ਜਿਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਚੌਰਾਸੀ ਸਿਧ, (ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਬੁਧੀਮਾਨ
ਅਤੇ ਅੰਬਰੀਕ ਆਦਿਕ (ਭਗਤ) ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਏ।

ਊਧਉ ਅਕੂਰੁ, ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ,
ਕਲਿ ਕਬੀਰੀ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥
ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਣੁ,
ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਰ ਕਉ ਫੁਰਿਆ ॥੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਊਧਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਊਧੋ’। ਭਗਤਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ
ਠੋਕ ਨਹੀਂ। ਅਛਲੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਛਲੁ’। ਕਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਊਧਉ ਅਕੂਰੁ—ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ। ਨਾਮਾ—ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ।
ਕਲਿ—ਕਲਸੁਗ ਵਿਚ। ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ—(ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਸਦਕਾ)
ਪਾਪ ਕਟੇ ਗਏ।

ਅਰਥ :

(ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਸ੍ਰੀ ਊਧਉ, ਅਕੂਰੁ, ਤਿਲੋਚਨ, ਨਾਮਦੇਵ
ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਆਦਿਕ ਭਗਤ ਭਵਜਲ ਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੇ ਕਲਸੁਗੀ ਜੀਵਾਂ
ਦੇ ਪਾਪ-ਦੇਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਉਹੀ ਅਛੱਲ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਫੁਰਨ
ਹੋਇਆ (ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ)।੩।

ਤਿੜੁ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਵਹਿ,
ਜਤੀ ਤਪੀਸੁਰ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ॥
ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਗੰਗੇਵ ਪਿਤਾਮਹ,
ਚਰਣ ਚਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿਆ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਧਿਆਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਿਤਾਮਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’
ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿੜੁ ਨਾਮਿ—ਉਸ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਲਾਗਿ—ਜੁੜ ਕੇ। ਤੇਤੀਸ—ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ
ਦੇਵਤੇ। ਧਿਆਵਹਿ—ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਤੀ—ਜਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ,
ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਤਪੀਸੁਰ—ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ
ਤਪੀ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਸਿਮਰਿ—ਸਿਮਰ ਕੇ। ਗੰਗੇਵ ਪਿਤਾਮਹ—
ਗੰਗਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭੀਸਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ। ਚਰਣ ਚਿਤ—ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ
ਚਿਤਵਨੀ ਸਦਕਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿਆ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਸਿੰਚਣ
ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :

ਉਸ (ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ
ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ (ਨਾਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ
ਜਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਪੀਸ਼ਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ (ਗੁਰ-ਦੀਖਿਅਤ
ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਾਮ) ਵਸਿਆ।

ਉਹ (ਗੁਰੂ-ਦਰੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ
ਹੀ, ਅਥਵਾ, ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭੀਸਮ
ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਸਿੰਚਣ ਹੋਇਆ।

ਤਿੜੁ ਨਾਮਿ ਗੁਰੂ ਗੰਭੀਰ ਗੁਰੂਆ ਮਤਿ,
ਸਤ ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਉਧਰੀਆ ॥
ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਛਲੁ ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਣ,
ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਰ ਕਉ ਫੁਰਿਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗੁਰੂ ਮਿਤੀ—ਸਮਾਜੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਤਲਾ ‘ਾ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਅੱਖਰ ‘ਰ’ ਨੂੰ ਲਗੇ ਦੀਰਘ ਸੂਰ (ੴ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਲੰਮੇਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਭਗਤਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਛਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਛਲੁ’। ਕਊ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਤੁ ਨਾਮਿ—ਉਸ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ)। ਗੁਰੂ ਗੰਭੀਰ ਗੁਰੂ ਮਿਤੀ—ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਗੌਰਵ-ਸੀਲ ਮਿਤੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ। ਸਤ ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ—[ਅਨਵੈ—ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ] ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ। ਉਧਰੀਆ—ਤਰ ਗਈ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਗੌਰਵ-ਸੀਲ ਮਿਤੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਅਤੇ ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਸਦਕਾ ਹੀ ਲੋਕਾਈ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰੀ ਹੈ, ਤਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਓਹੀ ਅਛੱਲ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ-ਛਿਦ੍ਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ (ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ)।

ਨਾਮ ਕਿਤਿ ਸੰਸਾਰਿ, ਕਿਰਣਿ ਰਵਿ ਸੁਰਤਰ ਸਾਖਹ ॥

ਉਤਰਿ ਦਖਣਿ ਪੁਬਿ ਦੇਸਿ, ਪਸੁਮਿ ਜਸੁ ਭਾਖਹ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਾਖਹ, ਭਾਖਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮ ਕਿਤਿ—ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਰਤੀ। ਸੰਸਾਰਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਕਿਰਣਿ ਰਵਿ—ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ। ਸੁਰਤਰ—ਸੁਰਗ-ਲੋਕ ਦਾ ਕਲਪ-ਬਿੜ। ਸੁਰਤਰ ਸਾਖਹ—ਕਲਪ-ਬਿੜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ (ਦੀ ਕਾਮਨਾ-ਪੁਰਕ ਸੋਭਾ)। ਉਤਰਿ—ਉੱਤਰ (ਦਿਸ਼ਾ) ਵਿਚ। ਦਖਣਿ—ਦੱਖਣ ਵਿਚ। ਪੁਬਿ—ਪੁਰਖ ਵਿਚ। ਪਸੁਮਿ—ਪੱਛਮ ਵਿਚ। ਭਾਖਹ—ਭਾਖੀਦਾ ਹੈ, ਗਾਈਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ
ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ (ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਅਤੇ ਸੁਰਗ-ਲੋਕ ਦੇ (ਕਲਪ-) ਬਿਛੁ ਦੀਆਂ
ਸ਼ਾਖਾਂ (ਦੀ ਕਾਮਨਾ-ਪੂਰਕ ਸੋਭਾ)। (ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਉੱਤਰ ਵਿਚ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ,
ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼
ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਜਸ ਹੀ ਗਾਈਦਾ ਹੈ।

ਜਨਮੁ ਤ ਇਹੁ ਸਕਯੁ, ਜਿਤੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਿਦੈ ਨਿਵਾਸੈ ॥
ਸੁਰਿ ਨਰ. ਗਣ. ਗੰਧਰਬ, ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਆਸਾਸੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਕਯੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਕਇਅਥੁ’। ਛਿਅ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ
ਅੱਗਰ ‘ਛੁ’ ਨੂੰ ਲਗੇ ਹੁਸ਼ ਸੂਰ (f) ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਲੰਮੇਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਲੰਮੇਰੀ
ਹੋ ਕੇ ਲਾਂ (‘) ਦੀ ਪੁਨੀ ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਮ—ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ। ਸਕਯੁ—ਸਕਾਰਬਾ, ਸਫਲਾ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ
(ਜਨਮ) ਦੁਆਰਾ। ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਨਿਵਾਸੈ—ਵਸ ਜਾਏ। ਸੁਰਿ—
ਦੇਵਤੇ। ਨਰ—ਮਨੁੱਖ। ਗਣ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ। ਗੰਧਰਬ—ਦੇਵਤਿਆਂ
ਦੇ ਰਾਗੀ। ਛਿਅ ਦਰਸਨ—ਛੇ ਭੇਖਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਾਮ, ਜੈਨੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ,
ਵੈਰਾਗੀ ਅਤੇ ਮਦਾਰ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ। ਆਸਾਸੈ—ਲੋਚਦਾ ਹੈ (ਹਰ ਕੋਈ)।

ਅਰਥ :

ਮਨੁੱਖਾ-ਜਨਮ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਕਾਰਬਾ (ਸਫਲਾ) ਜਾਣੋ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ
ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਏ।

ਕੀ ਦੇਵਤੇ, ਕੀ ਮਨੁੱਖ, ਕੀ ਗਣ, ਕੀ ਗੰਧਰਬ ਅਤੇ ਛੇ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ
ਆਦਿ ਹਰ ਕੋਈ (ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ) ਲੋਚਦਾ ਹੈ।

ਭਲਉ ਪ੍ਰਸਿਧੁ ਤੇਜ਼ੋ ਤਨੋ,
ਕਲੁ ਜੋੜਿ ਕਰ ਧ੍ਯਾਇਅਉ ॥
ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਭਗਤ ਭਵਜਲ ਹਰਣੁ,
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ, ਤੈ ਪਾਇਓ ॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭਲਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਭਲੋ’। ਕਲੂ, ਪ੍ਰਾਇਅਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’, ‘ਪਿਆਇਆਉ’। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਲਉ—ਭਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿਧੁ ਤੇਜੋ ਤਨੌ—ਸ੍ਰੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਜੀ ਦਾ ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਪੁੱਤਰ। ਤਨੌ—ਸਪੁੱਤਰ। ਜੋੜਿ ਕਰ—ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ। ਭਗਤ ਭਵਜਲ ਹਰਣੁ—ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ। ਭਵਜਲ—ਜਨਮ ਮਰਨ।

ਅਰਥ :

ਊਹ ਨਾਮ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! (ਇਹ ਨਾਮ) ਤੈਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਫਲੈ ਤੂੰ ਭੱਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਭਾਨ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ (ਜਗਤ-ਗੁਰੂ) ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਕਲੂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ (ਭਾਵ, ਨਿਮੀ-ਭੂਤ ਹੋ) ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਇਆ ਹੈ।॥

ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਦੇਵ ਤੇਤੀਸ ਅਰੁ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਨਰ,
ਨਾਮੁ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਧਾਰੇ ॥
ਜਹ ਨਾਮੁ ਸਮਾਧਿਓ,
ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਮ ਕਰਿ ਸਹਾਰੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਧਿਆਵਹਿ—ਅੰਤਲੋ ਸੁਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਬ੍ਰਹਮੰਡ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ; (‘ਜਹ’ ਦਾ ਸੰਖਿਤ ਰੂਪ ਹੈ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਵ ਤੇਤੀਸ—ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ। ਸਿਧ ਨਰ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਪੁਰਖ। ਨਾਮੁ—ਨਾਮ ਨੇ। ਧਾਰੇ—ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਹ—ਜਿਥੇ, ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਨਾਮੁ

ਸਮਾਧਿਓ—ਨਾਮ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਿਆ। ਹਰਖ—ਖੇੜਾ, ਖੁਸ਼ੀ।
ਸੋਗੁ—ਗਾਮ। ਸਮ ਕਰਿ—ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ। ਸਹਾਰੇ—ਸਹਿਣ ਕੀਤੇ।

ਅਰਥ :

ਨਾਮ ਨੂੰ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ, ਸਾਧਿਕ (ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ) ਅਤੇ ਸਿਧ ਪੁਰਸ਼ (ਸਿਪੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਜੋਗੀ) ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਿਆ, ਓਥੇ (ਸੰਸਾਰੀ) ਖੇੜਾ ਅਤੇ ਗਾਮ (ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗਾਮੀ) ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਹਿਣ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮੁ ਸਿਰੋਮਣਿ ਸਰਬ ਮੈ, ਭਗਤ ਰਹੇ ਲਿਵ ਧਾਰਿ ॥

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਅਮਰ ਗੁਰ, ਤੁਸਿ ਦੀਓ ਕਰਤਾਰਿ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਰੋਮਣਿ—ਸਿਰਮੌਰ। ਸਰਬ ਮੈ—ਸਾਰਿਆਂ (ਸਾਧਨਾਂ) ਵਿਚੋਂ। ਰਹੇ ਲਿਵ ਧਾਰਿ—ਸੁਰਤੀ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮਰ ਗੁਰ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ। ਤੁਸਿ ਦੀਓ—ਤੂਠ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਿ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ) ਸਾਰਿਆਂ (ਸਾਧਨਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਰਮੌਰ ਹੈ, ਭਗਤ ਜਨ ਏਸੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਰਤੀ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਓਹੀ (ਸ੍ਰੋਮਣੀ) ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੂੰ ਤੂਠ ਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।੬।

ਸਤਿ ਸੂਰਉ, ਸੀਲਿ ਬਲਵੰਤੁ, ਸਤ ਭਾਇ ਸੰਗਤਿ ਸਘਨ,
ਗਰੂਆ ਮਤਿ ਨਿਰਵੈਰਿ ਲੀਣਾ ॥
ਜਿਸੁ ਧੀਰਜੁ ਧੁਰਿ ਧਵਲੁ,
ਧੁਜਾ ਸੋਤਿ ਬੈਕੁਠ ਬੀਣਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸੂਰਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸੂਰੋ’। ਗਰੂਆ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰਲਾਂ ਆਏ ਅੱਖਰ ‘ਰ’ ਨੂੰ ਲਗੇ ਸੂਰ (ੴ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ ਸੂਰਉ—ਸਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ (ਖੜਗ-ਧਾਰੀ) ਸੂਰਮਾ। ਸੀਲਿ—ਸਹਿਨ-ਸੀਲਤਾ ਕਰਕੇ। ਬਲਵੰਤੁ—ਬਲਕਾਰੀ, ਬਲਵਾਨ। ਸਤ ਭਾਇ—ਪਵਿੱਤਰ ਭਾਵਨੀ ਸੰਜੁਕਤ। ਸੰਗਤਿ ਸਿਖਨ—ਸੰਘਣੀ ਸਿਖ—ਸੰਗਤ ਵਾਲਾ। ਗਰੂਆ ਮਤਿ—ਗੌਰਵ-ਸੀਲ ਮਤਿ ਵਾਲਾ। ਨਿਰਵੈਰੁ—ਵੈਰ-ਰਹਿਤ (ਬ੍ਰਹਮ) ਵਿਚ। ਲੀਣਾ—ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਧੀਰਜ਼ੁ—ਧਵਲੁ—ਧਵਲ ਰੂਪ (ਅਚਲ) ਧੀਰਜ। ਧੁਰਿ—ਧੁਰ ਤੋਂ। ਧੁਜਾ—ਝੰਡਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ। ਸੇਤਿ ਬੈਕੁਠ—ਬੈਕੁਠ ਦੇ ਪੁਲ ਉੱਤੇ। ਬੀਣਾ—ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਂਤਸ਼ਾਹ) ਸਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ (ਖੜਗ-ਧਾਰੀ) ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਸਹਿਨ-ਸੀਲਤਾ ਕਰਕੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਭਾਵਨੀ ਸੰਜੁਕਤ ਸੰਘਣੀ ਸਿਖ-ਸੰਗਤ ਵਾਲਾ, ਗੌਰਵ-ਸੀਲ ਮਤਿ ਵਾਲਾ, ਵੈਰ-ਰਹਿਤ (ਬ੍ਰਹਮ) ਵਿਚ ਸਦਾ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਵਲ ਰੂਪ (ਅਚਲ) ਧੀਰਜ ਧੁਰ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ (ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਾਰ-ਉਤਾਰੇ ਦਾ ਜਾਮਨ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਬੈਕੁਠ ਦੇ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਰਸਹਿ ਸੰਤ ਪਿਆਰੁ, ਜਿਹ ਕਰਤਾਰਹ ਸੰਜੋਗੁ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ,
ਅਮਰਿ ਗੁਰਿ ਕੀਤਉ ਜੋਗੁ ॥੭॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਰਸਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਜਿਹ, ਕਰਤਾਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕੀਤਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੀਤੋ’।

ਫਲ ਅਰਥ :

ਪਰਸਹਿ—ਪਰਸਦੇ ਹਨ, ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਪਿਆਰੁ—ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਦਾ ਪਿਆਰ। ਜਿਹ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਦਾ। ਕਰਤਾਰਹ ਸੰਜੋਗੁ—ਕਰਤਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ। ਸੇਵਿ—ਸੇਵ ਕੇ, ਸਿਮਰ ਕੇ। ਅਮਰਿ ਗੁਰਿ—ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ। ਕੀਤਉ ਜੋਗੁ—(ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ (ਸਿਖ-ਸੇਵਕ) ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

(ਉਹਨਾਂ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ॥

ਨਾਮੁ ਨਾਵਣੁ ਨਾਮੁ ਰਸ ਖਾਣੁ ਅਰੁ ਭੋਜਨੁ ਨਾਮੁ ਰਸੁ,
ਸਦਾ ਚਾਯ ਮੁਖਿ ਮਿਸ੍ਰੁ ਬਾਣੀ ॥
ਧਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿਓ,
ਜਿਸੁ ਪਸਾਇ ਗਾਤਿ ਅਗਾਮ ਜਾਣੀ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਨਾਵਣੁ—‘ਨ’ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ। ਚਾਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਚਾਇ’। ਮਿਸ੍ਰੁ—ਮੂਲ-ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਅੱਖਰ ‘ਟ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਫਲ ਅਰਥ :

ਨਾਵਣੁ—(ਸੱਚਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ। ਰਸ ਖਾਣੁ—ਰਸਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ, ਭੋਗਣਾ। ਚਾਯ—ਚਾਅ ਵਿਚ, ਖੇੜੇ ਵਿਚ। ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਮਿਸ੍ਰੁ ਬਾਣੀ—ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ। ਜਿਸੁ ਪਸਾਇ—ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕਿਰਪਾ) ਸਦਕਾ। ਗਾਤਿ—(ਮਿਲਾਪ ਦੀ) ਜੁਗਤੀ। ਅਗਾਮ—ਅਪਹੁੰਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਲਈ) ਨਾਮ (ਸੱਚਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਰਸਾਂ ਦਾ ਭੋਗਣਾ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਹੀ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਮੁਖ ਵਿਚ (ਨਾਮ-ਰੂਪ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਹੋਣ ਸਦਕਾ (ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਸਦਾ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਵਿਗਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕਿਰਪਾ) ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਅਪਹੁੰਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਗਤੀ (ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਜੁਗਤੀ) ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ।

ਕੁਲ ਸੰਬੂਹ ਸਮੁਪਰੇ, ਪਾਯਉ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਸਕਥਥੁ ਜਨਮੁ ਕਲੁਚਰੈ, ਗੁਰੂ ਪਰਸਿ੍ਹਉ ਅਮਰ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’। ਸਕਥਥੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਕਾਇਅਬ’। ਕਲੁਚਰੈ—ਸੰਧੀ (ਕਲਿਆ+ਉਚਰੈ) ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਪਰਸਿ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਰਸਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੁਲ ਸੰਬੂਹ—ਸਾਰੇ ਕੁਲ (ਖਾਨਦਾਨ)। ਸਮੁਪਰੇ—ਸਹਜੇ ਹੀ ਤਰ ਗਏ, ਪਾਰ ਥੈ ਗਏ। ਪਾਯਉ—ਪਾਇਆ, ਪਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸਕਥਥੁ—ਸਕਾਰਥਾ, ਸਫਲਾ। ਕਲੁਚਰੈ—ਕਲੂ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਤੁਢੈਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਪਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੁਲ (ਖਾਨਦਾਨ) (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਸਹਜੇ ਹੀ) ਤਰ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਸਕਾਰਥਾ ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਸਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਹੈ। ੯।

ਬਾਰਿਜੁ ਕਰਿ ਦਾਹਿਣੈ, ਸਿਧਿ ਸਨਮੁਖ ਮੁਖ ਜੋਵੈ ॥

ਰਿਧਿ ਬਸੈ ਬਾਂਵਾਂਗਿ, ਜੁ ਤੀਨਿ ਲੋਕਾਂਤਰ ਮੋਹੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਾਰਿਜੁ—ਵਾਰਿ (ਸਮੁੰਦਰ) ਤੋਂ, ਜੁ (ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੈ), ਲਛਮੀ। ਕਰਿ—ਹੱਥ ਵਲ। ਕਰਿ ਦਾਹਿਣੈ—ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵੱਲ। ਸਿਧਿ—ਸਿੱਧੀ,

ਕਰਾਮਾਤੀ-ਸ਼ਕਤੀ। ਸਨਮੁਖ—ਸਾਹਮਣੇ। ਮੁਖ ਜੋਵੈ—ਮੂੰਹ ਤਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਿਧਿ—ਅਲੋਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ। ਬਾਂਵਾਂਗਿ—ਬਾਵੇਂ ਅੰਗ ਵਲ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ। ਤੀਨਿਂ ਲੋਕਾਂਤਰ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ। ਮੌਹੈ—ਮੌਹਦੀ ਹੈ, ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ) ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਲ (ਪਾਸੇ) ਲਛਮੀ (ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਖੜੀ) ਹੈ, ਸਿੱਧੀ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਸੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ (ਕਿ ਮੁਖੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਕੇ ਸੁਰਖਤੂ ਹੋਵੇ)।

ਰਿੱਧੀ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਲ (ਪਾਸੇ) (ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਕੇ ਸਫਲ ਹੋਣ ਲਈ) ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਰਿਦੈ ਬਸੈ ਅਕਹੀਉ, ਸੋਇ ਰਸੁ ਤਿਨ ਹੀ ਜਾਤਉ ॥
ਮੁਖਹੁ ਭਗਤਿ ਉਚਰੈ ਅਮਰੁ ਗੁਰੁ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਕਹੀਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਕਹੀਉ’। ਜਾਤਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਤੇ’। ਮੁਖਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਰਾਤਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਰਾਤੇ’। ‘ਅਮਰੁ ਗੁਰੁ’ ਦੇਹਗੀ ਦੀਪਕ ਹੈਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੈ ਵਿਚ। ਅਕਹੀਉ—ਨਾ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ, ਅਕੱਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸੋਇ ਰਸੁ—ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੇ ਰਹਿਣ ਦਾ) ਰਸ। ਤਿਨ ਹੀ—ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਹੀ। ਜਾਤਉ—ਜਾਣਿਆ (ਮਾਣਿਆ) ਹੈ। ਮੁਖਹੁ—ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਭਗਤਿ—ਨਾਮ-ਭਗਤੀ। ਇਤੁ ਰੰਗਿ—ਇਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪਾਦੇ) ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ। ਰਾਤਉ—ਰੱਤਾਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਕੱਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੇ ਰਹਿਣ ਦਾ) ਰਸ ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ (ਮਾਣਿਆ) ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ) ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮੁਖਾਰਥਿੰਦ ਤੋਂ (ਸਾਸ-ਗਿਰਾਸ) ਭਗਤੀ ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਸਤਕਿ ਨੀਸਾਣੁ ਸਚਉ ਕਰਮੁ,
ਕਲ੍ਹ ਜੋੜਿ ਕਰ ਧ੍ਯਾਇਅਉ ॥
ਪਰਸਿਆਉ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਲਕੁ,
ਸਰਬ ਇਛ ਤਿਨਿ ਪਾਇਅਉ ॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਲ੍ਹ, ਧ੍ਯਾਇਅਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’, ‘ਧਿਆਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਸਤਕਿ—ਮਸਤਕ ਉਤੇ। ਨੀਸਾਣੁ—ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। ਨੀਸਾਣੁ ਸਚਉ ਕਰਮੁ—ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਨੀਸਾਣ। ਕਲ੍ਹ—ਕਲ੍ਹ ਭੱਟ। ਜੋੜਿ ਕਰ—ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ। ਧ੍ਯਾਇਅਉ—ਧਿਆਇਆ ਹੈ। ਪਰਸਿਆਉ—ਪਰਸਿਆ ਹੈ। ਤਿਲਕੁ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ (ਗੁਰੂ)। ਸਰਬ ਇਛ—ਸਾਰੀ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ।

ਅਰਥ :

ਕਲ੍ਹ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਨੀਸਾਣ (ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ) ਹੈ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਭਾਵ, ਨਿਮਰੀਭੂਤ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸਿਆ ਅਤੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਆਤਮ-ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ।੯।

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ (ਕਲ੍ਹ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ੯ ਸਵਦੀਏ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਚਰਣ ਤ ਪਰ ਸਕਯਥ, ਚਰਣ ਗੁਰ ਅਮਰ ਪਵਲਿ ਰਘ ॥
ਹਥ ਤ ਪਰ ਸਕਯਥ, ਹਥ ਲਗਹਿ ਗੁਰ ਅਮਰ ਪਜ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਕਯਥ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਕਇਅਥ’। ਰਘ—ਉਚਾਰਣ ‘ਰਹਿ’। ਪਜ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਹਿ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚਰਣ—ਪੈਰ। ਤ ਪਰ—ਤਦੋਂ ਹੀ। ਸਕਯਥ—ਸਕਾਰਬੇ, ਸਫਲ। ਪਵਲਿ
ਰਧ—ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਗਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਥ—ਪੈਰੀਂ, ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ।

ਅਰਥ :

ਪੈਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਬੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਾਏ
ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਗਮਨ ਕਰਨ।

ਹੱਥ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਬੇ ਹਨ, ਜੇ ਹੱਥ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ
ਜਾ ਲੱਗਣ।

ਜੀਹ ਤ ਪਰ ਸਕਯਥ, ਜੀਹ ਗੁਰ ਅਮਰੂ ਭਣਿਜੈ ॥

ਨੈਣ ਤ ਪਰ ਸਕਯਥ, ਨਯਣਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰੂ ਪਿਖਿਜੈ ॥

ਸ੍ਰਵਣ ਤ ਪਰ ਸਕਯਥ, ਸ੍ਰਵਣਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰੂ ਸੁਣਿਜੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਕਯਥ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਕਇਆਥ’। ਭਣਿਜੈ—‘ਜ਼’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ
(ਭਣਿਜੈ ਵਾਂਗ)। ਨਯਣਿ—ਉਚਾਰਣ ‘ਨਇਣਿ’। ਪਿਖਿਜੈ, ਸੁਣਿਜੈ—‘ਜ਼’ ਦੀ ਧੁਨੀ
ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਪਿਖਿਜੈ ਅਤੇ ਸੁਣਿਜੈ ਵਾਗ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੀਹ—ਜੀਭ। ਤ ਪਰ—ਤਦੋਂ ਹੀ। ਭਣਿਜੈ—ਭਣਿਆ ਜਾਏ, ਉਚਾਰਨ
ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਨੈਣ—ਅੱਖਾਂ। ਨਯਣਿ—ਨੈਣੀਂ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਪਿਖਿਜੈ—
ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ, ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਪਰਸਿਆ ਜਾਏ। ਸ੍ਰਵਣ—ਕੰਨ।
ਸ੍ਰਵਣਿ—ਕੰਨੀਂ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਸੁਣਿਜੈ—ਸੁਣਿਆ ਜਾਏ।

ਅਰਥ :

ਜੀਭ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਬੀ ਹੈ ਜੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ‘(ਧੰਨ !) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ’
ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਨੇਤਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਬੇ ਹਨ ਜੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ)
ਨੂੰ ਪਰਸਿਆ ਜਾਏ, ਭਾਵ, ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਕੰਨ ਤਾਂ ਹੀ ਸਕਾਰਬੇ ਹਨ ਜੇ ਕੰਨ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ‘(ਧੰਨ !) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ’
ਸੁਣਿਆ ਜਾਏ।

ਸਕਯਥੁ ਸੁ ਹੀਉ ਜਿਤੁ ਹੀਆ ਬਸੈ,
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ ਨਿਜ ਜਗਤ ਪਿਤ ॥
ਸਕਯਥੁ ਸੁ ਸਿਰੁ ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ,
ਜੁ ਸਿਰ ਨਿਵੈ ਗੁਰ ਅਮਰ ਨਿਤ ॥੧॥੧੦॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਕਯਥੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਕਇਅਥੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹੀਉ—ਹਿਰਦਾ। ਜਿਤੁ ਹੀਆ—ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਬਸੈ—ਵਸਦਾ ਹੈ, ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਜ ਜਗਤ ਪਿਤ—ਜਗਤ ਦਾ ਆਪਣਾ (ਪਿਆਰਾ) ਪਿਤਾ। ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ—ਜਾਲਪ ਭੱਟ ਭਣਦਾ ਹੈ, ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਤ—ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ।

ਅਰਥ :

ਊਹ ਹਿਰਦਾ ਸਕਾਰਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦਾ ਆਪਣਾ (ਪਿਆਰਾ) ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਊਹ ਸਿਰ ਸਕਾਰਬਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਗੇ ਝੁਕਦਾ (ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ) ਹੈ। ੧।੧੦

ਤਿਨਰ ਦੁਖ ਨਹ ਭੁਖ, ਤਿ ਨਰ ਨਿਧਨ ਨਹੁ ਕਹੀਅਹਿ ॥
ਤਿਨਰ ਸੌਕੁ ਨਹੁ ਹੂਐ, ਤਿ ਨਰ ਸੇ ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੀਅਹਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਇਸ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਗੋ ਬਣਤਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬਦਦ ‘ਤਿਨਰ’ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਪਰ ਅੰਕਿਤ ਤੁਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਜੁੜਤ ਗੁਪ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ। ਪਦ-ਛੇਦ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ‘ਤਿਨਰ’ ਦੇ ਪਦਾਂ (ਤਿ-ਨਰ) ਦਾ ਸਮਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਊਹ ਮਨੁੱਖ’; ਜਦ ਕਿ ਜੁੜਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ‘ਤਿਨਰ’ ਦੇ ਪਦਾਂ (ਤਿਨ+ਨਰ) ਦੀ ਸੰਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਊਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ’।

(•) ਪਦ-ਛੇਦ ‘ਤਿ ਨਰ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆ ‘ਤਿ’ ਪਦ ਦੀ ਯੂਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਕੱਸਵਾ ਹੈ। ਵਿਦਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੀਰਘ ਪੁਨੀ ਵਾਲਾ ਪੜਨਾਉਂ ‘ਤੇ’ ਹੀ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਹਮੂ ਪੁਨੀ ਵਾਲਾ ‘ਤਿ’ ਬਣਿਆ ਹੈ।

- (•) ਚੁੜਤ 'ਤਿਨਰ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ 'ਨ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਢੁੱਤ ਕਰ ਕੇ।
- (•) ਕਹੀਅਹਿ, ਲਹੀਅਹਿ--'ਹਿ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਨਰ ਦੁਖ ਨ ਭੁਖ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ (ਸੰਧੀ ਤਿਨ+ਨਰ) ਨੂੰ ਦੁਖ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦੇ। ਤਿ ਨਰ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਨਿਧਨ—ਪਨ-ਹੀਣ। ਨਹੁ—ਨਹੀਂ। ਕਹੀਅਹਿ—ਆਖੀਦੇ। ਤਿਨਰ ਸੈਕੁ ਨਹੁ ਹੂਐ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ (ਸੰਧੀ ਤਿਨ+ਨਰ) ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ, ਝੋਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤਿ ਨਰ ਸੇ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹੇ (ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ)। ਲਹੀਅਹਿ—ਲਖੀਦੇ (ਜਾਣੀਦੇ) ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੁਖ (ਵਿਆਪਦੇ) ਹਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਭੁਖ; ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਨ-ਹੀਣ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਗ (ਚਿੰਤਾ ਝੋਰਾ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹੇ (ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ) ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ)।

**ਤਿ ਨਰ ਸੇਵ ਨਹੁ ਕਰਹਿ, ਤਿਨਰ ਸਾਜ ਸਹਸ ਸਮਧਹਿ ॥
ਤਿ ਨਰ ਦੁਲੀਚੈ ਬਹਹਿ, ਤਿ ਨਰ ਉਬਧਿ ਬਿਬਧਹਿ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸਾਜ—ਉਚਾਰਣ 'ਸਾਇ'। ਸਹਸ—'ਹੁ' ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਮਧਹਿ—'ਪ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਸਮੱਧਹਿ ਵਾਂਗ)। ਬਹਹਿ, ਬਿਬਧਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਉਬਧਿ—'ਪ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਉਬਧਿ ਵਾਂਗ)। ਬਿਬਧਹਿ—ਉਚਾਰਣ 'ਬਿ+ਬਧਹਿ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿ ਨਰ ਸੇਵ ਨਹੁ ਕਰਹਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤਿਨਰ ਸਾਜ ਸਹਸ ਸਮਧਹਿ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ (ਸੰਧੀ ਤਿਨ+ਨਰ) ਨੂੰ ਸੈਕੜੇ (ਬਲਕਿ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਆਪਾ-ਸਮਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿ ਨਰ ਦੁਲੀਚੈ ਬਹਹਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਂਗ) ਗਲੀਚੇ ਉਤੇ ਆਸਣ

ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਿ ਨਰ ਉਥਾਪਿ ਬਿਬਧਹਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਆਸੂਗੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਪੁੱਟ ਕੇ (ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਇਸਥਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਕਿਸੇ ਦੀ) ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸੁਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਬਲਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਆਪਾ-ਸਮਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਂਗ) ਸੁੰਦਰ ਗਲੀਚੇ ਉਤੇ ਆਸਣ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਆਸੂਗੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਪੁੱਟ ਕੇ (ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਇਸਥਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਖ ਲਹਹਿ ਤਿ ਨਰ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ,
ਅਭੈ ਪਟੁ ਰਿਪ ਮਧਿ ਤਿਹ ॥
ਸਕਯਥ ਤਿ ਨਰ ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ,
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ ਜਿਹ ॥੨॥੧੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਲਹਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਤਿਹ, ਜਿਹ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸਕਯਥ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਕਵਿਅਥ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਖ ਲਹਹਿ—ਸੁਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਤਿ ਨਰ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਮਹਿ—ਵਿਚ। ਅਭੈ ਪਟੁ—ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਬਸਤਰ (ਸੰਜੋਆ)। ਪਟੁ—ਬਸਤਰ। ਰਿਪ ਮਧਿ—(ਕਾਮਾਦਿਕ) ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚ। ਤਿਹ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਸਕਯਥ—ਸਕਾਰਬੇ। ਤਿ ਨਰ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ—ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ (ਭੱਟ) ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ।

ਅਰਥ :

ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਰਥ-ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਬਸਤਰ (ਸੰਜੋਆ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ (ਭੱਟ) ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ)

ਸਫਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ (ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੨੧੧।

ਤੈ ਪਚਿਅਉ ਇਕੁ, ਮਨਿ ਧਰਿਅਉ ਇਕੁ,
ਕਰਿ ਇਕੁ ਪਛਾਣਿਓ ॥
ਨਯਣਿ ਬਯਣਿ ਮੁਹਿ ਇਕੁ ਇਕੁ,
ਦੁਹੁ ਠਾਂਇ ਨ ਜਾਣਿਓ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਨਯਣਿ, ਬਯਣਿ—ਉਚਾਰਣ ‘ਨਏਣਿ’, ‘ਬਏਣਿ’।
ਮੁਹਿ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਦੁਹੁ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੈ—(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਆਪ (ਜੀ) ਨੇ। ਪਚਿਅਉ—ਪਚਿਆ,
ਪਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਧਰਿਅਉ—ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ। ਕਰਿ
ਇਕੁ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ। ਨਯਣਿ—ਨੈਣੀਂ, ਨੇਤਰਾਂ
ਵਿਚ। ਬਯਣਿ—ਬੈਣੀਂ, ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ। ਮੁਹਿ—ਮੂੰਹ ਵਿਚ।
ਇਕੁ, ਇਕੁ—ਇਕ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ। ਦੁਹੁ—ਦੌਤਾ-ਭਾਵ। ਠਾਂਇ—
ਹਿਰਦੇ-ਬਾਂ 'ਤੇ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ!) ਆਪ (ਜੀ) ਨੇ ਇਕ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ) ਨੂੰ ਪਚਿਆ (ਪਠਨ ਕੀਤਾ) ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਹੀ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ
ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ (ਅੱਖਾਂ) ਵਿਚ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ (ਰਸਨਾ ਉੱਤੇ) ਅਤੇ
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਹੈ,
ਦੌਤਾ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹਿਰਦੇ-ਬਾਂ 'ਤੇ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ (ਟਿਕਣ
ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ)।

ਸੁਪਨਿ ਇਕੁ ਪਰਤਖਿ ਇਕੁ, ਇਕਸ ਮਹਿ ਲੀਣਉ ॥
ਤੀਸ ਇਕੁ ਅਰੁ ਪੰਜਿ ਸਿਧੁ, ਪੈਤੀਸ ਨ ਖੀਣਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਰਤਖਿ—‘ਖ’ ਦੀ ਧੂਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਪਰਤੱਖਿ ਵਾਂਗ)। ਲੀਣਉ—ਊਚਾਰਣ
'ਲੀਣੈਂ'। ਖੀਣਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਖੀਣੈਂ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਪਨਿ—ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ। ਇਕੁ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪਰਤਖਿ—ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ
ਤੇ, ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਇਕਸ ਮਹਿ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ
ਧਿਆਨ) ਵਿਚ। ਲੀਣਉ—ਲਿਵਲੀਨ। ਤੀਸ—ਤੀਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ,
ਸਰਬ-ਕਾਲ। ਪੰਜਿ—ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ। ਪੈਤੀਸ—(ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ)
ਪੈਤੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਕਾਲ, ਦੇਸ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਵਿਚ)। ਨ
ਖੀਣਉ—ਖੀਣ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ (ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ। ਸਿਧੁ—
ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਲਖਿਆ ਹੈ), ਸਦੀਵਕਾਲ ਇਕ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ ਧਿਆਨ) ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ।

(ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਤੀਹ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਸਰਬ-ਕਾਲ), ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ
ਵਿਚ ਅਤੇ (ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ) ਪੈਤੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਕਾਲ, ਦੇਸ ਅਤੇ
ਵਸਤੂ ਵਿਚ) ਖੀਣ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਕ (ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਧੁ
(ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ) ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਕਹੁ ਜਿ ਲਾਖੁ ਲਖੁ ਅਲਖੁ ਹੈ,
ਇਕੁ ਇਕੁ ਕਰਿ ਵਰਨਿਅਉ ॥
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ,
ਤੂ ਇਕੁ ਲੋੜਹਿ ਇਕੁ ਮੰਨਿਅਉ ॥੩॥੧੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਇਕਹੁ, ਲਖੁ, ਲੋੜਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕਰੀ। ਅਲਖੁ—ਊਚਾਰਣ
‘ਅ+ਲਖੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਕਹੁ—ਇਕ ਤੋਂ। ਲਾਖੁ—ਲੱਖ। ਲਖੁ—ਲੱਖਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਤੋਂ। ਅਲਖੁ—ਨਾ
ਲਖਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ। ਇਕ ਇਕ—ਇਕ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ।
ਵਰਨਿਅਉ—ਤੂੰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਾਲਪੁ ਭਣੈ—ਜਾਲਪ (ਬੱਟ)
ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜਹਿ—ਤੂੰ ਲੋੜਦਾ ਹੈ। ਮੰਨਿਅਉ—ਮੰਨਿਆ ਹੈ,
ਦ੍ਰਿੜੁ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕ ਤੋਂ ਲੱਖ (ਅਨੰਡ) ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਲੱਖਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਲਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਇਕ
ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ (ਬੱਟ) ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ
ਜੀਓ ! ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ
(ਦ੍ਰਿੜੁ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ) ਹੈ। ੩।੧੨।

ਜਿ ਮਤਿ ਗਹੀ ਜੈਦੇਵਿ, ਜਿ ਮਤਿ ਨਾਮੈ ਸੰਮਾਣੀ ॥

ਜਿ ਮਤਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਚਿਤਿ, ਭਗਤ ਕੰਬੀਰਹਿ ਜਾਣੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਿ—ਊਚਾਰਣ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨੀ, ਤਾਕਿ ‘ਸਿਹਾਰੀ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀਗ੍ਰੇ ਹੋ ਕੇ ‘ਲਾਂ’ ਵਿਚ
ਨਾ ਬਦਲੋ। ਕੰਬੀਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿ ਮਤਿ—ਜਿਹੜੀ (ਗੁਰਮਤਿ) ਮਤਿ। ਗਹੀ—ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ।
ਜੈਦੇਵਿ—(ਭਗਤ) ਜੈਦੇਵ (ਜੀ) ਨੇ। ਨਾਮੈ—(ਭਗਤ) ਨਾਮਦੇਵ (ਜੀ)
ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸੰਮਾਣੀ—ਸਮਾਈ। ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਚਿਤਿ—(ਭਗਤ)
ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ। ਕੰਬੀਰਹਿ—ਕਬੀਰ (ਜੀ) ਨੇ।

ਅਰਥ :

ਜਿਹੜੀ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ) ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ (ਭਗਤ) ਜੈਦੇਵ (ਜੀ) ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ; ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ (ਭਗਤ) ਨਾਮਦੇਵ (ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਸਮਾਈ;

ਜਿਹੜੀ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ) ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ (ਜੀ) ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵੱਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ (ਮਤਿ) ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ (ਜੀ) ਨੇ (ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ) ਜਾਣੀ।

ਰੁਕਮਾਂਗਦ ਕਰਤੂਤਿ, ਰਾਮੁ ਜੰਪਹੁ ਨਿਤ ਭਾਈ ॥

ਅੰਮਰੀਕਿ, ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ, ਸਰਣਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰੁਕਮਾਂਗਦ—ਇਕ ਧਰਮੀ ਰਾਜਾ। ਕਰਤੂਤਿ—ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ। ਜੰਪਹੁ—ਜਪੋ। ਨਿਤ—ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ। ਅੰਮਰੀਕਿ—(ਭਗਤ) ਅੰਬਰੀਕ (ਜੀ) ਨੇ। ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ—(ਭਗਤ) ਪ੍ਰਹਲਾਦ (ਜੀ) ਨੇ। ਸਰਣਿ—ਸਰਨ ਵਿਚ, ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ। ਗਤਿ ਪਾਈ—ਪਰਮ ਗਤੀ (ਮੇਖ-ਪਦਵੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਹੜੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ) ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ਰੁਕਮਾਂਗਦ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ ਬਣੀ; (ਜਿਸ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ ਦੇ ਤੁਫ਼ੈਲ) (ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ) ਅੰਬਰੀਕ (ਜੀ) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਹਲਾਦ (ਜੀ) ਨੇ, ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ ਪਰਮ-ਗਤੀ (ਮੇਖ-ਪਦਵੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, (ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ) ਹੋ ਭਾਈ! ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਰਾਮ ਨੂੰ ਜਪੋ।

**ਤੈ ਲੋਭੁ ਕੌਂਧੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਜੀ, ਸੁਮਤਿ ਜਲ੍ਹ ਜਾਣੀ ਚੁਗਾਤਿ ॥
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਨਿਜ ਭਗਤੁ ਹੈ,
ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਪਾਵਉ ਮੁਕਤਿ ॥੪॥੧੩॥**

ਊਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਜਲ੍ਹ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਲਿਆ’। ਪਾਵਉ—‘ਊ’ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੈ—ਤਿਸ ਨੇ। ਸੁਮਤਿ—(ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ ਸਦਕਾ।
 ਤਜੀ—ਤਿਆਗੀ। ਜਲ੍ਹ—ਜਾਲਧ ਭੱਟ। ਜਾਣੀ ਜੁਗਤਿ—(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ
 ਦੀ) ਜੁਗਤੀ ਜਾਣ ਲਈ। ਨਿਜ ਭਗਤੁ—ਖਾਸ ਆਪਣਾ ਭਗਤ। ਪਾਵਉ
 ਮੁਕਤਿ—ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

ਅਰਥ :

ਜਲ੍ਹ (ਜਾਲਧ ਭੱਟ ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਜਿਸ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ
 ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ ਸਦਕਾ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ) ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਜਾਣ ਲਈ, ਤਿਸ ਨੇ
 ਲੋਭ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਿਆਗ ਛੱਡੀ। (ਏਸੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ ਦੇ ਭੁਫੈਲ)
 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਖਾਸੁਲ-ਖਾਸ ਭਗਤ (ਹੋ ਨਿਬੰਧਿਆ) ਹੈ।
 ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ॥੧੩॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਪਰਸੀਐ, ਪੁਹਮਿ ਪਾਤਿਕ ਬਿਨਾਸਹਿ ॥
 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਪਰਸੀਐ, ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਆਸਾਸਹਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਿਨਾਸਹਿ, ਆਸਾਸਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਰਗਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਸੀਐ—ਪਰਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਹਮਿ—ਪਰਤੀ ਦੇ, ਸਿਸ਼ਟੀ (ਜੀਵਾਂ)
 ਦੇ। ਪਾਤਿਕ—ਬੱਜਰ ਪਾਪ। ਬਿਨਾਸਹਿ—ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ਸਿਧ—ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜ਼ੋਰੀ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
 ਜਗਿਆਸੂ। ਆਸਾਸਹਿ—ਆਸਵੰਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਪਾਰਸ ਸਮਾਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਇਸ
 ਸਦਕਾ) ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ) ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਪਾਰਸ ਸਮਾਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਉਸ
 ਦੀ ਚਰਨ-ਛੁਹ ਲਈ) ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ (ਜੋਗੀ-ਠਾਜ) ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ
 ਵਾਲੇ (ਜਗਿਆਸੂ) ਆਸਵੰਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਲੋਚਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਪਰਸੀਐ, ਧਿਆਨੁ ਲਹੀਐ ਪਉ ਮੁਕਿਹਿ ॥
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਪਰਸੀਐ, ਅਭਉ ਲੜੈ ਗਉ ਚੁਕਿਹਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਮੁਕਿਹਿ, ਚੁਕਿਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਅਭਉ—ਅ-ਭਉ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਲਹੀਐ—ਲੱਭ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਪਉ—ਪੈਂਡੇ।
ਅਭਉ—ਅਭੈ-ਪਦ। ਗਉ—ਗਵਨ, ਚੁਗਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ। ਚੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਪਾਰਸ ਸਮਾਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਸਦਕਾ) ਆਤਮ-ਧਿਆਨ ਲਭ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ) ਲਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ ਦੇ) ਪੈਂਡੇ ਮੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਪਾਰਸ ਸਮਾਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਸਦਕਾ) ਅਭੈ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗਵਨ (ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦੇ ਗੇੜ) ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕੁ ਬਿੰਨਿ, ਦੁਗਣ ਜੁ ਤਉ ਰਹੈ,
ਜਾ ਸੁਮੰਤ੍ਰਿ ਮਾਨਵ ਹਿਲਹਿ ॥
ਜਾਲਪਾ ਪਦਾਰਥ ਇਤੜੇ,
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸਿ ਡਿੱਠੈ ਮਿਲਹਿ ॥੫॥੧੪॥

ਉਚਾਰਣ :

ਦੁਗਣ—ਉਚਾਰਣ ‘ਦੂ-ਗਣ’। ਜਾ—(ਕਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
ਹਿਲਹਿ, ਮਿਲਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਕੁ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਿੰਨਿ—ਬੀਨ ਕੇ, ਪਛਾਣ ਕੇ। ਦੁਗਣ—ਦਵੈਤਾ,
ਦੂਜਾ ਭਾਉ। ਤਉ ਰਹੈ—ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਾ—ਜਦੋਂ। ਸੁਮੰਤ੍ਰਿ—ਸਰਬ

ਸੇਸ਼ਟ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਦੁਆਰਾ। ਮਾਨਵ—ਮਨੁੱਖ, ਜੀਵ। ਹਿਲਹਿ—ਗਿਝੇ
(ਪਰਚੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਲਹਿ—ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਦ੍ਰੈਤਾ-ਭਾਵ (ਦੂਜਾ ਭਾਉ) ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਜੀਵ
ਸਰਬ-ਸੇਸ਼ਟ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗਿਝੇ
(ਪਰਚੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੇ ਜਾਲਪ ! ਏਨੇ (ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਵਰਣਿਤ) ਅਮੇਲਕ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ
ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ॥੧੪॥

[ਨੌਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ ਡੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਪੰਜ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੧੪
ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਡੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਈਏ ਅਰੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ਸੁ ਦਿੜ੍ਹ ਨਾਨਕਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿਅਉ ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਲਹਣਾ ਪ੍ਰਗਾਟਿ,
ਤਾਸੁ ਚਰਣਹ ਲਿਵ ਰਹਿਅਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਦਿੜ੍ਹ—‘ਦ’ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰੀ ਸਹਿਤ। ਲਹਣਾ, ਚਰਣਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ
'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਤਾ—(ਪੜਨਾਂਵ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਮਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਿੜ੍ਹ—ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਨਾਨਕਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ)
ਨੇ। ਸੰਗ੍ਰਹਿਅਉ—ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ। ਤਾ ਤੇ—ਉਸ (ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ। ਪ੍ਰਗਾਟਿ—ਪ੍ਰਗਾਟਿਆ। ਤਾਸੁ—ਤਿਸ ਦੇ, ਉਸ
(ਕਰਤਾਰ) ਦੇ। ਚਰਣਹ—ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਨਾਮ ਵਿਚ। ਲਿਵ
ਰਹਿਅਉ—ਲਿਵ-ਲੀਨ ਰਹਿਆ।

ਅਰਥ :

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਬਿਰ (ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ)
ਹੈ। ਉਹ (ਕਰਤਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਦਿੜ੍ਹ
ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੰਚਨ ਕੀਤਾ।

ਉਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ ਭਾਈ ਲਹਣਾ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਹੋ

ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ (ਕਰਤਾਰ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ (ਨਾਮ) ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ
ਸਦੀਵਕਾਲ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਰਹਿਆ।

ਤਿਤੁ ਕੁਲਿ ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ ਆਸਾ ਨਿਵਾਸੁ,
ਤਾਸੁ ਗੁਣ ਕਵਣ ਵਖਾਣਉ ॥
ਜੋ ਗੁਣ ਅਲਖ ਅਗੰਮ, ਤਿਨਹ ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਵਖਾਣਉ, ਜਾਣਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਅਲਖ, ਅਗੰਮ—ਉਚਾਰਣ
'ਅ+ਲਖ', 'ਅ+ਗਮ'। ਤਿਨਹ—'ਹ' ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ
ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਤੁ ਕੁਲਿ—ਉਸ (ਗੁਰੂ-) ਕੁਲ ਵਿਚ। ਆਸਾ ਨਿਵਾਸੁ—ਆਸਾ
ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਿਵਾਸੁ—ਨਿਰਵਾਸ, ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ
ਕਿਰਿਆ। ਤਾਸੁ—ਉਸ ਦੇ। ਕਵਣ—ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ। ਵਖਾਣਉ—ਮੈਂ
ਵਖਾਣਾਂ, ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ। ਅਲਖ—ਨਾ ਲਖਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ,
ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਗੰਮ—ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਗੰਮਤਾ
ਤੋਂ ਪਰੇ। ਤਿਨਹ ਗੁਣ ਅੰਤੁ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ। ਨ ਜਾਣਉ—ਮੈਂ
ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ :

ਤਿਸ (ਗੁਰੂ-) ਕੁਲ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ-ਆਸਾ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ), ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ
ਗੁਣ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ?

ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਜੋ ਗੁਣ
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ) ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ
ਸਕਦਾ।

ਬੋਹਿਬਉ ਬਿਧਾਤੈ ਨਿਰਮਯੋ, ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਉਧਰਣ ॥
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀਰਤੁ ਕਰੈ,
ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਤੁਆ ਪਾ ਸਰਣ ॥੧॥੧੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਿਰਮਯੋ—ਊਚਾਰਣ, ‘ਨਿਰਮਇਆਉ’, ਅਜੋਕਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਨਿਰਮਇਆ’। ਉਧਰਣ—(ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਉਧਾਰਣ ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ-ਰੂਪ) ਊਚਾਰਣ ‘ਧ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ‘ਤੇ ਬਲ ਦੇ ਕੇ (ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ)। ਤੁਅ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਨੂੰ ਲਗੇ ਹ੍ਰਸ਼ ਸੂਰ (ੴ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੇ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬੋਹਿਥਉ—ਜਹਾਜ਼। ਬਿਧਾਤੈ—ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਨਿਰਮਯੋ—ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਭ—ਸਾਰੀ। ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ—ਸੰਗਤਿ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ। ਉਧਰਣ—ਉਧਾਰਨ ਲਈ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ। ਕੀਰਤੁ ਕਹੈ—ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਹਿ—ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਤੁਅ—ਆਪ ਜੀ ਦੀ। ਪਾ ਸਰਣ—ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ।

ਅਰਥ :

ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰਨ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ) ਲਈ ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਇਕ) ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਸੀ ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਂਤਿਸ਼ਾਹ !) ‘ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ! ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ !! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ-ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ੧੧੫॥

**ਆਪਿ ਨਤਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ, ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥
ਨਿਰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ, ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਯਉ ॥**

ਊਚਾਰਣ :

ਪਰਵਰਿਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਰਵਰਿਆਉ’। ਕਰਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕਰਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਲਾ ਧਾਰਿ—ਗੁਹਜ਼ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਵਰਤਾਅ ਕੇ। ਜਗ ਮਹਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਪਰਵਰਿਯਉ—ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਰਕਾਰਿ—ਨਿਰਕਾਰ ਨੇ। ਆਕਾਰੁ—ਸਰੂਪ (ਧਾਰ ਕੇ)। ਜਗ ਮੰਡਲਿ—ਜਗਤ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ। ਜੋਤਿ ਕਰਯਉ—ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਨਗਾਇਣ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਆਪਣੀ ਗੁਹਜ਼ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਨਿਰੰਕਾਰ (ਭਾਵ, ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਰਗੁਣ-ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਜਗਤ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਹ ਕਹ ਤਹ ਭਰਪੂਰੁ ਸਬਦੁ ਦੀਪਕਿ ਦੀਪਾਯਉ ॥
ਜਿਹ ਸਿਖਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿਓ, ਤਤੁ ਹਰਿ ਚਰਣ ਮਿਲਾਯਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਹ, ਕਹ, ਤਹ, ਸਿਖਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਹ, ਕਹ, ਤਹ—ਜਹਾ, ਕਹਾ, ਤਹਾ ਦਾ ਸੱਖਿਪਤ ਕਾਵਿਕ ਰੂਪ, ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਜਿਹ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਦੀਪਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦੀਪਾਇਆਉ’। ਮਿਲਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਿਲਾਇਆਉ’। ਤਤੁ—ਊਚਾਰਣ ਬਲ-ਰਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਹ ਕਹ ਤਹ—ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤਿਥੇ, ਹਰ ਥਾਵੋ। ਭਰਪੂਰੁ—ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ। ਸਬਦੁ—ਸਬਦ-ਚਾਨਣ। ਦੀਪਕਿ—ਗੁਰੂ-ਦੀਵੇ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਦੀਪਾਯਉ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹ ਸਿਖਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ। ਸੰਗ੍ਰਹਿਓ—ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ। ਤਤੁ—ਤਤਕਾਲ। ਮਿਲਾਯਉ—ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਸ ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ-ਦੀਪਕ ਨੇ ਸਬਦ (ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤਿਥੇ (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਥਾਵੋ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਦਿਸ਼ਟੀ ਆਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖਾਂ-ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ, (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਤਤਕਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ।

ਨਾਨਕ ਕੁਲਿ ਨਿਮਲੁ ਅਵਤਰਿਊਇਉ,
 ਅੰਗਦ ਲਹਣੇ ਸੰਗਿ ਹੁਆ ॥
 ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਤਾਰਣ ਤਰਣ,
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਪਾ ਸਰਣਿ ਤੁਆ ॥੨॥੧੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਵਤਰਿਊਇਉ—ਊਚਾਰਣ ਅਵਤਰਿਅਉ। ਲਹਣੇ—‘ਹ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਆ, ਤੁਆ—ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਅੱਖਿਆਂ ਕ੍ਰਮ-ਵਾਰ ‘ਹ’ ਅਤੇ ‘ਤ’ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹਸੂ ਸੂਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਨਕ ਕੁਲਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ (ਗੁਰੂ-) ਕੁਲ ਵਿਚ। ਨਿਮਲੁ—ਨਿਰਮਲ। ਅਵਤਰਿਊਇਉ—ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਅੰਗਦ ਲਹਣੇ ਸੰਗਿ—ਭਾਈ ਲਹਣੇ ਤੋਂ ਬਣੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ। ਹੁਆ—ਹੋ ਕੇ, ਮਿਲ ਕੇ। ਤਾਰਣ ਤਰਣ—ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਰੂਪ। ਤਰਣ—ਬੇੜੀ, ਜਹਾਜ਼। ਜਨਮ ਜਨਮ—ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭਟਕਦਾ ਹੋਇਆ। ਪਾ ਸਰਣਿ ਤੁਆ—ਤੇਰੀ ਚਰਨ-ਸਰਨ (ਆਇਆ ਹਾਂ)। ਪਾ—ਪੈਰ, ਚਰਨ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ (ਗੁਰੂ-) ਕੁਲ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਲਹਣੇ ਤੋਂ ਬਣੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ (ਮਿਲ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਨਿਰਮਲ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਸਵਈਏ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਜੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਹੇ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼-ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ। ਮੈਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇਰੀ ਚਰਨ-ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, (ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਆਵਾ-ਗਵਣ ਨਿਵਾਰ ਦਿਓ ਜੀ)। ੨੧੯॥

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ, ਪਿਖਿ ਦਰਸਨੁ ਗੁਰ ਸਿਖਹ ॥
 ਸਰਣਿ ਪਰਹਿ, ਤੇ ਉਬਰਹਿ, ਛੌਡਿ ਜਾਪੁਰ ਕੀ ਲਿਖਹ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਿਖ, ਲਿਖਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ; ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਪਰਹਿ, ਉਬਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਿਖਿ—ਵੇਖ ਕੇ। ਦਰਸਨੁ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ। ਸਿਖਹ—ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਸਰਣਿ ਪਰਹਿ—ਸਰਨੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੋ—ਉਹ (ਬਹੁ—ਵਚਨ)। ਉਬਰਹਿ—ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੋਡਿ—ਛੱਡ ਕੇ, ਭਾਵ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ। ਜਮਪੁਰ ਕੀ ਲਿਖਹ— ਜਮਪੁਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ (ਲੇਖੇ) ਤੋਂ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ !ਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਦੇਖ ਕੇ ਜਪ, ਤਪ, ਸਤ, ਸੰਤੋਖ (ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਜੋ ਗੁਰਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਮਪੁਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ (ਲੇਖੇ) ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ (ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਣ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭਰਪੂਰੁ, ਰਿਦੈ ਉਚਰੈ ਕਰਤਾਰੈ ॥

ਗੁਰੂ ਗਉਹਰੁ ਦਰੀਆਉ, ਪਲਕ ਛੁਬੰਡ੍ਹੁ ਤਾਰੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭੁਬੰਡ੍ਹੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਭੁਬੰਡਿਆਹ’; ਅੰਤਲੇ ‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਗਤਿ ਭਾਇ—ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ। ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਉਚਰੈ—ਊਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਜਪਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰੈ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ (ਦੇ ਨਾਮ) ਨੂੰ। ਗਉਹਰੁ ਦਰੀਆਉ—(ਸੰਸਾਰ) ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਹੈ। ਪਲਕ—ਪਲਕ ਮਾੜ੍ਹ, ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ। ਛੁਬੰਡ੍ਹੁ—ਛੁਬਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਤਾਰੈ—ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਲਬਾ-ਲਬ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, (ਸਦੀਵਕਾਲ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ (ਦੇ ਨਾਮ) ਜਪਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ) ਭੁਬਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਲਕ ਮਾਤ੍ਰ (ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ) ਵਿਚ ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕੁਲਿ ਨਿੰਮਲੁ ਅਵਤਰਿਓਇ, ਗੁਣ ਕਰਤਾਰੈ ਉਚਰੈ ॥
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸੁ ਜਿਨ੍ਹ ਸੇਵਿਆਇ,
ਤਿਨ੍ਹ ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਪਰਹਰਿ ਪਰੈ ॥੩॥੧੭॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਵਤਰਿਓਇ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅਵਤਰਿਆਇ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਨਕ ਕੁਲਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਗੁਰੂ-ਕੁਲ ਵਿਚ। ਨਿੰਮਲੁ—ਨਿਰਮਲ। ਅਵਤਰਿਓਇ—ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਗੁਣ ਕਰਤਾਰੈ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ। ਉਚਰੈ—ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਸੇਵਿਆਇ—ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਤਿਨ੍ਹ ਦੁਖ—ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁਖ। ਦਰਿਦ੍ਰ—ਦਲਿੱਦਰ, ਕੰਗਾਲ-ਪੁਣਾ। ਪਰਹਰਿ ਪਰੈ—ਪਰੇ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਢੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਕੁਲ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਸਦੀਵਕਾਲ) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ (ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਅਤੇ ਦਲਿੱਦਰ (ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ) ਢੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩੧੭।

ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ, ਅਰਦਾਸਿ ਕਹਉ,
ਪਰੁ ਕਹਿ ਭਿ ਨ ਸਕਉ ॥
ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਝੁ ਪਾਸਿ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹਉ ਤਕਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਚਿਤਵਉ, ਕਹਉ, ਸਕਉ, ਹਉ, ਤਕਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ—ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਿਤਵਨੀ ਚਿਤਵਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਕਲਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਉ—ਮੈਂ ਆਖਾਂ। ਸਰਬ ਚਿੰਤ—ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ। ਹਉ ਤਕਉ—ਮੈਂ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਿਤਵਨੀ (ਸੰਕਲਪ) ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ-ਬੇਨਤੀ (ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ) ਆਖਾਂ, ਪ੍ਰਤੂ ਆਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, (ਕਿਉਂਜੁ ਆਪ ਜੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ), ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ (ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ (ਸਾਰੀਆਂ ਚਿਤਵਨੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੈਂ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ।

ਤੇਰੈ ਹੁਕਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ, ਤਉ ਕਰਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥
ਜਬ ਗੁਰੂ ਦੇਖੈ ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ, ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਮੁਖਿ ਮੇਵਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਤੈ’। ਕਰਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹੁਕਮਿ—ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਨੀਸਾਣੁ—ਸੇਵਕੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। ਕਰਉ—ਸੇਵਾ—ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਂ। ਦੇਖੈ—ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਮੁਖਿ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਨਾਮੁ ਮੇਵਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਨਾਮ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ‘ਤੈ’) ਨੀਸਾਣੁ (ਸੇਵਕੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ) ਪੈ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ (ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਸਦਕਾ) ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਸਿਮਰਨ) ਕਰਾਂ।

(ਮੇਰਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ) ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਵਲ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਵਿਚ (ਭੋਗਣ-ਭੁੰਚਣ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅਗਾਮ ਅਲਖ ਕਾਰਣ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਫੁਰਮਾਵਹਿ ਸੋ ਕਹਉ ॥
 ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕਾਰਣ ਕਰਣ,
 ਜਿਵ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ ॥੪॥੧੮॥

ਊਚਾਰਣ :

ਫੁਰਮਾਵਹਿ, ਕਹਉ, ਰਖਹਿ, ਰਹਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
 ਅਗਾਮ, ਅਲਖ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਗਾਮ’, ‘ਅ-ਲਖ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਗਾਮ—ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਲਖ—ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ-ਸਮਝ ਤੋਂ
 ਪਰੇ। ਕਾਰਣ ਪੁਰਖ—ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ-ਪੁਰਖ ਜੀ। ਫੁਰਮਾਵਹਿ—
 ਤੂੰ ਫੁਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਸਫੁਰਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਕਾਰਣ ਕਰਣ—ਹੋ ਕਰਨ
 ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ। ਰਖਹਿ—ਰਖੋ, ਰਖਦਾ ਹੈਂ। ਰਹਉ—ਰਵਾਂ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਕਰਨ
 ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ-ਪੁਰਖ ਜੀ। ਜੋ ਜੋ (ਸੰਕਲਪ) ਤੂੰ ਸਫੁਰਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ,
 ਮੈਂ ਉਹ ਉਹ ਕੁਝ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

ਹੋ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! (ਅਜਿਹੀ
 ਮਿਹਰ ਕਰ!) ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰਖੋ, ਮੈਂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ (ਤੇਰੀ ਰਜਾਅ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੰਨ)
 ਰਵਾਂ! ॥੪॥੧੮॥

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਊਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਚਾਰ ਸਵਦੀਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੧੯
 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭਿੱਖਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਦੀਏ ਅੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਭਿਖੇ ਕੇ ॥

ਗੁਰੁ ਗਿਆਨੁ ਅਤੁ ਧਿਆਨੁ, ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਵੈ ॥
 ਸਚਿ ਸਚੁ ਜਾਣੀਐ, ਇਕ ਚਿਤਹਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭਿਖੇ—‘ਖ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ। ਸਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ
 ਨਾਸਕੀ। ਚਿਤਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਿੱਖੇ ਕੇ—ਸ੍ਰੀ ਭਿੱਖਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ (ਸਵਈਏ); ਤਤ ਸਿਉ—ਪਰਮਾਤਮ-ਤੱਤ ਨਾਲ। ਤਤੁ—ਆਤਮ-ਤੱਤ ਨੂੰ। ਸਚਿ—ਸੱਚ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਸਚੁ ਜਾਣੀਐ—ਪਰਮ-ਸਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਚਿਤਹਿ— ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ (ਸਾਰੇ ਗਿਆਨਾਂ ਦਾ) ਪਰਮ-ਗਿਆਨ ਅਤੇ (ਸਾਰੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ) ਪਰਮ-ਧਿਆਨ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਆਤਮ-ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮ-ਤੱਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਸੱਚ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮ-ਸੱਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ; (ਜੋ ਜੀਵ ਗੁਰੂ-ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਪਰਮ-ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸਿ ਕਰੈ, ਪਵਣੁ ਉਡੰਤ ਨ ਧਾਵੈ॥

ਨਿਰਕਾਰ ਕੈ ਵਸੈ ਦੇਸਿ, ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਬੀਚਾਰੁ ਪਾਵੈ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ—ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ)। ਵਸਿ ਕਰੈ—ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਵਣੁ ਉਡੰਤ—ਪਵਨ ਸਮਾਨ ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ ਚੰਚਲ ਮਨ। ਨ ਧਾਵੈ—ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ। ਨਿਰਕਾਰ ਕੈ ਵਸੈ ਦੇਸਿ—ਨਿਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਬੀਚਾਰੁ ਪਾਵੈ—ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ-ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ (ਉਸ ਦਾ) ਪਵਨ ਸਮਾਨ ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ (ਚੰਚਲ ਮਨ) (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ) ਦੌੜਦਾ-ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ।

(ਨਿਰਤਰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖਣ ਸਦਕਾ ਫਿਰ ਉਹ ਜਾਗਿਆਸੂ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਨਿਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ (ਸਚ-ਖੰਡ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿ ਮਾਹਿ ਰੂਪੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਕਿਛੁ ਕੀਅਉ ॥
ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਉ ਸੋਇ ਭਿਖਾ ਕਹੈ,
ਸਹਜ ਰੰਗਿ ਦਰਸਨੁ ਦੀਅਉ ॥੧॥੧੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਮਿਲਿਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਿਲਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਲਿ ਮਾਹਿ—ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਰੂਪੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ—ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ (ਹੋ ਕੇ)। ਸੋ ਜਾਣੈ—ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਕਿਛੁ ਕੀਅਉ—(ਹੁਕਮ ਬੁਝ ਕੇ) ਕੁਝ
(ਉਪਰਾਲਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਉ ਸੋਇ—ਸੋਈ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ
ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਭਿਖਾ ਕਹੈ—ਭਿਖਾ ਭੱਟ ਕਹਿੰਦਾ
ਹੈ। ਸਹਜ ਰੰਗਿ—ਗਿਆਨ-ਰੰਗ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ
(ਧਾਰ ਕੇ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਸ ਰਹੱਸ ਨੂੰ) ਕੇਵਲ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਜਾਣ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੁਝ ਕੇ ਗਿਆਨ-ਪਾਪਤੀ ਲਈ
ਸਿਮਰਨ ਆਦਿਕ) ਕੁਝ (ਉੱਦਮ ਉਪਰਾਲਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਭਿੱਖਾ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੋਈ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ
ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ), ਉਸ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਕਲਾ-ਕਿਸ਼ਾਇਣੀ) ਦਰਸਨ
ਦਿਤਾ ਹੈ।੧੧੯।

ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੋਲਿ, ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਠੇ ॥
ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਹ, ਮੁਖਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗਹਿਓ—ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਹਉ—ਅੰਤਲਾ ਸੂਰ ਨਾਸਨੀ। ਤਪਸੀਅਹ—
ਅੰਤਲਾ 'ਅ' ਅਤੇ 'ਹ' ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਅੱਖਰ 'ਸ' ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਸੂਰ (ੴ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ
ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਕਰਨ ਵਜੋਂ ਹਨ। ਮੁਖਹੁ—ਅੰਤਲੇ 'ਹੁ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਹਿਓ ਟੋਲਿ—ਟੋਲਦਾ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿ ਖੜੋਤਾ, ਹਾਰ-ਹੰਡ ਗਿਆ ਹਾਂ।
ਹਉ—ਮੈਂ। ਮੁਖਹੁ ਮਿਠੇ—ਮੂੰਹੇ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਰੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਏ—ਇਹ
(ਬਹੁ-ਵੇਚਨ)।

ਅਰਥ :

ਮੈਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਰ-ਹੰਡ ਗਿਆ ਹਾਂ। (ਇਸ ਭਾਲ
ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਂ) ਬਥੇਰੇ (ਭੇਖੀ) ਸਾਧ-ਸੰਤ ਵੇਖ-ਪਰਖ ਲਏ ਹਨ।

ਬਥੇਰੇ ਸੰਨਿਆਸ-ਧਾਰੀ, ਤਪੱਸਵੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਰੱਲਾਂ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਮੌਮੈ-ਠਗਣੇ) ਇਹ ਪੰਡਿਤ (ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕੀ) ਵੀ ਵੇਖ ਲਏ।

ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ, ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਉ ਲਾਯਉ ॥
ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ, ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਲਾਯਉ, ਆਯਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਲਾਇਅਉ', 'ਆਇਅਉ'। ਪਰਚਉ—ਊਚਾਰਣ
'ਪਰਚੈ'। ਰਹਤ, ਕਹਤਿਅਹ—'ਹ' ਮੁਕਤਾ ਦਾ 'ਹਿ' ਵਾਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ
ਨਹੀਂ; ਅੰਤਲਾ 'ਹ' ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਅੱਖਰ 'ਅ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਪ੍ਰਾਣ
(aspirate) ਕਰਨ ਵਜੋਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਉ—ਮੈਂ। ਫਿਰਿਓ—ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਿਆ। ਕਿਨੈ ਨਹੁ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ।
ਪਰਚਉ ਲਾਯਉ—ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚੇਟਕ ਲਾਇਆ। ਕਹਤਿਅਹ— ਛੋਕੀ
ਕਥਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ। ਕਹਤੀ—ਕਥਨੀ। ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ—ਕੋਈ
ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਅਰਥ :

ਮੈਂ ਇਕ ਵਰਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ) ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ

ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚੇਟਕ ਨਾ ਲਾਇਆ (ਕਿਉਂਜੁ ਉਹਨਾਂ ਭੇਖੀ ਸਾਧਾਂ
ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਰਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ)।

ਕਬਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਫੋਕੀ ਕਬਨੀ ਹੀ ਕਬਨੀ ਸੁਣੀ, ਪਰ
ਰਹਿਤ-ਰਹਿਣੀ (ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ) ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਨਜ਼ਰੀਂ) ਨਹੀਂ ਆਇਆ;

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛੋਡਿ ਢੂਜੈ ਲਗੇ,
ਤਿਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਣ ਹਉ ਕਿਆ ਕਹਉ ॥
ਗੁਰੂ ਦਯਿ ਮਿਲਾਯਉ ਭਿਖਿਆ,
ਜਿਵ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ ॥੨॥੨੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਹਉ, ਰਖਹਿ, ਰਹਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਦਯਿ—ਉਚਾਰਣ
'ਦੀਓਇ'। ਮਿਲਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਮਿਲਾਇਅਉ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੋਡਿ—ਛੱਡ ਕੇ, ਤਿਆਗ ਕੇ। ਢੂਜੈ—ਢੂਤਾ-ਭਾਵ ਵਿਚ। ਹਉ ਕਿਆ
ਕਹਉ—ਮੈਂ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ। ਗੁਰੂ—ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ)।
ਦਯਿ—ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਭਿਖਿਆ—ਮੈਂ ਭਿਖੇ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਹੜੇ ਭੇਖੀ ਲੋਕੀ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਢੂਤਾ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ
ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਬਨ ਕਰਾਂ (ਭਾਵ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ
ਗੁਣ-ਹੀਣ ਹਨ)।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਿਖੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ-ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ; (ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ !)
ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਰਖੋਂ, ਤਿਵੇਂ ਰਹਾਂ (ਅਜਿਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇਰੀ
ਰਜ਼ਾਅ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਾਂ)।੨॥੨੦॥

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭਿੱਖਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਦੇ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੨੦
ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸ੍ਰੀ ਸਲੂ ਭੱਟ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸਵਈਆ ਹੈ।]

ਪਹਿਰਿ ਸਮਾਧਿ ਸਨਾਹੁ, ਗਿਆਨਿ ਹੈ ਆਸਣਿ ਚੜਿਅਉ ॥
ਧੰਮ ਧਨਖੁ ਕਰ ਗਹਿਓ, ਭਗਤ ਸੀਲਹ ਸਰਿ ਲੜਿਅਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਚੜਿਅਉ—‘ਤੇ’ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ। ਸੀਲਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੋਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਹਿਰਿ—ਪਹਿਨ ਕੇ। ਸਮਾਧਿ—ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ-ਲੀਨਤਾ। ਸਨਾਹੁ—ਸੰਜੋਅ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਦੀ ਬਰਦੀ, ਜੋ ਜੁਧ ਸਮੇਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨਿ—ਗੁਰੂ—ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ। ਹੈ—ਹਥ, ਘੋੜਾ। ਆਸਣਿ ਚੜਿਅਉ—ਆਸਣਿ (ਕਾਠੀ ਉਤੇ) ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਧੰਮ—ਧਰਮ ਦਾ। ਕਰ—ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ। ਗਹਿਓ—ਫੜਿਆ। ਭਗਤ ਸੀਲਹ—ਭਗਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸੀਲ ਸੁਭਾਉ ਦੇ। ਸਰਿ—ਤੀਰ ਨਾਲ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ (ਆਪ ਜੀ) ਸਮਾਧੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ-ਲੀਨਤਾ) ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਗੁਰੂ—ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨ-ਘੋੜੇ ਦੇ ਆਸਣ (ਕਾਠੀ) ਉਤੇ ਜਾ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਧਨਖ (ਕਮਾਨ) ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਿਆ, ਭਗਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸੀਲ ਸੁਭਾਉ ਰੂਪ ਤੀਰ ਨਾਲ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਕੁਂਧ) ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ।

ਭੈ ਨਿਰਭਉ ਹਰਿ ਅਟਲੁ ਮਨਿ, ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਨੇਜਾ ਰਾਡਿਓ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਤ, ਮੋਹ ਅਪਤੁ, ਪੰਚ ਦੂਤ ਬਿਖੰਡਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਪਤੁ—‘ਪ’ ਅੱਖਰ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਬਲ-ਰਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭੈ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿਗਮਲ ਭਉ ਵਿਚ। ਨਿਰਭਉ—ਭੈ-ਰਹਿਤ। ਹਰਿ ਅਟਲੁ ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਸਾਅ ਕੇ। ਸਬਦਿ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ

ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਅਪਤੁ—[ਪੜਨਾਂਵ ‘ਆਪ’ ਤੋਂ ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ] ਆਪਾ-ਭਾਵ। ਪੰਜ ਦੂਤ—ਪੰਜਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ। ਬਿਖੀਡਿਓ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੰਡ ਖੰਡ (ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ) ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਸਾਅ ਕੇ (ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿੱਤ ਦਾ) ਨੇਜਾ (ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਰੂਪੀ ਜੁੱਧ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ) ਜਾ ਗਡਿਆ।

(ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਆਪ-ਭਾਵ (ਹੋਕਾਰ), ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਲਉ ਭੂਹਾਲੁ ਤੇਜੋ ਤਨਾ, ਨਿਪਤਿ ਨਾਥੁ ਨਾਨਕ ਬਰਿ ॥
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਸਚੁ ਸਲੂ ਭਣਿ,
ਤੈ ਦਲੁ ਜਿਤਉ ਇਵ ਜੁਧੁ ਕਰਿ ॥੧੧॥੨੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭਲਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਭਲੋਂ’। ਨਿਪਤਿ—ਅੰਗ ਵਿਚ ਆਏ ਸੂਰ (f) ਦੀ ਧੂਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਧੈਰੀ ਅੱਖਰ ‘ਰ’ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਲੂ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਲਿਆ’। ਜਿਤਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਿੱਤੋਂ’। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਲਉ ਭੂਹਾਲੁ—ਹੋ ਭੱਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ। ਭੂਹਾਲੁ—ਰਾਜਾ, ਸਿਰਮੌਰ। ਤੇਜੋ ਤਨਾ—ਬਾਬਾ ਤੇਜ਼ ਭਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ। ਨਿਪਤਿ—ਰਾਜਾ। ਨਿਪਤਿ ਨਾਥੁ—ਸਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਨਾਨਕ ਬਰਿ—ਨਾਨਕ-ਜੇਤਿ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਸਦਕਾ। ਸਚੁ ਭਣਿ—ਸਚ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਪ ਕੇ। ਸਲੂ—ਸਲੂ ਭੱਟ। ਦਲੁ—ਵਿਕਾਰੀ ਦਲ ਨੂੰ। ਜਿਤਉ—ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਇਵ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਭੱਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਭਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸੁਜੋਗ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਤੈ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਨਿਰੰਤਰ ਸਚ

(ਸਚ-ਨਾਮ) ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਵਿਕਾਰੀ ਦਲ ਨੂੰ, ਜੁਧ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਪੋਕਤ ਵਰਣਿਤ ਵਿਧੀ ਨਾਲ) ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਸਦਕਾ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ (ਜਗਤ-ਗੁਰੂ) ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਲੂ ਭੱਟ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਇਕ ਸਵਈਆ ਪੁਰਾ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੨੧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੇ ਇਕ ਸਵਈਆ ਸ੍ਰੀ ਭਲੂ ਭੱਟ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।]

ਘਨਹਰ ਬੂਦ, ਬਸੁਆ ਰੋਮਾਵਲਿ,
ਕੁਸਮ ਬਸੰਤ, ਗਨੰਤ ਨ ਆਵੈ ॥
ਰਵਿ ਸਸਿ ਕਿਰਣਿ, ਉਦਰੁ ਸਾਗਰ ਕੌ,
ਗੰਗਾ ਤਰੰਗਾ ਅੰਤੁ ਕੋ ਪਾਵੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਸੁਆ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ‘ਸ’ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੁਸੂ ਸੂਰ ( ) ਦੀ ਪੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਘਨਹਰ ਬੂਦ—ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਬੂਦਾਂ (ਕਣੀਆਂ)। ਬਸੁਆ ਰੋਮਾਵਲਿ—ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੋਮਾਵਲੀ (ਬਨਸਪਤੀ)। ਬਸੁਆ—ਬਸੁਆ, ਧਰਤੀ। ਕੁਸਮ—ਛੁੱਲ। ਗਨੰਤ—ਗਿਣਤੀ। ਰਵਿ—ਸੂਰਜ। ਸਸਿ—ਚੰਦਰਮਾ। ਉਦਰੁ—ਪੇਟ, ਛੁੱਘਾਈ। ਗੰਗਾ ਤਰੰਗਾ—ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ। ਕੋ—ਕੌਣ ?

ਅਰਥ :

(ਜਿਵੇਂ) ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਬੂਦਾਂ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੋਮਾਵਲੀ (ਬਨਸਪਤੀ), ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਛੁੱਲਾਂ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਆਉਂਦੀ।

ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ, ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਗਿਸ਼ਮਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪੇਟ (ਛੁੱਘਾਈ) ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੈਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਕੁਦੂ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ,
ਕਬਿ ਜਨ ਭਲੂ ਉਨਹ ਜ੍ਰੋ ਗਾਵੈ ॥
ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ,
ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ ॥੧॥੨੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭਲ੍ਹੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਭਲਿਆ’। ਊਨਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੁ—ਇਥੇ ਊਚਾਰਣ ‘ਜੁ’ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭਲੇ—‘ਲ’ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਬਲ-ਸਹਿਤ, ਭੱਲੇ ਵਾਂਗ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ—ਅਤਿ ਬਿਖੜਾ। ਭਲ੍ਹੁ—ਭਲ੍ਹੁ ਭੱਟ। ਊਨਹ—ਊਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਧਿਆਨ ਨੂੰ। ਭਲੇ—ਹੋ ਭੱਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੋ ਚਾਨਣ! ਉਪਮਾ—ਵਡਿਆਈ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ (ਕਬਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ) ਅਤਿ ਬਿਖਮ ਹਨ। ਭਲ੍ਹੁ (ਮਹਰ-ਛਾਪ)—ਊਹਨਾਂ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ) ਨੂੰ ਜੋ ਜੋ ਕਵੀ-ਜਨ (ਆਤਮ ਕੈ ਚਾਇ) ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਭਲਾ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ।

ਹੋ ਭੱਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਚਾਨਣ-ਚਰਾਗ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ)! ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਭਲੇ (ਸੋਸ਼ਟ) ਹਨ, ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ)। ੧੧੨੩।

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਭਲ੍ਹੁ ਭੱਟ ਦਾ ਊਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਇਕ ਸਵਈਆ ਪੂਰਾ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੨੨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਜੋ ਸਵਈਏ ਭੱਟਾ ਨੇ ਊਚਾਰੇ ਹਨ, ਊਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ :

ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹੁ (ਕਲਸਹਾਰ) ਜੀ ੯, ਸ੍ਰੀ ਜਲ੍ਹੁ (ਜਾਲਪ) ਜੀ ੫, ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਜੀ ੪,
ਸ੍ਰੀ ਭਿਖਾ ਜੀ ੨, ਸ੍ਰੀ ਸਲ੍ਹੁ ਜੀ ੧, ਸ੍ਰੀ ਭਲ੍ਹੁ ਜੀ ੧, ਜੋੜ ੨੨]

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪

ਨੋਟ : ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਅੰਕ '੪' ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ 'ਚਉਥੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਅੰਕ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਮਹਲਾ ਚਉਥਾ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦਾ ਚੌਥਾ ਸਰੂਪ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ—(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਦੇ ਸਵਈਏ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

੧ੴ—ਉਚਾਰਣ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ'।

ਅਰਥ :

ਇਕ (ਅਦੁੱਤੀ) ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਤਾ-ਸੰਪਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਮਿਲਾਪ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਜਨੁ ਧਿਆਵਉ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦ ਗਾਵਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਿਆਵਉ, ਗਾਵਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਕ ਮਨਿ—ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ। ਪੁਰਖ—ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ। ਨਿਰੰਜਨੁ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਧਿਆਵਉ—ਮੈਂ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਵ੍ਹਾਂ। ਹਰਿ ਗੁਣ—ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ। ਗਾਵਉ—ਗਾਉਂਦਾ ਰਵ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

(ਮੇਰੀ ਹਾਰਦਿਕ ਲਾਲਸਾ ਹੈ) ਮੈਂ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਵ੍ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਜ਼ਲ) ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਸਦਾ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਰਵ੍ਹਾਂ।

ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਮਨਿ ਹੋਇ ਬਿਗਾਸਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਿ ਜਨਹ ਕੀ ਆਸਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਨਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ; ‘ਹਿ’ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਣ ਗਾਵਤ—ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਹੋਇ ਬਿਗਾਸਾ—ਖੇੜਾ ਖਿੜਿਆ ਰਵ੍ਹੇ। ਸਤਿਗੁਰ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ !) ਪੂਰਿ—ਪੂਰੀ ਕਰੋ। ਜਨਹ ਕੀ—ਦਾਸ ਦੀ।

ਅਰਥ :

(ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਖਿੜਿਆ ਰਵ੍ਹੇ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ !) ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੀ ਇਹ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਯਉ ॥

ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਰਾਤੁ ਧਿਆਯਉ ॥

ਤਿਸੁ ਭੇਟੇ ਦਾਰਿਦੁ ਨ ਚੰਪੈ ॥

ਕਲੁ ਸਹਾਰੁ ਤਾਸੁ ਗੁਣ ਜੰਪੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਾਯਉ, ਧਿਆਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’, ‘ਧਿਆਇਆਉ’। ਕਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੇਵਿ—ਸੇਵ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ। ਪਰਮ ਪਦੁ—ਸਰਬੋਤਮ (ਸਹਜ) ਪਦ। ਪਾਇਆ—ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਬਿਨਾਸੀ—ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਬਿਗਾਤੁ—ਅਦਿਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਧਿਆਯਉ—ਧਿਆਇਆ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਭੈਟੇ—ਉਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ। ਦਾਰਿਦ੍ਰੁ—ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ, ਭੁਖ ਨੰਗਾ। ਨ ਚੰਪੈ—ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤਾਸੁ ਗੁਣ—ਉਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਗੁਣ। ਜੰਪੈ—ਜਪਦਾ ਹੈ, ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ, ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਦਿਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬੋਤਮ (ਸਹਜ-) ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਦਰਿਦ੍ਰੁ (ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ) ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਕਲੁ ਸਹਾਰ (ਭੈਟ) ਉਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੰਪਉ ਗੁਣ ਬਿਮਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਕੇਰੇ,
ਅਮਿਆ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕਉ ਫੁਰਿਆ ॥
ਇਨ੍ਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ ਸਬਦ ਰਸੁ ਪਾਯਾ,
ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਉਰਿ ਧਰਿਆ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਮਿਆ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅਮੇ’ ਵਾਂਗ। ਪਾਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੰਪਉ—ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਗਾਊਂਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਣ ਬਿਮਲ—ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ। ਸੁਜਨ ਜਨ—ਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਸ਼ਟ ਜਨ। ਕੇਰੇ—ਦੇ। ਅਮਿਆ ਨਾਮੁ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ। ਫੁਰਿਆ—(ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਿ—ਇਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ, (ਸੇਵਾ ਕਮਾ ਕੇ)। ਸਬਦ ਰਸੁ—ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ। ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ। ਉਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਮੈਂ ਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਸ਼ਟ ਜਨ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ (ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਅਤਿਰ-ਆਤਮੇ ਸਫੁਰਨ ਹੋਇਆ (ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਸਫੁਟ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ, ਅਜਪਾ-ਜਾਪ ਹੋ ਗਿਆ)।

ਇਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ (ਸੇਵਾ ਕਮਾਅ ਕੇ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਗਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਦਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ) ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿਕੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਹਕੁ,
ਚਾਹਕੁ ਤਤ ਸਮਤ ਸਰੇ ॥
ਕਵਿ ਕਲ੍ਹੁ ਠਕੁਰ ਹਰਦਾਸ ਤਨੇ,
ਹੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰ ਅਭਰ ਭਰੇ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਮਤ—‘ਮ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਬਲ-ਗਹਿਤ। ਕਲ੍ਹੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’।
ਅਭਰ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮ ਰਸਿਕੁ—ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ। ਗੁਣ ਗਾਹਕੁ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀ।
ਚਾਹਕੁ—ਚਾਹਵਾਨ, ਇਛੁਕ। ਚਾਹਕੁ ਤਤ—ਤਤ-ਸਤ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦਾ
ਇਛੁਕ। ਸਮਤ ਸਰੇ—ਸਮ-ਦਰਸਤਾ ਦਾ ਸੌਮਾ। ਠਕੁਰ ਹਰਦਾਸ
ਤਨੇ—ਠਾਕੁਰ (ਮਾਨ-ਜੋਗ) ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ। ਸਰ ਅਭਰ
ਭਰੇ—ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ ਭਰ ਦਿਤੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ, ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ
ਦਾ ਗਾਹਕ (ਵਪਾਰੀ), ਤਤ-ਸਤ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦਾ ਇਛੁਕ ਅਤੇ ਸਮ-ਦਰਸਤਾ ਦਾ
ਸੌਮਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ‘ਕਲ੍ਹੁ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਠਾਕੁਰ (ਮਾਨ-ਜੋਗ) ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ

ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ
(ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ) ਨੱਕੇ-ਨੱਕੇ ਭਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

ਛੁਟਤ ਪਰਵਾਹ ਅਮਿਆ ਅਮਰਾ ਪਦ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਸਦ ਭਰਿਆ ॥
ਤੇ ਪੀਵਹਿ ਸੰਤ ਕਰਹਿ ਮਨਿ ਮਜਨੁ,
ਪੁਬ ਜਿਨਹੁ ਸੇਵਾ ਕਰੀਆ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਮਿਆ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅਮੇ’ ਵਾਂਗ। ਪੀਵਹਿ, ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ
ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੁਟਤ ਪਰਵਾਹ ਅਮਿਆ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਛੁਟ ਰਹੇ ਹਨ।
ਅਮਰਾ ਪਦ—ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ
ਦਾ ਸਰੋਵਰ। ਸਦ ਭਰਿਆ—ਸਦ-ਭਰਪੂਰ। ਤੇ—ਊਹ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)।
ਪੀਵਹਿ—ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ—ਸਤ ਪੁਰਸ਼। ਕਰਹਿ ਮਨਿ ਮਜਨੁ—ਮਨ
ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਬ—ਪੂਰਬਲੇ (ਸੁਭ ਲੇਖ ਵਿਚ)।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਦ-ਭਰਪੂਰ ਸਰੋਵਰ ਹੈ,
(ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰੰਤਰ) ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ
ਛੁਟ ਰਹੇ ਹਨ।

ਊਹ ਸਤ-ਪੁਰਸ਼ (ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ-ਜਲ) ਪੀਂਦੇ ਹਨ,
(ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ) ਮਨ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ
ਸੁਭ ਲੇਖ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਤਿਨ ਭਉ ਨਿਵਾਰਿ ਅਨਭੈ ਪਦੁ ਦੀਨਾ,
ਸਬਦ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਉਧਰ ਧਰੇ ॥
ਕਵਿ ਕਲੂ ਠਕੁਰ ਹਰਦਾਸ ਤਨੇ,
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਪਨ ਅਭਰ ਭਰੇ ॥੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਊਪਰ—('ਊਪਾਰ' ਦਾ ਸੰਖਿਤ ਰੂਪ) 'ਧ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਬਲ-ਸਹਿਤ (ਊਧਰ ਵਾਂਗ)। ਕਲ੍ਹੁ—ਊਚਾਰਣ 'ਕਲਿਆ'। ਅਭਰ—ਊਚਾਰਣ 'ਅ-ਭਰ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਨ—ਊਹਨਾਂ ਦਾ। ਭਉ—ਡਰ। ਨਿਵਾਰਿ—ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ। ਅਨਭੈ ਪਦੁ—ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਪਦ (ਰੁਤਬਾ)। ਸ਼ਬਦ ਮਾਤ੍ਰ ਤੇ—ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ। ਉਧਰ ਧਰੇ—ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਊਹਨਾਂ (ਸਤ-ਪੁਰਸਾਂ) ਦਾ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ, ਊਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਪਦ (ਰੁਤਬਾ) ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ; ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਕਵੀ 'ਕਲੁ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਠਾਕੁਰ (ਮਾਨ-ਜੋਗ) ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ) ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।॥

ਸਤਗੁਰ ਮਤਿ ਗੁੜ੍ਹ ਬਿਮਲ ਸਤਸੰਗਤਿ,

ਆਤਮੁ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲੁ ਭਯਾ ॥

ਜਾਗਾ ਮਨੁ ਕਵਲੁ ਸਹਜਿ ਪਰਕਾਸਾ,

ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਘਰਹਿ ਲਹਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾਗਾ, ਪਰਕਾਸਾ—ਊਚਾਰਣ 'ਜਾਗਿਆ', 'ਪਰਕਾਸਿਆ'। ਭਯਾ—ਊਚਾਰਣ 'ਭਇਆ'। ਘਰਹਿ—'ਹਿ' ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਅਭੈ—ਊਚਾਰਣ 'ਅ-ਭੈ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਗੁਰ ਮਤਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ ਮਤਿ-ਸੁਮੱਤਿ ਸਦਕਾ। ਬਿਮਲ ਸਤਸੰਗਤਿ—ਨਿਰਮਲ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਦਕਾ।ਆਤਮੁ—(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਆਤਮਾ। ਰੰਗਿ—ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ। ਚਲੂਲੁ ਭਯਾ—ਗੁੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾਗਾ ਮਨੁ—ਮਨ ਗਿਆਨ-ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਜਾਗ ਉਠਿਆ ਹੈ। ਕਵਲੁ—ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ।

ਸਹਜਿ—ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਸਦਕਾ। ਪਰਕਾਸ਼—ਖਿੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਭੈ ਨਿਰਜਨੁ—ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਘਰਹਿ—ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚੋਂ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਰਹੱਸ-ਮਈ ਮਤਿ-ਸੁਮੱਤਿ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਦਕਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਨ (ਗਿਆਨ-ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਵਿਚ) ਜਾਗ ਉਠਿਆ ਹੈ, ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਖਿੜ ਪਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਯਾਲਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯਾ,
ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਸਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ॥
ਕਵਿ ਕਲੂ ਠਕੁਰ ਹਰਦਾਸ ਤਨੇ,
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰ ਅਭਰ ਭਰੇ ॥੩॥

ਉਚਾਰਣ :

ਦਯਾਲਿ—ਉਚਾਰਣ ‘ਦਇਆਲਿ’। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ’। ਕਲੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’। ਅਭਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਯਾਲਿ—ਦਇਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯਾ—(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ) ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਉਸ (ਹਰਿ ਨਾਮ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰ ਕੇ। ਪੰਚ—ਪੰਜੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰ।

ਅਰਥ :

ਦਇਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਦਇਆਲੂ ਹੋ ਕੇ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸੁਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ (ਹਰਿ-ਨਾਮ)

ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਛਜਲ) ਕਰਕੇ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।

ਕਵੀ 'ਕਲੁ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਠਾਕੁਰ (ਮਾਨ-ਜੋਗ) ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਭਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ) ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਦਿਤੇ।

ਅਨਭਉ ਉਨਮਾਨਿ ਅਕਲ ਲਿਵ ਲਾਰੀ,
ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਸਹਜ ਘਰੇ ॥
ਸਤਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਯਾ,
ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਕਲ—ਉਚਾਰਣ 'ਅ-ਕਲ'। ਸਹਜ—'ਹ' ਮੁਕਤਾ ਦਾ 'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਟੀਕ ਨਹੀਂ। ਪਾਯਾ—ਉਚਾਰਣ 'ਪਾਇਆ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਨਭਉ—ਆਤਮ-ਗਿਆਨ। ਉਨਮਾਨਿ—ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ, ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਅਕਲ—ਅਖੰਡਾਕਾਰ। ਪਾਰਸੁ—ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ। ਭੇਟਿਆ—ਮਿਲਿਆ। ਸਹਜ ਘਰੇ—ਸਹਜ (ਆਤਮ-ਗਿਆਨ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਪਰਮ ਪਦੁ—ਸਰਬੋਤਮ, ਤੁਰੀਆ-ਪਦ। ਪਾਯਾ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭੰਡਾਰ—ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ।

ਅਰਥ :

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਹਜ-ਘਰ (ਆਤਮ-ਪ੍ਰਗਾਸ ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਨੁਭਵੀ-ਗਿਆਨ ਉਪਜ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਛਜਲ) ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬੋਤਮ ਆਤਮ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰ ਲਏ ਹਨ।

ਮੇਟਿਆ ਜਨਮਾਂਤੁ ਮਰਣ ਭਉ ਭਾਰਾ,
 ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ਸੰਤੋਖ ਸਰੇ ॥
 ਕਵਿ ਕਲ੍ਹੁ ਠਕੁਰ ਹਰਦਾਸ ਤਨੇ,
 ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰ ਅਭਰ ਭਰੇ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਲ੍ਹੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’। ਅਭਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਮਾਂਤੁ—ਜਨਮ ਅਤੇ ਅੰਤ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਆਵਾ-ਗਵਨ। ਮਰਣ
 ਭਉ—ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ। ਸੰਤੋਖ ਸਰੇ—ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ) ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਦਕਾ) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਨਿਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ,
 ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਚਿਤ ਸਦਾ ਸੰਤੋਖ ਦੇ
 ਸਰੋਵਰ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ‘ਕਲ੍ਹੁ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਠਾਕੁਰ (ਮਾਨ-ਜੋਗ) ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ
 ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ
 (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਨਾਲ) ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।੪।

ਅਭਰ ਭਰੇ ਪਾਯਉ ਅਪਾਰੁ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰਿਓ ॥
 ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਆਤਮ ਪ੍ਰਬੋਧੁ, ਮਨਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਭਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰ’। ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਭਰ ਭਰੇ—ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ ਭਰ ਦਿਤੇ। ਪਾਯਉ—ਪਾ ਲਿਆ,
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਪਾਰੁ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ
 ਧਾਰਿਓ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕਾਅ (ਇਸਥਿਤ ਕਰ) ਲਿਆ
 ਹੈ। ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ—ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ (ਦਲ-ਮਲ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਤਮ
 ਪ੍ਰਬੋਧੁ—ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ।

ਤੜੁ—ਨਾਮ-ਤਤ। ਬੀਚਾਰਿਓ—ਵੀਚਾਰਿਆ, ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਪਾਰ-ਰਹਿਤ (ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਿਚ (ਦ੍ਰੂੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ) ਇਸਥਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੈ-ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਨਾਲ) ਭਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਤਤ (ਅਪ ਜੀ ਨੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰਿਆ (ਸਿਮਰਿਆ) ਹੈ।

ਸਦਾ ਚਾਇ ਹਰਿ ਭਾਇ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਆਪੇ ਜਾਣਇ ॥

ਸਤਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ, ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚਾਇ—ਚਾਅ, ਉਮਾਹ, ਖੇੜੇ ਵਿਚ। ਹਰਿ ਭਾਇ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।

ਜਾਣਇ—ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪਰਸਾਦਿ—ਛਜ਼ਲ (ਕਿਰਪਾ) ਦੁਆਰਾ। ਸਹਜ ਸੇਤੀ—ਬਹੁਮ ਨਾਲ। ਰੰਗੁ—ਆਤਮ-ਰੰਗ। ਮਾਣਇ—ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੁਫਲ ਸਦਾ ਖੇੜੇ ਅਤੇ ਵਿਗਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ (ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ) ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਛਜ਼ਲ) ਸਦਕਾ ਪਾਰਖੁਮ ਨਾਲ (ਇਕ-ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ) ਆਤਮ-ਰੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਅੰਗਦ ਸੁਮਤਿ,
ਗੁਰਿ ਅਮਰਿ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਓ ॥
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ, ਕਲੁਚਰੈ,
ਤੈਂ ਅਟਲ ਅਮਰ ਪਦੁ ਪਾਇਓ ॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸੁਮਤਿ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸੁ-ਮਤਿ’। ਕਲੁਚਰੈ—ਸੰਧੀ : ਕਲੂ+ਊਚਰੈ-ਕਲਿਆ+ਊਚਰੈ-ਕਲਿਊਚਰੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਫਜ਼ਲ, ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ। ਅੰਗਦ ਸੁਮਤਿ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ ਸਦਕਾ। ਗੁਰਿ ਅਮਰਿ—ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ। ਅਮਰੁ—(ਕਰਤਾਰ ਦਾ) ਹੁਕਮ (ਨਾਮ)। ਵਰਤਾਇਓ—ਵਰਤਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ—ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਕਲੁਚਰੈ—ਕਲ੍ਲੁ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੈ—ਤੂੰ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ। ਅਟਲ ਅਮਰ ਪਦ—ਸਦਾ ਬਿਰ ਅਤੇ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਆਤਮ-ਪਦ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਜ਼ਲ) ਕਰਕੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ (ਕਰਤਾਰ ਦਾ) ਹੁਕਮ (ਨਾਮ) (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਵਰਤਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਵੀ 'ਕਲ੍ਲੁ' ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ) ਸਦਾ-ਬਿਰ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਆਤਮ-ਪਦ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸੰਤੋਖ ਸਰੋਵਰਿ ਬਸੈ, ਅਮਿਆ ਰਸੁ ਰਸਨ ਪ੍ਰਕਾਸੈ ॥

ਮਿਲਤ ਸਾਂਤਿ ਉਪਜੈ, ਦੁਰਤੁ ਦੂਰੰਤਰਿ ਨਾਸੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਮਿਆ—'ਅਮੇ' ਵਾਂਗ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਰੋਵਰਿ—ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਬਸੈ—ਵਸਦਾ ਹੈ। ਅਮਿਆ ਰਸੁ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ। ਰਸਨ—ਰਸਨਾ (ਜੀਭ) ਤੋਂ। ਪ੍ਰਕਾਸੈ—ਪ੍ਰਗਟਦਾ ਹੈ, ਝਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਲਤ—ਮਿਲਦਿਆਂ। ਉਪਜੈ—ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਤੁ—ਪਾਪ। ਦੂਰੰਤਰਿ—ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ। ਨਾਸੈ—ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਰੋਵਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਮਹਾ ਸੰਤੋਖੀ ਹੈ), (ਆਪ

ਜੀ ਦੀ) ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਝਰਦਾ ਹੈ।

(ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਿਆਂ (ਚਿਤ ਵਿਚ) ਆਤਮਿਕ ਸਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਪਾਇਆਉ ਦਿੰਤੁ, ਹਰਿ ਮਗਿ ਨ ਹੁਟੈ ॥

ਸੰਜਮੁ, ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖੁ, ਸੀਲ ਸੰਨਾਹੁ ਮਛੁਟੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ—ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ)। ਪਾਇਆਉ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਿੰਤੁ—ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ, ਦਾਨ। ਹਰਿ ਮਗਿ—ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ। ਨ ਹੁਟੈ—ਅਕਦਾ-ਬਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਜਮੁ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ। ਸਤੁ—ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ। ਸੰਤੋਖੁ—ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ। ਸੀਲ ਸੰਨਾਹੁ—ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ ਰੂਪੀ ਸੰਜੋਆ। ਮਛੁਟੈ—ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦਾ।

ਅਰਥ :

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ, ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿਤਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਅਕਦਾ-ਬਕਦਾ ਨਹੀਂ।

(ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਨ 'ਤੇ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ) ਸਤੁ (ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ), ਸੰਤੋਖ (ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ), ਸੰਜਮ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ) ਅਤੇ ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ ਰੂਪੀ ਸੰਜੋਆ ਕਦੀ ਟੁਟਦਾ-ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਬਿਧਨੈ ਸਿਰਉ,
ਜਗਿ ਜਸ ਤੂਰੁ ਬਜਾਇਆਉ ॥
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਲੁਚਰੈ,
ਤੈ ਅਭੈ ਅਮਰ ਪਦੁ ਪਾਇਆਉ ॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਲੁਚਰੈ—(ਕਲਿਆ+ਉਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ) ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਲਾਜਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਮਾਣ—ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ। ਬਿਧਨੈ—ਵਿਧਾਤੇ—ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਸਿਰਿਉ—ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਜਗਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਜਸ ਤੁਰੂ ਬਜਾਇਆਉ—ਰੱਬੀ ਜਸ ਦਾ ਰਣਸਿੰਘਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਅਡੈ ਅਮਰ ਪਦੁ—ਭੈ—ਰਹਿਤ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦ।

ਅਰਥ :

ਵਿਧਾਤੇ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗੁਰੂ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਸ (ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਦਾ ਰਣਸਿੰਘਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ।

‘ਕਲੁ’ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭੈ—ਰਹਿਤ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਵੱ।

ਜਗੁ ਜਿਤਉ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿ, ਮਨਿ ਏਕੁ ਧਿਆਯਉ ॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ, ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਿਤਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਿਤੋ’। ਧਿਆਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਧਿਆਇਆਉ’। ਦ੍ਰਿੜਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਦ੍ਰਿੜਾਇਆਉ’ ('ੜ' ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਗੁ ਜਿਤਉ—ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਥਵਾ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਸਦਕਾ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਇਕੁ—ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਦ੍ਰਿੜਾਯਉ—ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਾਇਆ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ-ਪ੍ਰਮਾਣ (ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ) ਸਦਕਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਅਤੇ ਇੱਜ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਸੁਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਾਇਆ।

ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਤਾ ਕੀ ਦਾਸੀ ॥
ਸਹਜ ਸਰੋਵਰੁ ਮਿਲਿਓ, ਪੁਰਖੁ ਭੇਟਿਓ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਾ—(ਪੜਨਾਉਂ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸਹਜ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ
ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ—ਨਉ—ਨਿਧੀ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ। ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ—ਹਰ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤਿ। ਸਹਜ ਸਰੋਵਰੁ—ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ
ਸਰੋਵਰ। ਭੇਟਿਓ—ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਬਿਨਾਸੀ—ਬਿਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਉ-ਨਿਧਿ
ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤਿ ਉਸ (ਨਾਮ) ਦੀ ਗੋਲੀ
(ਦਾਸੀ) ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ (ਨਵ-ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ-ਨਿਧਾਨੁ)
ਮਿਲ ਪਿਆ, (ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਫ਼ੈਲ) ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਲੇ ਭਗਤ ਜਿਤੁ ਲਗਿ ਤਰੇ,
ਸੋ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਅਉ ॥
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਲੁਚਰੈ,
ਤੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਅਉ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦ੍ਰਿੜਾਇਅਉ—‘ਤੇ’ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ। ਕਲੁਚਰੈ—(ਕਲਿਆ+ਊਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ)
ਊਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਤੈ—(ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ ਇਕ ਵਚਨ, ਪੁਰਖ-ਵਾਚੀ ਪੜਨਾਉਂ)
ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਦਿ ਲੇ ਭਗਤ—ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤ-ਜਨ। ਜਿਤੁ

ਲਗਿ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ। ਸੋ ਗੁਰਿ ਨਾਭ—ਉਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੋਏ ਭਗਤ-ਜਨ ਤਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਸੁਦਿੜ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

‘ਕਲੂ’ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਦਾਰਥ (ਨਾਮ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਪਰਵਾਹ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਬਲੀ ਨ ਹੁਟਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੁ ਅਥਾਹ, ਅਮਿਆ ਧਾਰਾ ਰਸੁ ਗੁਟਾਇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਹੁਟਾਇ, ਗੁਟਾਇ—ਇਹਨਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਦੋ-ਸੌਂ ਸੂਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਧੁਨੀ-ਚਿਤਰ/ ਗ ਉਂ ਟ ਅ ਇ/, /ਹ ਉਂ ਟ ਅ ਇ/ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਵਾਹ—ਚਸ਼ਮੇ। ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਬਲੀ—ਪੂਰਬਲੀ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਨ ਹੁਟਾਇ—ਹੁਟਦੀ ਨਹੀਂ, ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਬਦੁ ਅਥਾਹ—ਸ਼ਬਦ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ) ਅਥਾਹ ਸੌਮਾ। ਅਮਿਆ ਧਾਰਾ ਰਸੁ—ਸ਼ਬਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਰਸ। ਗੁਟਾਇ—ਮਖਮੂਰ (ਖੀਵਾ) ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ (ਚਸ਼ਮੇ) ਵਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, (ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ) ਪੂਰਬਲੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਬਲ-ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਦੀ ਹੁਟਦੀ (ਘਟਦੀ) ਨਹੀਂ।

(ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ) ਸਤਿਗੁਰ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ) ਸ਼ਬਦ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ) ਅਥਾਹ ਸੌਮਾ ਹੈ; ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਰਸ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਖੀਵਾ ‘ਗੁੜੂਦ’ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਮਤਿ ਮਾਤਾ ਸੰਤੋਖ ਪਿਤਾ, ਸਰਿ ਸਹਜ ਸਮਾਜਉ ॥
ਆਜੋਨੀ ਸੰਭਵਿਅਉ, ਜਗਤੁ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਤਰਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਹਜ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਮਾਜਉ,
ਤਰਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਮਾਇਅਉ’, ਤਰਾਇਅਉ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਤਿ—ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ। ਸਰਿ ਸਹਜ—ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ।
ਸਮਾਯਉ—ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਜੋਨੀ—ਜੋਨਿ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ।
ਸੰਭਵਿਅਉ—ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ। ਗੁਰ ਬਚਨਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰਮਤਿ-ਮਤਿ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ) ਮਾਤਾ ਸਮਾਨ ਅਤੇ (ਗੁਰਮਤਿ
ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ) ਸੰਤੋਖ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ)
ਸਹਜ (ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ) ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋਨਿ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਬ੍ਰਹਮ) ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਿਚ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ (ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ) ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ
ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਬਿਗਾਤ ਅਗੋਚਰੁ ਅਪਰਪਰੁ,
ਮਨਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵਸਾਇਅਉ ॥
ਗੁਰਰਾਮਦਾਸ ਕਲੁਚਰੈ, ਤੈਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ ਪਾਇਅਉ ॥੮॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਲੁਚਰੈ—(ਕਲਿਆ+ਉਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ) ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਬਿਗਾਤ—ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਵਸੂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਗੋਚਰੁ—ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ
ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਪਰਪਰੁ—ਕਿਸੇ ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ—ਜਗ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ
ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਸ਼ਬਦ-ਬ੍ਰਹਮ)।

ਅਰਥ :

(ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਾਂਝੇ)—ਕਲ੍ਹ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ (ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਸਦਕਾ) ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਵਜੂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ ਨਵ ਨਿਧਾਨੁ, ਭਗਤਹ ਭਵ ਤਾਰਣੁ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਬਿਸੁ ਕੀ ਬਿਖੈ ਨਿਵਾਰਣੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਭਗਤਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ; ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ—ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਵ ਨਿਧਾਨੁ—ਨਉ-ਨਿਧਿ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ। ਭਗਤਹ—ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ। ਭਵ ਤਾਰਣੁ—ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਸੁ ਕੀ ਬਿਖੈ—ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ) ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ। ਨਿਵਾਰਣੁ—ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ) ਨਉ-ਨਿਧਿ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ; (ਸਗੋਂ) ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬੂੰਦ ‘ਹਰਿ-ਨਾਮ’ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ (ਮਾਇਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ) ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਸਹਜ ਤਰੈਵਰ ਫਲਿਓ, ਗਿਆਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਲਾਗੇ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਈਅਹਿ, ਧੰਨ ਤੇ ਜਨ ਬਡਭਾਗੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਹਜ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪਾਈਅਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਹਜ—ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ। ਤਰੋਵਰ—ਬਿੜ, ਰੁਖ। ਸਹਜ ਤਰੋਵਰ ਫਲਿਓ—
(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਖ
ਹੈ। ਗਿਆਨ—ਗਿਆਨ ਦੇ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਫਜ਼ਲ, ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ।
ਪਾਈਅਹਿ—ਪਾਈਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਜਨ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ।
ਤੇ—ਉਹ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਖ
ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

(ਇਹ ਗਿਆਨ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਫਜ਼ਲ) ਸਦਕਾ ਪਾਏ
ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਧੰਨ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਇਹ ਗਿਆਨ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।

ਤੇ ਮੁਕਤੇ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ,

ਮਨਿ ਗੁਰ ਪਰਚਾ ਪਾਇਅਉ ॥

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਲੁਚਰੈ, ਤੈ ਸਥਦ ਨੀਸਾਨੁ ਬਜਾਇਅਉ ॥੯॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਲੁਚਰੈ—(ਕਲਿਆਂ+ਊਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ) ਊਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੇ—ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) (ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਮੁਕਤੇ ਭਏ—ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰ
ਸਬਦਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਗੁਰ
ਪਰਚਾ—ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਚਾ (ਰਹੱਸ)। ਪਾਇਅਉ—ਪਾ ਲਿਆ।
ਤੈ—ਆਪ ਜੀ ਨੇ। ਸਥਦ ਨੀਸਾਨੁ—ਸਥਦ ਦਾ ਨਗਾਰਾ, ਅਨਹਦ
ਸ਼ਬਦ। ਬਜਾਇਅਉ—ਵਜਾਅ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ
ਦਾ ਪਰਚਾ (ਰਹੱਸ) ਪਾ ਲਿਆ, ਉਹ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ
ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।

‘ਕਲੁ’ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਗਾਰਾ (ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ) ਵਜਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੇਜ ਸਧਾ, ਸਹਜੁ ਛਾਵਾਣੁ, ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਾਇਚਉ,
ਸਦਾ ਸੀਲ ਸੰਨਾਹੁ ਸੋਹੈ ॥
ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਚਰਿਓ, ਨਾਮੁ ਟੇਕ ਸੰਗਾਦਿ ਬੋਹੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੇਜ—ਸੇਜਾ। ਸਧਾ—ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ। ਸਹਜੁ—ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ। ਛਾਵਾਣੁ—ਛਾਇਆਵਾਨ, ਚੰਦੋਆ। ਸਰਾਇਚਉ—ਕਨਾਤ। ਸੀਲ—ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ। ਸੰਨਾਹੁ—ਸੰਜੋਆ, ਜ਼ਿਰਹ ਬਕਤਰ, ਕਵਚ। ਸੋਹੈ—ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦਿ—ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਸਮਾਚਰਿਓ—ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਢਾਲਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਾਦਿ—ਸੰਗੀ-ਸਾਬੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ। ਬੋਹੈ—ਸੁਗੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ) ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਰੂਪੀ ਸੇਜਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਛਾਇਆਵਾਨ (ਚੰਦੋਆ) ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ ਕਨਾਤ ਹੈ। (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨਾਲ) ਸ਼ਾਂਤ-ਸੁਭਾਅ ਰੂਪੀ ਸੰਜੋਆ ਸਦਾ ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਢਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਮ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ ਦੀ) ਟੇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਗੀ-ਸਾਬੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਜੋਨੀਓਉ ਭਲੁ ਅਮਲੁ, ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ, ਕਲੁਚਰੈ, ਤੁਅ ਸਹਜ ਸਰੋਵਰਿ ਬਾਸੁ ॥੧੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਲਯੁ=ਭਲਉ’। ਅਮਲੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ+ਮਲੁ’। ਕਲੁਚਰੈ—(ਕਲੀਆ+ਉਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ) ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਊਚਰੈ’। ਤੁਅ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ 'ਤ' ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਲਗੇ ਸੂਰ ( ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋੜੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਜੌਨੀਉ—ਜੂਨ-ਜਨਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ | ਭਲੂ—ਭਲੀ-ਹੂੰ-ਭਲੇ | ਅਮਲੁ—ਨਿਰਮਲ, ਉਜ਼ਲ | ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨਾਲ | ਤੁਅ—ਆਪ ਜੀ ਦਾ | ਸਹਜ ਸਰੋਵਰਿ—ਗਿਆਨ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਦਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨਾਲ ਨਿਵਾਸ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਜੂਨ-ਜਨਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਭਲੀ-ਹੂੰ-ਭਲੇ ਅਤੇ ਉਜ਼ਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ।

'ਕਲੂ' ਭਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਦਾ) ਗਿਆਨ-ਸਰੋਵਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ (ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ੧੦।

ਗੁਰ ਜਿਨ ਕਉ ਸੁਪ੍ਰਸਿੰਨ, ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਿਦੈ ਨਿਵਾਸੈ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸੁਪ੍ਰਸਿੰਨ, ਦੁਰਤੁ ਦੂਰੰਤਰਿ ਨਾਸੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਕੋ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨ ਕਉ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ। ਸੁਪ੍ਰਸਿੰਨ—ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ, ਤੁਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਨਿਵਾਸੈ—ਵਸਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਰਤੁ—ਪਾਪ। ਦੂਰੰਤਰਿ—ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ।

ਅਰਥ:

ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤੁਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਸਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਤੁਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਹਨਾਂ

ਦਾ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਗੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ) ਪਾਪ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
(ਭਾਵ, ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਫਟਕ ਸਕਦਾ)।

ਗੁਰੂ ਜਿਨ੍ਹ ਕਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ, ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੂ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ, ਸਬਦਿ ਲਗਿ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਕੌ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਾਨੁ—ਮਾਣ, ਹੰਕਾਰ। ਅਭਿਮਾਨੁ—ਅਪਮਾਨ। ਨਿਵਾਰੈ—ਦੂਰ ਕਰਦਾ
ਹੈ। ਸਬਦਿ ਲਗਿ—ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗਾ ਕੇ। ਭਵਜਲੁ—ਭਵ-
ਸਾਗਰ ਤੋਂ, ਭੈ-ਦਾਇਕ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤੁਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਮਾਨ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ (ਦਾ ਸੰਕਲਪ) ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਸਮਝਰਸੀ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਤੁਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗਾ ਕੇ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰਚਉ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਗੁਰ ਪਾਇਆਉ,
ਤਿਨ ਸਕਯਥਉ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਰਣਿ ਭਜੁ ਕਲੂ ਕਬਿ,
ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸਭ ਗੁਰੂ ਲਗਿ ॥੧੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਰਚਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਪਰਚੋ'। ਸਕਯਥਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਸਕਇਅਬਉ'। ਕਲੂ—ਊਚਾਰਣ
'ਕਲਿਆ'। ਭਜੁ—'ਜ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਦੱਤ ਕਰ ਕੇ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਚਉ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ ਦਾ (ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ) ਪ੍ਰਮਾਣਿਆ ਸੁਰਤਿ-ਸ਼ਬਦ-ਪਰਚਾ। ਸਕਖਿਅਉ—ਸਕਾਰਥਾ, ਸਫਲਾ। ਜਗਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਭਜੁ—ਦੌੜ ਪਉ। ਕਲੂ ਕਵਿ—ਹੇ ਕਲੂ ਕਵੀ। ਭੁਗਤਿ—ਧਨ ਸੰਪਦਾ। ਮੁਕਤਿ ਸਭ—ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ। ਗੁਰੂ ਲਗਿ—ਗੁਰ-ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ (ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ) ਪ੍ਰਮਾਣਿਆ ਸੁਰਤਿ-ਸ਼ਬਦ-ਪਰਚਾ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਪਾਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸੁਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ), ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ (ਲੈਣਾ) ਸਫਲ ਹੈ।

ਹੇ ਕਲੂ ਕਵੀ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਦੀ ਸਰਨੀ ਭਜੁ (ਦੌੜ ਕੇ ਜਾ ਪਉ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭੁਗਤਿ (ਧਨ ਸੰਪਦਾ) ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ) ਗੁਰੂ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੧।

ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੇਮਾ ਤਾਂਗਣਆ, ਜੁਗ ਜੂਬ ਸਮਾਣੇ ॥

ਅਨਭਉ ਨੇਜਾ, ਨਾਮੁ ਟੇਕ, ਜਿਤੁ ਭਗਤ ਅਘਾਣੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਖੇਮਾ—ਤੰਬੂ। ਜੁਗ ਜੂਬ—ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜੀਵ। ਸਮਾਣੇ—ਸਮਿੱਚ ਗਏ। ਅਨਭਉ—ਆਤਮ-ਗਿਆਨ। ਨੇਜਾ—ਚੋਬ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਸਦਕਾ। ਅਘਾਣੇ—ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ (ਨਾਮ-ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਠਾ) ਤੰਬੂ ਤਾਂਗਣਆ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜੀਵ ਸਮਿੱਚ ਗਏ।

ਉਸ ਖੇਮੇ ਨੂੰ (ਬੰਮੁਣ) ਲਈ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਨੇਜਾ (ਚੋਬ) ਹੈ। (ਖੇਮੇ ਬੱਲੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਭਗਤਾਂ ਲਈ) ਨਾਮ ਹੀ ਓਟ-ਆਸਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਭਗਤ ਜਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਅੰਗਦੁ, ਅਮਰੁ, ਭਗਤ, ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਣੇ ॥
ਇਹੁ ਰਾਜ ਜੋਗ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ, ਤੁਮ ਹੂ ਰਸੁ ਜਾਣੇ ॥੧੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਹੂ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਣੇ—ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਹੁ ਰਾਜ
ਜੋਗ.....ਰਸੁ—ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦਾ ਇਹ ਰਸ। ਰਾਜ ਜੋਗ—ਸੰਸਾਰੀ ਐਸ਼ਵਰਜ
ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ-ਮਿਲਾਪ। ਤੁਮ ਹੂ—ਤੁਸੀਂ
ਹੀ। ਜਾਣੇ—ਜਾਨਣ-ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ)
ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਜਨ (ਨਾਮ-ਟੇਕ ਦੇ ਤੁਢੈਲ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਚਲਾਏ ਹੋਏ) ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦਾ ਇਹ ਰਸ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਾਨਣ-ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ । ੧੨।

ਜਨਕੁ ਸੌਇ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਆ, ਉਨਮਨਿ ਰਥੁ ਧਰਿਆ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਮਾਚਰੇ, ਅਭਰਾ ਸਰੁ ਭਰਿਆ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਭਰਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰਾ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਕੁ—ਗਿਆਨਵਾਨ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਨੇ। ਉਨਮਨਿ—ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਊ
ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ। ਰਥੁ—ਮਨੋ-ਬਿਤਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ। ਸਤੁ—ਸੁਚਾ
ਆਚਰਣ। ਸਮਾਚਰੇ—ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ।
ਅਭਰਾ ਸਰੁ—ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਦੇ ਨ ਭਰਿਆ ਜਾ ਸਕਣ
ਵਾਲਾ ਹਿਰਦਾ-ਸਰੋਵਰ। ਭਰਿਆ—ਭਰ ਲਿਆ।

ਅਰਥ :

(ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਗਿਆਨਵਾਨ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ (ਜਾਨਣ ਜੋਗ

ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ-ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਉਨਮਨੀ (ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲੀ) ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਅ ਲਿਆ।

ਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ (ਇਹ ਦੌਵੇਂ) ਆਪਣੇ ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾ ਲਏ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਸ ਦਾ ਭਾਲੀ ਹਿਰਦਾ-ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ) ਭਰ ਗਿਆ।

ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਮਰਾਪੁਰੀ,
ਜਿਸੁ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਵੈ ॥
ਇਹੁ ਜਨਕ ਰਾਜੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ,
ਤੁਝ ਹੀ ਬਣਿ ਆਵੈ ॥੧੩॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਕਥ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਕਥ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਕਥ ਕਥਾ—ਅਕਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ (ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ)। ਅਕਥ—ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ। ਅਮਰਾਪੁਰੀ—ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ (ਸਚ-ਖੰਡ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਜਿਸ ਦੇਇ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਵੇ। ਜਨਕ ਰਾਜੁ—ਗਿਆਨ-ਰਾਜ, ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਰਤਬਾ। ਤੁਝ ਹੀ—ਤੈਨੂੰ ਹੀ। ਬਣਿ ਆਵੈ—ਸੋਭਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਥਾ (ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਅਮਰਾਪੁਰੀ, ਭਾਵ, ਸਚ-ਖੰਡ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਪਰ ਇਹ ਅਕਥ ਕਥਾ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਤਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ) ਇਹ ਗਿਆਨ-ਰਾਜ (ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਰਤਬਾ) ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ੧੩।

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲੁ (ਕਲਸਹਾਰ) ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ੧੩ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਲੁ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਈਏ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਏਕ ਲਿਵ ਮਨਿ ਜਪੈ ਦਿੜ੍ਹ,
 ਤਿਨ੍ ਜਨ ਦੁਖ ਪਾਪੁ ਕਹੁ ਕਤ ਹੋਵੈ ਜੀਉ ॥
 ਤਾਰਣ ਤਰਣ ਖਿਨ ਮਾੜ੍ ਜਾ ਕਉ ਦਿਸ੍ਤ੍ ਧਾਰੈ,
 ਸਬਦੁ ਰਿਦ ਬੀਚਾਰੈ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਪੁ ਖੋਵੈ ਜੀਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਾਮ। ਏਕ ਲਿਵ—ਇਕਾਗਰ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਜਪੈ ਦਿੜ੍ਹ—ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਮਹਿਤ ਸਿਦਕਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਤਿਨ੍ ਜਨ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਦੁਖ ਪਾਪੁ—ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ‘ਪਾਪ’। ਕਤ—ਕਿਵੇਂ। ਤਾਰਣ ਤਰਣ—ਨਾਮ-ਬੇੜੀ ਦੁਆਰਾ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਤਰਣ—ਬੇੜੀ, ਜਹਾਜ਼। ਖਿਨ ਮਾੜ੍—ਪਲ ਭਰ। ਜਾ ਕਉ—ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ। ਦਿਸ੍ਤ੍ ਧਾਰੈ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ (ਨਦਰਿ) ਕਰ ਦੇਵੇ। ਸਬਦੁ—ਗੁਰ-ਸਬਦ ਨੂੰ। ਰਿਦ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਬੀਚਾਰੈ—ਨਿਰੰਤਰ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਖੋਵੈ ਜੀਉ—ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੀ।

ਅਰਥ :

(ਜੇ ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਾਮ ਇਕਾਗਰ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਦਿੜ੍ਹ (ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ) ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਦੱਸੋ! ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ‘ਪਾਪ’ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਪ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀ?

(ਗੁਰੂ) ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ ਪਲ ਭਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੋ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਨਾਮ-ਬੇੜੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਜ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਪ (ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੀ।

ਜੀਅਨ ਸਭਨ ਦਾਤਾ, ਅਗਾਮ ਗ੍ਰਾਨ ਬਿਖ੍ਹਾਤਾ,
 ਅਹਿਨਿਸਿ ਧ੍ਵਾਨ ਧਾਵੈ, ਪਲਕ ਨ ਸੌਵੈ ਜੀਉ ॥
 ਜਾ ਕਉ ਦੇਖਤ ਦਰਿਦੂ ਜਾਵੈ, ਨਾਮੁ ਸੋਨ ਨਿਧਾਨੁ ਪਾਵੈ,
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਗ੍ਰਾਨਿ, ਦੁਰਮੰਤਿ ਮੈਲੁ ਧੋਵੈ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗ੍ਰਾਨ, ਬਿਖੂਤਾ, ਧ੍ਰਾਨ, ਗ੍ਰਾਨਿ—ਊਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨ’, ‘ਬਿਖਿਆਤਾ’, ‘ਧਿਆਨ’ ‘ਗਿਆਨਿ’।

[ਨੈੱਟ : ‘ਧਾਵੈ’ ਦਾ ਕਈ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰੂਪ ‘ਧ੍ਰਾਵੈ’ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥
ਜਾ—(ਪੜਨਾਊਂ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੀਅਨ ਸਭਨ—ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ । ਦਾਤਾ—ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾਰ ।
ਅਗਾਮ ਗ੍ਰਾਨ—ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ।
ਬਿਖੂਤਾ—ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਅਹਿਨਿਸਿ—ਦਿਨ ਰਾਤ,
ਹਰ ਵੇਲੇ । ਧ੍ਰਾਨ ਧਾਵੈ—ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਪਲਕ—
ਪਲਕ-ਮਾੜ ਸਮੇਂ ਲਈ । ਜਾ ਕਉ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ । ਦੇਖਤ—ਦੇਖਦਿਆ
ਹੀ । ਦਰਿਦੁ—ਆਤਮਿਕ ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ । ਸੋ—ਉਹ । ਨਿਧਾਨੁ—ਖਜਾਨਾ ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਗ੍ਰਾਨਿ—ਗੁਰੂ (ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ।
ਦੁਰਮਤਿ—ਖੋਟੀ ਮਤਿ । ਖੋਵੈ ਜੀਉ—ਗੁਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਧੋ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੀ ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ) ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਮਰੱਥ ਦਾਤਾਰ ਹੈ,
ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜੋ ਜੀਵ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ
ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਲਕ ਮਾੜ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਦੇ)
ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ, ਜੀ ।

ਉਹ (ਜਗਿਆਸੂ) ਨਾਮ-ਰੂਪ ਖਜਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਨਾਮ)
ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਦਰਿਦੁ (ਆਤਮਿਕ ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਧੋ
ਕਢਦਾ ਹੈ, ਜੀ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਏਕ ਲਿਵ ਮਨਿ ਜਪੈ ਦ੍ਰਿੜ,
ਤਿਨ ਜਨ ਦੁਖ ਪਾਪੁ ਕਹੁ ਕਤ ਹੋਵੈ ਜੀਉ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦ੍ਰਿੜ—‘ਝ’ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਵਈਏ ਦੇ ਅੰਭ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵੇਖੋ।

ਅਰਥ :

(ਜੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਾਮ ਇਕਾਗਰ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ
ਦਿੜ੍ਹ (ਪੂਰਨ ਸਿਦਕਵਾਨ) ਹੈ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਦੱਸੋ! ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ
ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ 'ਪਾਪ' ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਪ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀ? ॥੧॥

ਧਰਮ ਕਰਮ ਪੂਰੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਈ ਹੈ ॥

ਜਾ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਸਿਧ ਸਾਧ, ਮੁਨਿ ਜਨ, ਸੁਰਿ ਨਰ ਜਾਚਹਿ,
ਸਬਦ ਸਾਰੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਾ—(ਪੜਨਾਉ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਜਾਚਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ
ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੂਰੈ—ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਈ ਹੈ—ਜੋ ਜੀਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਾ
ਕੀ—ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ। ਸੁਰਿ ਨਰ—ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ। ਜਾਚਹਿ—
ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਸਬਦ ਸਾਰੁ—ਸੇਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੱਤ ਸਾਰ।
ਏਕ ਲਿਵ—ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਲਿਵ।

ਅਰਥ :

(ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਜੀਵ
ਦੇ ਅੰਦਰ) ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਧ ਸਾਧ, ਮੁਨੀ ਜਨ, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ
ਲੋਚਦੇ ਹਨ, (ਫਿਰ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਵਰੋਸਾਇਆ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ-ਦਿੜਾਈ
ਸੇਵਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ) ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਜੋ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤਰ-ਸਾਰ ਹੈ।

ਫ਼ਨਿ ਜਾਨੈ ਕੌ ਤੇਰਾ ਅਪਾਰੁ, ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ,

ਅਕਥ ਕਥਨਹਾਰੁ, ਤੁਝਹਿ ਬੁਝਾਈ ਹੈ ॥

ਭਰਮ ਭੂਲੇ ਸੰਸਾਰ, ਛੁਟਹੁ ਜੂਨੀ ਸੰਘਾਰ,

ਜਮ ਕੌ ਨ ਛੰਡ ਕਾਲ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਾਈ ਹੈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤੁਝਹਿ—(ਪੜਨਾਉਂ) ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਧਾਈ—ਊਚਾਰਣ
‘ਧਿਆਈ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੁਨਿ—ਫਿਰ। ਕੋ—ਕੌਣ ? ਆਪਾਰੁ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਨਿਰਭਉ—
ਭਰ-ਰਹਿਤ। ਨਿਰਕਾਰੁ—ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਕਬਖ ਕਬਨਹਾਰੁ—
ਨਾ ਕਬੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਬਨ ਵਾਲਾ। ਤੁਝਹਿ—ਤੈਨੂੰ।
ਬੁਝਾਈ ਹੈ—(ਅਕਬਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਸੰਸਾਰ—ਸੰਸਾਰੀ
ਜੀਵੇ ! ਛੁਟਹੁ—ਛੁਟ ਜਾਓਗੇ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਓ। ਜੁਨੀ ਸੰਘਾਰ—
ਗਰਭ-ਜੋਨ ਵਿਚ ਗਲਣ (ਨਾਸ ਹੋਣੋਂ)। ਸੰਘਾਰ—ਮਾਰਨਾ, ਨਾਸ
ਕਰਨਾ। ਜਮ ਕੋ ਨ ਡੰਡ ਕਾਲ—ਜਮ-ਕਾਲ ਤੇ ਕੰਢਾ ਨਹੀਂ ਸਹਿਣਾ
ਪਏਗਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਈ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ)
ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋਗੇ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਭਾਈ ! ਜੇ ਅਕਬਖ ਨੂੰ ਕਈ ਹਾਰਾ (ਅਕਬਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਸਤਿਗੁਰੂ) ਤੈਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰਕਾਰ ; ਤਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਪਾਰ-ਰਹਿਤ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ (ੴ ਸ ਅ . ਤ ਵਾਰਗ) ਤਾ ਵੀ ਪਾਰਾਵਾਰ
ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਹੋ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵੇ) ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ-ਸੁਮਤਿ
ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ (ਨਿਰਕਾਰ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਗਰਭ-ਜੋਨ ਵਿਚ ਗਲਣ
(ਨਾਸ ਹੋਣ) ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਓਗੇ ਅਤੇ ਜਮ-ਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸਹਿਣਾ
ਪਏਗਾ।

ਮਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੁਗਧ, ਬੀਜਾਰੁ, ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਪੁ,
ਧਰਮ ਕਰਮ, ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈ ਹੈ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੁਗਧ—ਹੋ ਮੂਰਖ ਮਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਬੀਜਾਰੁ—ਵੀਜਾਰ ਕਰ।
ਅਹਿਨਿਸਿ—ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਜਪੁ—(ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ
ਨਾਮ) ਜਪਣਾ ਕਰ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ਦੇ ਟੋਟੇ ਚੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਅਤੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪੁ ਜਪ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਅੰਦਰ) ਧਰਮ ਕਰਮ (ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ) ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਪਰ ॥
ਕਵਨ ਉਪਮਾ ਦੇਉ, ਕਵਨ ਸੇਵਾ ਸਰੋਉ,
ਏਕ ਮੁਖ ਰਸਨਾ ਰਸਹੁ ਜੁਗ ਜੋਰਿ ਕਰ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਹਉ, ਜਾਉ, ਦੇਉ, ਸਰੋਉ—ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਰਵਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਉ—ਮੈਂ। ਜਾਉ—ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਪਰ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ। ਉਪਮਾ—ਤੁਲਨਾ। ਸਰੋਉ—ਸਾਰਾਂ, ਕਰਾਂ। ਏਕ ਮੁਖ ਰਸਨਾ ਰਸਹੁ—ਮੂੰਹ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਰਸਨ-ਜੋਗ ਕੇਵਲ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਰਸਾਅ ਕੇ ਰਸ-ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੁਗ—ਦੌਵੇਂ। ਜੋਰਿ ਕਰ—ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਮੈਂ ਸਾਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। (ਸਾਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਮੈਂ ਕਿਹੜੀ ਉਪਮਾ ਦੇਵਾਂ (ਕਿਸ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਾਂ), ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ? (ਸੱਚੀ ਉਪਮਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ) ਦੌਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ (ਨਿਮਰੀਭੂਤ ਹੋ ਕੇ) ਮੂੰਹ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਰਸਨ-ਜੋਗ ਕੇਵਲ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਰਸਾਅ ਕੇ ਰਸ-ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ।

ਛੁਨਿ, ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਜਾਨੁ, ਅਨਤ ਦੂਜਾ ਨ ਮਾਨੁ,
ਨਾਮੁ ਸੌ ਅਪਾਰੁ ਸਾਰੁ, ਦੀਨੋਂ ਗੁਰਿ ਰਿਦ ਧਰ ॥
ਨਲ੍ਹ ਕਵਿ, ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਕਚ ਕੰਚਨਾ ਹੁਇ,
ਚੰਦਨਾ ਸੁਖਾਸੁ, ਜਾਸੁ ਸਿਮਰਤ ਅਨ ਤਰ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਨਲ੍ਹ—ਉਚਾਰਣ ‘ਨਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੁਨਿ—ਫਿਰ। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ—ਮਨਸਾ, ਬਚਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰ ਕੇ। ਜਾਨੁ—ਜਾਨਣ-ਜੋਗ ਹੈ। ਅਨਤ ਦੂਜਾ—(ਨਾਮ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ। ਨਮਾਨੁ—ਮੰਨਣ-ਜੋਗ ਨਹੀਂ। ਨਾਮੁ ਸੌ—ਉਹ ਨਾਮ। ਅਪਾਰੁ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਸਾਰੁ—ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਗੁਰਿ—ਗੁਰੂ ਨੇ। ਰਿਦ ਧਰ—ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਟੇਕ। ਪਾਰਸ ਪਰਸ—ਪਾਰਸ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾਲ। ਕਚ ਕੰਚਨਾ ਹੁਏ—ਕਚ-ਪਿਚ (ਮਨੂਰ) ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਦਨਾ ਸੁਖਾਸੁ—ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ। ਜਾਸੁ ਸਿਮਰਤ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਅਨ ਤਰ—ਹੋਰ ਹੋਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬਿਛ।

ਅਰਥ :

ਕਵੀ ‘ਨਲ੍ਹ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਫਿਰ (ਨਾਮ ਹੀ) ਮਨਸਾ ਬਚਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣ-ਜੋਗ ਹੈ, (ਨਾਮ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਮੰਨਣ-ਜੋਗ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ) ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਟੇਕ (ਓਟ) ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, (ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਜੀਵ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾਲ ਕਚ-ਪਿਚ (ਮਨੂਰ) ਸੋਨਾ ਹੋ ਨਿਭੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਹੋਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਰੁਖ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਤ ਦੁਆਰੇ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੀ ਨਿਵਾਰੇ,
ਜੀ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਪਰ ॥੩॥

ਉਚਾਰਣ

ਜਾ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਜਾਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਖਤ ਦੁਆਰੇ—ਦੁਆਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ। ਨਿਵਾਰੇ—ਨਵਿਰਤ (ਦੂਰ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਦੁਆਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਆਦਿਕ ਢੀਠ-ਵਿਕਾਰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੀ! ਮੈਂ ਸਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਰਾਜੂ ਜੋਗੁ ਤਖਤੁ ਦੀਅਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ॥
ਪ੍ਰਖਮੇ ਨਾਨਕ ਚੰਦੁ, ਜਗਤ ਭਯੋ ਆਨੰਦੁ,
ਤਾਰਨਿ ਮਨੁਖੁ ਜਨ ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪ੍ਰਖਮੇ—ਆਮ ਪਰਜਲਤ ‘ਪ੍ਰਖਮੇ’ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਭਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਇਓ’। ਮਨੁਖੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਨੁਖਿਆ’। ਮਨੁਖੁ ਜਨ—ਸਮਾਜ ਵਾਂਗ ਰਲਵਾਂ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਖਤੁ—ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਤਖਤ। ਦੀਅਨੁ—ਊਸ ਨੇ ਦਿਤੇ (ਬਖਸ਼ੇ)। ਪ੍ਰਖਮੇ—ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਚੰਦੁ—(ਸਚ ਦਾ) ਚੰਦਰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਭਯੋ ਆਨੰਦੁ—ਆਤਮ-ਅਨੰਦ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਇਆ। ਤਾਰਨਿ—(ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ। ਮਨੁਖੁ ਜਨ—ਮਨੁੱਖ-ਮਾੜ੍ਹ ਨੂੰ। ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸ—ਗਿਆਨ-ਚਾਨਣਾ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ :

ਊਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਰਾਜ, ਜੋਗ, ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਤਖਤ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੇ।

(ਇਸ ਰਾਜ, ਜੋਗ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ ਦੇ ਤਖਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ) ਪ੍ਰਖਮ-ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਈ, ਜੋ ਸਚ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਹੋ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ, ਜਗਤ ਨੂੰ (ਊਸ ਤੋਂ) ਆਤਮ-ਅਨੰਦ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਇਆ। (ਊਸ ਨੇ) ਮਨੁੱਖ-ਮਾੜ੍ਹ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ (ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ) ਗਿਆਨ-ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਦੀਅਉ ਨਿਧਾਨੁ, ਅਕਬ ਕਬਾ ਗਿਆਨੁ,
 ਪੰਚ ਭੂਤ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਜਮਤ ਨ ਢਾਸੁ ॥
 ਗੁਰ ਅਮਰੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ, ਕਲਿਜੁਗਿ ਰਾਖੀ ਪਤਿ,
 ਅਘਨ ਦੇਖਤ ਗਤੁ, ਚਰਨ ਕਵਲ ਜਾਸੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਕਬ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ+ਕਬ’। ਸ੍ਰੀ—ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਊਚਾਰਣ ‘ਸਿਰੋ’ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੂਲ-ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਦੁੱਤ-ਅੱਖਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਅੰਗਦ—ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ। ਦੀਅਉ ਨਿਧਾਨੁ—ਖਜ਼ਾਨਾ ਦਿਤਾ। ਅਕਬ ਕਬਾ ਗਿਆਨੁ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਕਬ ਕਬਾ (ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪ (ਖਜ਼ਾਨਾ)। ਪੰਚ ਭੂਤ—ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਭੂਤਨੇ। ਬਸਿ—ਵਸ ਵਿਚ। ਜਮਤ—ਜਮ-ਦੂਤਾਂ ਦੀ। ਢਾਸ—ਪੀੜਾ, ਕਸ਼ਟ। ਕਲਿਜੁਗਿ—ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ। ਪਤਿ—ਇੱਜਤ-ਪਤਿ। ਅਘਨ—ਸਾਰੇ ਪਾਪ। ਦੇਖਤ ਗਤੁ—ਵੇਖਦਿਆਂ (ਪਰਸਦਿਆਂ) ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾਸੁ—ਜਿਸ ਦੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਅਕਬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਬਾ (ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਦਾ ਗਿਆਨ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਦਿਤਾ, (ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਭੂਤਨੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤੇ, (ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ) ਜਮ-ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ (ਕਸ਼ਟ) ਨਾ ਰਹੀ।

ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਰਾਜ, ਜੋਗ, ਗੁਰਤਾ ਦੇ ਤੁਖਤ ਦੀ ਬਾਪਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ-ਪਤਿ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰਸਦਿਆਂ (ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਭ ਬਿਧਿ ਮਾਨਿਉ ਮਨੁ, ਤਬ ਹੀ ਭਯਉ ਪ੍ਰਸੰਨੁ,
 ਰਾਜੁ, ਜੋਗੁ, ਤਖਤੁ, ਦੀਅਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਮਾਨ੍ਦੂਇ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਾਨਿਆਉ’। ਭਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਭ ਬਿਧਿ—ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ। ਮਾਨ੍ਦੂਇ ਮਨੁ—ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਭਯਉ
ਪ੍ਰਸੰਨੁ—ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੁਠ ਪਿਆ। ਦੀਅਨੁ—ਊਸ ਨੇ ਦਿਤੇ।

ਅਰਥ :

(ਜਦੋਂ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ (ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ),
ਤਦੋਂ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਤੁਠ ਪਿਆ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਰਾਜ, ਜੋਗ
ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਤਖਤ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੇ।

ਰਡ (ਛੰਦ ਦੀ ਕਿਸਮ)

ਜਿਸਹਿ ਧਾਰਿਊ ਧਰਤਿ ਅਰੁ ਵਿਉਮੁ
ਅਰੁ ਪਵਣੁ ਤੇ ਨੀਰ ਸਰ,
ਅਵਰ ਅਨਲ ਅਨਾਦਿ ਕੀਅਉ ॥
ਸਸਿ ਰਿਖਿ ਨਿਸਿ ਸੂਰ ਦਿਨ
ਸੈਲ ਤਰੂਆ ਫਲ ਫੁਲ ਦੀਅਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਧਾਰਿਊ—ਊਚਾਰਣ ‘ਧਾਰਿਆਉ’। ਤਰੂਆ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਢੁਲੈਕੜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀ
ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਅਨਾਦਿ—[ਅੰਨ-ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਧੀ] ‘ਨ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ
ਢੁੱਤ ਕਰ ਕੇ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਸਹਿ—ਜਿਸ (ਹਰਿ ਨਾਮ) ਦਾ। ਧਾਰਿਊ—ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ,
ਅਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧਰਤਿ—ਧਰਤੀ। ਅਰੁ ਵਿਉਮੁ—ਅਤੇ
ਅਕਾਸ਼। ਪਵਣੁ ਤੇ ਨੀਰ ਸਰ—ਹਵਾ ਤੋਂ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ) ਪਾਣੀ ਦੇ
ਪ੍ਰਵਾਹ। ਅਵਰ—ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਅਨਲ—ਅੱਗ। ਅਨਾਦਿ—ਅੰਨ
ਆਦਿਕ। ਕੀਅਉ—ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਸਿ—ਚੰਦਰਮਾ। ਰਿਖਿ—ਤਾਰੇ।
ਸਸਿ ਰਿਖਿ ਨਿਸਿ—ਰਾਤ ਸਮੇਂ (ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ
ਤਾਰੇ। ਸੂਰ ਦਿਨ—ਦਿਨ ਸਮੇਂ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ) ਸੂਰਜ।

ਸੈਲ—ਪਹਾੜ । ਤਰੂਆ ਫਲ ਫੁਲ—ਫਲਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਛ । ਦੀਅਉ—
ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਅਨਾਦੀ ਹਰਿ ਨਾਮ) ਦਾ ਇਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸਭ ਕੁਝ)
ਪਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼, ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ) ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਇਸ
ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਗਨੀ ਅਤੇ ਅੰਨ ਆਗਦਿਕ ਜਿਸ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸਭ ਕੁਝ), ਗਤ ਸਮੇਂ (ਚਾਨਣ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ) ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਅਤੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ) ਸੂਰਜ ।
ਪਹਾੜ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਰੁਖ (ਆਗਦਿਕ ਵੀ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ) ।

ਸੁਰਿ ਨਰ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕਿਆ, ਧਾਰਿਓ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜਾਸੁ ॥
ਸੋਈ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਤਿ,
ਪਾਇਓ ਗੁਰ ਅਮਰ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥੧॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਿਆ—ਇਹ ਸਥਦ 'ਕੀਏ' ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ ਕਾਵਿਕ ਰੂਪ ਹੈ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ । ਨਰ—ਮਨੁੱਖ । ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕਿਆ—ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ (ਜਿਸ
ਦੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਧਾਰਿਓ—ਆਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
ਤ੍ਰਿਭਵਣ—ਤ੍ਰਿਭਵਣੀ ਸੰਸਾਰ । ਜਾਸੁ—ਜਿਸ ਦਾ । ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਤਿ—
ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸਰੂਪ ਹਰਿ ਨਾਮ । ਸਤਿ—ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ
ਵਾਲਾ । ਗੁਰ ਅਮਰ ਪ੍ਰਗਾਸ—ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ
ਹੋਇਆ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸਰੂਪ (ਨਾਮ) ।

ਅਰਥ :

ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ (ਜਿਸ ਦੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ
ਦਾ ਆਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣੀ ਪਸਾਰਾ ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ) ਉਹੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ
ਹਰਿ ਨਾਮ, ਅਥਵਾ, ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰਿ ਨਾਮ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਪਾਪਤ
ਕੀਤਾ ਹੈ । ੧॥੫॥

ਕਚਹੁ ਕੰਚਨੁ ਭਇਆਉ, ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਸ੍ਰਵਣਹਿ ਸੁਣਿਓ ॥
ਬਿਖੁ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੁਯਉ, ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖਿ ਭਣਿਆਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਚਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਹੁਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਹੁਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਚਹੁ—ਕਚ-ਪਿਚ (ਮਨੂਰ) ਤੋਂ। ਕੰਚਨੁ—ਸੌਨਾ। ਭਇਆਉ—ਹੋ ਗਿਆ।
ਸ੍ਰਵਣਹਿ—ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ। ਬਿਖੁ—ਜ਼ਹਿਰ। ਹੁਯਉ—ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਮੁ
ਸਤਿਗੁਰ—ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਾਮ। ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਤੋਂ।
ਭਣਿਆਉ—ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਨੂੰ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ (ਮਲੀਨ ਮਨ ਨਿਰਮਲ
ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਨੋ) ਕਚ-ਪਿਚ (ਮਨੂਰ) ਤੋਂ ਸੌਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਨਾਮ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ
(ਵਿਸ਼ੇ-ਗ੍ਰਾਸਤ ਮਨ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਨੋ) ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੋਹਉ ਹੋਯਉ ਲਾਲੁ, ਨਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਦਿ ਧਾਰੈ ॥

ਪਾਹਣ ਮਾਣਕ ਕਰੈ, ਗਿਆਨੁ ਗੁਰ ਕਹਿਆਉ ਬੀਚਾਰੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਲੋਹਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਸਹਿਤ; ਪੁਚਲਤ ਉਚਾਰਣ ‘ਲੋਹਿਓ’
ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹੋਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਹੋਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਲੋਹਉ—ਲੋਹੇਤੋਂ। ਹੋਯਉ—ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਲੁ—ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ। ਨਦਰਿ—
ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਪਾਹਣ—ਪੱਥਰ। ਗਿਆਨੁ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਲਾਲ (ਕੀਮਤੀ
ਰਤਨ) ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੀਵ ਬੋਟਿਓਂ ਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ (ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ) ਪੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਣਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਬਾਵ, ਨਿਗੂਣੇ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ।

ਕਾਠਹੁ ਸ੍ਰੀਖੰਡ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕੀਅਸ੍ਤੇ,
ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਆ,
ਸੇ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਸੁਰਿ ਨਰ ਭਇਆ ॥੨॥੬॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਾਠਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਸ੍ਰੀ—ਪ੍ਰਚਲਤ ਉਚਾਰਣ ‘ਸਿਗੇ’ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੂਲ-ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਢੁੱਡ-ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ। ਗਇਆ, ਭਇਆ—ਅੰਤਲੇ ‘ਅ’ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ‘ਇ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹਨ, ਜੋ ਲਮਕ ਕੇ (ੴ) ਲਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਾਠਹੁ—ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਠ ਤੋਂ। ਸ੍ਰੀਖੰਡ—ਚੰਦਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਆ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਿਆ, ਭਾਵ, ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਸੁਰਿ ਨਰ—ਸੇਸ਼ਟ ਪੁਰਖ। ਭਇਆ—ਹੋ ਗਏ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਿਆ (ਭਾਵ, ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ) ਉਹ ਪਸੂ-ਪਰੇਤ ਤੋਂ (ਭਾਵ, ਪਸੂ-ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਅਵਗਤ ਜੂਨਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ) ਸੇਸ਼ਟ (ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਤ) ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਦਲਿਦਰ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ) ਨੇ ਉਹਨਾਂ (ਨਿਗੂਣੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੁਰੰਧਤ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਮਾਨੇ) ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਠ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ੨॥੬॥

ਜਾਮਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਵਲਿ, ਧਨਹਿ ਕਿਆ ਗਾਰਵੁ ਦਿਜਾਇ ॥
ਜਾਮਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਵਲਿ, ਲਖ ਬਾਹੇ ਕਿਆ ਕਿਜਾਇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਧਨਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਦਿਜਾਇ / ਦ ਇ ਜ ਅ ਇ / ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੋ-ਸੌਂਪੀ ਸੂਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ, ਅੱਜ ਕਲੁ ਇਕਹਿਰੇ ਸੂਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ (ਦਿਜੈ)। ਲਖਬਾਹੇ—(ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਕਿਜਾਇ—ਕਿਜਾਇ ਵਿਚ ਦੋ-ਸੌਂਪੀ ਸੂਰ / ਕ ਇ ਜ ਅ ਇ / ਹੈ, ‘ਕਿਜੈ’ ਵਿਚ ਇਕਹਿਰਾ ਸੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾਮਿ—ਜਦੋਂ। ਹੋਇ ਵਲਿ—ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਏ। ਧਨਹਿ—ਧਨ ਨੂੰ। ਗਾਰਵੁ—ਵਡੱਪਣ, ਮਹੱਤਵ। ਕਿਆ ਦਿਜਾਇ—ਕੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਲਖ ਬਾਹੇ—ਲੱਖਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਕਿਆ ਕਿਜਾਇ—ਕੀ (ਵਿਗਾੜ) ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ (ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ) ਧਨ ਨੂੰ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਲੱਖਾਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਲੇ (ਵੈਰੀ) ਵਲੋਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ (ਵਿਗਾੜ) ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜਾਮਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਵਲਿ, ਗਿਆਨ ਅਤੁ ਧਿਆਨ ਅਨਨ ਪਰਿ ॥

ਜਾਮਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਵਲਿ, ਸਭਦੁ ਸਾਖੀ ਸੁ ਸਚਹ ਘਰਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਚਹ—ਅੰਤਲੇ ‘ਹ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਖੜੀ-ਤੜੀ ਹੈ, ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਨਨ—ਆਨਨ, ਮੂੰਹ। ਅਨਨ ਪਰਿ—ਮੂੰਹ (ਰਸਨਾ) ਉਤੇ। ਸਭਦੁ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ ਗੁਰ-ਮੰਦ੍ਰ। ਸਾਖੀ—ਮਦਦਗਾਰ। ਸਚਹ ਘਰਿ—ਸਚ-ਘਰ ਵਿਚ, ਨਿਜ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ (ਰਸਨਾ) ਉਤੇ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ (ਮਦਦਗਾਰ) ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਚ-ਘਰ (ਸ੍ਰੈ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਪੈ, ਦਾਸੁ ਭਟੁ ਬੇਨਤਿ ਕਰੈ ॥
ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਮਹਿ ਧਰੈ,
ਸੋ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹ ਥੇ ਰਹੈ ॥੩॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦੁਹ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੋ—ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ)। ਅਹਿਨਿਸਿ—ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਜਪੈ—ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਭਟੁ—ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ। ਬੇਨਤਿ ਕਰੈ—ਬੇਨਤੀ ਕਰਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਦ ਮਹਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਰੈ—ਧਰਦਾ ਹੈ, ਟਿਕਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਹ ਥੇ—ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ। ਰਹੈ—ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ) ਟਿਕਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩।੧।

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰੁ ਅੰਧਾਰੁ, ਗੁਰੂ ਬਿਨੁ ਸਮਝ ਨ ਆਵੈ ॥
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੁਰਤਿ ਨ ਸਿਧਿ, ਗੁਰੂ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਬਿਨੁ—ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ) ਬਿਨਾ। ਘੋਰੁ ਅੰਧਾਰੁ—ਘੁੱਪ ਅੰਨੇਰਾ। ਸਮਝ—ਆਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ। ਸੁਰਤਿ ਨ ਸਿਧਿ—ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੁਕਤਿ—ਮੁਕਤੀ, (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ)।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ (ਪਾਰਨ ਕੌਤੇ) ਬਗੈਰ (ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਘੁੱਪ ਅੰਨ੍ਹੇਗਾ (ਵਾਪਰਿਆ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਆਪੇ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਆਉਂਦੀ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਕਰੁ ਸਚੁ ਬੀਚਾਰੁ, ਗੁਰੂ ਕਬੂ ਚੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥

ਗੁਰੂ ਕਰੁ ਸਬਦ ਸਪੁੰਨ ਅਘਨ ਕਟਹਿ ਸਭ ਤੇਰੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਟਹਿ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਕਰੁ—ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਸਚੁ ਬੀਚਾਰੁ—ਸਚ-ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਸੰਪੰਨ। ਗੁਰੂ ਕਰੁ—ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾ। ਸਬਦ ਸਪੁੰਨ—ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ। ਅਘਨ—ਪਾਧ। ਕਟਹਿ—ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਸਚ-ਸਰੂਪਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਸੰਪੰਨ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ ਅਤੇ ਫਿਰ (ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਰੀ ਜਾ।

(ਸਦੀਵਕਾਲ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ।

ਗੁਰੂ ਨਯਣਿ ਬਯਣਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹੁ,

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਕਵਿ ਨਲ੍ਹ ਕਹਿ ॥

ਜਿਨਿ ਗੁਰੂ ਨ ਦੇਖਿਅਉ ਨਹੁ ਕੀਅਉ,

ਤੇ ਅਕਯਥ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ॥੪॥੮॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਜਾਣਿ, ਬਜਾਣਿ—ਊਚਾਰਣ 'ਨਇਣਿ', 'ਬਹਿਣਿ' (ਦੋ-ਸੰਪੀ ਸੂਰ)। ਨਲ੍ਹ—ਊਚਾਰਣ 'ਨਲਿਆ'। ਅਕਯਥ—ਊਚਾਰਣ 'ਅਕਇਅਥ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਜਾਣਿ—ਨੈਣਿਂ, ਨੇਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ। ਬਜਾਣਿ—ਬੈਣੀ, ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ। ਗੁਰੂ
ਸਤਿ—ਗੁਰੂ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਨ ਦੇਖਿਅਉ—
ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਨਹੁ ਕੀਅਉ—ਨਾ ਹੀ (ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ—ਊਹ
(ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਅਕਯਥ—ਅਕਾਰਥ, ਨਿਸਫਲ। ਮਹਿ—ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਨੇਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ), ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਰੀ ਜਾ, ਕਵੀ ਨਲ੍ਹ ਦਾ ਕਹਿਣਾ (ਕਥਨ) ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ
ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਜਿਸ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ
ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ) ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਊਹ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਆਏ) ਅਕਾਰਥ
ਹੀ (ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ) ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰੁ, ਮਨ ਮੇਰੇ ॥

**ਤਾਰਣ ਤਰਣ ਸਮਝੁ ਕਲਜੁਗਿ,
ਸੁਨਤ ਸਮਾਧਿ ਸਬਦ ਜਿਸੁ ਕੇਰੇ ॥**

ਊਚਾਰਣ :

ਸਮਝੁ—‘ਥ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਢੁੱਤ ਕਰ ਕੇ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਕਰੁ—ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ। ਤਾਰਣ ਤਰਣ ਸਮਝੁ—ਤਾਰਨ ਲਈ
ਸਮਰੱਥ, ਜਹਾਜ਼-ਗੁਪਥ। ਕਲਜੁਗਿ—ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਸੁਨਤ—ਸੁਣਦਿਆਂ
ਹੀ। ਸਮਾਧਿ—ਸਮਾਧੀ। ਸਬਦ ਜਿਸੁ ਕੇਰੇ—ਜਿਸ ਦੇ ਆਤਮ-ਊਪਦੇਸ਼।
ਕੇਰੇ—ਦੇ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ ਛੁਤੇ (ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਪੀ ਜਾ।

ਗੁਰੂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ, ਬੋਹਿਬ-ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਤਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੀ (ਨਿਜ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫੁਨਿ ਦੁਖਨਿ ਨਾਸੁ ਸੁਖਦਾਯਕੁ ਸੂਰਉ,
ਜੋ ਧਰਤ ਧਿਆਨੁ ਬਸਤ ਤਿਹ ਨੇਰੇ॥
ਪੂਰਉ ਪੁਰਖੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ,
ਮੁਖੁ ਦੇਖਤ ਅਘ ਜਾਹਿ ਪਰੇਰੇ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸੁਖਦਾਯਕੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸੁਖਦਾਇਕੁ’। ਤਿਹ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸੂਰਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸੂਰੋ’। ਜਾਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪੂਰਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪੂਰੋ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਫੁਨਿ—ਫਿਰ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ। ਦੁਖਨਿ ਨਾਸੁ—ਦੁਸ਼ਟਾਂ-ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੁਖਦਾਯਕੁ—ਆਤਮ-ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸੂਰਉ—ਸ਼ਬਦ-ਸੂਰ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੂਰਮਾ। ਧਰਤ ਧਿਆਨੁ—ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਬਸਤ ਤਿਹ ਨੇਰੇ—ਊਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਊਸ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਉ ਪੁਰਖੁ—(ਗੁਰੂ) ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ। ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮੁਖ ਦੇਖਤ—ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਅਘ—ਪਾਪ। ਜਾਹਿ ਪਰੇਰੇ—ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ, (ਗੁਰੂ) ਦੁਸ਼ਟ-ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ-ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜੋ (ਮਨੁੱਖ) (ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ, (ਗੁਰੂ) ਊਸ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਗੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ; (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਗਰ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਜਉ ਹਰਿ ਬੁਧਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚਾਹਤ,
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ਪਾਈ॥**

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ ਬੁਧਿ—ਰੱਬੀ ਲਖਤਾ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ। (ਹਰਿ) ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ—(ਆਤਮ-ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਾਲੀ) ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ। ਚਾਹਤ—ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਰੁ—ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਰੱਬੀ ਲਖਤਾ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਾਲੀ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਪੀ ਜਾ। ਪਾਈ।

**ਗੁਰੂ ਮੁਖੁ ਦੇਖਿ ਗੁਰੂ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ ॥
ਹੁਤੀ ਜੁ ਪਿਆਸ ਪਿਉਸ ਪਿਵੰਨ ਕੀ,
ਬੰਛਤ ਸਿਧਿ ਕਉ ਬਿਧਿ ਮਿਲਾਯਉ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਪਾਯੋ, ਮਿਲਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’, ‘ਮਿਲਾਇਆਉ’। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਮੁਖ—ਜੇਤੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖੜਾ। ਦੇਖਿ—ਦੇਖ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਸੁਖ—ਮਹਾਨ ਆਤਮ-ਸੁਖ। ਹੁਤੀ ਜੁ ਪਿਆਸ—ਜੋ ਪਿਆਸ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪਿਉਸ ਪਿਵੰਨ ਕੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਣ ਦੀ। ਬੰਛਤ ਸਿਧਿ ਕਉ—ਮਨ-ਇਛਤ ਮੁਰਾਦ (ਦੀ ਪੂਰਤੀ) ਲਈ। ਬਿਧਿ ਮਿਲਾਯਉ—ਵਿਧੀ-ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ (ਦੋਅ ਢੁਕਾਅ ਕੇ, ਗੁਰੂ) ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜੇਤੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨੂੰਗੀ-ਮੁਖੜਾ ਪਰਸ ਕੇ ਗੌਰਵ-ਮਈ (ਮਹਾਨ) ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਣ ਦੀ ਜੋ ਪਿਆਸ ਸਦਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, (ਇਸ)

ਮਨ-ਇਛਤ ਮੁਰਾਦ-ਪੂਰਤੀ ਲਈ (ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ) ਵਿਧੀ-ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ (ਢੋਅ
ਢੁਕਾਅ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕੁੰਟ ਗੁਰੂ) ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਭੋ ਮਨ ਠਉਰ ਬਸੋ,
ਰਸ ਬਾਸਨ ਸਿਉ ਜੁ ਦਰੰ ਦਿਸ ਧਾਯਉ ॥
ਗੋਬਿੰਦਵਾਲੁ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੀ ਸਮ,
ਜਲ੍ਹਨੁ ਤੀਰਿ ਬਿਧਾਸ ਬਨਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਧਾਯਉ, ਬਨਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਧਾਇਆਉ’,
‘ਬਨਾਇਆਉ’। ਜਲ੍ਹਨ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਲਿਆਨ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੂਰਨ ਭੋ—ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਠਉਰ ਬਸੋ—ਟਿਕਾਏ ਸਿਰ (ਨਿਜ-ਘਰ)
ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਸ ਬਾਸਨ ਸਿਉ—ਮਾਇਕੀ ਰਸਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ
ਨਾਲ (ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ)। ਦਰੰ ਦਿਸ ਧਾਯਉ—ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭਟਕਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੀ—ਬੈਕੁੰਠ-ਧਾਮ। ਸਮ—ਸਮਾਨ, ਵਰਗ।
ਜਲ੍ਹਨੁ ਤੀਰਿ ਬਿਧਾਸ—ਬਿਆਸ ਦਰੀਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ। ਜਲ੍ਹਨ—ਜਲ
ਦਾ ਪੁੰਜ, ਦਰੀਆ। ਬਨਾਯਉ—ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਮਨ ਦਾ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ) ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ
(ਰਸ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ) ਮਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਇਕੀ ਰਸਾਂ ਦੀਆਂ
ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ (ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ) ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਨਿਜ-ਬਾਂ
ਸਿਰ (ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ) ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ)
ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ (ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ) ਵਰਗਾ ਨਗਰ ਗੋਬਿੰਦਵਾਲ ਬਿਆਸਾ ਦਰੀਆ ਦੇ
ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗਯਉ ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਬਰਖਨ ਕੋ,
ਸੁ ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਦੇਖਿ ਗੁਰੂ ਸੁਖ ਪਾਯਉ ॥੯॥੧੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਯਉ, ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਇਆਉ’, ‘ਪਾਇਆਉ’। ਬਰਖਨ—‘ਖ’ ਅੱਖਰ ਦੀ ਯੁਨੀ ‘ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗਯਉ ਦੁਖ ਦੂਰਿ—ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰਖਨ ਕੇ—ਵਰਿਆਂ ਦਾ (ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ)।

ਅਰਥ :

ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨੂਰੀ ਮੁਖੜਾ ਪਰਸ ਕੇ ਮਹਾਨ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਜ ਕਈ ਵਰਿਆਂ ਦਾ (ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਭਟਕਣਾ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।ੴ੧੦

ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਸਿਰਿ ਹਥੁ ਧਰਿਆਉ ॥
ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਓਉ,
ਜਿਸੁ ਦੇਖਿ ਚਰੰਨ ਅਘੰਨ ਹਰੂਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਹਰੂਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਹਰਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ—ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। ਸਿਰਿ—(ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ। ਜਿਸੁ ਦੇਖਿ ਚਰੰਨ—ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦਾ (ਧਿਆਨ ਪੱਧ ਕੇ)। ਅਘੰਨ ਹਰੂਉ—ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹਰਣ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

ਸਰਬ-ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੱਥ ਧਰਿਆ।

ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ (ਗੁਰ-ਸਬਦ) ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹਰਣ (ਨਿਵਾਰਣ) ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ) ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਿਤਾ।

ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਸਮਾਨ ਧਿਆਨ,
ਸੁ ਨਾਮ ਸੁਨੇ ਸੁਤੁ ਭਾਨ ਛਰ੍ਹਉ ॥
ਭਨਿ ਦਾਸ, ਸੁ ਆਸ ਜਗਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਕੀ,
ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿ ਪਰਸੁ ਕਰ੍ਹਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭਰ੍ਹਉ, ਕਰ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਰਿਆਉ’, ‘ਕਰਿਆਉ’। ਸੁਤੁ-ਭਾਨ—(ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ) ਉਚਾਰਣ ਰਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਸਿ—ਗਾਤ। ਬਾਸੁਰ—ਦਿਨ। ਏਕ ਸਮਾਨ ਧਿਆਨ—ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ-ਧਿਆਨੀ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੁ ਨਾਮੁ ਸੁਨੇ—ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆਂ। ਸੁਤੁ ਭਾਨ—ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਧਰਮ-ਗਾਜਾ। ਸੁ ਆਸ ਜਗਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਕੀ—ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ ਆਸ-ਪਿਆਸ (ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿ—(ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਪਾਰਸ-ਰਸਾਇਣੀ ਛੁਹ ਨਾਲ। ਪਰਸੁ ਕਰ੍ਹਉ—(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ) ਪਾਰਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ‘ਪਰਸੁ’ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ‘ਪਾਰਸੁ’ ਦਾ ਸੰਖਿਅਤ ਰੂਪ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਸਦਕਾ) ਦਿਨ ਗਾਤ (ਜਗਿਆਸੂ) ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ-ਧਿਆਨੀ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ (ਧਰਮ-ਗਾਜਾ) ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਦੀ ਹੀ ਆਸ-ਪਿਆਸ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਰਸੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛੁਹ ਨਾਲ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ) ਪਾਰਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਰਾਮਦਾਸੁ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਸਤਿ ਕੀਯਉ,
ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਸਿਰਿ ਹਥੁ ਧਰ੍ਹਉ ॥੧॥੧੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕੀਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੀਆਉ’। ਧਰ੍ਹਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਧਰਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। ਹਰਿ ਸਤਿ ਕੀਯਉ—ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੁਆਰਾ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ) ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੱਥ ਧਰਿਆ। ੧੧੧।

ਅਬ ਰਾਖਹੁ ਦਾਸ ਭਾਟ ਕੀ ਲਾਜ ॥

ਜੈਸੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੀ,

ਹਰਨਾਖਸ ਫਾਰੇ ਕਰ ਆਜ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਾਸ ਭਾਟ ਕੀ—ਦਾਸ ਭੱਟ (ਨਲ੍ਹ) ਦੀ। ਫਾਰੇ—(ਛਿੱਡ) ਪਾੜ ਕੇ। ਕਰ ਆਜ—ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਹੁਆਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ !) ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੋ।

ਜਿਵੇਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਹੁਆਂ ਨਾਲ ਹਰਨਾਖਸ ਦੈਤ (ਦਾ ਛਿੱਡ) ਪਾੜ ਕੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖੀ ਸੀ।

ਛੁਨਿ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀ,

ਛੀਨਤ ਬਸੜ ਦੀਨ ਬਹੁ ਸਾਜ ॥

ਸੌਦਾਮਾ ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ,

ਗਨਿਕਾ ਪੜ੍ਹਤ ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਿਹ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਫੁਨਿ—ਫਿਰ। ਛੀਨਤ ਬਸਤ੍ਰ—(ਦੁਹਸਾਸਨ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ) ਬਸਤਰ ਖੁਸ਼ਦਿਆਂ। ਦੀਨ ਬਹੁ ਸਾਜ—ਬਥੇਰੇ ਸਾਜ (ਬਸਤਰ) ਮੁਹੱਈਆ (ਉਪਲਬਧ) ਕਰ ਦਿਤੇ। ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ—(ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ ਦੀ) ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ। ਗਨਿਕਾ ਪੜ੍ਹਤ—ਵੇਸਵਾ (ਜੋ ਤੋਤੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ) ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ—ਉਸ ਦੇ (ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੇ) ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਦਿਤੇ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਫਿਰ (ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਦੁਹਸਾਸਨ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ) ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੀ, ਉਸ ਦੇ ਬਸਤਰ ਖੁਸ਼ਦਿਆਂ (ਉਸ ਦੀ ਪਤਿ ਚਕ ਲਈ) ਬਥੇਰੇ ਸਾਜ (ਬਸਤਰ) ਮੁਹੱਈਆ (ਉਪਲਬਧ) ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਸੁਦਾਮਾ (ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ ਦੀ) ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ, ਗਨਿਕਾ (ਜੋ ਤੋਤੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ) ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ (ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੇ) ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਦਿਤੇ।

**ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਪ੍ਰਸਿੰਨ ਕਲਜੁਗ ਹੋਇ,
ਰਾਖਹੁ ਦਾਸ ਭਾਟ ਕੀ ਲਾਜ ॥੮॥੧੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਪ੍ਰਸਿੰਨ ਕਲਜੁਗ ਹੋਇ—(ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਸੀ, ਹੁਣ) ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਤੂਠ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! (ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਸੀ, ਹੁਣ) ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਤੂਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੇ ਜੀ। ॥੧੨॥

ਝੋਲਨਾ ॥ (ਛੰਦ ਦੀ ਕਿਸਮ)

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹਾਰੂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਜਪੁ ਪਾਨੀਅਹੁ ॥
ਸਬਦੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੈ, ਨਾਮੁ ਨਵਨਿਧਿ ਅਪੈ,
ਰਸਨਿ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਸੈ, ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨੀਅਹੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਾਨੀਅਹੁ—ਹੇ ਪਾਣਧਾਰੀ ਜੀਵੇ ! ਸਬਦੁ—ਗੁਰ-ਸਬਦ, ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ । ਨਾਮੁ
ਨਵਨਿਧਿ—ਨਉ-ਨਿਧੀ ਨਾਮ, ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭੇਡਾਰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ।
ਅਪੈ—ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਰਸਨਿ—ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ।
ਅਹਿਨਿਸਿ—ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਰ ਵੇਲੇ । ਰਸੈ—ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਸਤਿ
ਕਰਿ—ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਕੇ, ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ । ਜਾਨੀਅਹੁ—ਜਾਣਿਓ ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਪਾਣਧਾਰੀ ਜੀਵੇ ! ਨਿਰੰਤਰ 'ਗੁਰੂ' 'ਗੁਰੂ' 'ਗੁਰੂ' 'ਗੁਰੂ' (ਗੁਰੂ ਦਾ
ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਹੀ ਜਪਣ-ਜੋਗ ਜਪੁ ਹੈ ।

ਸਤਿ ਸਤਿ (ਨਿਸਚੇ) ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਓ ਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰ ਕੇ ਹਰਿ ਹਰਿ (ਨਾਮ-ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ)
ਨਉਨਿਧਿ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਸਨਾ
ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ) ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਛੁਨਿ ਪੇਮ ਰੰਗ ਪਾਈਐ, ਗੁਰਮੁਖਹਿ ਧਿਆਈਐ,
ਅੰਨ ਮਾਰਗ ਤਜਹੁ, ਭਜਹੁ ਹਰਿ ਗ੍ਰਾਨੀਅਹੁ ॥
ਬਚਨ ਗੁਰ ਰਿਦਿ ਧਰਹੁ, ਪੰਚ ਤੂ ਬਸਿ ਕਰਹੁ,
ਜਨਮੁ ਕੁਲ ਉਧਰਹੁ, ਦ੍ਰਾਰਿ ਹਰਿ ਮਾਨੀਅਹੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗੁਰਮੁਖਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ । ਗ੍ਰਾਨੀਅਹੁ—ਊਚਾਰਣ
'ਗਿਆਨੀਅਹੁ' । ਉਧਰਹੁ—('ਉਧਰਹੁ' ਦਾ ਸ੍ਰੇਖਿਪਤ ਰੂਪ) ਊਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗਿਆ
'ਉ' ਦਾ ਪੱਲਾ ਜਿਹਾ ਊਚਾਰਣ ਕਰ ਕੇ 'ਧ' ਦੀ ਧੁਨੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਦਿਤਾ ਜਾਏ
(ਢੁੱਤ ਕਰ ਕੇ 'ਉਧਰਹੁ' ਵਾਂਗ ਊਚਾਰਿਆ ਜਾਏ) । ਦ੍ਰਾਰਿ—ਊਚਾਰਣ 'ਦੁਆਰਿ' ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੁਨਿ—ਫਿਰ। ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ—ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੰਗਣ। ਪਾਈਐ—ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਈਐ—(ਜੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੀਏ। ਅੰਨ ਮਾਰਗ—ਹੋਰ ਸਾਰੇ (ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ) ਮਾਰਗ। ਤਜਹੁ—ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ। ਭਜਹੁ ਹਰਿ—ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਵੇ। ਗੁਣੀਅਹੁ—ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨੇ। ਬਚਨ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ। ਰਿਦਿ ਧਰਹੁ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਪੰਚ ਭੂ—ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸੂਖਮ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਣੇ ਮਨ ਨੂੰ। ਬਸਿ—ਵਸ ਵਿਚ। ਜਨਮੁ ਕੁਲ—ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ। ਉਧਰਹੁ—ਉਧਾਰ ਲਵੇਗੇ, ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਓਗੇ। ਦ੍ਰਾਰਿ ਹਰਿ—ਹਰਿ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ 'ਤੇ, ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ 'ਤੇ। ਮਾਨੀਅਹੁ—ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਓਗੇ।

ਅਰਥ :

ਸੋ, ਗੁਰਮੁਖਿ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ) ਹੋ ਕੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਪਾ ਲਈਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹੋ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨੇ ! ਹੋਰ ਸਾਰੇ (ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ) ਮਾਰਗ ਛਡ ਦਿਓ ਅਤੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਵੇ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ (ਸਰਪਾ-ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸੂਖਮ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਲਵੇਗੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਵੇਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਓਗੇ।

ਜਉ ਤ ਸਭ ਸੂਖ ਇਤ ਉਤ ਤੁਮ ਬੰਛਵਹੁ,
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪੁ ਪ੍ਰਾਨੀਅਹੁ ॥੧॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਉ ਤ—ਜੇਕਰ। ਇਤ ਉਤ—ਇਥੇ ਉਥੇ ਦੇ, ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੇ। ਤੁਮ ਬੰਛਵਹੁ—ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀਓ! ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ

ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੜ੍ਹਾਇਆ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਨਿਰੰਤਰ) ਜਪਦੇ ਰਵੇ, ਇਹ ਹੀ ਜਪਣ-ਜੋਗ ਜਪੁ ਹੈ। ੧੧੩

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ॥
ਅਗਮ ਗੁਨ ਜਾਨੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਧਰਹੁ,
ਯਾਨੁ ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਰਹੁ, ਬਚਨ ਗੁਰ ਰਿਦੈ ਧਰਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਾਲ—ਉਚਾਰਣ 'ਪਿਆਨੁ'

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ ਕਰਿ—ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਕੇ, ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ। ਅਗਮ—ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜਾਨੁ—ਜਾਣੋ। ਨਿਧਾਨੁ—ਖਜ਼ਾਨਾ। ਹਰਿ ਮਨਿ ਧਰਹੁ—ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ। ਧਾਨੁ ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਰਹੁ—ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਧਿਆਨ ਧਰੋ। ਬਚਨ ਗੁਰ—ਗੁਰ ਦੇ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼)। ਰਿਦੈ ਧਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਪਾਣਧਾਰੀ ਜੀਵੇ !) ਸਤਿ ਕਰ ਕੇ (ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਨਿਰੰਤਰ) ਜਪੀ ਜਾਓ।

ਅਗਮ (ਮਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ-ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਮੇਲਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਾਣੋ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ) ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ (ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ।

ਫੁਨਿ, ਗੁਰੂ ਜਲ ਬਿਮਲ ਅਥਾਹ, ਮਜਨੁ ਕਰਹੁ,
ਸੰਤ ਗੁਰ ਸਿਖ ਤਰਹੁ, ਨਾਮ ਸਚ ਰੰਗ ਸਰਿ ॥
ਸਦਾ ਨਿਰਵੈਰੁ, ਨਿਰੰਕਾਰੁ, ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ,
ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰ ਸਬਦ ਰਸਿ, ਕਰਤ ਦਿੜ੍ਹ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ—‘ਤੁ’ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਫੁਨਿ—ਫਿਰ। ਗੁਰੂ ਜਲ ਬਿਮਲ ਅਬਾਹ—ਗੁਰੂ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਨਿਰਮਲ-ਜਲ ਦਾ ਅਬਾਹ (ਸਰੋਵਰ) ਹੈ। ਬਿਮਲ—ਨਿਰਮਲ। ਮਜਨੁ ਕਰਹੁ—ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਤਰਹੁ—ਤਰ ਜਾਓ। ਨਾਮ ਸਚ ਰੰਗ ਸਰਿ—ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਰੰਗ ਸਰਿ—ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ—ਵੈਰ-ਰਹਿਤ, ਨਿਰ-ਅਕਾਰ ਅਤੇ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰ ਸਬਦ ਰਸਿ—ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਵਿਚ। ਕਰਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤਿ ਹਰਿ—ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਸੰਤ ਗੁਰਸਿਖੋ ! ਗੁਰੂ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦਾ ਅਬਾਹ (ਸਰੋਵਰ) ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ, ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ (ਤਾਗੀ ਲਾ ਕੇ) ਤਰ ਜਾਓ।

ਜੋ ਜੀਵ ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ (ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਗਧ ਮਨ ਭ੍ਰਮ ਤਜਹੁ, ਨਾਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਜਹੁ,

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਜਪੁ ਸਤਿ ਕਰਿ ॥੨॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮੁਗਧ ਮਨ ਭ੍ਰਮ ਤਜਹੁ—ਮੂਰਖ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਤਿਆਗ ਦੇਵੈ, ਛਡ ਦੇਵੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਤਾਂ ਤੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਵਲ ਧਕੇਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਛਡੋ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਭਜੋ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਨਿਰੰਤਰ ਜਪੀ ਜਾਓ। ॥੨॥੧੪॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ॥
 ਉਦਿਧਿ ਗੁਰੂ ਗਹਿਰ ਰੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤ,
 ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਗ ਹੀਰ ਮਣਿ, ਮਿਲਤ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਪਾਈਐ—ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰ) ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰਿ-ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਉਦਿਧਿ—ਜਲ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ। ਉਦਿਧਿ ਗੁਰੂ ਗਹਿਰ ਰੰਭੀਰ—ਗੁਰੂ ਗਹਿਰ-ਰੰਭੀਰ-ਸਾਗਰ ਹੈ। ਬੇਅੰਤੁ—ਅੰਤ-ਗਹਿਰ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਗ ਹੀਰ ਮਣਿ—ਉਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਨਗ, ਹੀਰੇ ਅਤੇ ਮਣੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਲਤ—ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਲਿਵ ਲਾਈਐ—(ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਲਿਵ ਲਾ ਲਈਏ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਜਪਦੇ ਰਹੋ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗਹਿਰ-ਰੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ-ਸਾਗਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਨਗ, ਹੀਰੇ, ਮਣੀਆਂ ਹਨ। (ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪ ਨਗ-ਹੀਰੇ) ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ) ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖੀਏ।

ਫ਼ਨਿ ਗੁਰੂ ਪਰਮਲ ਸਰਸ, ਕਰਤ ਕੰਚਨ ਪਰਸ,
 ਮੈਲੁ ਦੁਰਮਤਿ ਹਿਰਤ, ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਈਐ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਵਾਹ ਛੁਟਕੰਤ ਸਦ ਦ੍ਰਾਰਿ ਜਿਸੁ,
 ਗ੍ਰਾਨ ਗੁਰ ਬਿਮਲ ਸਰ ਸੰਤ ਸਿਖ ਨਾਈਐ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪ੍ਰਾਈਐ—ਉਚਾਰਣ ‘ਧਿਆਈਐ’। ਗ੍ਰਾਨ .. ਉਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨ’। ਨਾਈਐ—‘ਨ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਮਲ ਸਰਸ—ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅਧਿਕ। ਕੰਚਨ—ਸੌਨ। ਪਰਸ—ਆਪਣੀ ਪਾਰਸ-ਛੁਹ ਨਾਲ। ਮੈਲੁ ਦੁਰਮਤਿ—ਧੋਟੀ ਮਤਿ ਦੀ ਮੈਲ। ਹਿਰਤ—ਚੂਰ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਬਦਿ—ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਪਾਈਐ—(ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੀ) ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਵਾਹ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਸੋਮੇ (ਝਰਨੇ)। ਛਟਕੰਤ ਸਦ—ਸਦਾ ਝਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦ੍ਵਾਰਿ ਜਿਸੁ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਦੁਆਰ ਉਤੇ। ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਬਿਮਲ ਸਰ—ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ। ਸੰਤ ਸਿਖ—ਹੇ ਸੰਤ ਗੁਰਸਿਖੇ! ਨਾਈਐ—ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਫਿਰ, ਗੁਰੂ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ (ਚੰਦਨ ਨਿਰਗੰਧ ਕਾਠ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਆਪਣੀ ਪਾਰਸ-ਛੁਹ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀਵ ਦੀ ਥੋਟੀ ਮਤਿ ਦੀ ਮੈਲ ਢੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ); (ਤਾਂ ਤੇ) ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਸੰਤ ਗੁਰਸਿਖੇ! ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਦੁਆਰ ਉਤੇ (ਭਾਵ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਝਰਨੇ ਝਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਗਿਆਨ-ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ ਉਰਿ ਧਰਹੁ,
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ॥੩॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ—ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਦੇ ਮੂਲ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ। ਉਰਿ ਧਰਹੁ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ।

ਅਰਥ :

ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ ਅਤੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਾਓ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ੩।੧੫॥

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪੁ ਮੰਨ ਰੇ ॥
ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ਸਿਵ ਸਾਧਿਕ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਗਣ,
ਤਰਹਿ ਤੇਤੀਸ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸੁਣਿ ਕੰਨ ਰੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਰਹਿ-ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮੰਨ ਰੇ—ਹੇ ਮਨ ! ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ—ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਦਕਾ । ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਗਿਆਸ੍ਤੁ । ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਗਣ—ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਿਆਂ, ਜਨ-ਸਮੂਹ । ਤਰਹਿ ਤੇਤੀਸ—ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ਤਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਗੁਰ ਬਚਨ—(ਊਸ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ । ਸੁਣਿ ਕੰਨ ਰੇ—ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣ ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮਨ ! (ਸਾਸ ਰਿਗਾਸ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਜਪਦਾ ਰਹੁ ।

ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ) ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਹੀ ਜ਼ਿਵ, ਸਿਧ ਅਤੇ ਸਾਧਕ (ਜਗਿਆਸ੍ਤੁ), ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਿਆਂ, ਜਨ-ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਤਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੇ ਮਨ ! ਊਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ (ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ) ਸੁਣ ।

ਛੁਨਿ ਤਰਹਿ ਤੇ ਸੰਤ ਹਿਤ ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ,
ਤਰਿਓ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਗੁਰ ਮਿਲਤ ਮੁਨਿ ਜੰਨ ਰੇ ॥
ਤਰਹਿ ਨਾਰਦਾਦਿ ਸਨਕਾਦਿ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਹਿ,
ਤਰਹਿ ਇਕ ਨਾਮ ਲਗਿ ਤਜਹੁ ਰਸ ਅੰਨ ਰੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਰਹਿ, ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਛੁਨਿ—ਛਿਰ । ਤਰਹਿ—ਤਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੇ ਸੰਤ ਹਿਤ ਭਗਤ—ਊਹ

(ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ) ਹਿਤਕਾਰੀ ਸੰਤ-ਭਗਤ। ਤਰਿਓ—ਤਰ ਗਿਆ। ਗੁਰ ਮਿਲਤ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ਮੁਨਿ ਜੰਨ ਰੇ—ਮੁਨੀ ਜਨ, ਮੁਨੀਸਰ ਲੋਕ ਵੀ। ਨਾਰਦਾਦਿ—ਨਾਰਦ ਆਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀ। ਸਨਕਾਦਿ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕ ਆਦਿਕ। ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਹਿ—ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ। ਤਰਹਿ ਇਕ ਨਾਮ ਲਗਿ—ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਹੀ ਤਰੇ ਹਨ। ਤਜਹੁ—ਤਿਆਗੋ, ਛਡ ਦਿਓ। ਰਸ ਅੰਨ ਰੇ—ਹੋਰ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

ਫਿਰ, ਉਹ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ) ਹਿਤਕਾਰੀ ਸੰਤ-ਭਗਤ, ਜੋ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ (ਭਵ-ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਤਰ ਗਿਆ, ਕਈ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਵੀ ਤਰ ਗਏ।

ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕ ਆਦਿ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ, (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮਨ !) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਸ ਛਡ ਦੇ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਚੁਟ ਜਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਏਂਗਾ।

ਦਾਸੁ ਬੇਨਤਿ ਕਹੈ, ਨਾਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੈ,
ਗੁਰੂ ਗੁਰ, ਗੁਰੂ ਗੁਰ, ਗੁਰੂ ਜਪੁ ਮੰਨ ਰੇ ॥੪॥੧੬॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਾਸੁ ਬੇਨਤਿ ਕਹੈ—ਸੇਵਕ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਕੋਈ ਜੀਵ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਕੋਈ ਜੀਵ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਾਸ (ਨਲ੍ਹ) ਭੱਟ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ! (ਤੂੰ ਵੀ ਨਾਮ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣ ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਸ਼ਤਿਆ

‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ) ਜਪਦਾ ਰਹੁ। ੴ॥੧੯॥੨੯॥

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ‘ਨਲ੍ਹ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤਿੰਨ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਛੌਦਾਂ ਵਾਲੇ (8+8+8) ੧੬ ਸਵੱਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੨੯ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ‘ਗਯੰਦ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵੱਈਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭ ਉਪਰਿ ॥
 ਕਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸਤਜੁਗਿ ਜਿਨਿ ਧੂ ਪਰਿ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਉਧਰੀਐ ॥
 ਹਸੁ ਕਮਲ ਮਾਖੇ ਪਰ ਧਰੀਐ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਉਧਰੀਐ—(‘ਉਧਰੀਐ’ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ) ‘ਉ’ ਦਾ ਪੇਲਾ ਜਿਹਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ‘ਧ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ‘ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਦਿਤਾ ਜਾਏ (ਉਧਰੀਐ ਵਾਂਗ)। ਸ੍ਰੀ—‘ਸ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਸਿਰੀ’ ਉਚਾਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਭ ਉਪਰਿ—ਸਭਨਾਂ (ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ) ਤੋਂ ਸਿਰਮੌਰ। ਸਤਜੁਗਿ—ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਨੇ। ਧੂ ਪਰਿ—ਧੂ ਉਤੇ। ਉਧਰੀਐ—ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ। ਹਸੁ ਕਮਲ—ਕਮਲ ਵੱਹਗੇ, ਭਾਵੈ, ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੱਥ। ਧਰੀਐ—ਪਰੇ।

ਅਰਥ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਭਨਾਂ (ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ) ਤੋਂ ਸਿਰਮੌਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਧੂ ਭਗਤ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ (ਅਤੇ ਅਮਰ-ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ)।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਕਮਲ ਵੱਹਗੇ, ਭਾਵੈ, ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੱਥ ਪਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਉੱਧਾਰ ਦਿਤਾ।

ਅਲਖ ਰੂਪ ਜੀਅ ਲਖਾ ਨ ਜਾਈ ॥
 ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਗਲ ਸਰਣਾਈ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ ॥
 ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੇਹ ਨਿਸੁਾਰਹੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਲਖ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਲਖ’। ਲਖਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਲਖਿਆ’। ਜੀਅ—‘ਅ’ ਦੀ ਧੂਨੀ ਦਾ ‘ਆ’ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਾਰਹੁ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਦੀ ਧੂਨੀ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਊਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਲਖ ਰੂਪ—ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰੂਪ (ਦਾ ਰਹੌਸ)। ਜੀਅ—(ਅਲਪਗ) ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ। ਲਖਾ ਨ ਜਾਈ—ਲਖਿਆ (ਜਾਣਿਆ) ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਤਿ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ—ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ (ਪੂਰਨ ਭਰੋਸੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਸਹਿਤ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੇਹ—ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ। ਨਿਸ਼ਾਰਹੁ—ਸਫਲ ਕਰ ਲਓ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਅਲੱਖ (ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਰੂਪ (ਦਾ ਰਹੌਸ ਅਲਪਗ) ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਆਦਿ ਸਾਰੇ (ਆਪਣੇ ਪਾਰ-ਊਤਾਰੇ ਲਈ) ਅਲੱਖ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵੇ !) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ (ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਸਹਿਤ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਲਓ।

ਗੁਰੂ ਜਹਾਜੁ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਬਿਨ ਤਰਿਆ ਨ ਕੋਇ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਖੇਵਟੁ—ਮਲਾਹ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਛਜ਼ਲ (ਕਿਰਪਾ) ਸਦਕਾ।

ਮੁਕਤਿ—ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ।

ਅਰਥ :

(ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ-ਊਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਲਾਹ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਛਜ਼ਲ) ਸਦਕਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ
ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ (ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਬਨਵਾਰੀ ॥
ਤਿਨਿ ਲਹਣਾ ਬਾਪਿ ਜੋਤਿ ਜਗਿ ਧਾਰੀ ॥
ਲਹਣੈ ਪੰਥੁ ਧਰਮ ਕਾ ਕੀਆ ॥
ਅਮਰਦਾਸ ਭਲੇ ਕਉ ਦੀਆ ॥
ਤਿਨਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਸੌਢੀ ਬਿਰੁ ਬਪੂਉ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਖੈ ਨਿਧਿ ਅਪੂਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਥਪੂਉ, ਅਪੂਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਪਿਆਉ’, ‘ਅਪਿਆਉ’। ਅਖੈ ਊਚਾਰਣ ‘ਅ+ਖੈ’।
ਲਹਣਾ, ਲਹਣੈ—‘ਹ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਗ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ—‘ਸ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ
ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਸਿਰੀ’ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਬਨਵਾਰੀ—ਜਗਤ-ਵਾੜੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ
(ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੈ। ਤਿਨਿ—ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ।
ਲਹਣਾ ਬਾਪਿ—ਭਾਈ ਲਹਣਾ (ਜੀ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਪ ਕੇ। ਜੋਤਿ ਜਗਿ
ਧਾਰੀ—ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤੀ। ਪੰਥੁ ਧਰਮ
ਕਾ—(ਗੁਰਮਤਿ) ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਹ। ਕੀਆ—ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ। ਦੀਆ—
(ਗੁਰੂ-ਪਦ ਵਾਲਾ ਮਰਾਤਬਾ) ਦਿਤਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ)। ਬਿਰੁ ਬਪੂਉ—ਸਦਾ-ਬਿਰੁ
(ਗੁਰੂ) ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ। ਅਖੈ ਨਿਧਿ—ਕਦੇ ਨਾ ਨਿਭੁੱਟਣ ਵਾਲਾ
ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਪੂਉ—ਅਰਪਿਆ, ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਜੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਜਗਤ-ਵਾੜੀ ਦੇ ਮਾਲਕ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ (ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਭਾਈ ਲਹਣਾ (ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਬਾਪ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਇਸਥਿਤ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ)
ਕੀਤੀ।

ਭਾਈ ਲਹਣਾ (ਜੀ) ਨੇ ਅਗੋਂ (ਉਸੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ) ਪਰਮ ਦਾ ਰਾਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ (ਗੁਰੂ-ਪਦ ਵਾਲਾ ਮਰਾਤਬਾ, ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਭੱਲੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਸੌਢੀ ਨੂੰ ਸਦਾ-ਬਿਰ (ਗੁਰੂ) ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਨਿਖੁੱਟਣ ਵਾਲਾਂ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਰਪਿਆ (ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ)।

ਅਪ੍ਰਾਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਖੈ ਨਿਧਿ ਚਹੁ ਜੁਗਿ,
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਫਲੁ ਲਹੀਐ ॥
ਬੰਦਹਿ ਜੋ ਚਰਣ ਸਰਣਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ,
ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਹੀਐ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਪ੍ਰਾਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅਪਿਆਉ’। ਚਹੁ, ਬੰਦਹਿ, ਪਾਵਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਪ੍ਰਾਉ—ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ। ਅਖੈ ਨਿਧਿ—ਨਾ ਨਿਖੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ। ਚਹੁ ਜੁਗਿ—ਚਹੁਆਂ ਜੁਗਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ। ਫਲੁ ਲਹੀਐ—(ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਹਿ—ਨਮਸਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਣਿ—(ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ। ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ—ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਹੀਐ—ਪਰਮ-ਅਨੰਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਖੀਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਚਹੁਆਂ ਜੁਗਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਾ-ਨਿਖੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ) ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ; ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਵਜੋਂ ਹੀ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਜੀਵ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਖੀਦੇ ਹਨ।

ਪਰਤਖਿ ਦੇਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ,
 ਆਦਿ ਰੂਪਿ ਪੈਖਣ ਭਰਣੰ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਅਲਖ ਗਤਿ ਜਾ ਕੀ,
 ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਤਾਰਣ ਤਰਣੰ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾ—[ਪੜਨਾਂਵ] ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸ੍ਰੀ—‘ਸ’ ਦੀ ਮੁਕਤਾ ਯੁਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ‘ਸਿਗੀ’ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਤਖਿ ਦੇਹ—ਦੇਹ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ। ਆਦਿ ਰੂਪਿ—ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਪੈਖਣ ਭਰਣੰ—(ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਪਾਲਣ ਪੈਸਣ ਵਾਲਾ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ—(ਅਜਿਹੇ) ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਦਾ ਰਹੁ। ਅਲਖ ਗਤਿ ਜਾ ਕੀ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ-ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਤਾਰਣ ਤਰਣੰ—(ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼।

ਅਰਥ :

ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਪੈਸਣ ਵਾਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ (ਵਰਤ ਰਿਹਾ) ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼-ਰੂਪ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ) ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਦਾ ਰਹੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ੧।

ਜਿਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਬਾਣੀ ਸਾਧੂ ਜਨ ਜਪਹਿ,
 ਕਰਿ ਬਿਚਿਤਿ ਚਾਓ ॥
 ਆਨੰਦੁ ਨਿਤ ਮੰਗਲੁ, ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਸਫਲੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਿਹ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਜਪਹਿ—‘ਹਿ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਹ—ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਬਾਣੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਚਨ ਰੂਪ ਬਾਣੀ। ਸਾਧੂ ਜਨ ਜਪਹਿ—(ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਸਾਧੂ ਜਨ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ। ਕਰਿ ਬਿਚਿਤਿ ਚਾਓ—ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਸ਼ਾਹ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ। ਸੰਸਾਰਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਚਨ ਰੂਪ ਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਜਨ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਸ਼ਾਹ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ) ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰਿ ਸਫਲੁ ਗੰਗਾ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ,
ਪਰਸਨ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗਤੇ ॥
ਜੀਤਹਿ ਜਮ ਲੋਕੁ ਪਤਿਤ ਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ,
ਹਰਿ ਜਨ ਸਿਵ ਗੁਰ ਗ੍ਰਾਨਿ ਰਤੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਵਿਤ੍ਰ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ ‘ਰ’ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ। ਜੀਤਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਗ੍ਰਾਨਿ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨਿ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੰਸਾਰਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਗੰਗਾ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਹੀ ਗੰਗਾ-ਜਲ ਹੈ। ਪਰਸਨ—ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਗਤੇ—ਗਤੀ, ਅਵਸਥਾ। ਜੀਤਹਿ—ਜਿਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਤਿਤ—ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੋਂ ਡਿਗੇ ਹੋਏ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ—ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ। ਹਰਿ ਜਨ—ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ। ਸਿਵ—ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ। ਸਿਵ ਗੁਰ ਗ੍ਰਾਨਿ ਰਤੇ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾ ਕੇ।

ਅਰਥ :

(ਸੰਤ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਹੀ ਗੰਗਾ-ਜਲ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਵਨ) ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਕਰਮ ਪਰਮ ਤੋਂ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਹਗੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਮ-ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਜਮ-ਪੁਰੀ ਦੇ ਦੂਤ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਰਘੁਬੰਸਿ ਤਿਲਕੁ ਸੁੰਦਰੁ ਦਸਰਥ ਘਰਿ,
ਮੁਨਿ ਬੰਛਹਿ ਜਾ ਕੀ ਸਰਣੰ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਅਲਖ ਗਤਿ ਜਾ ਕੀ,
ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਤਾਰਣ ਤਰਣੰ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬੰਛਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਜਾ—(ਪਲਨਾਉ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਘੁਬੰਸਿ—ਰਘੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੁਲ ਵਿਚ । ਤਿਲਕੁ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ । ਦਸਰਥ ਘਰਿ—ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਜਨਮਿਆ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ)। ਮੁਨਿ ਬੰਛਹਿ ਜਾ ਕੀ ਸਰਣੰ—(ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ) ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਨ ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਅਲਖ ਗਤਿ—ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੀਲਾ। ਜਾ ਕੀ—ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ। ਤਾਰਣ ਤਰਣੰ—(ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਸਮਾਨ।

ਅਰਥ :

ਰਘੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੁਲ ਵਿਚ (ਰਾਜਾ) ਦਸਰਥ ਦੇ ਘਰ (ਜਨਮੇ) ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ (ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ) ਅਤੇ (ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬਿਆਮ) ਮੁਨੀ ਆਦਿ, ਜਿਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸਰਨ (ਪੈਣਾ) ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਭਵਜਲ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਬੋਹਿਥ (ਜਹਾਜ਼)

ਸਮਾਨ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਸੋਵਦਾ ਰਹੁ, ਜਿਸ ਦੀ
ਲੀਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ॥

ਸੰਸਾਰੁ ਅਗਾਮ ਸਾਗਾਰੁ,
ਤੁਲਹਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਗੁਰੂ ਮੁਖਿ ਪਾਯਾ ॥
ਜਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਭਰਾ, ਇਹ ਆਈ ਹੀਐ ਪਰਤੀਤਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਾਯਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਗਾਮ ਸਾਗਾਰੁ—ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ। ਤੁਲਹਾ—ਦਰੀਆ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ
ਲਕੜੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਤਖ਼ਤਾ, ਇਥੇ ਭਾਵ ਬੋਹਿਬ
(ਜਹਾਜ਼) ਤੋਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮੁਖਿ ਪਾਯਾ—ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਪਾਇਆ
ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮੁਖਿ—ਗੁਰਮੁਖਿ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਜਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਭਰਾ—
ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ (ਆਵਾ-ਗਵਨ) ਮਿਟ ਗਿਆ।
ਇਹ ਆਈ ਹੀਐ ਪਰਤੀਤਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਆ ਗਈ।
ਹੀਐ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਸੰਸਾਰ ਅਥਾਹ ਸਾਗਾਰ ਹੈ, (ਭਵ-ਸਾਗਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ) ਬੋਹਿਬਾ ਹਰਿ
ਨਾਮ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਭਾਗੇ ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਆ ਗਈ (ਕਿ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹੀ
ਭਵਜਲ-ਤਾਰਕ ਹੈ)। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ
(ਆਵਾ-ਗਵਨ) ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰਤੀਤਿ ਹੀਐ ਆਈ ਜਿਨ ਜਨ ਕੈ,
ਤਿਨੁ ਕਉ ਪਦਵੀ ਉਚ ਭਈ ॥
ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਮੌਹੁ, ਲੋਭੁ ਅਗੁ ਲਾਲਚੁ,
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਬਿਥਾ ਰਾਈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕ੍ਰੋਧ, ਬਿਥਾ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਮਿਲਵਾ ਊਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨ ਜਨ ਕੈ ਹੀਐ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਤਿਨ ਕਉ ਪਦਵੀ ਉਚ ਭਈ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ (ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ । ਤਜਿ—ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ । ਬਿਥਾ ਗਈ—ਪੀੜਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਪੀੜਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਨਾਮ ਪ੍ਰਤੀ) ਪਰਤੀਤੀ (ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ) ਆ ਗਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਦਵੀ (ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ, ਲੋਭ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ।

ਅਵਲੋਕਾ ਬ੍ਰਹਮ, ਭਰਮ ਸਭ ਛੁਟਕਾ,

ਦਿਬੂ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਕਾਰਣ ਕਰਣੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ, ਅਲਖ ਰਾਤਿ ਜਾ ਕੀ,

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਤਾਰਣ ਤਰਣੈ ॥੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਵਲੋਕਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅਵਲੋਕਿਆ’। ਛੁਟਕਾ—ਊਚਾਰਣ ‘ਛੁਟਕਿਆ’। ਦਿਬੂ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦਿਬਿਆ’। ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਸ੍ਰੀਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ। ਸ੍ਰੀ—‘ਸ’ ਦੀ ਮੁਕਤਾ ਧੁਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ‘ਸਿਰੀ’ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਵਲੋਕਾ ਬ੍ਰਹਮ—(ਸਭ ਪਾਸੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਸਰਿਆ ਪਰਤੱਖ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਛੁਟਕਾ—ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਬੂ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ—ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਕੌਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ) ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਰਨ-ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਸਰਿਆ ਪਰਤੱਖ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਹ (ਦਿਬੂ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਬੋਹਿਬ-ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਹੇ ਮਨ !) ਉਸ ਸਿਰਮੌਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਦਾ ਰਹੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

ਪਰਤਾਪੁ ਸਦਾ ਗੁਰ ਕਾ ਘਟਿ ਘਟਿ,
ਪਰਗਾਮੁ ਭਯਾ ਜਸੁ ਜਨ ਕੈ ॥
ਇਕਿ ਪੜਹਿ ਸੁਣਹਿ, ਗਾਵਹਿ,
ਪਰਭਾਤਿਹਿ ਕਰਹਿ ਇਸ੍ਤਾਨੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਇਆ’। ਪਰਭਾਤਿਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਪੜਹਿ, ਸੁਣਹਿ, ਗਾਵਹਿ, ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਤਾਪੁ—ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ। ਘਟਿ ਘਟਿ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ। ਪਰਗਾਮੁ
ਭਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਨ ਕੈ—ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।
ਇਕਿ—ਕਈ। ਪੜਹਿ ਸੁਣਹਿ ਗਾਵਹਿ—ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਸੁਣਦੇ ਹਨ,
ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਭਾਤਿਹਿ—(ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਕਰਹਿ
ਇਸ੍ਤਾਨੁ—ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ ਜਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਜਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, (ਉਸ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਤੀਤ ਆ ਗਈ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਹੀ ਸਦਾ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਅੰਦਰ
ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਅਜਿਗੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਾਲੇ) ਕਈ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰੂ-ਜਸ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਸੁਣਦੇ
ਹਨ, ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ੍ਤਾਨੁ ਕਰਹਿ ਪਰਭਾਤਿ ਸੁਧ ਮਨਿ,
ਗੁਰ ਪੂਜਾ ਬਿਧਿ ਸਹਿਤ ਕਰੋ ॥
ਕੰਚਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਪਰਸਿ ਪਾਰਸ ਕਉ,
ਜੈਤਿ ਸਰੂਪੀ ਧ੍ਯਾਨੁ ਧਰੋ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਕਉ—ਊਚਾਰਣ 'ਕੌ'। ਧਾਠ—ਊਚਾਰਣ 'ਪਿਆਨੁ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਭਾਤਿ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਸੁਧ ਮਨਿ—ਮਨ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਗੁਰ ਪੂਜਾ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ। ਬਿਧਿ ਸਹਿਤ ਕਰੰ—(ਗੁਰੂ-ਦਿੜ੍ਹਾਈ) ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੰਚਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ—ਊਹਨਾਂ ਦਾ ਤਨ-ਮਨ ਕੰਚਨ-ਵੰਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਸਿ ਪਾਰਸ ਕਉ—ਨਾਮ-ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ। ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਧਾਨੁ ਧਰੰ—ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਿਰੰਤਰ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ) ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ (ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ) ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ) ਮਨ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ) ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਊਹ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਿਰੰਤਰ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ, (ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਨਾਮ-ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਊਹਨਾਂ ਦਾ ਤਨ-ਮਨ ਕੰਚਨ-ਵੰਨਾ (ਸੁਧ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਗਜੀਵਨੁ ਜਗੀਨਾਖੁ ਜਲ ਥਲ ਮਹਿ,
ਰਹਿਆ ਪੂਰਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਰਨੰ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਅਲਖ ਗਤਿ ਜਾ ਕੀ,
ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸੁ ਤਾਰਣੁ ਤਰਣੰ ॥੫॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਾ—(ਪੜਨਾਊ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। 'ਸ੍ਰੀ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਸਿਰੀ' ਕਰਨਾ ਗਲੱਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਗਜੀਵਨੁ—ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਜਗੀਨਾਥ—ਵਿਸ਼ਵ-ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮਹਿ—ਵਿਚ।
ਰਹਿਆ ਪੂਰਿ—ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਰਨੰ—ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ
ਤੂਪਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ। ਬਰਨੰ—ਤੂਪਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਜਗਤ
ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਵ-ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ,
ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਜਲ ਬਲ ਵਿਚ, ਬਹੁ-ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਤੂਪਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ
ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਅਜਿਹਾ ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ, ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਜੀਵਾਂ
ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਬੋਹਿਥ-ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਹੇ ਮਨ !) ਉਸ ਸਿਰਮੌਰ
ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਦਾ ਰਹੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ-ਸਮਝ ਤੋਂ
ਪਰੇ ਹੈ ॥੪॥

ਜਿਨਹੁ ਬਾਤ ਨਿਸੂਲ ਧੁਆ ਜਾਨੀ,

ਤੇਈ ਜੀਵ ਕਾਲ ਤੇ ਬੁਚਾ॥

ਤਿਨ੍ ਤਰਿਓ ਸਮਦੂ ਰੁਦੂ ਖਿਨ ਇਕ ਮਹਿ,

ਜਲਹਰ ਬਿੰਬ ਜੁਗਤਿ ਜਗੁ ਰਚਾ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਿਸੂਲ, ਸਮਦੂ, ਰੁਦੂ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਊਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨਹੁ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਬਾਤ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗੱਲ (ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ)।
ਨਿਸੂਲ ਧੁਆ ਜਾਨੀ—ਧੁਆ (ਭਗਤ) ਵਰਗੀ ਅਚੱਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ
ਜਾਣੀ। ਤੇਈ ਜੀਵ—ਉਹੁੰ ਜੀਵ ਹੀ। ਕਾਲ ਤੇ—ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੋਂ।
ਬਚਾ—ਬਚ ਗਏ। ਤਿਨ੍—ਉਹਨਾਂ ਨੇ। ਸਮਦੂ ਰੁਦੂ—ਭੈ-ਦਾਇਕ
ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ। ਰੁਦੂ—ਭੈ-ਦਾਇਕ, ਡਰਾਉਣਾ। ਮਹਿ—ਵਿਚ। ਜਲਹਰ
ਬਿੰਬ—ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਂ। ਜੁਗਤਿ ਜਗੁ ਰਚਾ—ਪ੍ਰਭੂ-ਜੁਗਤਿ ਵਿਚ ਰਚਿਆ
ਮਾਇਕੀ ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗੱਲ (ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ) ਪੂਅ (ਭਗਤ) ਵਰਗੀ ਅੱਚੱਲ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਜਾਣੀ, ਉਹ ਹੀ ਜੀਵ ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚੇ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੈ-ਦਾਇਕ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਖਿਨ ਮਾੜ੍ਹ ਵਿਚ ਤਰ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਜੁ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਵਚਿੜ) ਚੁਗਤੀ ਨਾਲ ਰਚਿਆ ਮਾਇਕੀ ਸੰਸਾਰ ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ (ਚਲਾਇਮਾਨ) ਜਾਣਿਆ।

ਕੁੰਡਲਨੀ ਸੁਰਝੀ ਸਤਸੰਗਤਿ,
ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ ਮੁਖਿ ਮਚਾ ॥
ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭ ਉਪਰਿ,
ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਿਮ ਸੇਵੀਐ ਸਚਾ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕ੍ਰਿਮ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੁੰਡਲਨੀ—ਸੰਸੇ ਦੀ ਗੰਢ। ਸੁਰਝੀ—ਸੁਲਝ ਗਈ। ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ—ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ)। ਮੁਖ ਮਚਾ—(ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਵ, ਅਜੱਪਾ ਜਾਪ ਬਣ ਗਿਆ। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਿਮ ਸੇਵੀਐ ਸਚਾ—ਮਨ (ਮਨਸਾ), ਬਚਨ, ਕਰਮ (ਅਮਲ) ਕਰ ਕੇ ਸਚ-ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੰਡਲਨੀ (ਸੰਸੇ ਦੀ ਗੰਢ) ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਦੇ ਤੁਛੈਲ ਸੁਲਝ ਗਈ, ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ (ਨਾਮ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਗਿਆ (ਭਾਵ, ਅਜੱਪਾ ਜਾਪ ਬਣ ਗਿਆ)।

(ਕਲਾ-ਕਿਸ਼ਮਾਇਣੀ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਤਾ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਮਨ (ਮਨਸਾ) ਕਰਕੇ, ਬਚਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਰਮਾਂ (ਅਮਲਾਂ) ਕਰਕੇ ਸਚ-ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।੫।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਵਲ ਨੈਨ, ਮਧੁਰ ਬੈਨ, ਕੋਟਿ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੋਭ,
 ਕਹਤ ਮਾ ਜਸੋਦ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਜੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਿਸਹਿ, ਖਾਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਭਾਜੁ—‘ਭਾ’ ਦਾ
 ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਵਲ ਨੈਨ—ਨੈਤਰ ਕਮਲ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ। ਮਧੁਰ ਬੈਨ—ਬਚਨ ਅਤਿ
 ਮਿੱਠੇ। ਕੋਟਿ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੋਭ—ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ
 ਸੀ। ਮਾ ਜਸੋਦ—ਪਾਲਕ-ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ। ਜਿਸਹਿ—ਜਿਸ ਨੂੰ। ਦਹੀ
 ਭਾਜੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ—ਹੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀਉ! ਦਹੀਂ ਚੌਲ ਖਾ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਉ! ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ
 ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਜ਼ਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਹੈ।

(ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੀ ਤਨਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਦੀ ਬਰਕਤ ਸਦਕਾ
 ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ) ਨੈਨ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸਨ, ਬਚਨ ਅਤਿ ਮਿੱਠੇ
 ਸਨ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ
 ਪਾਲਕ-ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਆਖਦੀ ਸੀ, (ਹੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀਉ! ਦਹੀਂ ਅਤੇ ਭਾਤ-ਬੋਜਨ
 (ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਬੋਜਨ) ਖਾ।

ਦੇਖਿ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਨੂਪੁ, ਮੌਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ,
 ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ਝਨਤਕਾਰ, ਖੇਲੁ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ, ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੇਟਿ ਸਕੈ,
 ਈਸੁ ਬੰਮੁ ਗ੍ਰਾਨੁ, ਧਾਨੁ, ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਾਹਿ, ਚਾਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਗ੍ਰਾਨੁ, ਧਾਨੁ—ਊਚਾਰਣ
 ‘ਗਿਆਨੁ’, ‘ਧਿਆਨੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਖਿ ਰੂਪ ਅਤਿ ਅਨੁਪ—(ਬਾਲਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ) ਅਤਿ ਅਨੁਪ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ। ਮੋਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ—ਪ੍ਰਬਲ ਮੋਹ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਿਆਪੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ਝਨਤਕਾਰ—ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਦੀ ਰਸੀਲੀ ਧੁਨੀ। ਖੇਲੁ ਪਾਹਿ ਜੀਉ—(ਬਾਲਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਸੀ। ਕਾਲ—ਹੋ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ! ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ—ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਕਲਮ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਹਹੁ—ਛੁਰਮਾਨ। ਈਸੁ—ਸ਼ਿਵਜੀ। ਬੰਮ੍—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਗ੍ਰਾਨੁ ਧ੍ਵਾਨੁ ਪਰਤ ਹੀਐ—ਆਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਚਾਹਿ—ਚਾਹ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਬਾਲਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਤੋਂ ਰਸੀਲੀ ਧੁਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਸ (ਬਾਲਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਦਾ ਅਤਿ ਅਨੁਪ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ (ਜਸੋਧਾਂ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਬਲ ਮੋਹ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਿਆਪੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜੀ।

ਹੋ ਮਹਾਂ ਕਾਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜੀਉ! ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਕਲਮ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਛੁਰਮਾਨ ਕੌਣ ਮੇਟ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ (ਆਦਿਕ) ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਚਾਹ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿ ਸਾਚੁ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ, ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ॥੧॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ ਸਾਚੁ—ਤੇਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਿਵਾਸ। ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ—ਤੂੰ ਮੁਢਲਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਸਦਾ ਤੁਹੀ—ਤੂੰ ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਉ! ਤੇਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ (ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈਂ। ੧੯॥੯॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਪਰਮ ਧਾਮ ਸੁਧ ਬੁਧ ਨਿਰੀਕਾਰ ਬੇਸੁਮਾਰ,
 ਸਰਬਰ ਕਉ ਕਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸੁਖਰ ਚਿਤ ਭਗਤ ਹਿਤ ਭੇਖੁ ਧਰਿਓ,
 ਹਰਨਾਖਸੁ ਹਰਿਓ ਨਖ ਬਿਦਾਰਿ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸੁਖਰ—ਅੰਗਰੇ 'ਸੁ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲਕ ਭਾਗ ਹੈ, ਅਗੋਤਰ ਨਹੀਂ; ਊਚਾਰਣ ਇਕੱਠਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਾਮ ਨਾਮ—ਰਮਤ (ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ) ਨਾਮ ਵਾਲੇ। ਪਰਮ ਧਾਮ—ਸਰਬੋਤਮ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੇ। ਸੁਧ ਬੁਧ—ਨਿਰਮਲ ਬੋਧ (ਗਿਆਨ) ਵਾਲੇ। ਨਿਰੀਕਾਰ—ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬੇਸੁਮਾਰ—ਬੇਅੰਤ। ਸਰਬਰ—ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ। ਕਾਹਿ ਜੀਉ—ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀ? ਸੁਖਰ ਚਿਤ—ਨਿਰਮਲ ਚਿਤ ਵਾਲੇ। ਭਗਤ ਹਿਤ—ਹਿਤਕਾਰੀ ਭਗਤ। ਭੇਖੁ ਧਰਿਓ—(ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ) ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਹਰਨਾਖਸੁ ਹਰਿਓ—ਹਰਨਾਖਸੁ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਨਖ ਬਿਦਾਰਿ—ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾੜ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਰਮਤ (ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ) ਨਾਮ ਵਾਲੇ! ਸਰਬੋਤਮ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੇ! ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ! ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀ?

ਨਿਰਮਲ-ਚਿਤ ਵਾਲੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਭਗਤ (ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ) ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ (ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ) ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਚੀਰ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸੁ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।

ਸੰਖ ਚੜ੍ਹ ਗਦਾ ਪਦਮ, ਆਪਿ ਆਪੁ ਕੀਓ ਛਦਮ,
 ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਲਖੈ ਕਉਨ ਤਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੨੦॥

ਊਚਾਰਣ :

ਚੜ੍ਹ-ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ। ਤਾਹਿ—(ਪੜਨਾਊਂ) ਉਚਾਰਣ ਨਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਸ੍ਰੀ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਸਿਰੀ’ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਦਮ—ਕਮਲ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ਆਪਿ ਆਪੁ ਕੀਓਂ
ਛਦਮ—ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭੁਦ ਹੀ ਛੁਪਾਅ ਲਿਆ।
ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ—ਹੋ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੀਲਾ ਵਾਲੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ!
ਲਖੈ—ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਾਹਿ—ਊਸ ਸਰੂਪ ਨੂੰ। ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ—ਮਾਇਆ
ਦਾ ਵਾਸਾ।

ਅਰਥ :

(ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ) ਸੰਖ ਚੜ੍ਹ ਗਦਾ ਪਦਮ ਆਦਿ
ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭੁਦ ਹੀ ਛੁਪਾਅ ਲਿਆ, ਹੋ ਪਰੇ ਤੋਂ
ਪਰੇ ਲੀਲਾ ਵਾਲੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਤੇਰੇ ਉਸ (ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ) ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝ
ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਹੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ! ਤੇਰਾ
ਸਤਿ—ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਬਿਰ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ (ਤੇਰੇ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਨਿਵਾਸ ਹੈ;
ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਦਾ—ਬਿਰ ਹੈਂ। ੨੧॥

ਪੀਤ ਬਸਨ . ਕੁੰਦ ਦਸਨ . ਪ੍ਰਿਆ ਸਹਿਤ ਕੰਠ ਮਾਲ,
ਮੁਕਟੁ ਸੀਸਿ ਮੌਰ ਪੰਖ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥

ਬੇਵਜੀਰ . ਬਡੇ ਧੀਰ . ਧਰਮ ਅੰਗ , ਅਲਖ ਅਗਾਮ,
ਖੇਲੁ ਕੀਆ ਆਪਣੈ ਉਛਾਹਿ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਲਖ, ਅਗਾਮ—ਊਚਾਰਣ ਅ-ਲਖ, ਅ-ਗਾਮ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੀਤ ਬਸਨ—ਹੋ ਪੀਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ! ਕੁੰਦ ਦਸਨ—(ਚੰਬੇਲੀ ਦੀਆਂ)
ਚਿੱਟੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ। ਦਸਨ—ਦੰਦ। ਪ੍ਰਿਆ

ਸਹਿਤ—ਪਿਆਰੀ (ਲਛਮੀ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ) ਸਮੇਤ। ਕੰਠ ਮਾਲ—ਗਲੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲੇ। ਮੁਕਟੁ ਸੀਸਿ ਮੋਰ ਪੱਖ ਚਾਹਿ ਜੀਉ—ਹੇ ਸੀਸ ਉਤੇ ਮੋਰ-ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਮੁਕਟ ਨੂੰ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ। ਬੇਵਜੀਰ—ਕਿਸੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਮੁਖਾਜੀ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਬਡੇ ਧੀਰ—ਵੱਡੇ ਧੀਰਜਵਾਨ। ਧਰਮ ਅੰਗ—ਧਰਮ ਦਾ ਪੱਖ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ। ਅਲਖ ਅਗਮ—ਸਮਝ ਸੂਝ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਖੇਲੁ ਕੀਆ—ਜਗਤ-ਤਮਾਸਾ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਉਛਾਹਿ—ਆਪਣੇ ਚਾਅ-ਉਮਾਹ (ਮੌਜ) ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤੀ ਸਰਗੁਨ ਸ਼ੂਧਾਂ ਵਾਲੇ) ਪੀਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ। (ਚੰਬੇਲੀ ਦੀਆਂ) ਚਿੱਟੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ। (ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ) ਪਿਆਰੀ (ਲਛਮੀ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ) ਸਮੇਤ, ਗਲ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲੇ। ਸੀਸ ਉਤੇ ਮੋਰ-ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਮੁਕਟ ਨੂੰ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ (ਕਲਾ-ਧਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ)।

ਹੇ ਕਿਸੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਮੁਖਾਜੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਵੱਡੇ ਧੀਰਜਵਾਨ, ਧਰਮ ਦਾ ਪੱਖ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ। ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਅਦਭੂਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜੀਉ! ਇਹ ਅਨਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਅਵਤਾਰੀ-ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਦਾ ਅਦਭੂਤ ਖੇਲ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਚਾਅ-ਉਮਾਹ (ਮੌਜ) ਵਿਚ ਰਚਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਥੀ ਨ ਜਾਇ, ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ,
ਸੁਤਰ ਸਿਧ ਰੂਪੁ ਧਰਿਓ ਸਾਹਨ ਕੈ ਸਾਹਿ ਜੀਉ ॥
ਸਤਿ ਸਾਚੁ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ, ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੩॥੮॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਾਹਨ, ਸਾਹਿ—‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੁਨੀ। ਸ੍ਰੀ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਸਿਰੀ’ ਕਰਨਾ ਗਲੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਕਥ ਕਥਾ—ਨਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕਥਾ। ਤੀਨਿ ਲੋਕ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ। ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ—ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੂਪੁ ਧਰਿਓ—(ਸਰਗੁਨੀ) ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਕਹਿਣ-ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਤੈਂ ਸ਼ਾਹਾਂ ਸਿਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ੇਜ ਸੁਭਾਇ (ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ) ਹੀ (ਸਰਗੁਨੀ) ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਓ। ਤੇਰਾ ਸਤ-ਸਰੂਪ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈ; ਮਾਇਆ ਦਾ (ਤੇਰੇ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਨਿਵਾਸ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈ। ॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਬਿੰਦ ਜੀਓ ॥

ਬਲਿਹਿ ਛਲਨ ਸਬਲ ਮਲਨ ਭਗ੍ਨੁ ਫਲਨ ਕਾਨੁ ਕੁਅਰ ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਜੀ ਢੰਕ ਚੜ੍ਹੁ ਦਲ ਰਵਿੰਦ ਜੀਓ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਬਲਿਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਮਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਭਗ੍ਨੁ—‘ਫ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਗ’ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ‘ਤ’ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਲਿਹਿ ਛਲਨ—(ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ) ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲੇ। ਸਬਲ ਮਲਨ—ਜੋਰਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਭਗ੍ਨੁ ਫਲਨ—ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਕਾਨੁ ਕੁਅਰ—ਕੰਵਰ ਕਿਸ਼ਨ ਕਨੁਈਆ। ਨਿਹਕਲੰਕ—ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ। ਬਜੀ ਢੰਕ—ਜਿਸ ਦੀ ਢੰਕ ਚਹੁੰ ਕੁਟਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੜ੍ਹੁ ਦਲ—ਗਜਦਾ-ਵਜਦਾ ਵਿਜਈ ਦਲ। ਰਵਿੰਦ—ਗਜਦੇ-ਵਜਦੇ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀਓ! ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅੰਦਰ (ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਧਾਰੀ) ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਹੀ (ਆਪਣੀ ਅਕਲ-ਕਲਾ ਦੁਆਰਾ) ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਣਹਾਰੇ, ਜੋਰਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੰਵਰ ਕਿਸ਼ਨ ਕਨੁਈਆ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾ ਕੇ ਕੁਝ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ

ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ ਹੋ, ਜਿਸ ਦੀ ਡੱਕ
ਚਹੁੰ ਕੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਵਕਾਲ ਵੱਜਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗਜਦੇ-ਵਜਦੇ
ਵਿਜਈ ਦਲ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮ ਰਵਣ ਦੁਰਤ ਦਵਣ ਸਕਲ ਭਵਣ ਕੁਸਲ ਕਰਣ,
ਸਰਬ ਭੂਤ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾਧਿਦੇਵ ਸਹਸ ਮੁਖ ਫ਼ਨਿੰਦ ਜੀਉ ॥
ਜਰਮ ਕਰਮ ਮਛ ਕਛ ਹੁਆ ਬਰਾਹ,
ਜਮੁਨਾ ਕੈ ਕੂਲਿ ਖੇਲੁ ਖੇਲਿਓ ਜਿਨਿ ਗਿੰਦ ਜੀਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਾਮ ਰਵਣ—ਰਵਣ-ਜੋਗ ਰਮਤ-ਰਾਮ। ਦੁਰਤ ਦਵਣ—(ਤੁਸੀਂ ਹੀ) ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਸਕਲ ਭਵਣ ਕੁਸਲ ਕਰਣ—(ਤੁਸੀਂ ਹੀ) ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ-ਅਨੰਦ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਸਰਬ
ਭੂਤ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾਧਿਦੇਵ—ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ (ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ) ਵਿਚ ਵਰਤਣ
ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾਂ ਸਿਰ ਦੇਵ ਹੋ। ਸਹਸ ਮੁਖ ਫ਼ਨਿੰਦ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਭਾਂ
ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ (ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਹੋ)। ਜਰਮ
ਕਰਮ—ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਛ,
ਕਛ, ਬਰਾਹ—ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ। ਹੁਆ—ਹੋ ਕੇ। ਕੂਲਿ—ਕੰਢੇ ਤੇ।
ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਨੇ। ਗਿੰਦ—ਗੋਂਦ। ਗਿੰਦ—ਮਰਗਿੰਦ (ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ)।

ਅਰਥ :

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਰਵਣ-ਜੋਗ ਰਮਤ-ਰਾਮ ਹੋ, ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਹੋ, ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ-ਅਨੰਦ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ
(ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ) ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾਂ ਸਿਰ ਦੇਵ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ
ਮੂੰਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ (ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ) ਹੋ।

ਮਛ, ਕਛ, ਬਰਾਹ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ
ਕਲਾਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਜਿਸ ਨੇ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ
ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਉਸ ਨੇ) ਜਮਨਾ ਨਦੀ
ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਗੋਂਦ ਦੀ ਖੇਡ ਦੇ ਬਹਾਨੇ (ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨਥ ਕੇ) ਮਰਗਿੰਦ
(ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰਾਂ) ਵਾਲਾ ਖੇਡ-ਤਮਾਸਾ ਕੀਤਾ।

ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ ਹੀਏ ਧਾਰੁ ਤਜੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਗਯੰਦ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰ, ਗੁਬਿੰਦ ਜੀਉ ॥੪॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਯੰਦ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਇਅੰਦ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ—ਨਾਮ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਹੀਏ ਧਾਰੁ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ।
ਤਜੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ—ਮਨ ਦਾ ਬਿਕਾਰ (ਵਿਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ) ਛਡ ਦੇ।
ਗਯੰਦ—ਗਯੰਦ ਭੱਟ।

ਅਰਥ :

‘ਗਯੰਦ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਹੋ ਜੀਵ, ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰ-ਤੱਤ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ
ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਮਨ ਦਾ ਵਿਕਾਰ (ਵਿਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ) ਛਡ ਦੇ, (ਫਿਰ ਸੋਝੀ ਹੋ
ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ) ਗੋਬਿੰਦ ਜੀਉ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ (ਵਖ ਵਖ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ
ਕਲਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਲਾਧਾਰੀ) ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ॥੪॥੯॥

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ਜੀਉ ॥

ਗੁਰ ਕਹਿਆ ਮਾਨੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਚੁ ਜਾਨੁ ਮੰਤੁ ਇਹੈ,
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਹੋਇ ਕਲਾਨੁ ਲਹਹਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਜੀਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਮੰਤੁ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਮਿਲਵਾ ਉਚਾਰਣ। ਕਲਾਨੁ—ਉਚਾਰਣ
'ਕਲਿਆਨੁ'। ਲਹਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ—ਸਤਿ ਸਹੂਪ। ਗੁਰ ਕਹਿਆ ਮਾਨੁ—ਗੁਰੁ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ
(ਫੁਰਮਾਨ) ਮੰਨ। ਨਿਧਾਨੁ—ਨਿਜ ਦੇ (ਆਪਣੇ) ਕੰਮ ਆਉਣ। ਸਚੁ
ਵਾਲਾ ਆਤਮ-ਖਜਾਨਾ। ਸਚੁ ਜਾਨੁ—ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲੈ। ਮੰਤੁ
ਇਹੈ—ਇਹ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਤੁ ਹੈ। ਨਿਸਿ—ਰਾਤ। ਬਾਸੁਰ—ਦਿਨ। ਹੋਇ
ਕਲਾਨੁ—ਆਤਮ-ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਲਹਹਿ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਂਗਾ।
ਪਰਮ ਗਤਿ—ਪਰਮ ਪਦਵੀ।

ਅਰਥ :

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਨ।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ! ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ (ਬਚਨ) ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨ, ਇਹ ਹੀ ਨਿਜ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ; ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣ ਲੈ ਕਿ ਇਹ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, (ਜਿਸ ਸਦਕਾ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ) ਸਦੀਵਕਾਲ ਆਤਮ-ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਵੇਗਾ ਅਤੇ (ਅੰਤ ਨੂੰ) ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੈਹੁ ਜਣ ਜਣ ਸਿਉ ਛਾਡੁ ਧੋਹੁ,
ਹਉਮੈ ਕਾ ਫੰਧੁ ਕਾਟੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਰਤਿ ਜੀਉ ॥
ਦੇਹ ਗੇਹੁ ਤ੍ਰਿਆ ਸਨੇਹੁ ਚਿਤ ਬਿਲਾਸੁ ਜਗਤ ਏਹੁ,
ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਦਾ ਸੇਉ ਦਿੜਤਾ ਕਰੁ ਮਤਿ ਜੀਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤ੍ਰਿਆ—ਇਸ ਸਥਦ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਤ੍ਰਿਆ’ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਦਿੜਤਾ—‘ਜੜ’ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਣ ਜਣ ਸਿਉ ਛਾਡੁ ਧੋਹੁ—ਜਣੇ ਖਣੇ ਨਾਲ ਧੋਹ (ਵਲ-ਛਲ) ਕਰਨਾ ਛਡ ਦੇ। ਹਉਮੈ ਕਾ ਫੰਧੁ ਕਾਟੁ—ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਛਾਹਾ ਕਟ ਦੇ। ਰਤਿ ਜੀਉ—ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰੋ ਜੀ। ਦੇਹ ਗੇਹੁ—ਦੇਹੀ ਦੀ ਪਕੜ, ਦੇਹ-ਅਧਿਆਸ। ਤ੍ਰਿਆ ਸਨੇਹੁ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੌਹ। ਚਿਤ ਬਿਲਾਸੁ ਜਗਤ ਏਹੁ—ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਇਹ (ਖਿਨ-ਭੰਗਰ) ਦਿਲ-ਪਰਚਾਵਾ ਹੈ। ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਦਾ ਸੇਉ—ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ। ਦਿੜਤਾ ਕਰਿ ਮਤਿ—ਮਤਿ ਵਿਚ ਦਿੜਤਾ (ਅਟੱਲ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ) ਧਾਰਨ ਕਰ।

ਅਰਥ :

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਜਣੇ ਖਣੇ ਨਾਲ ਵਲ-ਛਲ ਕਰਨਾ ਛਡ ਦੇ, ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਛਾਹਾ ਕਟ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਾ ਲੈ।

ਦੇਹ-ਅਧਿਆਸ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੋਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ (ਖਿਨ-ਬੰਗਾਰੀ) ਦਿਲ-ਪਰਚਾਵਾ ਹੈ, ਸੋ, ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਵਿਚ (ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ) ਦਿੜ੍ਹਤਾ (ਅਟੱਲ ਸ਼ਰਧਾ) ਧਾਰਨ ਕਰ।

ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ, ਹੀਏ ਧਾਰੁ ਤਜੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਗਯੰਦ,
ਸਿਰੀ ਗੁਰੁ, ਸਿਰੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿ ਜੀਊ ॥੫॥੧੦॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਯੰਦ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਾਇਐਦ’।

ਅਰਥ :

‘ਗਯੰਦ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਹੋ ਜੀਵ ! ਨਾਮ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਮਨ ਦਾ ਵਿਕਾਰ (ਵਿਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ) ਛਡ ਦੇ (ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ) ਸਿਰੀ ਗੁਰੁ ਜੀ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਨ। ॥੫॥੧੦॥

ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਸਦਕਾ ॥
ਨਿਰਕਾਰੁ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ,
ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੌਥੂ ਤੂ ਕਦ ਕਾ ॥

ਖਦ ਅਰਥ :

ਸੇਵਕ ਕੈ—ਸੇਵਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ—ਜੁਗੀ ਜੁਗ, ਭਾਵ, ਸਦੀਵਕਾਲ। ਵਾਹਗੁਰੂ—ਹੋ ਆਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਸਦਕਾ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ—ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਸਦਾ-ਚਿਰ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਆਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਰਤਾਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਢੁਕੈਲ ਜੁਗੋ ਜੁਗ (ਸਦੀਵਕਾਲ) ਸੇਵਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਰਥ-ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੇ ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਉਪਲਬਧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤੂ ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈਂ, ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ (ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਹੈਂ,

ਕੋਈ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਦਾ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ) ਹੈਂ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਿਰੇ ਤੈ ਅਗਨਤ,
ਤਿਨ ਕਉ ਮੈਹੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦਕਾ ॥
ਚਵਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ ਉਪਾਈ,
ਰਿਜਕੁ ਦੀਆ ਸਭਹੂ ਕਉ ਤਦ ਕਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤੈ—(ਪੁਰਖ-ਵਾਚੀ ਪੜਨਾਉਂ, ਮਧਮ ਪੁਰਖ, ਇਕ-ਵਚਨ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
ਅਗਨਤ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਗਨਤ’। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’। ਭਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਾਇਆ’।
ਸਭਹੂ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਰੇ ਤੈ ਅਗਨਤ—ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ (ਦੇਵਤੇ) ਸਿਰਜੇ ਹੋਏ ਹਨ।
ਤਿਨ ਕਉ—ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਮੈਹੁ ਭਯਾ ਮਨ—ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿਆਪ ਗਿਆ।
ਮਦਕਾ—ਮਦ-ਹੋਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ। ਚਵਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ
ਉਪਾਈ—ਚੁਗਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਹੈ। ਰਿਜਕੁ—ਰੋਜੀ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿਕ ਅਣਗਿਣਤ ਦੇਵਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ
ਸਿਰਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ (ਐਵੇਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ) ਮਨ ਦੇ ਮਦ-ਹੋਸ਼
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਆਪ ਗਿਆ (ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਤੇ
ਪਰਤੇ ਹਨ)।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਚੁਗਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਿਸ਼ਟੀ
ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਰਿਜਕ ਅਪੜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ, ਜੁਗ ਜੁਗ,
ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ ॥੧॥੧੧॥

ਅਰਥ :

ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਰਤਾਪ ਹੈ, ਜਿਸ
ਦੇ ਤੁਫਲ ਜੁਗੋ ਜੁਗ (ਸਦੀਵਕਾਲ) ਸੇਵਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਰਥ-ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ
ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਖੜਾਨੇ ਉਪਲਬਧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧।੧੧।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਾ ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ ॥
ਆਪੇ ਹਸੈ ਆਪਿ ਹੀ ਚਿਤਵੈ, ਆਪੇ ਚੰਦੂ ਸੂਰੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤਮਾਸਾ—‘ਸ’ ਊਚਾਰਣ ਵਿਸੇਸ ਧੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਾ—‘ਵਾਹੁ’ ‘ਵਾਹੁ’ ਕਰਨ ਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਊਚਾਰਨ ਦਾ। ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ—ਵੱਡਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ। ਹਸੈ—ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ। ਚਿਤਵੈ—ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਪਰਗਾਸਾ—ਚਾਨਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਰਨ ਅਥਵਾ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਵੱਡਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

(ਅਭਿਆਸੀ-ਜਨ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ) ਆਪ ਹੀ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ, (ਸਾਰ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ) ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਚਾਨਣ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਜਲੁ ਆਪੇ ਥਲੁ ਥਮਨੁ,
ਆਪੇ ਕੀਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਾਸਾ ॥
ਆਪੇ ਨਰੁ ਆਪੇ ਛੁਨਿ ਨਾਰੀ,
ਆਪੇ ਸਾਰਿ ਆਪ ਹੀ ਪਾਸਾ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਬੰਮਨੁ—‘ਮ’ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਲੁ—ਧਰਤੀ। ਬੰਮਨੁ—ਆਸਰਾ। ਘਟਿ ਘਟਿ—ਹਰੇਕ ਘਟ ਵਿਚ, ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਬਾਸਾ—ਨਿਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਰੁ—ਮਨੁੱਖ। ਨਾਰੀ—ਇਸਤੀ। ਸਾਰਿ—ਨਰਦ। ਪਾਸਾ—ਚੌਪੜੀ।

ਅਰਥ :

ਆਪ ਹੀ ਜਲ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਬਲ (ਧਰਤੀ), (ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ-ਰੂਪ ਹੈ, ਵਿਰ ਆਪ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਰੂਪ; ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ-ਰੂਪ ਨਰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ-ਜਗਤ ਰੂਪ ਚੌਪੜ।

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਗਤਿ ਸਭੈ ਬਿਚਾਰਹੁ,
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਾ ਬਡਾ ਤਮਾਸਾ ॥੨॥੧੨॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਤਮਾਸਾ—‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

‘ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ। ਸੰਗਤਿ—ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ। ਬਿਚਾਰਹੁ—ਗਿਆਨ-ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਭਾਈ !) ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਰਨ, ਅਥਵਾ, ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਵੱਡਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ੨੧੨।

ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ॥
ਤੂ ਜਲਿ ਬਲਿ ਰਾਗਨਿ ਪਯਾਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਾ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਮੀਠੇ ਜਾ ਕੇ ਬਚਨਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਮਾਸਾ—‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੀ। ਪਯਾਲਿ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਇਆਲਿ’। ਰਹਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਰਹਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕੀਆ ਖੇਲੁ—ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਖੇਲ ਰਚਿਆ। ਜਲਿ—ਜਲ ਵਿਚ। ਬਲਿ—
ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ। ਗਗਨਿ—ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ। ਪਯਾਲਿ—ਪਤਾਲ ਵਿਚ। ਪੁਰਿ
ਰਹਾ—ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿੱਠੇ
ਪਦਾਰਥ) ਤੋਂ ਵੀ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਹੀ (ਰਚੀ ਹੋਈ)
ਹੈ, (ਤੂੰ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ) ਸੁਮੇਲ (ਕਰ ਕੇ) ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਵੱਡਾ
ਖੇਲ-ਤਮਾਸਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ, ਪਰਤੀ ਉੱਤੇ, ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ
ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਚਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿੱਠੇ ਹਨ
(ਭਾਵ, ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਹੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ)।

ਮਾਨਹਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ,
ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲੁ. ਨਿਰੰਜਨ ਜਚਨਾ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਈਐ ਪਰਮਾਰਥ,
ਸਤਸੰਗਾਤਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਖਚਨਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਸਾਦਿ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਅੱਖਰ (ਦੁੱਤ) ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਾਨਹਿ—(ਤੈਨੂੰ ਹੀ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ।
ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ। ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲੁ—ਕਾਲ ਦਾ
ਕਾਲ, ਮਹਾ ਕਾਲ। ਨਿਰੰਜਨ—ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।
ਜਚਨਾ—ਮੰਗਤੇ। ਪਰਮਾਰਥ—ਆਤਮ-ਗਿਆਨ। ਸੇਤੀ—ਨਾਲ (ਮਿਲ
ਕੇ)। ਮਨੁ ਖਚਨਾ—ਮਨ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਲਿਵ-ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ
ਆਦਿਕ (ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਰਬੋਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ)। ਤੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ

ਕਾਲ (ਮਹਾ ਕਾਲ) ਹੈਂ। ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਤੇਰੇ (ਦਰ ਦੇ) ਮੰਗਤੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਲਿਵ-ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ,
ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ॥੩॥੧੩॥੪੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਮਾਸਾ—‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਹੀ (ਰਚੀ ਹੋਈ) ਹੈ, (ਤੂੰ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ) ਸੁਮੇਲ (ਕਰ ਕੇ) ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਵੱਡਾ ਖੇਲ-ਤਮਾਸਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੩।੧੩।੪੨।

[ਨੌਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ‘ਗਯੰਦ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤਿੰਨ ਸ੍ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਾਲੇ (ਪ+ਪ+੩) ੧੩ ਸਵਦੀਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੪੨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਦੀਏ ਅੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਅਗਮੁ ਅਨੰਤੁ ਅਨਾਦਿ, ਆਦਿ ਜਿਸੁ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥
ਸਿਵ ਬਿਰੰਚਿ ਧਰਿ ਧੂਨੁ, ਨਿਤਹਿ ਜਿਸੁ ਬੇਦੁ ਬਖਾਣੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਧੂਨ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਿਆਨੁ’। ਨਿਤਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਗਮੁ—ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਨੰਤੁ—ਬੇਅੰਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਨਾਦਿ—ਆਦਿ ਰਹਿਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਆਦਿ—ਅਰੰਭ। ਬਿਰੰਚਿ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਧਰਿ ਧੂਨੁ—ਨਿਰੰਤਰ ਪਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਤਹਿ—ਨੇਤਹਿ, ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਹੀ, ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ। ਬਖਾਣੈ—ਵਖਾਣਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰ) ਮਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਆਦਿ ਰਹਿਤ (ਅਨਾਦੀ) ਹੈ, ਜਿਸ (ਦੀ ਹੋਂਦ) ਦਾ ਅਰੰਭ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ;

ਜਿਵ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਧਿਆਨ ਪਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਦ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੋਤਿ ਹੀ ਨੋਤਿ (ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ) ਵਖਾਣਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ, ਅਵਰੁ ਨਹੀਂ ਦੂਸਰ ਕੋਈ ॥
ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਣ ਸਮਥੁ, ਤਰਣ ਤਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਮਥੁ—‘ਬ’ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਰੰਕਾਰੁ—ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ਨਿਰਵੈਰੁ—ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ । ਅਵਰੁ—ਕੋਈ ਹੋਰ । ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਣ ਸਮਥੁ—ਘੜਨ (ਰਚਣ)
ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ । ਤਰਣ ਤਾਰਣ—ਭਵ-ਸਾਰਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ
ਲਈ ਬੇੜੀ (ਜਹਾਜ਼) ਰੂਪ ।

ਅਰਥ :

ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ) ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਜੋ ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ;

ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ
ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਭਵ-ਸਾਰਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ ਬੇੜੀ (ਜਹਾਜ਼) ਰੂਪ ਹੈ।

ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਕੀਓ, ਜਨੁ ਮਥੁਰਾ ਰਸਨਾ ਰਸੈ ॥
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਚਿਤਹ ਬਸੈ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਾਨਾ—ਦੋਹਾਂ ‘ਨ’ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਭਾਰ ਰਹਿਤ ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ—ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ । ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ । ਰਸਨਾ
ਰਸੈ—ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ ਰਹੱਸ) ਵਖਾਣਦਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ
ਪੁਰਖੁ—ਸਰਬ ਉਪਮਾ ਜੋਗ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ । ਚਿਤਹ
ਬਸੈ—ਚਿਤ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ :

ਦਾਸ 'ਮਖੂਰਾ' (ਭੱਟ) ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ ਰਹੱਸ) ਵਖਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਉਪਮਾ ਜੋਗ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ) ਨਿਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਮਰਥੁ ਗਹਿ ਕਰੀਆ,
ਧੂਵ ਬੁਧਿ ਸੁਮਤਿ ਸਮਾਰਨ ਕਉ ॥
ਛੁਨਿ ਧੰਮ ਧੁਜਾ ਫ਼ਹਰੰਤਿ ਸਦਾ,
ਅਘ ਪੁੰਜ ਤਰੰਗ ਨਿਵਾਰਨ ਕਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਕੇ' (ਜਾਰੇ ਸਵਈਏ ਵਿਚ ਅਥਵਾ, ਸਮੱਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਮਰਥ—ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ। ਗਹਿ ਕਰੀਆ—ਪਕੜ ਲਈ, ਦਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਧੂਵ ਬੁਧਿ ਸੁਮਤਿ—ਝੁੱਧੀ ਨੂੰ ਅਤੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਤਿ-ਸੁਮਤਿ। ਧੂਵ—ਅਚੱਲ। ਸਮਾਰਨ ਕਉ—ਨਾਮ ਸਮਾਲਣ ਲਈ। ਛੁਨਿ—ਛਿਰ। ਧੰਮ ਧੁਜਾ—ਪਰਮ ਦਾ ਝੰਡਾ। ਫ਼ਹਰੰਤਿ ਸਦਾ—ਸਦਾ ਝੂਲਦਾ ਹੈ। ਅਘ ਪੁੰਜ—ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ। ਤਰੰਗ ਨਿਵਾਰਨ ਕਉ—ਮਨ ਦੇ ਤਰੰਗ (ਫਰਨੇ) ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ।

ਅਰਥ :

(ਅਨੰਵੈ—ਗੁਰੂ ਸਮਰਥ, ਗਹਿ ਕਰੀਆ ਸੁਮਤਿ, ਧੂਵ ਬੁਧਿ, ਸਮਾਰਨ ਕਉ)

ਗੁਰੂ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਅਚੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ (ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਮਤਿ-ਸੁਮਤਿ, ਨਾਮ ਸਮਾਲਣ ਲਈ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ, ਛਿਰ (ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਤਰੰਗ (ਫਰਨੇ ਕਫਰਨੇ) ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ (ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਧਰਮ-ਝੰਡਾ ਸਦਾ ਝੂਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਖੁਰਾ ਜਨ ਜਾਨਿ ਕਹੀ ਜੀਅ ਸਾਚੁ,
ਸੁ ਅਉਰ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਨ ਕਉ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬੋਹਿਬੁ ਬਡੈ ਕਲਿ ਮੈ,
ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਨ ਕਉ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਖੁਰਾ ਜਨ—ਦਾਸ ਮਖੁਰਾ (ਬੱਟ) ਦੀ। ਜਾਨਿ ਕਹੀ ਜੀਅ ਸਾਚੁ—(ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਕਹੀ (ਆਖੀ) ਹੋਈ (ਮਤਿ-ਸੁਮਤਿ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣ। ਨ ਬਿਚਾਰਨ ਕਉ—ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨ ਜੋਗ ਨਹੀਂ। ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬੋਹਿਬੁ ਬਡੈ—ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹੀ ਵੱਡਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ। ਕਲਿ ਮੈ—ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਨ ਕਉ—ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਡਰਾਉਣੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਦਾਸ ਮਖੁਰਾ ! (ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ) ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਮਤਿ-ਸੁਮਤਿ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹੀ ਵੱਡਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨ-ਜੋਗ ਨਹੀਂ। ੨।

ਸੰਤਤ ਹੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸੰਗ, ਸੁਰੰਗ ਰਤੇ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਹੈ ॥
ਧ੍ਰਮ ਪੰਥੁ ਧਰਿਓ ਧਰਨੀਧਰ ਆਪਿ,
ਰਹੇ ਲਿਵ ਧਾਰਿ ਨ ਧਾਵਤ ਹੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਹੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ (ਸਾਰੇ ਸਵਈਏ ਵਿਚ)। ਧ੍ਰਮ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ (ਦੁੱਤ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੰਤਤ ਹੀ—ਨਿਰੰਤਰ ਹੀ। ਸਤਸੰਗਤਿ—ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ। ਸੰਗ—ਜਥੇ। ਸੁਰੰਗ ਰਤੇ—ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ। ਧ੍ਰਮ ਪੰਥੁ—(ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਕਰਨ ਦਾ) ਧਰਮ-ਮਾਰਗ। ਧਰਿਓ ਧਰਨੀਧਰ ਆਪਿ—ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਭੂ

ਜੀ ਨੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਪ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਹੇ ਲਿਵ ਪਾਰਿ—ਸੁਰਤੀ
ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨ ਧਾਵਤ ਹੈ—ਫੈਕਟ-ਕਰਮੀ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਨਹੀਂ
ਭਟਕਦੇ।

ਅਰਥ :

ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗ (ਜਬੇ, ਮੰਡਲੀਆਂ)
ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਗਾਊਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਕਰਨ ਦਾ) ਇਹ
ਧਰਮ-ਮਾਰਗ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਪ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤ
ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਵਿਚ ਹੀ) ਸੁਰਤੀ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਫੈਕਟ-ਕਰਮੀ ਮਾਰਗ
ਵੱਲ) ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ।

ਮਥੁਰਾ ਭਨਿ ਭਾਗ ਭਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇ,
ਮਨ ਇਛਤ ਹੀ ਫਲ ਪਾਵਤ ਹੈ ॥
ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ ਕੌ ਤਿਨ੍ਹ ਤ੍ਰਾਸੁ ਕਹਾ,
ਜੁ ਚਰੰਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤ ਲਾਵਤ ਹੈ ॥੩॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਹਾ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਨਿ—ਭਣਦਾ ਹੈ, ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ) ਦੇ। ਮਨ ਇਛਤ ਹੀ—ਮਨ-ਚਾਹੇ ਹੀ। ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ
ਕੌ—ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ (ਧਰਮ-ਗਾਜ) ਦਾ। ਤਿਨ੍ਹ—ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਤ੍ਰਾਸੁ—ਡਰ।
ਕਹਾ—ਕਿਵੇਂ ? ਚਰੰਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤ ਲਾਵਤ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਚਿਤ ਜੋੜਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਮਥੁਰਾ ‘ਭੱਟ’ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ-ਜਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-
ਜਨਾਂ) ਦੇ ਭਾਗ ਭਲਿਓਂ-ਭਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਰਥ-ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਮਨ-ਚਾਹੇ ਹੀ
ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋ (ਸੰਤ-ਜਨ) ਗੁਰੂ (ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ) ਵਿਚ ਚਿਤ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ,
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ (ਧਰਮ-ਰਾਜ) ਦਾ ਡਰ ਕਿਵੇਂ (ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ? ।੩।

ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਸੁਧਾ ਪਰਪੂਰਨ,
ਸਬਦ ਤਰੰਗ ਪ੍ਰਗਟਿਤ ਦਿਨ ਆਗਰੁ ॥
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ਅਥਾਹ ਅਤਿ ਬਡ,
ਸੁਭਰੁ ਸਦਾ ਸਭ ਬਿਧਿ ਰਤਨਾਗਰੁ ॥

ਉਚਾਰਣ : ਸੁਭਰੁ—ਉਚਾਰਣ ਸੁ-ਭਰੁ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਸੁਧਾ ਪਰਪੂਰਨ—ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਨਾਲ
ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਬਦ ਤਰੰਗ ਪ੍ਰਗਟਿਤ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ
ਲਹਿਰਾਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਿਨ ਆਗਰੁ—ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਹੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ—ਛੂੰਘੇ ਤੋਂ ਛੂੰਘਾ। ਅਥਾਹ—ਜਿਸ
ਦੀ ਥਾਹ ਨ ਆਵੇ। ਅਤਿ ਬਡ—ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਸੁਭਰੁ ਸਦਾ—ਸਦਾ
ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸਭ ਬਿਧਿ—ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ।
ਰਤਨਾਗਰੁ—ਰਤਨਾਂ (ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ) ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ
ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਇਸ (ਗੁਰੂ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ) ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ) ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਰਤਨ-ਸਾਗਰ ਹੈ, ਭਾਵ,
(ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, (ਅਮੌਲਕ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ) ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਸਦੀਵਕਾਲ ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਰਾਲ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ,
ਤਿਨ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਿਓ ਦੁਖ ਕਾਗਰੁ ॥
ਕਲਜੁਗ ਦੁਰਤ ਦੂਰਿ ਕਰਬੇ ਕਉ,
ਦਰਸਨੁ ਗੁਰੂ ਸਰਗਲ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਰਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਕਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੌ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੰਤ ਮਰਾਲ—ਹੋਸਲੇ ਸੰਤ-ਜਨ। ਕਰਹਿ ਕੰਡੂਹਲ—ਪ੍ਰੇਮ-ਕਲੋਲ (ਆਤਮ-ਅਨੰਦ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਿਨ—ਊਹਨਾਂ (ਸੰਤ-ਜਨਾਂ) ਦਾ। ਤ੍ਰਾਸ—ਕਸ਼ਟ-ਦਾਇਕ। ਦੁਖ ਕਾਗਰੂ—(ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ) ਦੁਖਦਾਈ ਲੇਖਾ। ਕਲਜੁਗ ਦੁਰਤ—ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਦੁਖ-ਪਾਪ। ਦੂਰਿ ਕਰਬੇ ਕਉ—ਮੇਟਣ ਲਈ। ਸਗਲ ਸੁਖ ਸਾਗਰੂ—ਸਮੂਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ :

ਹੋਸਲੇ ਸੰਤ-ਜਨ (ਗੁਰੂ-ਸਰੋਵਰ ਉਤੇ) ਪ੍ਰੇਮ-ਕਲੋਲ (ਆਤਮ-ਅਨੰਦ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਊਹਨਾਂ ਲਈ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਕਸ਼ਟ-ਦਾਇਕ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਲੇਖਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਦੁਖ-ਪਾਪ ਮੇਟਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮੂਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ।॥

ਜਾ ਕਉ ਮੁਨਿ ਧਾਨੁ ਧਰੈ ਫਿਰਤ ਸਕਲ ਜੁਗ,
ਕਬਹੁ ਕ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਉ ॥

ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ ਬਿਰੰਚਿ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ,

ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਰਾਹਿ, ਨ ਤਜਾਤ ਕਬਿਲਾਸ ਕੰਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕੌ’। ਧਾਨੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਧਿਆਨੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾ ਕਉ—ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ) ਦੀ ਖਾਤਰ। ਮੁਨਿ ਧਾਨੁ ਧਰੈ ਫਿਰਤ—ਮੁਨੀਸਪਰ-ਵਰਗ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕਲ ਜੁਗ—ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ। ਕਬਹੁ ਕ ਕੋਊ—ਕਦੀ ਕਦਾਈ ਹੀ ਕੋਈ। ਪਾਵੈ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਉ—ਆਤਮ-ਪ੍ਰਗਾਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ—ਬੇਦ-ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ। ਬਿਰੰਚਿ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਰਾਹਿ....ਕਬਿਲਾਸ

ਕੰਉ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੁਨੀ (ਸਮਾਪੀ ਲਾ ਕੇ) ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਮੱਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਨ ਤਜਾਤ—ਤਿਆਗਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ) ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੁਨੀਸ਼ਰ-ਵਰਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੀ ਕਦਾਈ ਹੀ ਕੌਈ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਗਾਸ (ਸੈ-ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੇਦ-ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੁਨੀ (ਸਮਾਪੀ ਲਾਈ) ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਮੱਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਛਡਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜਾ ਕੌ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਨੇਕ ਤਪ,
ਜਟਾ ਜੂਟ ਭੇਖ ਕੀਏ ਫਿਰਤ ਉਦਾਸ ਕਉ ॥
ਸੁ ਤਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ ਜੀਅ,
ਨਾਮ ਕੀ ਬਡਾਈ ਦਈ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜੀਅ—‘ਅ’ ਦੀ ਹੁਣ੍ਹ ਪੁਨੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾ ਕੌ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ) ਦੀ ਖਾਤਰ। ਅਨੇਕ ਤਪ—ਅਨੇਕਾਂ ਤਪ ਸਾਧਣ ਵਾਲੇ ਤਪੀਸਰ। ਜਟਾ ਜੂਟ—ਜੜਾਵਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਸਹਿਤ। ਭੇਖ ਕੀਏ ਫਿਰਤ ਉਦਾਸ ਕਉ—(ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਵਖ ਵਖ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸੁ ਤਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰਿ—ਉਸ ਹਰੀ-ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਸੁਖ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ—ਸੁਖ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਜੀਅ—ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ) ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੋਗੀ, ਜਤੀ, ਸਿਧ, ਸਾਧਿਕ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤਪੀਸਰ ਜਟਾ-ਜੂਟ (ਜੜਾਵਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਸਹਿਤ) ਵਖ ਵਖ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਹਰੀ-ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਖ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ।

ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਧਿਆਨ ਅੰਤਰਗਤਿ,
ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਤਿਹੁ ਲੋਗ ਪ੍ਰਗਾਸੇ ॥
ਦੇਖਤ ਦਰਸੁ ਭਟਕਿ ਭ੍ਰਮੁ ਭਜਤ,
ਦੁਖ ਪਰਹਰਿ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਗਾਸੇ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਿਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਭਜਤ—‘ਜ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਭੱਜਤ ਵਾਂਗ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ—ਨਾਮ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਧਿਆਨ ਅੰਤਰਗਤਿ—ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੈ। ਤੇਜ ਪੁੰਜ—ਨੂਰ ਦਾ ਪੁੰਜ (ਮੁਜਸ਼ਸਮਾ)। ਤਿਹੁ ਲੋਗ ਪ੍ਰਗਾਸੇ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਚਾਨਣ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਖਤ ਦਰਸੁ—ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਦਿਆਂ। ਭਟਕਿ ਭ੍ਰਮੁ ਭਜਤ—(ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ) ਭਰਮ (ਖੁਦ) ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਭਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਪਰਹਰਿ—ਦੁਖ-ਦਲਿੱਦਰ ਪਰਹਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਗਾਸੇ—ਬੇੜਾ ਖਿੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੂਰ ਦਾ ਮੁਜਸ਼ਸਮਾ (ਪੁੰਜ) ਹੋ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਚਾਨਣ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਦਿਆਂ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਭਰਮ ਖੁਦ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਭੱਜ (ਨੌਜਾਂ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ-ਦਲਿੱਦਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਦਾ ਬੇੜਾ ਖਿੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਸਦਾ ਅਤਿ ਲੁਭਿਤ,
 ਅਲਿ ਸਮੂਹ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਸੁਬਾਸੇ ॥
 ਬਿਦ੍ਰਾਨ ਗੁਰਿ ਆਪਿ ਬਪ੍ਰਉ ਬਿਰੁ,
 ਸਾਚਉ ਤਖਤੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੈ ॥੬॥

ਊਚਾਰਣ :

ਜਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਬਿਦ੍ਰਾਨ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਿਦ੍ਰਾਨ’।
 ਬਪ੍ਰਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਪ੍ਰਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਤਿ ਲੁਭਿਤ—ਅਤੀਅੰਤ ਲੁਭਾਇਮਾਨ (ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ)। ਅਲਿ ਸਮੂਹ
 ਜਿਉ—ਜਿਵੇਂ ਡੌਰਿਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ। ਕੁਸਮ ਸੁਬਾਸੇ—ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਉਤੇ।
 ਬਿਦ੍ਰਾਨ ਗੁਰਿ—ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ।
 ਆਪਿ ਬਪ੍ਰਉ ਬਿਰੁ—ਖੁਦ ਸਦਾ-ਬਿਰ (ਗੁਰੂ) ਥਾਪ ਦਿਤਾ। ਸਾਚਉ ਤਖਤੁ
 ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੈ—ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਸਚਾ ਤਖਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ (ਸੌਂਪ
 ਦਿਤਾ)।

ਅਰਥ :

ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਸਦਾ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ (ਆਸ਼ਕ) ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਡੌਰਿਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਉਤੇ ਲੱਟੂ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁੰਦਿਆਂ (ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ) ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰਤਾ ਦਾ) ਸਚਾ ਤਖਤ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸਦਾ-ਬਿਰ (ਗੁਰੂ) ਥਾਪ ਦਿਤਾ।੬।

ਤਾਚੁਉ ਸੰਸਾਰੁ ਮਾਯਾ ਮਦ ਮੋਹਿਤ,
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਦੀਅਉ ਸਮਰਥੁ ॥
 ਫੁਲਿ ਕੀਰਤਿਵੰਤ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ,
 ਰਿਧਿ ਅਰੁ ਸਿਧਿ ਨ ਛੋਡਾਇ ਸਥੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਾਰੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਤਾਰਿਆਉ’। ਮਾਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਮਾਇਆ’। ਛੋਡਹਿ—ਅੰਤਲਾ
ਦੋ-ਸੰਧੀ ਸੂਰ ਹੈ। ਸਬਦ ਦਾ ਧੁਨੀ-ਚਿੜ / ਛ ਓ ਡ ਇ / ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਾਰੂ—(ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੰਸਾਰੁ ਮਾਯਾ ਮਦ
ਮੋਹਿਤ—ਮਾਇਆ-ਮਦ ਦੇ ਮੋਹੇ ਹੋਏ (ਮਤਵਾਲੇ) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਨਾਮੁ ਦੀਅਉ ਸਮਰਥੁ—ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ।
ਫੁਨਿ—ਫਿਰ। ਕੀਰਤਿਵੰਤ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ—ਪ੍ਰਭੂ-ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਸਦਾ
ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਨ ਛੋਡਹਿ ਸਥੁ—ਆਪ ਦਾ ਸਾਥ
ਨਹੀਂ ਛੁਡਦੀ।

ਅਰਥ :

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਮਾਇਆ-ਮਦ ਦੇ ਮੋਹੇ ਹੋਏ (ਮਤਵਾਲੇ) ਸੰਸਾਰ
ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ
ਦਿਤਾ।

ਫਿਰ, (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਪ੍ਰਭੂ-ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਸਦਾ-ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਪਤੀ
ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ; ਰਿਧੀ ਅਤੇ ਸਿਧੀ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੁਡਦੀ
(ਭਾਵ, ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)।

ਦਾਨਿ ਬਡੈ ਅਤਿਵੰਤੁ ਮਹਾ ਬਲਿ,
ਸੇਵਕਿ ਦਾਸਿ ਕਹਿਓ ਇਹੁ ਤਥੁ ॥
ਤਾਹਿ ਕਹਾ ਪਰਵਾਹ ਕਾਹੂ ਕੀ,
ਜਾ ਕੈ ਬਸੀਸਿ ਧਰਿਓ ਗੁਰਿ ਹਥੁ ॥੨॥੪੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤਾਹਿ—‘ਹਿ’ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਕਹਾ—(ਪੜਨਾਉ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ
ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਕਾਹੂ—‘ਹੂ’ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਾਨਿ ਬਡੈ—ਮਹਾ ਆਤਮ-ਦਾਨੀ ਹੈ। ਅਤਿਵੰਤੁ ਮਹਾ ਬਲਿ—(ਕਾਮਾਦਿਕ
ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਥ ਕੇ ਰਖਣ ਵਾਲਾ) ਅਤੀਅੰਤ ਮਹਾ-ਬਲੀ (ਸੂਰਮਾ) ਹੈ।

ਸੇਵਕਿ ਦਾਸਿ—ਸੇਵਕ ਦਾਸ (ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ) ਨੇ। ਕਹਿਓ ਇਹੁ ਤਥੁ—ਇਹ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਾਹਿ—ਉਸ ਨੂੰ। ਕਹਾ—ਕੀ ? ਕਾਹੂ ਕੀ—ਕਿਸੇ ਦੀ। ਜਾ ਕੈ ਬਸੀਸਿ—ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਗੁਰਿ—ਗੁਰੂ ਨੇ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਤਮ-ਦਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ (ਕਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ) ਅਤੀਅੰਤ ਮਹਾ-ਬਲੀ (ਸੁਰਮਾ) ਹੈ; ਸੇਵਕ ਦਾਸ (ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ) ਨੇ ਇਹ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਨੇ (ਬਰਕਤ ਭਰਿਆ) ਹੱਥ ਰਖ ਦਿਤਾ, (ਦੱਸੋ !) ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ? ॥੧੪੮॥

[ਨੋਟ : ਇਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਤ ਸਵਈਏ ਪੂਰਿ ਹੋ ਕੇ ਜੱਡ ੪੯ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੋਂ ਸ੍ਰੀ ‘ਬਲੁ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਈਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੋਈ,
ਅਪਨ ਸਰਸੁ ਕੀਅਉ ਨ ਜਗਤ ਕੋਈ ॥
ਆਪੁਨ ਆਪੁ ਆਪ ਹੀ ਉਪਾਯਉ ॥
ਸੁਰਿ ਨਰ ਅਸੁਰ ਅੰਜੁ ਨਹੀ ਪਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਉਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਉਪਾਇਆਉ’। ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੀਨਿ ਭਵਨ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ, (ਮਾਤ-ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ-ਲੋਕ, ਅਕਾਸ਼-ਲੋਕ ਵਿਚ)। ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੋਈ—ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਪਨ ਸਰਸੁ—ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ (ਸਮਰੱਥਾਵਾਨ)। ਕੀਅਉ ਨ ਜਗਤ ਕੋਈ—ਜਗਤ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਆਪ ਹੀ ਉਪਾਯਉ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ। ਨਰ—ਮਨੁੱਖ। ਅਸੁਰ—ਦੈਤ, ਰਾਖਸ਼।

ਅਰਥ :

ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ (ਮਾਤ-ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ-ਲੋਕ ਅਤੇ

ਅਕਾਸ਼-ਲੋਕ) ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵ
(ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ (ਸਮਰੱਬਾਵਾਨ) ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ।

(ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
ਹੈ; ਕੀ ਦੇਵਤੇ, ਕੀ ਮਨੁੱਖ, ਕੀ ਦੈਤਾ, (ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ
ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਪਾਯਉ ਨਹੀਂ ਅੰਤੁ ਸੁਰੇ ਅਸੁਰਹ ਨਰ,
ਗਣ ਗੰਧਬ ਖੋਜੰਤ ਫਿਰੇ ॥
ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਚਲੁ ਅਜੋਨੀ ਸੰਭਉ,
ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਅਪਾਰ ਪਰੇ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’। ਅਸੁਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ‘ਹ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ‘ਹਿ’
ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੋਂ। ਗੰਧਬ—ਦੂੱਤ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੁਰੇ ਅਸੁਰਹ ਨਰ—ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ। ਗਣ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ
ਸੇਵਕ। ਗੰਧਬ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਵਾਈਏ। ਖੋਜੰਤ ਫਿਰੇ—ਖੋਜਦੇ ਫਿਰੇ
ਹਨ। ਅਬਿਨਾਸੀ—ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਅਚਲੁ—ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ, ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਜੋਨੀ—ਜੂਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਸੰਭਉ—ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।
ਪੁਰਖੋਤਮੁ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਪੁਰਖ। ਅਪਾਰ—ਕਿਸੇ ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਪਰੇ—ਪਰੇ
ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ।

ਅਰਥ :

(ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ; ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਾ ਅਤੇ
ਮਨੁੱਖ, ਗਣ (ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ), ਗੰਧਰਬ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਵਾਈਏ) ਆਦਿ
ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ) ਖੋਜਦੇ ਫਿਰੇ ਹਨ।

ਊਹ ਅਬਿਨਾਸੀ (ਨਾਸ-ਰਹਿਤ) ਹੈ, ਅਚੱਲ ਹੈ, ਜੋਨ-ਰਹਿਤ ਹੈ,
ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੱਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਸਦਾ ਸੋਈ,
ਸਰਬ ਜੀਅ ਮਨਿ ਧੂਇਯਉ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੋ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ,
ਤੈ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਯਉ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਿਆਇਆਉ’। ਜਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਇਓ’। ਜਯ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਇ’। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ—ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜੋਗ। ਸੋਈ—ਊਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ। ਸਰਬ ਜੀਅ—ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ। ਮਨਿ ਧੂਇਯਉ—ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਇਆ ਹੈ। ਜਯੋ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੈ—ਤੈਂ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ।

ਅਰਥ :

ਊਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਦਾ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕਰਨ ਜੋਗ ਹੈ; ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। (ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਇਆ ਹੈ।

ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ; ਤੈਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੧।

ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਇਕ ਮਨਿ,
ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀਅਉ ॥
ਅੰਗਦਿ ਅਨੰਤ ਮੂਰਤਿ ਨਿਜ ਧਾਰੀ,
ਅਗਮ ਗ੍ਰਾਨਿ ਰਸ੍ਤੂਉ ਹੀਅਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਗ੍ਰਾਨਿ—ਊਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨਿ’। ਰਸ੍ਤੂਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਰਸਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਇਕ

ਮਨਿ—ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ। ਅੰਗਦਿ—(ਗੁਰ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਅਨੰਤ ਮੂਰਤਿ—ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤਿ (ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ)। ਨਿਜ ਧਾਰੀ—ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਅਗਾਮ ਗ੍ਰਾਨਿ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ। ਰਸਿ ਰਸ੍ਤੇ ਹੀਅਉ—ਹਿਰਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਹਸ ਨਾਲ ਰਸ-ਪੂਰਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਇਕ-ਮਨ ਇਕ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ; ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ (ਸਭ ਕੁਝ) ਗੋਬਿੰਦ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

(ਗੁਰ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ (ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ) ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ (ਆਪ ਜੀ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਹਸ ਨਾਲ ਰਸ-ਪੂਰਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰਿ ਅਮਰਦਾਸਿ ਕਰਤਾਰੁ ਕੀਅਉ ਵਸਿ,

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਇਯਉ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੋ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ,

ਤੈ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਯਉ ॥੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਪ੍ਰਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਿਆਇਆਉ’। ਜਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਇਓ’। ਜਯ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਇ’। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰਿ ਅਮਰਦਾਸਿ—ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ। ਕਰਤਾਰੁ....ਪ੍ਰਾਇਯਉ—ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ। ਵਸਿ—ਵਸ ਵਿਚ। ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਿ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ ਕੇ, ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ ਕੇ (ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ) ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਅਤੇ ਈਜ (ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ) ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ।

ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ; ਤੈਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।੩।

ਨਾਰਦੁ ਧੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਸੁਦਾਮਾ,
ਪੁਬ ਭਗਤੈ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਗਣੈ ॥
ਅੰਬਰੀਕੁ ਜਯਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਯਦੇਵ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਾਇਦੇਵ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੁਬ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਗਣੈ—ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ (ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ) ਭਗਤ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੈ—ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਵੀ (ਭਗਤ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਨਾਰਦ, ਧੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਤੇ ਸੁਦਾਮਾ, ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ (ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ) ਭਗਤ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ;

ਅੰਬਰੀਕ, ਜਯਦੇਵ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਵੀ (ਭਗਤ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਿਨ ਕੌ ਅਵਤਾਰੁ ਭਯਉ ਕਲਿ ਭਿੰਤਰਿ,
ਜਸੁ ਜਗਤ੍ਰੁ ਪਰਿ ਛਾਇਯਉ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੈ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ,
ਤੈ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਯਉ ॥੩॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਯੈ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਾਇ’। ਜਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਾਇ’। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਮਕੀ।
ਪਾਇਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਨ ਕੌ—ਊਹਨਾਂ (ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਕਰਨ) ਲਈ। ਅਵਤਾਰੁ ਭਯਉ ਕਲਿ ਭਿੰਤਰਿ—ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਸੁ—ਗੁਰੂ-ਜਸ। ਜਗਤ੍ ਪਰਿ ਛਾਇਯਉ—ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਉਤੇ ਪਸਰ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

ਊਹਨਾਂ ਲਈ, ਭਾਵ, ਪੂਰਬਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ (ਊਹਨਾਂ ਦੇ ਤੱਤ-ਉਧਾਰ ਵਜੋਂ) ਗੁਰੂ-ਜਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਉਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ; ਤੈਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਹਰੀ ਅਤੇ ਊਸ ਦਾ ਪਰਮ-ਪਦ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤੁਝੈ ਨਰ,
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਿਟਿਅਉ ਜੁ ਤਿਣੁ ॥
ਬਾਚਾ ਕਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤੁਝੈ,
ਤਿਨ ਦੁਖੁ ਦਰਿਦੁ ਮਿਟਿਯਉ ਜੁ ਖਿਣੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਮਿਟਿਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਿਟਿਅਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤੁਝੈ ਨਰ—ਜੋ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਮਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਤਿਣੁ—ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਊਹਨਾਂ ਦਾ। ਬਾਚਾ ਕਰਿ—ਬਚਨ (ਬੋਲ-ਬਾਣੀ) ਕਰਕੇ। ਦੁਖੁ ਦਰਿਦੁ—ਦੁਖ ਤੇ ਕੰਗਲਾ-ਪਣ। ਖਿਣੁ—ਖਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ!) ਜੋ ਜੀਵ ਮਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਊਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਤੁਰਤ) ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਜੀਵ ਬਚਨਾਂ (ਬੌਲ-ਬਾਣੀ) ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ
ਦੁਖ ਅਤੇ ਕੰਗਲਾ-ਪਨ ਖਿਨ ਮਾੜ ਵਿਚ ਢੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਕਰਿ ਤੁਆ ਦਰਸ ਪਰਸ ਪਾਰਸ ਸਰ,
ਬਲ੍ਲ ਭਟ ਜਸੁ ਗਾਇਯਉ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੋ ਜਯ ਜਗ ਮਹਿ,
ਤੈ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਯਉ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਤੁਆ—ਅੰਤਲਾ ‘ਅ’ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਸੂਰ ਐਂਕੜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਲਈ
ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ ਹੋੜੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਲ੍ਲ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਲਿਆ’।
ਗਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਗਾਇਆਉ’। ਜਯੋ—ਊਚਾਰਣ ‘ਜਾਇਓ’। ਜਯ—ਊਚਾਰਣ
'ਜਾਇ'। ਤੈ—ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਾਇਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਰਮ ਕਰਿ—ਕਰਮਾਂ (ਅਮਲਾਂ) ਕਰਕੇ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ। ਤੁਆ ਦਰਸ ਪਰਸ ਪਾਰਸ ਸਰ—ਤੇਰਾ ਪਾਰਸ-ਸਮਾਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਪਾਰਸ ਹੀ ਹੋ ਰਾਏ। ਜਸੁ ਗਾਇਯਉ—(ਜਿਸ ਜਿਸ
ਨੇ) ਨਿਰਮਲ-ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਪਾਰਸ ਸਰ—ਪਾਰਸ ਵਰਗੇ।

ਅਰਥ :

‘ਬੱਲ੍ਲ ਭੱਟ’ (ਮਹਰ ਛਾਪ)—(ਜਿਸ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ) ਕਰਮਾਂ (ਅਮਲਾਂ) ਕਰਕੇ
(ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ) ਤੇਰਾ ਨਿਰਮਲ ਜਸ ਗਾਇਨ
ਕੀਤਾ, ਉਹ ਤੇਰਾ ਪਾਰਸ ਸਮਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਪਾਰਸ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ।

ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ
ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੈ; (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ
ਲਿਆ ਹੈ। ੪।

ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰਿਤ, ਨਿਧਨ ਕੇ ਤਿਮਰ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨੁ ॥
ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰਿਥਿ, ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦਿਨੋ ਦਿਨੁ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਿਧਨ—ਊਚਾਰਣ ‘ਨਾਇਨ’। ਮਿਟਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰਿਤ—ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ। ਨਜ਼ਨ ਕੇ ਤਿਅਰ—ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਛੈੜ, ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ। ਮਿਟਹਿ ਖਿਨੁ—ਖਿਨ ਮਾੜ੍ਹ ਵਿਚ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਮਰੰਥਿ—ਸਿਮਰਦਿਆਂ, ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ। ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦਿਨੋ ਦਿਨੁ—ਦਿਨ-ਬਦਿਨ ਹਰਿ-ਨਾਮ (ਅਭਿਆਸ) (ਚੜ੍ਹਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੰਡ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਰਤਿ-ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਛੈੜ (ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ) ਖਿਨ ਮਾੜ੍ਹ ਵਿਚ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਿਨ-ਬਦਿਨ ਹਰਿ-ਨਾਮ (ਅਭਿਆਸ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਚੜ੍ਹਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰੰਥਿ, ਜੀਅ ਕੀ ਤਪਤਿ ਮਿਟਾਵੈ॥

ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰੰਥਿ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਵਨਿਧਿ ਪਾਵੈ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੀਅ ਕੀ ਤਪਤਿ—ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਪਸ਼ (ਜਲਨ)। ਮਿਟਾਵੈ—ਮਿਟਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਪਸ਼ (ਜਲਨ) ਮਿਟਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ (ਇਸ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਤੁਫਲੇ ਹਰ ਕੋਈ) ਆਤਮ-ਰਿਧਿ, ਸਿਧਿ, ਨਉਨਿਧਿ (ਸੁਤੇ ਹੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਈ ਰਾਮਦਾਸੁ ਗੁਰੂ ਬਲੂ ਭਣਿ,
 ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਰਹੁ ॥
 ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਲਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ,
 ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਮਰਹੁ ਨਰਹੁ ॥ਪਾ।ਪਥ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਲੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸੋਈ ਰਾਮਦਾਸੁ ਗੁਰੂ—ਸੋ, ਭਾਵ, ਅਜਿਹਾ (ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ) ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੀ ਹੈ। ਬਲੂ ਭਣਿ—ਬਲੂ (ਭੱਟ) ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਲਗਿ—ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਮਰਹੁ ਨਰਹੁ—ਹੇ ਜੀਵੇ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੀ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਿਮਰਦੇ ਰਵੇ।

ਅਰਥ :

ਬਲੂ (ਭੱਟ) ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ (ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਜੀਵੇ। ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਧੰਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ), ਧੰਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ) ਕਰੀ ਜਾਓ।

ਹੇ ਜੀਵੇ! ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੁ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੁ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੀ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਿਮਰਦੇ ਰਵੇ।ਪਾ।ਪਥ॥

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ‘ਬਲੂ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਪੰਜ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ਪਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ‘ਕੀਰਤਿ’ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਈਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਜਿਨਿ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਓ,
 ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਨ ਛੋਡਿਓ ਪਾਸੁ ॥
 ਤਾ ਤੇ ਗਊਹਰੁ ਗ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਗਟੁ ਉਜੀਆਰਉ,
 ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਅੰਧਾਰ ਕੌ ਨਾਸੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗ੍ਰਾਨ, ਅੰਧਾਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਿਆਨ’, ‘ਅੰਧਿਆਰ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ—ਜਿਸ ਨੇ। ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ—ਸਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਅ ਕੇ, ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ। ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਓ—ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਆਤਮ-ਪਦ (ਤੁਰੀਆ ਪਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾ ਕਰਤ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ। ਨ ਛੋਡਿਓ ਪਾਸੁ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਸਾ (ਸਾਬਦ) ਨਾ ਛੋਡਿਆ। ਤਾ ਤੇ—ਤਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ। ਗਊਹਰੂ—ਰਤਨ। ਗਊਹਰੂ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟੁ ਉਜੀਆਰਉ—ਰਤਨ-ਸਮਾਨ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਰਿਦ੍ਰ—ਭੁਖ-ਨੰਗ। ਅੰਪ੍ਰਾਰ—ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਅ ਕੇ (ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ) ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਆਤਮ-ਪਦ (ਤੁਰੀਆ ਪਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਸਾ (ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ) ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੋਡਿਆ;

ਤਿਸ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ) ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਰਤਨ-ਸਮਾਨ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੁਖ, ਦਲਿੱਦਰ (ਭੁਖ-ਨੰਗ) ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਗਿਆ।

SIKHBOOKCLUB.COM

ਕਵਿ ਕੀਰਤ, ਜੋ ਸੰਤ ਚਰਨ ਮੁੜਿ ਲਾਗਹਿ,
ਤਿਨ੍ਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਜਮ ਕੋ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸੁ ॥
ਜਿਵ ਅੰਗਦੁ ਅੰਗਿ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਗੁਰ,
ਤਿਵ ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕੈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਲਾਗਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਵਿ ਕੀਰਤ—ਕੀਰਤ ਕਵੀ, ਕੀਰਤ ਭੱਟ। ਜੋ ਸੰਤ ਚਰਨ ਮੁੜਿ ਲਾਗਹਿ—ਜੋ ਜੀਵ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਤਿਨ—ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਤ੍ਰਾਸੁ—ਡਰ-ਭਉ। ਅੰਗਿ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਗੁਰ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ

ਕਰਨ ਸਦਕਾ। ਤਿਵ ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕੈ—ਇਉਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ
ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਗ ਕੇ।

ਅਰਥ :

ਕਵੀ 'ਕੀਰਤ' (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਜੋ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਪਰਤ ਕੇ
ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ (ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ-ਭਉ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ (ਭਾਈ ਲਹਣਾ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ
ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਹੋ ਨਿਬਲਿਆ, ਏਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ
ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਗ ਕੇ (ਭਾਈ ਜੇਠਾ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ੧।

ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਯਉ,
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਹਰਿ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸੁ ॥
ਤਾ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਸਘਨ ਭਾਇ ਭਉ ਮਾਨਹਿ,
ਤੁਮ ਮਲੀਆਗਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਬਾਸੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਪਾਇਆਉ'। ਮਾਨਹਿ—ਅੱਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸੇਵਿ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ। ਸੇਵਾ—ਸੇਵਾ
ਕਰ ਕੇ। ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਯਉ—ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਨਿਸਿ—ਰਾਤ।
ਬਾਸੁਰ—ਦਿਨ। ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ—ਰਾਤ ਦਿਨੇ, ਹਰ ਸਮੇਂ। ਨਿਵਾਸੁ—ਵਾਸਾ
ਹੋ ਗਿਆ। ਤਾ ਤੇ—ਤਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ। ਸੰਗਤਿ ਸਘਨ—ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ
ਸੰਗਤੀਏ, ਭਾਵ, ਸਤ-ਸੰਗੀ। ਭਾਇ ਭਉ ਮਾਨਹਿ—ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਸਹਿਤ ਭਉ (ਅਦਬ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਤੁਮ ਮਲੀਆਗਾਰ ਪ੍ਰਗਟ
ਸੁਬਾਸੁ—ਤੁਸੀਂ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮ-ਚੰਦਨ ਦੀ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ-ਸੁਗੰਧੀ
ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਰਾਤ ਦਿਨੋ (ਹਰ ਸਮੇਂ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸਤ-ਸੰਗੀ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਸਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਸਹਿਤ ਭਉ (ਅਦਬ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦੇ ਆਖਦੇ ਹਨ), 'ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮ-ਚੰਦਨ ਦੀ ਰਸ-ਬਿੰਨੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ'।

ਧੂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਬੀਰ ਤਿਲੋਚਨ,
ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਉਪਜ੍ਞੇ ਜੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥
ਜਿਹ ਪਿਖਤ ਅਤਿ ਹੋਇ ਰਹਸੁ ਮਨਿ,
ਸੋਈ ਸੰਤ ਸਹਾਰੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਉਪਜ੍ਞੇ—ਉਚਾਰਣ 'ਉਪਜਿਓ'। ਰਹਸੁ—'ਸੁ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ, ਇਸ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਦੁੱਤ ਕਰ ਕੇ (ਰਹਸੁ ਵਾਂਗ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਮੁ ਲੈਤ—ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਉਪਜ੍ਞੇ ਜੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ—(ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਗਿਆਨ-ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਹ ਪਿਖਤ—ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ। ਅਤਿ ਹੋਇ ਰਹਸੁ—ਅਤੀਅੰਤ ਖੇੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਸੋਈ ਸੰਤ ਸਹਾਰੁ—ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ।

ਅਰਥ :

ਧੂ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ, ਕਬੀਰ ਅਤੇ ਤਿਲੋਚਨ (ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ) ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਦਿੜਾਇਆ ਹੋਇਆ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਅਤੀਅੰਤ ਖੇੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਹੀ ਹੈ। ੨।

ਨਾਨਕਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨ੍ਹਉ,
 ਕੀਨੀ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
 ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਭਯੋ ਸਾਇਰੁ,
 ਤਿਨਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੀਨੀ ਵਰਖਾਈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਾਨ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਜਾਨਿਅਉ'। ਭਯੋ—ਉਚਾਰਣ 'ਭਾਇਓ'। ਕੀਨੀ ਵਰਖਾਈ—ਇਸ ਜੜਤ ਪਦ ਦਾ 'ਕੀ ਨੀਵ ਰਖਾਈ' ਪਦ-ਨਿਖੇੜ ਕਰਨਾ ਦਰਸਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਕਿਉਂਚ ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਨੌਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਨਾਨਕਿ—(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨ੍ਹਉ—ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਜਾਣਿਆ। ਕੀਨੀ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ—ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ। ਲਿਵ ਲਾਈ—ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ, ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ। ਤਾ ਤੇ—ਉਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ। ਅੰਗਦੁ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਭਯੋ ਸਾਇਰੁ—ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਸਣ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਭਰ-ਸਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਇਰੁ—ਸੁਭਰ-ਸਾਗਰ। ਤਿਨਿ—ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੀਨੀ ਵਰਖਾਈ—(ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ) ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਸਬਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ।

ਅਰਥ :

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ (ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ) ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ।

ਉਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ, ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਣ ਕਰਕੇ, (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਭਰ-ਸਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ; ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਅਗੋਂ (ਸਿਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ) ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਸਬਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ ਅਕਬ ਕਬਾ ਹੈ,
ਇਕ ਜੀਹ ਕਛੁ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ॥
ਸੋਢੀ ਸਿਸ੍ਤ੍ਰੀ ਸਕਲ ਤਾਰਣ ਕਉ,
ਅਬ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ ਮਿਲੀ ਬਡਾਈ ॥੩॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਕਬ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਕਬ’। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’। ਸਿਸ੍ਤ੍ਰੀ—(੧) ਪਿਛਲਾ ‘ਸ’ ਉਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਨੀ। (੨) ਮੂਲ ਅੱਖਿਆਂ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਕਬ ਕਬਾ—(ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ) ਕਬਾ ਕਬਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਹੈ। ਜੀਹ—ਜੀਭ ਨਾਲ। ਸੋਢੀ—ਅਜਰ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਿਸ੍ਤ੍ਰੀ ਸਕਲ—ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ। ਮਿਲੀ ਬਡਾਈ—(ਨਾਮ ਜਪਣ ਜਪਾਉਣ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਦੀ (ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ) ਕਬਾ ਕਬਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਹੈ; ਇਕ ਜੀਭ ਨਾਲ ਮਹਿਮਾ ਕੁਝ (ਤਿਲ ਮਾੜ) ਵੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸਾਗੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਹੁਣ ਸੋਢੀ (ਅਜਰ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਰਨ ਵਾਲੇ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਜਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਤਾ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੈ। ੩।

ਹਮ ਅਵਗੁਣਿ ਭਰੇ ਏਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਾਡਿ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥
ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਭਰਮ ਪੈ ਭੂਲੇ,
ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਖਾਈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਮਾਯਾ—ਉਚਾਰਣ ‘ਮਾਇਆ’। ਸਿਉ—ਅੰਤਲੋ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਮ ਅਵਗੁਣਿ—ਆਸੀਂ ਅਉਗੁਣੀ ਜੀਵ | ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਾਡਿ—ਨਾਮ—ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ | ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ—ਬਿਖ ਹੀ ਬਿਖ, ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰ | ਖਾਈ—ਖਾਧੀ
ਹੈ | ਮਾਯਾ ਮੋਹ—ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ | ਭਰਮ ਪੈ ਭੂਲੇ—ਭ੍ਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ
ਵਿਚ | ਭੂਲੇ—ਭੁਲੇ ਪਏ ਹਾਂ | ਸੁਤ—ਪੁੱਤਰ | ਦਾਰਾ—ਪਤਨੀ | ਸਿਉ—ਨਾਲ।

ਅਰਥ :

ਆਸੀਂ ਅਉਗੁਣੀ ਜੀਵ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਕ
ਵੀ ਗੁਣ ਨਹੀਂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਸੀਂ (ਜੀਵਨ ਭਰ) ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ
ਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਧੀ ਹੈ।

ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ (ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ
ਤੋਂ) ਭੂਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ) ਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵਹੁਟੀ ਆਦਿ ਨਾਲ
ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਥੁ ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ,
ਤਿਹ ਮਿਲੰਤ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ ॥
ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ,
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਰੂ ਸਰਣਾਈ ॥੪॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਥੁ—(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਇਕੋ ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਾਰਗ। ਤਿਹ
ਮਿਲੰਤ—ਉਸ (ਸੰਗਤਿ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ। ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ—ਜਮ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸ
(ਕਸ਼ਟ)।

ਅਰਥ :

ਆਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਇਕੋ
ਇਕ ਉੱਤਮ ਮਾਰਗ ਹੈ; ਉਸ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜਮ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸ (ਕਸ਼ਟ)
ਮਿਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਕੀਰਤੀ (ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਲਈ ਇਕ

ਅਰਦਾਸ-ਬੇਨਤੀ ਹੈ, ਹੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ। ਆਪਣੀ ਚਰਨ-ਸਰਨ ਵਿਚ
ਰਖੋ।।੪॥੫॥

[ਨੋਟ : (ਉ) 'ਕੀਰਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਲਗਮਾਡੀ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਲਿਖਤੀ
ਸਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। (ਅ) ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ 'ਕੀਰਤ' ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ
ਕੀਤੇ ਚਾਰ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੇ ਸ੍ਰੀ 'ਸਲ੍ਲ' ਭੱਟ ਜੀ
ਦੇ ਦੋ ਸਵਈਏ ਹਨ।]

ਮੌਹੁ ਮਲਿ ਬਿਵਸਿ ਕੀਅਉ, ਕਾਮੁ ਗਹਿ ਕੇਸ ਪਛਾੜ੍ਹਉ ॥
ਕ੍ਰੋਧੁ ਖੰਡਿ ਪਰਚੰਡਿ, ਲੋਭੁ ਅਪਮਾਨ ਸਿਉ ਝਾੜ੍ਹਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਪਛਾੜ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਪਛਾੜਿਆਉ'। ਸਿਉ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।
ਝਾੜ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ 'ਝਾੜਿਆਉ'। ਮਲਿ—'ਲਿ' ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਢੱਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ
ਦੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਬਿਵਸਿ—'ਸਿ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਇਸ ਦੀ ਪੁਨੀ ਨੂੰ ਢੱਤ ਕਰ ਕੇ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮੌਹੁ ਮਲਿ ਬਿਵਸਿ ਕੀਅਉ—ਮੋਹ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸ ਵਿਚ
ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਾਮੁ ਗਹਿ ਕੇਸ—ਕਾਮ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ।
ਪਛਾੜ੍ਹਉ—ਪਟਕਾਅ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧੁ ਖੰਡਿ ਪਰਚੰਡਿ—ਪ੍ਰਚੰਡ
ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਸਦਕਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ (ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ)। ਅਪਮਾਨ
ਸਿਉ—ਅਪਮਾਨਤ ਕਰ ਕੇ। ਝਾੜ੍ਹਉ—ਮਗਰੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾ ਬਲੀ) ਮੋਹ ਨੂੰ
ਦਲ-ਮਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ
ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਟਕਾਅ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

(ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਸਦਕਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ
ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਲੋਭ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਤ ਕਰ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਜਨਮੁ ਕਾਲੁ ਕਰ ਜੋੜਿ, ਹੁਕਮੁ ਜੋ ਹੋਇ ਸੁ ਮੰਨੈ ॥

ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਬੰਧਿਆਉ, ਸਿਖ ਤਾਰੇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਮੁ ਕਾਲੁ ਕਰ ਜੋੜਿ—ਜੰਮਣ ਵੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ। ਹੁਕਮੁ

ਜੋ ਹੋਇ—(ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ) ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁ ਮੰਨੈ—ਊਸ ਨੂੰ (ਸਿਰ ਮੱਥੇ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਭਵ ਸਾਗਰ ਬੰਧਿਆਉ—ਤੁਸਾਂ ਭਵ-ਸਾਗਰ (ਸੰਸਾਰ) ਨੂੰ (ਹੁਕਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ) ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਖ ਤਾਰੇ ਸੁਪ੍ਰਸ਼ਨੈ—ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਤੂਠ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

ਜੰਮਣ ਵੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਊਸ ਨੂੰ (ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਤੁਸਾਂ (ਸੰਸਾਰ) ਭਵ-ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣ ਸਦਕਾ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਸਿਰਿ ਆਤਪਤੁ ਸਚੌ ਤਖਤੁ, ਜੋਗ ਭੋਗ ਸੰਜੁਤੁ ਬਲਿ ॥
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਚੁ ਸਲੂ ਭਣਿ,
ਤੂ ਅਟਲੁ ਰਾਜਿ ਅਭਗੁ ਦਲਿ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਆਤਪਤੁ—ਊਚਾਰਣ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ‘ਆ-ਤਪਤ’ ਪਾਠ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਲੂ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਰਿ—ਸਿਰ ਉਤੇ। ਆਤਪਤੁ ਸਚੌ—(ਗੁਰਤਾ ਦਾ) ਸਚਾ ਛਤਰ। ਸਚੌ ਤਖਤੁ—ਸਦਾ-ਬਿਰ ਸਿੰਘਾਸਣ। ਜੋਗ ਭੋਗ ਸੰਜੁਤੁ ਬਲਿ—(ਆਪ ਜੀ) ਰਾਜ ਜੋਗ ਸੰਜੁਕਤ (ਸਮੇਤ) ਮਹਾ-ਬਲੀ ਹੋ। ਸਚੁ ਸਲੂ ਭਣਿ—ਸਲੂ(ਭੱਟ) ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੂ ਅਟਲੁ ਰਾਜਿ—ਤੂ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅਟੱਲੁ ਹੈ। ਅਭਗੁ ਦਲਿ—(ਅਜਿਤ-ਦੈਵੀ) ਦਲ ਕਰਕੇ ਅਭਗ (ਅਖੰਡ) ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਉਤੇ (ਗੁਰਤਾ ਦਾ) ਸਚਾ ਛਤਰ (ਝੁਲਦਾ) ਹੈ; ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਣ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹੈ; ਆਪ ਜੀ ਰਾਜ-ਜੋਗ ਸੰਜੁਕਤ (ਸਹਿਤ) ਮਹਾ-ਬਲੀ ਹੈ।

ਸਲੂ (ਬੱਟ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਤੂੰ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲ ਕਰਕੇ ਅਭੱਗ (ਅਖੰਡ) ਹੈ, (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਜਿਤ-ਦੈਵੀ-ਦਲ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ੧।

**ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਹੁ ਜੁਗੀ, ਆਪਿ ਆਪੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰੁ ॥
ਸੁਰਿ ਨਰ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ, ਸਿਖ ਸੇਵੰਤ ਧੁਰਹ ਧੁਰੁ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਚਹੁ-ਜੁਗੀ—(ਸਮਾਜੀ ਸਥਦ) ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਧੁਰਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਚਹੁ ਜੁਗੀ—ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ। ਆਪਿ ਆਪੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰੁ—(ਤੇਰੇ ਨੂੰਗੀ) ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਪਰਤੱਖ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ। ਨਰ—ਮਨੁੱਖ। ਸਾਧਿਕ—ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ। ਸਿਧ—ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਿਖ—ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ। ਸੇਵੰਤ ਧੁਰਹ ਧੁਰੁ—ਧੁਰ (ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ) ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਢ-ਮੂਲ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਚਹੁੰਆਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਤੇਰੇ (ਨੂੰਗੀ) ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ (ਪਰਤੱਖ) ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਿਕ ਅਤੇ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ-ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ, ਧੁਰ (ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ) ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਢ-ਮੂਲ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

**ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਦਿ, ਕਲਾ ਧਾਰੀ ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਅਹ ॥
ਅਗਰਮ ਨਿਗਮ ਉਧਰਣ, ਜਰਾ ਜੰਮਿਹਿ ਆਰੋਅਹ ॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਤ੍ਰਿਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਲੋਅਹ, ਆਰੋਅਹ—ਦੇਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ

ਅੰਤਲਾ 'ਹ' ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸੂਰ 'ਅ' ਦੀ ਪੁਨੀ ਨੂੰ ਭਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਧਰਣ—‘ਉਧਾਰਣ’ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ; ਇਸ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ 'ਧ' ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਲ ਸਹਿਤ (ਉੱਧਰਣ ਵਾਂਗ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਆਦਿ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁਢ-ਮੂਲ। ਜੁਗਾਦਿ—ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ। ਅਨਾਦਿ—ਆਦਿ-ਰਹਿਤ। ਕਲਾ ਧਾਰੀ—ਆਪਣੀ ਸੱਤਾ (ਕਲਾ) ਵਰਤਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਲੋਅਹ—ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ (ਭਵਨਾਂ) ਵਿਚ। ਅਗਾਮ ਨਿਰਾਮ—ਅਪਹੁੰਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ (ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ) ਵਾਲੇ। ਉਧਰਣ—ਪਾਰ-ਉਤਾਰੇ। ਜਰਾ—ਬੁਢੇਪਾ। ਜੰਮਿਹਿ ਆਰੋਅਹ—ਜਮ-ਕਾਲ ਉਤੇ ਸਵਾਰ (ਹਾਵੀ)।

ਅਰਥ :

ਆਪ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਆਦੀ-ਪੁਰਖ ਹੈ, ਮੁਦ ਆਦਿ-ਰਹਿਤ ਹੈ; ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ (ਸੱਤਾ) ਵਰਤਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

(ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ-ਉਤਾਰੇ ਲਈ ਅਪਹੁੰਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਆਪ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ (ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ) ਵਾਲੇ ਹੋ; ਬੁਢੇਪੈ ਅਤੇ ਜਮਕਾਲ ਉਤੇ ਆਪ ਸਵਾਰ (ਹਾਵੀ) ਹੋ।

ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸਿ ਬਿਚੁ ਬਹਿਅਉ,
ਪਰਗਾਮੀ ਤਾਰਣ ਤਰਣ ॥
ਅਘ ਅੰਤਕ ਬਦੈ ਨ ਸਲੂ ਕਵਿ,
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ॥੨॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸਲੂ—ਉਚਾਰਣ 'ਸਲਿਆ'।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸਿ—ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ। ਬਿਚੁ ਬਹਿਅਉ—ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ-ਬਿਚ ਗੁਰਭਾਤ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਪਰਗਾਮੀ—ਪਾਰਗਾਮੀ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ

ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਤਾਰਣ ਤਰਣ—(ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼। ਅਘ—ਪਾਪ। ਅੰਤਕ—ਅੰਤ-ਕਾਲ, ਜਮ-ਰਾਜ। ਬਦੈ ਨ—ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਥਦਾ। ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ—ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ! ਤੇਰੀ ਸਰਣ—(ਜੋ ਜੀਵ) ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਡਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਗੁਰਤਾ ਤਖਤ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ ਪਾਰਗ੍ਰਾਮੀ (ਪਾਰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ) ਜਹਾਜ਼-ਰੂਪ ਹੋ।

ਸਲੂ ਕਵੀ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਜੋ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਮ-ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਥਦਾ (ਸਮਝਦਾ), ਭਾਵ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੦੬੦।

ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ 'ਸਲੂ' ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਦੇ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜੋੜ ੬੦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਰਿ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਵਈਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:

ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ ਸਹਾਰ ਜੀ (ਕਲੂ)	੧੩
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਨਲੂ ਜੀ	੧੬
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ ਜੀ	੧੩
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਮਥੁਰਾ ਜੀ	੨
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ ਜੀ	੫
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਜੀ	੮
ਭੱਟ ਸ੍ਰੀ ਸਲੂ ਜੀ	੨
ਕੁਲ ਜੋੜ	<hr/> ੬੦

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇ ਕੇ ੫

ਊਚਾਰਣ :

[ਪੰਜਵੇ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ ।]

ਅਰਥ :

ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਦੇ ਸਵਈਏ ।

[ਨੌਟ : ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ '੫' ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ 'ਪੰਜਵੇ' ਦਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤਕ ਅੰਕ-ਰੂਪ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਵਖਰਾ ਊਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

੧ੴ—ਊਚਾਰਣ ‘ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ’ ।

ਅਰਥ :

ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਤਾ-ਸੰਪੰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ (ਅਦੂੱਤੀ) ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਅਥਵਾ, ਮਿਲਾਪ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਿਮਰੰ ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ ਅਚਲੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਨਾਸੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣ ਕਵਲ ਰਿਦਿ ਧਾਰੰ ॥

ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਗੁਣ ਸਹਜਿ ਬਿਚਾਰੰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਿਮਰੰ—ਮੈਂ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ । ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ—ਉਹੀ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਿਮਰਤ—ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਨਾਸੀ—ਬੋਟੀ ਮਤਿ ਦੀ (ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਿਦਿ ਧਾਰੰ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਣ ਸਹਜਿ ਬਿਚਾਰੰ—ਸਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ :

ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸਿਮਰਨ-ਜੋਗ ਹੈ, ਮੈਂ (ਕਲੂ ਕਬਿ) ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਬੋਟੀ ਮਤਿ ਦੀ (ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲ (ਗੁਰ-ਸਬਦ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਸਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਘਰਿ ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੀ ਆਸਾ ॥

ਤੈ ਜਨਮਤ ਗੁਰਮਤਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣਿਓ ॥

ਕਲੂ ਜੋੜਿ ਕਰ ਸੁਜਸੁ ਵਖਾਣਿਓ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਕਲੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਘਰਿ—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸਾ—ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ, ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ—ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ। ਮਨੋਰਥ—ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਮਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ। ਤੈ—ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਜਨਮਤ—(ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿਚ) ਜਨਮ ਲੈਂਦਿਆਂ। ਜੋੜਿ ਕਰ—ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਨਿਮਰੀਭੂਤ ਹੋ ਕੇ। ਸੁਜਸੁ ਵਖਾਣਿਓ—ਸੋਸ਼ਟ ਜਸ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਕੀਤਾ (ਅਵਤਾਰ ਪਾਰਿਆ)। (ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਨੋਰੂਪ ਅਤੇ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਤਿਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ (ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿਚ) ਜਨਮ ਲੈਂਦਿਆਂ (ਗੁਰ-ਦੀਖਿਅਤ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ।

‘ਕਲ੍ਹੁ’ ਭੱਟ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ (ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਨਿਮਰੀਡੂਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਸਹਿਤ) ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੋਸ਼ਟ ਜਸ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਕੌ ਜੈਤਵਾਰੁ ਹਰਿ ਜਨਕੁ ਉਪਾਯਉ ॥

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਪਰਕਾਸਿਓ, ਹਰਿ ਰਸਨ ਬਸਾਯਉ ॥

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਅਮਰ ਲਾਗਿ, ਉਤਮ ਪਦੁ ਪਾਯਉ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ, ਘਰਿ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ,

ਭਗਤ ਉਤਰਿ ਆਯਉ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਉਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਉਪਾਇਆਉ’। ਬਸਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਸਾਇਆਉ’। ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ—‘ਪਾਇਆਉ’। ਆਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਆਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਕੌ—ਪ੍ਰੇਮਾ—ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਜੋਗ (ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਾਧਨ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ। ਹਰਿ ਜਨਕੁ ਉਪਾਯਉ—ਹਰਿ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। [ਜਨਕੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਆ ਉਨਮਨਿ ਰਥੁ ਪਰਿਆ ॥੧੩॥ (੧੩੯੮)]।

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਪਰਕਾਸਿਓ—(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ (ਨਾਮ-ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰਿ ਰਸਨ ਬਸਾਯਉ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਸਨਾ ਉਤੇ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ....ਲਾਗਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ। ਅੰਗਦ ਅਮਰ ਲਾਗਿ—(ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਘਰਿ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ।

ਭਗਤ ਉਤਰਿ ਆਯਉ—ਭਗਤਨ-ਸਿਰ-ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ (ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਜੋਗ (ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਾਧਨ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ
(ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ) ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ (ਸਿਸ਼ਟੀ ਉਤੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)
ਪਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦੀਵਕਾਲ ਰਸਨਾ
ਉਤੇ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ)
ਨੇ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਅਤੇ
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਸਰਬੋਤਮ
(ਤੁਰੀਆ) ਪਦ ਪਾ ਲਿਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਭਗਤਨ-ਸਿਰ-ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ
ਦੇਵ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ (ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਹੈ। ੧।

ਬਡਭਾਗੀ ਉਨਮਾਨਿਅਉ, ਰਿਦਿ ਸਥਦੁ ਬਸਾਯਉ ॥

ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਸੰਤੋਖਿਅਉ, ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਸਾਯਉ, ਦਿੜਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਸਾਇਅਉ’, ‘ਦਿੜਾਇਅਉ’। ਦਿੜਾਯਉ—‘ੜ’
ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਬਡਭਾਗੀ—(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਉਨਮਾਨਿਅਉ—ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲੀ ਗਿਆਨ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ
ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਦਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ—ਮਨ ਮਾਣਕ ਰੂਪ ਹੋ
ਕੇ। ਸੰਤੋਖਿਅਉ—ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਆ। ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ
ਦਿੜਾਯਉ—ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਨਾਮ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾ
ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਨ) ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਵਾਲੀ ਗਿਆਨ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸੁਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਮਾਣਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤੋਖਿਆ (ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਆ) ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਰਸਾਯਉ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ, ਘਰਿ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ,
ਅਨਭਉ ਠਹਰਾਯਉ ॥੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦਰਸਾਯਉ, ਠਹਰਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦਰਸਾਇਆਉ’, ‘ਠਹਰਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ—ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਰਸਾਯਉ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਅਨਭਉ ਠਹਰਾਯਉ—ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੁਦਿੜ੍ਹ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨।

ਜਨਕ ਰਾਜੁ ਬਰਤਾਇਆ, ਸਤਜੁਗੁ ਆਲੀਣਾ ॥

ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ, ਅਪਤੀਜੁ ਪਤੀਣਾ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਨਕ ਰਾਜ—ਰੱਬੀ-ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ। ਸਤਜੁਗ ਆਲੀਣਾ—
ਸਤਿਜੁਗ ਆ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰ ਸ਼ਬਦੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ—ਮਨ
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਨਿਸਚੇਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਪਤੀਜ—(ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਵੀ) ਨਾ ਪਤੀਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨ। ਪਤੀਣਾ—ਪਤੀਜ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਰੱਬੀ-ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ
ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ, ਮਾਨੋ (ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ) ਸਤਿਜੁਗ ਆ ਸਮਾਇਆ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ (ਕਠੋਰ) ਮਨ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਨਿਸਚੇਵਾਨ ਹੋ
ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਪਤੀਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ
ਦੁਆਰਾ) ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਨੀਵ ਸਾਜਿ, ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜ਼ੁਨੁ, ਘਰਿ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ, ਅਪਰੰਪਰੁ ਬੀਣਾ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਚੁ ਨੀਵ ਸਾਜਿ—(ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ-ਸੰਪੰਨ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਜ ਦੀ) ਸਦਾ-ਖਿਰ
ਨੀਂਹ ਰਖ ਕੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ—ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ-ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ
ਹਲੂਲ (ਇਕ-ਮਿਕ) ਹੋ ਗਿਆ। ਅਪਰੰਪਰੁ ਬੀਣਾ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਬੀਨਣ (ਪਛਾਨਣ) ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

ਸਚ-ਸਰੂਪਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਰੱਬੀ-ਗਿਆਨ-ਸੰਪੰਨ ਰੂਹਾਨੀ
ਰਾਜ ਦੀ) ਸਦਾ-ਖਿਰ ਨੀਂਹ ਰਖ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ-ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹਲੂਲ
(ਇਕ-ਮਿਕ) ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਬੀਨਣ (ਪਛਾਨਣ) ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ।੩।

ਖੇਲੁ ਗੂੜ੍ਹਾਉ ਕੀਅਉ ਹਰਿ ਰਾਇ, ਸੰਤੋਖਿ ਸਮਾਚਰਿਓ,

ਬਿਮਲ ਬੁਧਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਮਾਣਉ ॥

ਆਜੋਨੀ ਸੰਭਵਿਅਉ, ਸੁਜਸੁ ਕਲ੍ਹ ਕਵੀਅਣਿ ਬਖਾਣਿਅਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਮਾਚਰਿਓ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਮਾਚਰਿਅਓ’। ਕਲੂ—‘ਕਲਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਖੇਲ ਗੁੜ੍ਹਉ ਕੀਅਉ ਹਰਿ ਰਾਇ—ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਹੱਸ-ਮਈ ਚੋਜ਼ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ। ਖੇਲੁ—ਤਮਾਸ਼ਾ, ਚੋਜ਼। ਗੁੜ੍ਹਉ—ਰਹੱਸ-ਮਈ। ਸੰਤੋਖਿ—ਸੰਤੋਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ। ਸਮਾਚਰਿਓ—ਇਕ-ਰਸ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਿਮਲ ਬੁਧਿ—ਨਿਰਮਲ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ। ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਮਾਣਉ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ਆਜੇਨੀ ਸੰਭਵਿਅਉ—(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ) ਜੂਨ-ਰਹਿਤ ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰੀ-ਰਾਇ ਆ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਲੂ ਕਵੀਅਣਿ—ਕਲੂ ਆਦਿਕ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਨੇ। ਬਖਾਣਿਅਉ—ਵਖਾਣਿਆ (ਊਚਾਰਿਆ) ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹਰੀ-ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਹੱਸ-ਮਈ ਚੋਜ਼ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸੰਤੋਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੂਨ-ਰਹਿਤ, ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰੀ-ਰਾਇ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ) ਆ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਮ ਜਸ ਕਲੂ ਆਦਿ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਨੇ (ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ) ਵਖਾਣਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਅੰਗਦੁ ਵਰ੍ਹਉ,
ਗੁਰਿ ਅੰਗਦਿ ਅਮਰ ਨਿਧਾਨੁ ॥
ਗੁਰਿ ਰਾਮਦਾਸ ਅਰਜੁਨੁ ਵਰ੍ਹਉ, ਪਾਰਸੁ ਪਰਸੁ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਵਰ੍ਹਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਵਰਿਅਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਅੰਗਦੁ ਵਰ੍ਹਉ—ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ਵਰਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਗੁਰਿ

ਅੰਗਦਿ—ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ। ਅਮਰ ਨਿਪਾਨੁ—ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਨਿਧਾਨੁ—ਖਜ਼ਾਨਾ। ਗੁਰਿ ਰਾਮਦਾਸ ਅਰਜੁਨੁ ਵਰ੍ਹੁਉ—ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ਵਰਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਪਾਨੁ ਪਰਸੁ ਪ੍ਰਮਾਣੁ—ਗੁਰੂ ਪਾਰਸ ਹੈ, (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਪਾਰਸ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ਵਰਦਾਨ ਦਿਤਾ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ਵਰਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਪਾਰਸ ਹੈ, (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਪਾਰਸ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ॥੪॥

ਸਦ ਜੀਵਣੁ ਅਰਜੁਨੁ ਅਮੋਲੁ ਆਜੋਨੀ ਸੰਭਉ ॥
 ਭਯ ਭੰਜਨੁ ਪਰ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ਅਨੰਭਉ ॥
 ਅਗਾਹ ਗਹਣੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਦਹਣੁ, ਸੀਤਲੁ ਸੁਖ ਦਾਤਉ ॥
 ਆਸੰਭਉ ਉਦਵਿਅਉ, ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨ ਬਿਧਾਤਉ ॥
 ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਅੰਗਦ ਅਮਰ,
 ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇਅਉ ॥
 ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ,
 ਜਿਨਿ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਮਿਲਾਇਅਉ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਾਇ’। ਅਗਾਹ, ਗਹਣੁ, ਦਹਣੁ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਦ ਜੀਵਣੁ ਅਰਜੁਨੁ ਅਮੋਲ—ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਸਦੀਵੀ

(ਅਮਰ) ਅਤੇ ਅਮੇਲ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ। ਆਜੋਨੀ—ਜਨਮ-ਜੂਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੰਭਉ—ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਭਯ ਭੰਜਨੁ—ਡਰ-ਭਉ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਰ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੁ—ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਕਲੋਸ਼ ਕਟਣ ਵਾਲਾ। ਅਪਾਰੁ ਅਨੰਭਉ—ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ। ਅਗਹ ਗਹਣੁ—ਪਹੁੰਚ-ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ (ਸੁਰਤਿ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ) ਵਾਲਾ। ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਦਰਣੁ—ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਰਮ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੁਖ ਦਾਤਉ—ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਸੰਭਉ—ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਉਦਵਿਅਉ—ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਦਵਿਅਉ ਪੁਰਖ ਪੂਰਨ ਬਿਧਾਤਉ—ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ (ਕਲਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਅੰਗਦ ਅਮਰ—ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਇਅਉ—(ਆਪਣਾ ਆਪਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਕੇ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਨਿ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਮਿਲਾਇਅਉ—ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਪਾਰਸ-ਛੁਹ ਦੇ ਕੇ ਪਾਰਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ :

ਇਸ ਸਵਈਏ ਦਾ ਅਰਥ ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੇ ਤੁਕਾ ਤੋਂ ਭੁਰਦਾ ਹੈ :

ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਆਪਣਾ ਆਪਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਜਿਸ ਨੇ (ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ਪਰਸਿ (ਪਾਰਸ-ਛੁਹ ਦੇ) ਕੇ ਪਾਰਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ) ਸਦੀਵੀ (ਅਮਰ) ਅਤੇ ਅਮੇਲ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਜੋਨ-ਗਹਿਤ

ਅਤੇ ਸੁਤੇ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ)।

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰ-ਭਉ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਕਲੋਸ਼ ਕਟਣ ਵਾਲਾ, ਪਾਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਹੈ।

(ਮਨ-ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ-ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ (ਸੁਰਤਿ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ) ਵਾਲਾ ਹੈ; ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਰਮ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸੁਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਨਮ-ਜੂਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ (ਕਲਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।ਪਾ।

ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਾਸੁ ਜਗ ਅੰਦਰਿ,
ਮੰਦਰਿ ਭਾਗੁ ਜੁਗਤਿ ਸਿਵ ਰਹਤਾ ॥
ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਯਉ ਬਡ ਭਾਰੀ,
ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੇਦਨਿ ਭਰੁ ਸਹਤਾ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਰਹਤਾ, ਸਹਤਾ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਉਚਾਰਣ ਠੋਕ ਨਹੋਂ।
ਪਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਊ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਾਸੁ—ਜਸ, ਕੀਰਤੀ। ਮੰਦਰਿ ਭਾਗੁ—ਹਿਰਦੇ-ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੁਗਤਿ ਸਿਵ ਰਹਤਾ—ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਲਿਵ-ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਯਉ—ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲਿਵ ਲਾਗੀ—(ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ) ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਦਨਿ ਭਰੁ ਸਹਤਾ—ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਾਰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ) ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਜਸ

ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ-ਮੰਦਰ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਭਾਗ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਲਿਵ-ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਹੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਲਿਵ ਸਦਾ (ਗੁਰ-ਸਬਦ ਵਿਚ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਸਾਗੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਾਰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ) ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ।

**ਭਯ ਭੰਜਨੁ ਪਰ ਪੀਰ ਨਿਵਾਰਨੁ,
ਕਲਸੁਸਹਾਰੁ ਤੋਹਿ ਜਸੁ ਬਕਤਾ ॥
ਕੁਲ ਸੌਢੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤਨੁ,
ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਅਰਜਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ॥੬॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਭਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਏ’। ਕਲਸੁ (ਸਹਾਰੁ)—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਆਣ’ (ਸਹਾਰੁ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਯ ਭੰਜਨੁ—ਭਰ-ਭਉ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਰ ਪੀਰ ਨਿਵਾਰਨੁ—ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤੋਹਿ ਜਸੁ ਬਕਤਾ—ਤੇਰਾ ਜਸ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਲ ਸੌਢੀ—ਸੌਢੀ (ਅਜਰ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਰਨ ਵਾਲੇ) ਕੁਲ ਵਿਚ। ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤਨੁ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ। ਤਨੁ—ਸਪੁੱਤਰ। ਧਰਮ ਧੁਜਾ—ਧਰਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ, ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਹਰਿ ਭਗਤਾ—ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ-ਭਉ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਟ ‘ਕਲਸੁਸਹਾਰ’ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਸ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੂੰ ਹੀ ਸੌਢੀ (ਅਜਰ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜਰਨ ਵਾਲੇ) ਕੁਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ (ਸੁਜੋਗ) ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਧਰਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ (ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਹਰੀ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਹੈ। ੬।

ਧੰਮ ਧੀਰੁ ਗੁਰਮਤਿ ਗਡੀਰੁ ਪਰ ਦੁਖ ਬਿਸਾਰਣੁ ॥
ਸਬਦ ਸਾਰੁ ਹਰਿ ਸਮ ਉਦਾਰੁ ਅਹੰਮੇਵ ਨਿਵਾਰਣੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਧੰਮ—ਮੂਲ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਉਚਾਰਣ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਧੰਮ ਧੀਰੁ—ਧਰਮ ਦੇ (ਭਾਵ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਪਜੇ) ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਡੀਰੁ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ। ਪਰ ਦੁਖ ਬਿਸਾਰਣੁ—ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਕਲੋਸ਼ ਵਿਸਰਜਨ (ਦੂਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਬਦ ਸਾਰੁ—ਸਬਦ ਦਾ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ, ਸਾਰ-ਤੱਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਹਰਿ ਸਮ ਉਦਾਰੁ—ਹਰੀ ਸਮਾਨ ਉਦਾਰ-ਚਿਤਿ, ਸਖੀ-ਸੁਭਾਵ। ਸਮ—ਸਮਾਨ, ਵਾਂਗ। ਅਹੰਮੇਵ ਨਿਵਾਰਣੁ—ਹਉਮੈ-ਹੋਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਧਰਮ ਦੇ (ਭਾਵ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਪਜੇ) ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ (ਸਾਰ-ਤੱਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਸਦਕਾ) ਹਰੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਦਾਰ-ਚਿਤਿ (ਸਖੀ ਸੁਭਾਵ) ਅਤੇ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ) ਹਉਮੈ-ਹੋਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਮਹਾ ਦਾਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨਿ, ਮਨਿ ਚਾਉ ਨ ਹੁਟੈ ॥
ਸਤਿਵੰਤੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਵਨਿਧਿ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਹਾ ਦਾਨਿ—(ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਮਹਾ ਦਾਨੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨਿ—ਸਤਿਗੁਰੁ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਸਦਕਾ। ਮਨਿ ਚਾਉ—ਮਨ ਵਿਚਲਾ ਚਾਅ। ਨ ਹੁਟੈ—ਹੁਟਦਾ ਨਹੀਂ, ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਵੰਤੁ—ਸਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ। ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਵਨਿਧਿ—ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਹੀ ਨਉ-ਨਿਧਿ (ਪਨ-ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਨੌ ਖਜ਼ਾਨੇ) ਹੈ। ਨ ਨਿਖੁਟੈ—ਜੋ (ਖਾਂਦਿਆਂ-ਖਰਚਦਿਆਂ) ਨਿਖੁਟਦਾ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਸਤਿਗੁਰ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਦੇ (ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ) ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਸਦਕਾ (ਤੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਮਹਾਂ-ਦਾਨੀ ਹੈ; ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਨ-ਵਿਚਲਾ (ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ) ਚਾਅ, ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ।

ਤੂੰ 'ਸਤਿ' ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ) ਨਉ-ਨਿਧੀ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ (ਖਾਂਦਿਆਂ-ਖਰਚਦਿਆਂ) ਕਦੀ ਨਿਖੁਟਦਾ (ਮੁਕਦਾ) ਨਹੀਂ।

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤਨੁ, ਸਰਬਮੈ, ਸਹਜਿ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਅਉ ॥
ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਕਲੁਚਰੈ, ਤੈ ਰਾਜ ਜੋਗ ਰਸੁ ਜਾਣਿਅਉ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਰਬਮੈ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ। ਕਲੁਚਰੈ—ਉਚਾਰਣ 'ਕਲਿਊਚਰੈ', (ਕਲਿਆ-ਉਚਰੈ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਧੀ)। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤਨੁ—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ (ਸੁਜੋਗ) ਸਾਡੁੱਤਰ। ਤਨੁ—ਸਪੁੱਤਰ। ਸਰਬਮੈ—ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ। ਸਹਜਿ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਅਉ—ਸਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਦੀਵਕਾਲ ਸਹਜ-ਪਦ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹੈ। ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ—ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਕਲੁਚਰੈ—ਕਲੁੰ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੈ—ਤੈਂ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ। ਰਾਜ ਜੋਗ ਰਸੁ ਜਾਣਿਅਉ—ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਜਾਣਿਆ-ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ(ਸੁਜੋਗ) ਸਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਆਪ ਸਦੀਵਕਾਲ ਸਹਜ-ਨਿਵਾਸੀ ਹੋ)।

'ਕਲੁੰ' ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਤੈਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।੧॥

ਭੈ ਨਿਰਭਉ ਮਾਣਿਆਉ, ਲਾਖ ਮਹਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਯਉ ॥
ਅਗਾਮੁ ਅਗੋਚਰ ਗਤਿ ਗਤੀਰੁ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਰਚਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਲਖ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਲਖ’। ਲਖਾਯਉ, ਪਰਚਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਲਖਾਇਆਉ’, ‘ਪਰਚਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭੈ ਨਿਰਭਉ ਮਾਣਿਆਉ—ਰੱਬੀ ਡਰ-ਭਉ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ ਸੰਜੋਗ-ਰਸ) ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਲਾਖ ਮਹਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਯਉ—ਲਾਖ (ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰੇ) ਵਿਚ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ) ਜਣਾਅ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਗਾਮੁ—ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਗੋਚਰ-ਗਤਿ—ਮਨ-ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਗੋਚਰ ਗਤੀ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗਤੀਰੁ—ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਰਚਾਯਉ—ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਪਰੀਚੈ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰੱਬੀ ਡਰ-ਭਉ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ, ਭੈ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ ਸੰਜੋਗ-ਰਸ) ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ; ਲਾਖ (ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕੁਦਰਤਿ-ਪਸਾਰੇ) ਵਿਚ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ) ਜਣਾਅ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਰੀਚੈ (ਹੇਲ-ਮੇਲ) ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਗੋਚਰ ਗਤੀ (ਅਪਾਰ ਲੀਲਾ) ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਪਰਵਾਣੁ, ਰਾਜ ਮਹਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਯਉ ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰੁ ਧੰਨਿ, ਅਭਰ ਸਰ ਸੁਭਰ ਭਰਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਮਾਯਉ, ਭਰਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਮਾਇਆਉ’, ‘ਭਰਾਇਆਉ’। ਅਭਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਭਰ’। ਸੁਭਰ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸੁ-ਭਰ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਪਰਵਾਣੁ—ਗੁਰੂ (ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਗਿਆਨ (ਦੀ ਕਮਾਈ) ਸਦਕਾ ਰੱਬੀ-ਦਰ 'ਤੇ ਕਬੂਲ। ਅਭਰ ਸਰ—ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰ। ਸੁਭਰ ਭਰਾਯਉ—(ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ) ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਦਿੱਤੇ।

ਅਰਥ :

(ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਗੁਰੂ (ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਗਿਆਨ (ਦੀ ਕਮਾਈ) ਸਦਕਾ, ਰੱਬੀ-ਦਰ 'ਤੇ ਕਬੂਲ (ਹੋ ਨਿਭੜੇ) ਹੈ, (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਰਾਜ ਵਿਚ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਹੈ।

ਤੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈਂ; ਧੰਨ ਹੈਂ, ਧੰਨ ਹੈਂ, ਧੰਨ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੀ ਨਾ ਭਰੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ-ਸਰੋਵਰਾਂ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਜਲ ਨਾਲ) ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

**ਗੁਰ ਗਾਮ ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਅਜਰੁ ਜਰਿਓ, ਸਰਿ ਸੰਤੋਖ ਸਮਾਇਯਉ ॥
ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਕਲੁਚਰੈ, ਤੈ ਸਹਜਿ ਜੋਗੁ ਨਿਜੁ ਪਾਇਯਉ ॥੮॥**

ਉਚਾਰਣ :

ਸਮਾਇਯਉ, ਪਾਇਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸਮਾਇਆਉ’, ‘ਪਾਇਆਉ’। ਅਜਰੁ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਜਰੁ’। ਕਲੁਚਰੈ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਉਚਰੈ’ (ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਲਿਆਉ ਉਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ)। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਗਾਮ ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਅਜਰੁ ਜਰਿਓ—ਗੁਰੂ-ਪਦ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਕਾਰਨ (ਆਪ ਨੇ) ਅਜਰ-ਪਦ ਨੂੰ ਜਗਿਆ। ਗਾਮ—ਪਹੁੰਚ। ਪ੍ਰਮਾਣਿ—ਪਦ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਸਰਿ ਸੰਤੋਖ—ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ—ਹੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਕਲੁਚਰੈ—ਕਲੁੰ ਭੁੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੈ—ਤੈ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ। ਸਹਜਿ ਜੋਗੁ ਨਿਜੁ ਪਾਇਯਉ—ਸਹਜਿ (ਸਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ) ਸ੍ਰੈ-ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਵਾਲਾ ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰ ਪਦ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਕਾਰਨ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਅਜਰ-ਪਦ ਨੂੰ ਜਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਹੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਤੂੰ (ਆਪ ਜੀ) ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

‘ਕਲੁ’ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਤੋਂ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਸਹਜਿ (ਮਹਜ-ਪਦ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ) ਸ੍ਰੈ-ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਵਾਲਾ ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅਮਿਉ ਰਸਨਾ, ਬਦਨਿ ਬਰ ਦਾਤਿ,

ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਗੁਰ ਸੂਰ, ਸਬਦਿ ਹਉਮੈ ਨਿਵਾਰੂਉ ॥

ਪੰਚਾਹਰੁ ਨਿਦਲਿਅਉ, ਸੁਨ ਸਹਜਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਸਹਾਰੂਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਿਵਾਰੂਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਨਿਵਾਰਿਆਉ’। ਸਹਾਰੂਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਸਹਾਰਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਮਿਉ ਰਸਨਾ—ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਵਰਸਦਾ ਹੈ)। ਬਦਨਿ ਬਰ ਦਾਤਿ—ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ (ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੀ) ਅਮੇਲਕ ਦਾਤਿ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਦਨਿ—ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ। ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਗੁਰ ਸੂਰ—ਹੇ ਅਲਖ (ਸਮਝ ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਅਪਾਰ (ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ) ਜੀ ! ਸਬਦਿ ਹਉਮੈ ਨਿਵਾਰੂਉ—(ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ) ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਹਰੁ—ਪੰਜ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ (ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ) ਲਿਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਮਨ। ਨਿਦਲਿਅਉ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲ-ਮਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੁਨ—ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ। ਸਹਜਿ—ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ। ਨਿਜ ਘਰਿ—ਸ੍ਰੈ ਸਰੂਪ ਵਿਚ। ਸਹਾਰੂਉ—ਜਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਅਲੱਖ (ਸਮਝ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ), ਅਪਾਰ (ਹਦ-ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ) ਜੀ ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ) ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਵਰਸਦਾ ਹੈ, ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਦਾ (ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੀ) ਅਮੇਲਕ ਦਾਤਿ (ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ (ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ) ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਦਿਤਾ ਹੈ; ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ

ਨਿਜ-ਘਰ (ਸ੍ਰੈ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ-ਮਈ ਅਜਰ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ
ਜਹਿਆ ਹੈ। [“ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਨਿਰਦਲਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਝਲੀ
ਰੇ ॥” (ਪੰਨਾ 408)। (ਨਿਰਦਲਿਆ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲ-ਮਲ ਦਿੱਤਾ)।]

ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਜਗ ਉਧਰੂਓ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਿਦੈ ਬਸਾਇਅਉ ॥
ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਕਲੂਚਰੈ,
ਤੈ ਜਨਕਹ ਕਲਸੁ ਦੀਪਾਇਅਉ ॥੯॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਲੂਚਰੈ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕਲਿਉਚਰੈ’ (ਦੋ ਸਥਦਾਂ ਕਲਿਆਅ, ਉਚਰੈ ਦੀ ਸੰਧੀ)। ਤੈ—ਉਚਾਰਣ
ਨਾਸਕੀ। ਜਨਕਹ—‘ਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਵਾਂਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ—ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗ (ਜੁੜ) ਕੇ। ਜਗ ਉਧਰੂਓ—ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਿਦੈ ਬਸਾਇਅਉ—(ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ
(ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸਾਅ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਨਕਹ ਕਲਸੁ ਦੀਪਾਇਅਉ—
ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਲਸ (ਸੂਰਜ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ !) ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸਾਅ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬੁਖ਼ਸ਼ੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ)
ਪਾਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

‘ਕਲੂ’ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ !
ਤੈ (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਲਈ) ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਲਸ (ਸੂਰਜ)
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।੯।

ਸੋਰਠੇ

ਸੋਰਠਾ—ਕਾਵਿਕ ਛੰਦ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਮਾਣੁ, ਪਾਰਥਉ ਚਾਲੈ ਨਹੀਂ ॥
ਨੇਜਾ ਨਾਮ ਨੀਸਾਣੁ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਿਆਉ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਮਾਣੁ—ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਰੱਬੀ ਨਦਰਿ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਪਾਰਥਉ ਚਾਲੈ ਨਹੀਂ—(ਅੰਨਵੈ—ਪਾਰਥਉ ਨਹੀਂ, ਚਾਲੈ) ਪਾਰਥ (ਕੁੱਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਅਰਜਨ) ਨਹੀਂ (ਜੋ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ) ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ ਗਿਆ। ਨੇਜਾ ਨਾਮ ਨੀਸਾਣੁ—ਨਾਮ ਦਾ ਨੇਜਾ-ਨੀਸਾਣੁ (ਬਾਲਾ)। ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਿਆਉ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ (ਰੱਬੀ ਨਦਰਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੋਇਆ) ਪੁਰਖ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਰਥ (ਕੁੱਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਰਜਨ) ਨਹੀਂ (ਜੋ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ) ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ ਗਿਆ।

(ਕਿਉਂਜੁ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਦਾ ਨੇਜਾ-ਨੀਸਾਣੁ (ਬਰਛਾ) ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਹੈ । ੧।

ਭਵਜਲੁ ਸਾਇਰੁ ਸੇਤੁ, ਨਾਮੁ ਹਰੀ ਕਾ ਬੋਹਿਬਾ ॥

ਤੁਅ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਹੇਤੁ, ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਜਗੁ ਉਧਰੂਉ ॥੨॥

ਉਚਾਰਣ :

ਤੁਅ—‘ਅ’ ਅੰਕੜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ ਲਮਕ ਕੇ ਹੋਵੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਧਰੂਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਉਧਰਿਆਉ’।

[ਨੈੱਟ : ਇਹ ਸੋਰਠਾ ਹੈ। ਸੋਰਠੇ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀਆ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਰਧ-ਬਿਸ਼ਾਮ ‘ਸੇਤੁ’ ਉੱਤੇ ਦਰਸਤ ਹੈ।]

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਵਜਲੁ—ਜਨਮ (ਮਰਨ) ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਾਰ। ਭਵਜਲੁ ਸਾਇਰੁ—ਸੰਸਾਰ

ਮਾਨੋ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਸੇਤੂ—ਪੁਲ | ਬੋਹਿਬਾ—ਜਹਾਜ਼ | ਤੁਅ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਹੇਤੁ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਕੇ। ਸੰਹੇਤੁ—ਸਚਾ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ। ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ—(ਆਪ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ। ਉਧਰੂਓ—ਤਰਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਜਨਮ (ਮਰਨ) ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਾਰ (ਭਿਆਨਕ) ਸਾਗਰ ਹੈ, (ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਲ ਹੈ, ਜਹਾਜ਼ ਹੈ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ (ਆਪ ਜੀ) ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਕੇ, (ਆਪ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨।

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ ਨਾਮੁ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੈ ਪਾਇਆਉ ॥

ਅਬ ਨਾਹਿ ਅਵਰ ਸਰਿ ਕਾਮੁ, ਬਾਰੰਤਰਿ ਪੂਰੀ ਪੜੀ ॥੩॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣੁ ਨਾਮੁ—ਜਗਤ ਦਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੈ ਪਾਇਆਉ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਸਦਕਾ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਬ ਨਾਹਿ ਅਵਰ ਸਰਿ ਕਾਮੁ—ਹੁਣ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਬਾਰੰਤਰਿ ਪੂਰੀ ਪੜੀ—(ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਗੁਰੂ-ਦਰ ਉੱਤੇ (ਢਹਿ ਪੈਣ ਸਦਕਾ) ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ, (ਭਾਵ, ਘਾਲ ਸਫਲੀ ਹੋ ਗਈ)। ਬਾਰੰਤਰਿ—ਦਰ ਉੱਤੇ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਗੇ ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ, (ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ (ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ) ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਦਰ ਉੱਤੇ ਢਹਿ ਪੈਣ ਸਦਕਾ ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ (ਘਾਲ ਸਵਲੀ ਹੋ ਗਈ)। ੩।੧੨।

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ (ਕਲੂ ਸਹਾਰ) ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਚਨ ਕੀਤੇ ਏ ਸਵਵੀਏ ਤੇ ੩ ਸੌਰਠੇ, ਜੱਤੇ ੧੨ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਸਵਵੀਏ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।]

ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਾਯਉ ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਭਯਉ, ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਯਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਕਹਾਯਉ, ਭਯਉ, ਮਿਲਾਯਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਕਹਾਇਆਉ’, ‘ਭਇਆਉ’, ‘ਮਿਲਾਇਆਉ’।
ਤਾ—(ਪੜਨਾਂਵ) ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ—ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ਖੁਦ (ਆਪ)। ਤਾ ਤੇ—ਊਸ (ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ। ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਯਉ—(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ-ਤੱਤ ਨੂੰ (ਊਸ ਦੇ) ਆਤਮ-ਤੱਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ :

ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ਖੁਦ (ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਖਵਾਇਆ।

ਊਸ (ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਰੂਪੀ ਤੱਤ ਨੂੰ (ਊਸ ਦੇ) ਆਤਮ-ਤੱਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਗਦਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ, ਅਮਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਚੁ ਕੀਅਉ ॥
ਅਮਰਦਾਸਿ ਅਮਰਤ ਛਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਰਾਮਹਿ ਦੀਅਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਅਮਰਤ—ਊਚਾਰਣ ‘ਅ-ਮਰਤ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅੰਗਦਿ—ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ। ਬਿਚੁ ਕੀਅਉ—ਇਸਬਿਤ ਕੀਤਾ।
ਅਮਰਤ ਛਤ੍ਰੁ—ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਰਤਾ ਦਾ) ਛਤ੍ਰ। ਗੁਰ ਰਾਮਹਿ—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ।

ਅਰਥ :

ਅਗੋਂ (ਗੁਰੂ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ (ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੁਆਰਾ) ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸਥਿਤ ਕੀਤਾ।

(ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ (ਜੀ) ਨੇ (ਜੁਗੋ ਜੁਗ) ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਰਤਾ ਦਾ) ਛੜ੍ਹ (ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ) ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ।

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਦਰਸਨੁ ਪਰਸਿ,
ਕਹਿ ਮਖੁਰਾ ਅੰਬਿਤ ਬਯਣ ॥
ਮੂਰਤਿ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੁਰਖ,
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਪਿਖਹੁ ਨਯਣ ॥੧॥

ਊਚਾਰਣ :

ਬਯਣ, ਨਯਣ—ਊਚਾਰਣ ‘ਬਹਿਣ’, ‘ਨਇਣ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦਰਸਨੁ ਪਰਸਿ—ਦਰਸਨ ਪਰਸ ਕੇ, ਦਰਸਨ ਕਰ ਕੇ। ਕਹਿ ਮਖੁਰਾ ਅੰਬਿਤ ਬਯਣ—ਮਖੁਰਾ (ਮੁਹਰ ਛਾਪ)—(ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਸਰੂਪ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ (ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ) ਊਚਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੂਰਤਿ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੁਰਖ—ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ‘ਤੇ ਕਬੂਲ ਪਿਆ (ਪ੍ਰਮਾਣ) ਪੁਰਖ ਪੰਚਮ ਸਰੂਪ। ਪਿਖਹੁ ਨਯਣ—ਨੈਨਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੋ।

ਅਰਥ :

ਮਖੁਰਾ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ (ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪੀ) ਦਰਸਨ ਪਰਸ ਕੇ ਪੰਚਮ ਦਿਬ-ਮੂਰਤੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੁਰਖ (ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੋ ਕੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ (ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ) ਊਚਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵੇ !) ਨੈਨਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੋ (ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲਓ)।

ਸਤਿ ਰੂਪੁ ਸਤਿ ਨਾਮੁ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਪਰਿਚਿ ਉਰਿ ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖਿ ਪਰਤਖਿ ਲਿਖਉ ਅਛਰੁ ਮਸਤਕਿ ਪੁਰਿ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਲਿਖਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਲਿਖਿਅਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਸਤਿ ਹੁਧ—ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਸਤਿ ਨਾਮੁ—(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਦਾ-ਬਿਰ ਨਾਮ ਨੂੰ। ਧਰਿਓ ਉਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਅ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਆਦਿ ਪੁਰਖ—ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ। ਲਿਖਉ ਅਛਹੁ—(ਗੁਰਤਾਦਾ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖ। ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ—ਧੁਰ ਤੋਂ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ)।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ) ਸਤਿ ਸਰੂਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਤਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਅ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸਤ (ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ) ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ (ਸੰਭਲਸਟਤਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਸੁਤੇ ਹੀ) ਉਪਜਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਲੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਗੁਰਤਾਦਾ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖ ਹੁਣ ਪਰਤੱਖ ਹੁਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਗਟ ਜੋਤਿ ਜਗਮਗੈ, ਤੇਜੁ ਭੂਅ ਮੰਡਲਿ ਛਾਯਉ ॥

ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਪਰਸੁ ਪਰਸਿ, ਗੁਰਿ ਗੁਰੂ ਕਹਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭੂਅ—‘ਅ’ ਦੁਲੈਂਕੜੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਮਕਾਅ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਛਾਯਉ, ਕਹਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਛਾਇਅਉ’, ‘ਕਹਾਇਅਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਗਟ ਜੋਤਿ ਜਗਮਗੈ—(ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਖੀ) ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਪਰਤੱਖ ਹੁਪ ਵਿਚ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਜਗਮਗ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੂਅ ਮੰਡਲਿ—ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ। ਛਾਯਉ—ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ—ਪਰਸਣ-ਜੋਗ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ) ਪਾਰਸ ਨੂੰ। ਪਰਸੁ ਪਰਸਿ—ਪਰਸ ਕੇ ਪਾਰਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਿ ਗੁਰੂ ਕਹਾਯਉ—ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ :

(ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਲੋਂ ਰੱਖੀ) ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਪਰਤੱਖ

ਗੁਪ ਵਿਚ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ) ਜਗਮਗ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਜ਼ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਿਬਵੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਖੇ ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਪਰਸਣ-ਜੋਗ ਪਾਰਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੀ ਪਾਰਸ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ (ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਕੇ, ਭਾਵ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਹਲੂਲ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ) ਗੁਰੂ (ਅਰਜਨ ਦੇਵ) ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ।

ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਮੂਰਤਿ ਸਦਾ ਬਿਚੁ,
ਲਾਇ ਚਿਤੁ ਸਨਮੁਖ ਰਹਹੁ ॥
ਕਲਜੁਗਿ ਜਹਾਜੁ ਅਰਜੁਨੁ ਗੁਰੂ,
ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਲਗਿ ਬਿਤਰਹੁ ॥੨॥

ਊਚਾਰਣ :

ਰਹਹੁ—ਊਚਾਰਣ ਵੇਲੇ ਅੰਤਲੇ ਅਰਧ-ਸੂਰ ਅੱਖਰ ‘ਹ’ ਦੀ ਐਂਕੜ ਸੰਸਕਤ ਧੁਨੀ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਵਿਅੰਜਨ ‘ਹ’ ਦੀ ਕੰਠ-ਦੂਆਗੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ—ਮੂਲ ਸਥਦ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ; ਪਿਛਲੇ ‘ਸ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੁਨੀ। ਬਿਤਰਹੁ—ਅਗੋਤਰ ਪਦ ‘ਬਿ’ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਅਰਥਕ ਹੈ; ਊਚਾਰਣ ‘ਬਿ-ਤਰਹੁ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ—ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਤਿ ਸਦਾ ਬਿਚੁ—(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ) ਗੁਰੂ-ਜੋਤੀ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ) ਸਦਾ-ਬਿਚ ਹੈ। ਲਾਇ ਚਿਤੁ—(ਇਸ ਵਿਚ) ਚਿਤ ਜੋੜ ਕੇ। ਕਲਜੁਗਿ ਜਹਾਜੁ—ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਬਾਣੀ ਦਾ) ਬੋਹਿਬ (ਜਹਾਜ) ਹੈ। ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ—ਹੇ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੋਕੋਂ। ਲਗਿ ਬਿਤਰਹੁ—(ਆਪ ਦੀ ਚਰਨੀਂ) ਲਗ ਕੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਸੁਖਾਲੇ ਹੀ ਤਰ ਜਾਉਗੇ।

ਅਰਥ :

ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ ਕਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਜੋਤੀ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ) ਸਦਾ-ਬਿਚ ਹੈ, (ਇਸ ਵਿਚ) ਚਿਤ ਜੋੜ ਕੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਏ ਰਵੇ।

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ) ਗੁਰੂ

ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਬਾਣੀ ਦਾ) ਬੋਹਿਬਾ (ਜਹਾਜ਼) ਹੈ। ਹੇ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖਟੀ ਦੇ ਲੋਕੋਂ। (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ) ਲਗ ਕੇ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਸੁਖਾਲੇ ਹੀ ਤਰ ਜਾਉਗੇ। ੨।

ਤਿਹ ਜਨ ਜਾਚਹੁ ਜਗੜ੍ਹ ਪਰਜਾਨੀਅਤੁ,
ਬਾਸੁਰ ਰਯਨਿ ਬਾਸੁ ਜਾ ਕੌ ਹਿਤੁ ਨਾਮ ਸਿਉ ॥
ਪਰਮ ਅਤੀਤੁ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰੰਗ੍ਰੌ ,
ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਪੈ ਦੇਖੀਅਤੁ ਧਾਮ ਸਿਉ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਰਯਨਿ--ਊਚਾਰਣ 'ਰਇਨਿ'। ਸਿਉ (ਦੋ ਵਾਰ)--ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਰੰਗ੍ਰੌ--ਊਚਾਰਣ 'ਰੰਗਿਆਉ', ਇਸ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਰੂਪ 'ਰੰਗਿਐਂ' ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਹ ਜਨ ਜਾਚਹੁ—ਹੇ ਜਨੋ (ਜੀਵੇ)। ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ੍ਗੇ। ਜਗੜ੍ਹ—ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ। ਪਰਜਾਨੀਅਤੁ—(ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਸੁਰ—ਦਿਨ। ਰਯਨਿ—ਰਾਤ। ਬਾਸੁ ਜਾ ਕੌ—ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸਾ। ਹਿਤੁ ਨਾਮ ਸਿਉ—ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ। ਪਰਮ ਅਤੀਤੁ—ਪਰਮ ਤਿਆਗੀ (ਨਿਰਲੇਪ)। ਰੰਗਿ ਰੰਗ੍ਰੌ—ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰਿ—ਮਾਇਕੀ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਪੈ ਦੇਖੀਅਤੁ ਧਾਮ ਸਿਉ—ਪਰ, ਘਰ-ਬਾਰ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਹੇ ਜੀਵੇ ! ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ੍ਗੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ (ਨਾਮ-ਦਾਤਾ) ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਾਸਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ।

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪਰਮ ਅਤੀਤ (ਵਿਰੱਕਤ) ਹੈ, ਮਾਇਕੀ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਪਰ, ਘਰ-ਬਾਰ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।

ਅਪਰਪਰੰਪਰ ਪੁਰਖ ਸਿਉ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਾਗੌ,
 ਬਿਨੁ ਭਗਵੰਤ ਰਸੁ ਨਾਹੀ ਅਉਰੈ ਕਾਮ ਸਿਉ ॥
 ਮਖੁਰਾ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸ੍ਰਬ ਮਜ ਅਰਜੁਨ ਗੁਰੂ,
 ਭਗਤਿ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਾਇ ਰਹਿਓ ਮਿਲਿ ਰਾਮ ਸਿਉ ॥੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਸਿਉ—ਅੰਤਲੋ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਲਾਗੌ—ਊਚਾਰਣ ‘ਲਾਗਿਆਉ’, ਇਸ ਦਾ ਅਜੇਕਾ ਰੂਪ ‘ਲਾਗਿਆਂ’ ਹੈ। ਸ੍ਰਬ—ਮੁਲ ਅੱਖਰ ਅੰਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਊਚਾਰਣ। ਮਜ—ਊਚਾਰਣ ‘ਮਇ’। ਪਾਇ—ਅੰਤਲੋ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਪਰਪਰੰਪਰ---(ਸੰਧੀ ਅਪਰ-ਅਪਰੰਪਰ) ਅਪਰ-ਅਧਾਰ (ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ)। ਸਿਉ—ਨਾਲ। ਲਾਗੌ—ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਨੁ ਭਗਵੰਤ—ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਭਜਨ ਬਿਨਾ। ਰਸੁ ਨਾਹੀ—ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ, ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ। ਮਖੁਰਾ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸ੍ਰਬ ਮਜ—ਮਖੁਰਾ ਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਸੁਆਮੀ। ਭਗਤਿ ਕੈ ਹੇਤਿ—ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਕਾ। ਪਾਇ—ਪਾਈਂ, ਚਰਨੀਂ, ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ। ਪਾਇ ਰਹਿਓ ਮਿਲਿ ਰਾਮ ਸਿਉ—ਸਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਅਪਰ-ਅਧਾਰ (ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਪੁਰਖ (ਅਰੰਮ ਪੁਰਖ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ (ਆਪ ਜੀ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ-ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ (ਲਗਾਉ) ਨਹੀਂ।

ਦਾਸ ਮਖੁਰਾ ਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਸੁਆਮੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ) ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਕਾ ਸਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩।

ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਤ ਦੇਵ ਸਬੈ ਮੁਨਿ,
 ਇੰਦ੍ਰ ਮਹਾ ਮਿਵ ਜੋਗ ਕਰੀ ॥
 ਫੁਨਿ, ਬੇਦ ਬਿਰੰਚਿ ਬਿਚਾਰਿ ਰਹਿਓ,
 ਹਰਿ ਜਾਪੁ ਨ ਛਾਡ੍ਹੂਉ ਏਕ ਘਰੀ ॥

ਊਚਾਰਣ :

ਛਾਡ੍ਹਉ—ਊਚਾਰਣ ‘ਛਾਡਿਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਵ ਸਬੈ ਮੁਨਿ—ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮੁਨੀਸ਼ਰ। ਮਹਾ ਸਿਵ—ਸਿਵ ਆਦਿਕ ਮਹਾ-ਜੋਗੀ। ਜੋਗ ਕਰੀ—ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ। ਫੁਨਿ—ਫਿਰ। ਬੇਦ ਬਿਰੰਚਿ ਬਿਚਾਰਿ ਰਹਿਓ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਬੇਦ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਰਹਿ ਖਲੋਤਾ। ਬਿਰੰਚਿ—ਬ੍ਰਹਮਾ।

ਅਰਥ :

ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਤ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ, ਮੁਨੀਸ਼ਰ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸਿਵ ਆਦਿ ਮਹਾ-ਜੋਗੀ, ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ, ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਬੇਦ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਰਹਿ ਖਲੋਤਾ (ਪਰ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ); (ਅਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਦਾ) ਜਾਪ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ) ਇਕ ਘੜੀ ਮਾੜ੍ਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ। (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘਾਟੇ-ਵੰਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਰਗਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ)।

ਮਖੁਰਾ ਜਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਨ ਦਯਾਲੁ ਹੈ,

ਸੰਗਤਿ ਸਿਸ਼੍ਟ੍ਰੀ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰੀ॥

ਰਾਮਦਾਸਿ ਗੁਰੂ ਜਗ ਤਾਰਨ ਕਉ,

ਗੁਰ ਜੋਤਿ ਅਰਜੁਨ ਮਾਹਿ ਧਰੀ॥੪॥

ਊਚਾਰਣ :

ਦਯਾਲੁ—ਊਚਾਰਣ ‘ਦਿਇਆਲ’। ਸਿਸ਼੍ਟ੍ਰੀ—ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਮਿਲਵਾਂ; ਪਿਛਲੇ ‘ਸ’ ਦਾ ਊਚਾਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੁਨੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪ੍ਰਭੁ—ਸੁਆਮੀ, ਮਾਲਕ। ਦੀਨ ਦਯਾਲੁ ਹੈ—ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਿਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਿ—(ਆਪਣੀ 'ਨਿਰਮਲ') ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਸਿਸ਼੍ਟ੍ਰੀ—ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼੍ਟ੍ਰੀ। ਨਿਹਾਲੁ ਕਰੀ—ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰ

ਦਿਤੀ ਹੈ। ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ—ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਜੀ) ਨੇ। ਜਗ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। ਗੁਰ ਜੋਤਿ—ਗੁਰੂ—ਜੋਤੀ।

अरब :

ਦਾਸ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਦੀਨਾਂ-ਦੁਖੀਆਂ ਉੱਤੇ ਦੇਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ (ਆਪਣੀ ਨਿਰਮਲ) ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਜੀ) ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ (ਸ਼ਬਦ-ਕਲਾ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।।੪।

ਜਗ ਅਉਰੁ ਨ ਯਾਹਿ ਮਹਾ ਤਮ ਮੈ,
ਅਵਤਾਰੁ ਉਜਾਗਾਰੁ ਆਨਿ ਕੀਅਉ ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕੋਟਿਕ ਦੂਰਿ ਗਏ,
ਮਥਰਾ ਜਿਨ ਅੰਮਿਤ ਨਾਮੁ ਪੀਅਉ ॥

ਪੰਜਾਬ ਅਚਥ :

ਅਉਰ ਨ—ਕੋਈ ਹੋਰ (ਗਿਆਨ-ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ। ਯਾਹਿ ਮਹਾ ਤਮ ਮੈ—ਇਸ ਘੋਰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ। ਤਮ—ਅੰਧਕਾਰ, ਅੰਧੇਰਾ। ਅਵਤਾਰੁ ਉਜਾਗਰੁ ਆਨਿ ਕੀਅਉ—(ਗੁਰੂ-ਜੀਤੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਕੋਟਿਕ—ਕੋੜਾਂ।

ਮਰਕ : १

ਜਗਤ ਦੇ ਇਸ ਘੋਰ ਅੰਪਕਾਰ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ-ਜੋਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕੋਈ ਹੋਰ (ਗਿਆਨ-ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ) ਨਹੀਂ, (ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਜੋਤੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ) ਪਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ।

‘ਮਖੂਰ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ) — ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਿ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ) ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਪਾਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਪਧਤਿ ਤੇ ਮਤ ਚੂਕਹਿ ਰੇ ਮਨ,
ਭੇਦੁ ਬਿਭੇਦੁ ਨ ਜਾਨਿ ਬੀਅਉ ॥
ਪਰਤਛਿ ਰਿਦੈ ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਕੈ,
ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਿ ਨਿਵਾਸੁ ਲੀਅਉ ॥੫॥

ਉਚਾਰਣ :

ਚੂਕਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਰਤਛਿ—‘ਛ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ
ਬਲ-ਸਹਿਤ (ਪਰਤੱਛ ਵਾਂਗ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਇਹ ਪਧਤਿ ਤੇ—ਇਸ ਪਧਤੀ (ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ) ਤੋਂ। ਮਤ
ਚੂਕਹਿ—ਮਤਾਂ ਕਦੇ ਖੁੰਝ ਜਾਏਂ। ਭੇਦੁ ਬਿਭੇਦੁ—ਬਿੰਨ-ਭੇਦ। ਨ ਜਾਨਿ
ਬੀਅਉ—ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਾ ਜਾਣ। ਪਰਤਛਿ—ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ।
ਰਿਦੈ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ :

ਹੋ ਮਨ। ਵੇਖੀਂ, [‘ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ’—ਪੰਨਾ ੯੯੪ ਦੀ] ਇਸ
ਪਧਤੀ (ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ) ਤੋਂ ਮਤਾਂ ਕਦੇ ਖੁੰਝ ਜਾਏਂ। (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ
ਗੁਰੂ ਵਿਚ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਾ ਜਾਣ।

ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹਗੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ
ਤੌਰ ‘ਤੇ ਆ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੫।

ਜਬ ਲਉ ਨਹੀਂ ਭਾਗ ਲਿਲਾਰ ਉਦੈ,
ਤਬ ਲਉ ਭ੍ਰਮਤੇ ਫਿਰਤੇ ਬਹੁ ਧਾਯਉ ॥
ਕਲਿ ਘੋਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਮੈਂ ਬੂਡਤ ਥੇ,
ਕਬਹੂ ਮਿਟਿ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰੇ ਪਛਤਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਧਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਧਾਇਆਉ’। ਪਛਤਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਛਤਾਇਆਉ’। ਕਬਹੂ—
ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਜਬ ਲਉ—ਜਦੋਂ ਤਕ। ਭਾਗ ਲਿਲਾਰ—ਮੱਥੇ ਦੇ ਭਾਗ। ਨਹੀਂ
ਉਦੈ—ਜਾਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬੁਮਤੇ ਫਿਰਤੇ—ਭਟਕਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ। ਬਹੁ
ਧਾਯਉ—(ਮਨ) ਬਹੁਤ ਦੌੜ-ਭਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਲਿ—ਕਲਜੁਗ ਦੇ।
ਬੂਡਤ ਥੇ—ਛੁਬਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਕਬਹੂੰ ਮਿਟਿ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰੇ ਪਛਤਾਯਉ—
(ਨਿਗੁਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ) ਰੇ ਰੇ (ਨਿਗਾਚਰੀ) ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕਦੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ
ਸੀ ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ :

ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੱਥੇ ਦੇ ਭਲੇ-ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਦੋਂ ਤਕ (ਗੁਰੂ ਦੀ
ਭਾਲ ਵਿਚ) ਭਟਕਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ (ਸਾਡਾ ਮਨ) ਬਹੁਤਾ ਦੌੜ-ਭਜ ਕਰਦਾ
ਰਿਹਾ।

ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਦੂਸ਼ਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਭਿਆਨਕ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਛੁਬਦੇ
ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ, (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਛੁਬਣਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ) ਕਦੀ ਮਿਟ ਨਹੀਂ
ਸਕਦਾ। ਹੇ ਭਾਈ ! (ਨਿਗੁਰੇ ਹੋਣ ਦਾ) ਪਛਤਾਵਾ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਗਨਾਨ
ਉਚਾਰਣ CLUB.COM

ਤੜ੍ਹ ਬਿਚਾਰੁ ਯਹੈ ਮਖੁਰਾ,
ਜਗ ਤਾਰਨ ਕਉ ਅਵਤਾਰੁ ਬਨਾਯਉ ॥
ਜਪ੍ਰਉ ਜਿਨ੍ਹ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ,
ਫਿਰ ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਗਰਭ ਨ ਆਯਉ ॥੬॥

ਉਚਾਰਣ :

ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੌ’। ਬਨਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬਨਾਇਆਉ’। ਜਪ੍ਰਉ—ਉਚਾਰਣ
‘ਜਪਿਆਉ’। ਆਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਆਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤੜ੍ਹ ਬਿਚਾਰੁ—ਸਾਰ (ਸਿੱਟਾ)। ਯਹੈ—ਇਹ ਹੈ। ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਗਰਭ—
ਗਰਭ-ਜੂਨ ਦੇ ਸੰਕਟ।

ਅਰਥ :

‘ਮਖੁਰਾ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਤਤ-ਰੂਪ ਵਿਚਾਰ (ਸਾਰ ਸਿੱਟਾ) ਇਹ ਹੈ, ਜੀਵਾਂ
ਨੂੰ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਲਈ (ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ

ਜੀ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਬਣਾਇਆ (ਬਾਪਿਆ) ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ (ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ) ਜਪਿਆ, ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰਭ-ਜੋਨ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਕਲਿ ਸਮੁਦ੍ਰ ਭਏ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਧਾਰਨੁ ॥
ਬਸਹਿ ਸੰਤ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ, ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਨਿਵਾਰਨੁ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਬਸਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਕਲਿ ਸਮੁਦ੍ਰ ਭਏ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਿ ਹਰਿ ਨਾਮ—ਹਰੀ ਜੀ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਏ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ। ਉਧਾਰਨੁ—(ਹਰਿ ਨਾਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਹਾਰ ਹੈ। ਬਸਹਿ ਸੰਤ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ—ਜਿਸ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਜੀ (ਨਾਮ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ) ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ—ਸਤਿ ਰੂਪ ਹਰੀ ਜੀ। ਨਿਵਾਰਨੁ—ਬਾਤਮਾ।

ਅਰਥ :

ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਹਾਰ ਹੈ।

ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ) ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ (ਨਾਮ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ) ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਦੁਖਾਂ-ਦਲਿਦਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ—

ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਅਪਾਰ, ਤਾਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਮਨ ਬਚ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਅਉ, ਭਯਉ ਤਿਹ ਸਮਸਰਿ ਸੋਈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਭਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਭਯਿਅਉ’। ਤਿਹ—(ਪੜਨਾਉ) ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਿਕਤਾ ਬਿਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਾਸੁ.....ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਅਪਾਰ.....ਬਿਨੁ (ਅਨਵੈ)—ਉਸ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਤਾਸੁ ਬਿਨੁ—ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਮਨ ਬਚ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਅਉ—ਮਨ ਬਚਨ (ਕਰਮ) ਕਰਕੇ (ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ) ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਭਯਉ ਤਿਹ ਸਮਸ਼ਿ ਸੋਈ—ਉਹ (ਹਰੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ) ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

ਤਿਸ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਪਾਰ-ਫਹਿਤ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜਿਸ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਮਨ ਬਚਨ (ਕਰਮ) ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ-ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ) ਜਾਣ ਲਿਆ, ਉਹ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ) ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ ਨਿਬੜਿਆ।

ਪਰਨਿ ਰਾਗਾਨ ਨਵਖੰਡ ਮਹਿ,
ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੂਪੀ ਰਹਿਓ ਭਰਿ ॥
ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀਂ,
ਗੁਰੁ ਅਰਜਨੁ ਪਰਤਖੂ ਹਰਿ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਸ੍ਰੂਪੀ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸੁਆਗੂਪੀ’। ਪਰਤਖੂ—ਉਚਾਰਣ ‘ਪਰਤੱਖਿਆ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਪਰਨਿ—ਧਰਤੀ। ਨਵਖੰਡ ਮਹਿ—ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ। ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੂਪੀ—ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਰਹਿਓ ਭਰਿ—ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ—ਮਥੁਰਾ ਭੱਟ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਭੱਟ ਮਥੁਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਣ ਸਦਕਾ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ

ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਪਰਤੱਖ-ਸਥੂਪ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ; ਜੋ (ਹਰੀ) ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਿਖੇ ਭਰਪੂਰ (ਵਿਆਪਕ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ, ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ॥

[ਨੋਟ : ਇਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਖ਼ੁਰਾ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ॥ ਸਵਲੀਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋੜ ੧੯ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਸ਼੍ਰੀ 'ਹਰਿਬੰਸ' ਜੀ ਭੱਟ ਦੇ ਦੋ ਸਵਲੀਏ ਹਨ।]

ਅਜੈ ਗੰਗਾ ਜਲੁ ਅਟਲੁ, ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਨਾਵੈ ॥
ਨਿਤ ਪੁਰਾਣ ਬਾਚੀਅਹਿ, ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੁਖਿ ਰਾਵੈ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਜੈ—ਅ-ਜੈ। ਅਟਲੁ—ਉਚਾਰਣ 'ਅ+ਟਲੁ'। ਨਾਵੈ—'ਨਾ' ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ-ਸਹਿਤ।
ਬਾਚੀਅਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਜੈ—ਅਜਿਤ। ਅਟਲੁ—ਸਦਾ-ਬਿਰ। ਅਜੈ ਗੰਗਾ-ਜਲੁ ਅਟਲੁ—ਅਜਿਤ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਗੰਗਾ-ਜਲ
ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭ—ਸਾਰੀ ਸਿਖ-ਸੰਗਤਿ। ਨਾਵੈ—ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ
ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਤ ਪੁਰਾਣ ਬਾਚੀਅਹਿ—ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੁਰਾਣ ਵੀਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਤੋਂ, ਮੂੰਹੋਂ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਗਸ਼ਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਅਜਿਤ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ
ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਟੱਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਗੰਗਾ-ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਹਿ
ਰਿਹਾ ਹੈ, [ਨਾਮ-ਜਲ ਦੀ ਗੰਗਾ ਗੁਰ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਹੈ] ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸਿਖ-ਸੰਗਤਿ ਆਤਮ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
(‘ਗੰਗਾ ਜਲੁ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ’—ਪੰਨਾ ੧੧੩੨)।

(ਜਿਥੇ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਸਿਖ-ਸੰਗਤਿ ਵਲੋਂ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ
ਰਾਹੀਂ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਦੇਵ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਲੋਂ
ਵੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ, ਓਹਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੁਰਾਣ ਵੀਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੂੰਹੋਂ
ਵੇਦ-ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਜੈ ਚਵਰੁ ਸਿਰਿ ਢੁਲੈ, ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੁਖਿ ਲੀਅਉ ॥
ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਸਿਰਿ ਛਤੁ, ਆਪਿ ਪਰਮੇਸਰਿ ਦੀਅਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਅਜੈ—ਉਚਾਰਣ ‘ਅ-ਜੈ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਅਜੈ—ਅਜਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ। ਅਜੈ ਚਵਰੁ—ਰੱਬੀ ਚਵਰ। ਸਿਰਿ ਢੁਲੈ—ਸਿਰ ਉਤੇ ਝੁਲਦਾ ਹੈ। ਮੁਖਿ ਲੀਅਉ—ਮੁਖ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਰੱਬੀ-ਚਵਰ ਝੁਲਦਾ ਹੈ; ਆਪ ਨੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਜਗਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਛੜ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਆਪ (ਖੁਦ) ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ . ਅਮਰ ਗੁਰੂ ,
ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਰਾਯਉ ॥
ਹਰਿਬੰਸ . ਜਗਤਿ ਜਸੁ ਸੰਚਰ੍ਹਉ ,
ਸੁ ਕਵਣੁ ਕਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮੁਯਉ ॥੧॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਇਆਉ’। ਸੰਚਰ੍ਹਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਸੰਚਰਿਆਉ’। ਮੁਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਮੁਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਅਮਰ ਗੁਰੂ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਵਾਂਗ (ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ ਵਿਚ) ਮਿਲ ਕੇ। ਜਗਤਿ ਜਸੁ ਸੰਚਰ੍ਹਉ—ਗੁਰੂ-ਜਸ ਜਾਗਤ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ ਜੀ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ (ਦਾਸ ਜੀ) ਵਾਂਗ (ਬ੍ਰਹਮ-ਜੋਤਿ ਵਿਚ) ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਗਿਆ।

‘ਹਰਿਬੰਸ’ (ਮੁਹਰ-ਛਾਪ)—ਗੁਰੂ-ਜਸ (ਨਿਰੰਤਰ) ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ; ਕੌਣ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ) ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ? ।੧।

ਦੇਵਪੁਰੀ ਮਹਿ ਗਾਯਉ, ਆਧਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭਾਯਉ ॥

ਹਰਿ ਸਿੰਘਾਸਣੁ ਦੀਅਉ, ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਤਹ ਬੈਠਾਯਉ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਗਯਉ, ਭਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਗਇਆਉ’, ‘ਭਾਇਆਉ’। ਤਹ—‘ਤਹ’ ਮੁਕਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ‘ਹਿ’ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਬੈਠਾਯਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਬੈਠਾਇਆਉ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਦੇਵਪੁਰੀ ਮਹਿ—ਗੁਰਦੇਵ-ਪੁਰੀ, ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ। ਗਾਯਉ—ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਗਿਆ।

ਅਰਥ :

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਗੁਰਦੇਵ-ਪੁਰੀ (ਸਚਖੰਡ) ਵਿਚ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਗਿਆ, ਆਪ ਜੀ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਲਗਾ। [ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ਗੁਰੂ ਜਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਜੀਉ] ॥੨॥ ਪੰਨਾ ੯੨੩]

ਹਰੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਿਬ-ਜੋਤੀ ਸਿੰਘਾਸਣ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ ਓਥੇ ਬਿਗਾਜਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਰਹਸੁ ਕੀਅਉ ਸੁਰ ਦੇਵ, ਤੋਹਿ ਜਸੁ ਜਯ ਜਯ ਜੰਪਹਿ ॥

ਅਸੁਰ ਰਾਏ ਤੇ ਭਾਗਿ, ਪਾਪ ਤਿਨ੍ ਭੀਤਰਿ ਕੰਪਹਿ ॥

ਉਚਾਰਣ :

ਜਜ ਜਯ—ਉਚਾਰਣ ‘ਜਾਇ ਜਾਇ’। ਜੰਪਹਿ, ਕੰਪਹਿ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਰਹਸੁ—‘ਸ’ ਦੀ ਪੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਢੁੱਤ ਕਰਕੇ (ਰਹਸੁ)।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਰਹਸੁ ਕੀਅਉ—ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੁਰ ਦੇਵ—ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ। ਜੰਪਹਿ—ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੁਰ—ਦੈਤ-ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ। ਗਏ ਤੇ ਭਾਗਿ—ਉਹ ਭਜ ਗਏ। ਪਾਪ ਤਿਨ੍ਹ ਭੀਤਰਿ ਕੰਪਹਿ—ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਪ ਕੰਬਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ :

(ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਿਬ-ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਸਨਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ) ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ‘ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ’ ‘ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ’ ਬੋਲ ਕੇ (ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਛਹਿ ਗਏ) ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਾ ਵਲ੍ਲੇਟ ਕੇ ਨਸ ਗਏ, ਕਿਉਂਚੁ ਉਹਨਾਂ (ਅਜਿਹੇ ਰਾਖਸ਼-ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ) ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਪ ਹੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ।

ਕਾਟੇ ਸੁ ਪਾਪ ਤਿਨ੍ਹ ਨਰਹੁ ਕੇ,
ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸੁ ਜਿਨ੍ਹ ਪਾਇਯਉ ॥
ਛਤ੍ਰੁ ਸਿੰਘਾਸਨੁ ਪਿਰਥਮੀ,
ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨ ਕਉ ਦੇ ਆਇਆਉ ॥੨॥੨੧॥੯੮॥੧੯॥੧੦॥੨੩॥੬੦॥੧੪੩॥

ਊਚਾਰਣ :

ਨਰਹੁ—ਅੰਤਲੇ ਸੂਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਨਾਸਕੀ। ਪਾਇਯਉ---ਊਚਾਰਣ ‘ਪਾਇਆਉ’। ਕਉ—ਉਚਾਰਣ ‘ਕੇ’।

ਪਦ ਅਰਥ :

ਤਿਨ੍ਹ ਨਰਹੁ ਕੇ—ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ। ਜਿਨ੍ਹ ਪਾਇਯਉ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਛਤ੍ਰੁ ਸਿੰਘਾਸਨੁ—ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਦਾ ਗੁਰਤਾ-ਛਤ੍ਰੁ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ-ਸਿੰਘਾਸਣ। ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨ ਕਉ ਦੇ ਆਇਆਉ—ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ (ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ) ਆ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕਟੇ ਗਏ।

(ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ) ਪ੍ਰਿਖਵੀ-ਮੰਡਲ (ਮਾਤ-ਲੋਕ) ਦਾ ਗੁਰਤਾ-ਛੜ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ-ਸਿੰਘਾਸਣ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ (ਸਚ-ਖੰਡ ਵਿਚ) ਆ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ੨੨੧੯੯੧੧੦੧੦੧੦੨੨੧੯੦੧੪੩।

ਨੌਟ : (੧) ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਬੰਸ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਦੋ ਸਵਈਏ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਗਏ ਭੱਟ ਕਲ੍ਲੇ ਸਹਾਰ ਦੇ ੯ ਸਵਈਏ ਅਤੇ ੩ ਸੌਰਨੇ, ਭੱਟ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ੨ ਸਵਈਏ ਅਤੇ ਭੱਟ ਹਰਿਬੰਸ ਦੇ ੨ ਸਵਈਏ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੋੜ ੨੧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

(੨) ਪਿਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਸਵਈਏ ਅਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ :

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਸਵਈਏ	੯
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਸਵਈਏ	੧੧
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ	੧੦
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ	੧੦
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ	੨੨
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ	੬੦
ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ	੨੧
ਕੁੱਲ ਜੁਮਲਾ	੧੪੩

ਨਾਵਾਂ ਬਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਬੂ ਸਵਯੇ ਅਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਮਿਥਿਹਾਥਕ ਨਾਵਾਂ ਬਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਕਾਨੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਰਚਿਤ ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼ (ਚੌਥੀ ਛਾਪ ੧੯੬੧) ਵਿਚ ਜੋ ਬਿਉਰਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

੧. ਉਗ੍ਰਸੈਣ

ਉਗ੍ਰਸੈਣ ਕਉ ਰਜੂ ਅਤੇ ਭਗਤਰ ਜਨ ਦੀਓਇ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

ਉਗ੍ਰਸੈਣ—ਉਗ੍ਰ (ਜੋਗਾਵਰ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੈਨਾ (ਫੌਜ)। ਪਵਨ ਰੇਖਾ (ਅਥਵਾ ਕਾਸ਼ਜਾ) ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਆਹੁਕ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਰਣੀ ਦਾ ਪਤਿ, ਕੰਸ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਨਾ, ਦੇਵਕ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਅਤੇ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਤਾਇਆ ਸੀ। ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਤੀਜੀ ਪੁੜੀ ਕਰਕੇ ਪਾਲੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਕੀ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੀ ਪੁੜੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ।

ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਗੀਤਿ ਨਾਲ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁੜ੍ਹ ਕੰਸ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਗੱਦੀਓਂ ਲਾਹ ਕੇ ਆਪ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਨਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮਥੁਰਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਇਆ। ਇਹ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਗਤ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰੀ ਸਜਨ ਸੀ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੩)

੨. ਉਧੰ

ਉਧੰ ਅਕੂਰੁ ਬਿਦਰੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸਰਬਾਤਮੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓਇ ॥੪॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

ਊਧਉ ਅਕੂਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਕਲਿ ਕਬੀਰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥੩॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਭੱਟ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਊਧੋ—ਦੇਖੋ : ਊਧਉ ਅਤੇ ਊਧਵ ।

ਊਧਵ—ਦੇਵਭਾਗ ਯਾਦਵ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਜੋ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਚਾਚਾ ਅਤੇ
ਮਿੜ ਸੀ। ਇਹ ਦ੍ਰਾਰਿਕਾ (ਦ੍ਰਾਰਾਵਤੀ) ਤੋਂ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਲੈ ਕੇ
ਵਿੰਦ੍ਰਾਵਨ (ਚੰਦਾਬਨ) ਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਪਾਸ ਗਿਆ ਸੀ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੦)

੩. ਅਕੂਰ

ਊਧੋ ‘ਅਕੂਰੁ’ ਬਿਦੜੁ ਗੁਣ ਰਾਵੈ ਸਰਬਾਤਮੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਓ ॥੪॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੪)

ਊਧਉ ‘ਅਕੂਰੁ’ ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਕਲਿ ਕਬੀਰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੫)

ਅਕੂਰ—ਯਾਦਵ-ਵੰਸ਼ੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਚਾਚਾ, ਜੋ ਸ੍ਰੁਫਲਕ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ
ਗਾਂਦਿਨੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਤੇ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਕੰਸ ਵਲੋਂ ਜੱਗ
ਦਾ ਨਿਉਂਦਾ ਦੇ ਕੇ ਗੋਕੁਲ ਤੋਂ ਮਥੁਰਾ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ
ਆਪਣੀ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ ਊਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ
ਗਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਬੈਠਾਇਆ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੩੭)

੪. ਅੰਗਰੈ

ਦੂਰਬਾ ਪੜੁਰਉ ‘ਅੰਗਰੈ’ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥੧੦॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਅੰਗਰੈ—ਅੰਗਿਰਾ ਰਿਖੀ, ਦੇਖੋ : ਅੰਗਿਰਾ ।

ਅੰਗਿਰਾ—ਅੰਗਿਰਸੁ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਦੇ ਕਈ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਜੋ ਸੱਤ
ਵੱਡੇ ਰਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਦਸ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ
ਪਰੋਹਿਤ ਅਤੇ ਆਹੁਤਿ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਅੰਗਿਰਾ ਉਰੂ ਅਤੇ ਆਗਨੇਯੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਇਕ ਥਾਂ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੁੰਹ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਮਹਾਬਾਰਤ ਦੇ ਵਨ-ਪਰਵ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਿਰਾ ਅਗਨਿ
ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਯੁ ਹੋਇਆ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੧੨)

੫. ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ

ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਧੋਮੁ 'ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ' ਭਗਤਿ ਭਾਈ ਰਸੁ ਜਾਣਓ ॥੩॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੮)

ਅਚਲ ਮੰਡਲ ਵਾਲਾ ਧੂਆ ਭਗਤ। ਦੇਖੋ : ਧੂ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੮)

੬. ਅੰਬਰੀਕ

ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਬੁਧ ਜਿਤੁ ਰਾਤੇ 'ਅੰਬਰੀਕ' ਭਵਜਲੁ ਤਰਿਆ ॥੩॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੨ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੩)

'ਅੰਮਰੀਕਿ' ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਸਰਣਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥੪॥੧੩॥

(ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੪)

'ਅੰਬਰੀਕੁ' ਜਥਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੁ ॥੩॥

(ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਅੰਬਰੀਕ—ਵਾਲਮੀਕਿ ਰਾਮਾਇਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਸ਼ਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਯੁ
ਅਯੋਧਯਾਪਤਿ ਸੁਰਯ ਵੇਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਇਕਾਕ ਤੋਂ ੨੯ਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਸ
ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੜ੍ਹ ਨੇ ਦੁਰਵਾਸਾ ਰਿਖੀ ਦਾ
ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ :

ਕੱਤਕ ਦੀ ਦ੍ਰਾਦਸੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਅੰਬਰੀਕ ਏਕਾਦਸੀ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਉਪਾਰਣ
ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਦੁਰਵਾਸਾ ਰਿਖੀ ਆਇਆ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਆਪ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭੋਜਨ ਕਰੋ। ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ
ਹਾਂ। ਰਿਖੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਨਾ ਮੁੜਿਆ, ਰਾਜਾ ਨੇ ਪੁਰੋਹਿਤ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ
ਵ੍ਰਤ ਤੋੜ ਲਿਆ। ਜਦ ਦੁਰਵਾਸਾ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਆਪਣੀ ਜਟਾ ਪੱਟ ਕੇ ਇਕ ਤੇਜ-ਪੁੰਜ
ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਅੰਬਰੀਕ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲੱਗਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੜ੍ਹ
ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਖਯਾ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਜ-ਪੁੰਜ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ
ਦੁਰਵਾਸਾ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਰਵਾਸਾ ਦਾ ਬਚਾਊ

ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਹਾਰ ਕੇ ਅੰਬਰੀਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੜ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ।

ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬਰੀਸ਼ ਦੀ ਪੁੜ੍ਹੀ 'ਸੁੰਦਰੀ' ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਨਾਰਦ ਅਤੇ ਪਰਵਤ ਰਿਖੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੰਨਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪੁੜ੍ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਦੋਵੇਂ ਰਿਖੀ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀ, ਤਾਕਿ ਕਰੂਪ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾ ਵਰੇ। ਇਸ ਪੁਰ ਦੋਵੇਂ ਬਾਂਦਰ-ਮੁੰਹੋਂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਨਾ ਸਕੇ। ਦੋਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੰਬਰੀਕ ਨੂੰ ਸਾਪ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਘਰਿਆ ਰਹੇਂਗਾ। ਵਿਸਨੂੰ-ਭਗਤ ਅੰਬਰੀਖ ਦੀ ਰਖਯਾ ਲਈ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਰਜ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਅੰਬਰੀਖ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਨਾ ਮੰਗੀ, ਤਦ ਤਕ ਟਿਕਣੇ ਨਾ ਪਾਏ। 'ਅੰਬਰੀਕ ਕਉ ਦੀਓ ਅਭੈ ਪਦੁ'..... (ਮਾਰੂ ਨਾਮਦੇਵ)।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੧੯)

੨. ਈਸੁ

ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੇਟਿ ਸਕੈ,
 'ਈਸੁ' ਬੰਮੂ ਗ੍ਰਾਨੁ ਧ੍ਰਾਨੁ ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉਨੁ ॥੧॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਈਸ—ਸ਼ਿਵ। ਦੇਖੋ : ਸ਼ਿਵ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੨)

੩. ਇੰਦ੍ਰ

'ਇੰਦ੍ਰ' ਮਨਿੰਦ੍ਰ ਖੋਜਤੇ ਗੋਰਖ ਧਰਣਿ ਲਾਗਾਨ ਆਵਤ ਫੁਨਿ ਧਾਵਤ ॥੭॥
 (ਸਵਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੮)

ਅੰਤੁ ਨ ਧਾਵਤ ਦੇਵ ਸ੍ਰਵੈ ਮੁਨਿ 'ਇੰਦ੍ਰ' ਮਹਾ ਸਿਵ ਜੋਗ ਕਰੀ ॥੮॥

(ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਇੰਦ੍ਰ—ਦੇਵਰਾਜ। ਦੇਖੋ : ਇੰਦਰ।

ਇੰਦਰ—ਸੰ. ਇੰਦ੍ਰ, ਦੇਵਰਾਜ। ਅਮਰਾਵਤੀ ਦਾ ਸ੍ਰਾਮੀ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਜੰਗ ਵਿੜ੍ਹ ਨਾਮਕ ਦੁਰਭਿੱਖ ਦੇ ਸ੍ਰਾਮੀ ਦੈਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਕਾਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਹਿਮਾ ਰਾਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੋਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਦਿਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਹੈ। ਵਾਮਨ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਚੀ ਅਤੇ ਪੁੜ੍ਹ ਜਥੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਜ੍ਞ ਹੈ। ਸਵਾਰੀ ਏਗਾਵਤ ਹਾਬੀ ਹੈ। ਸਭਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਧਰਮਾ ਹੈ। ਰਥਵਾਹੀ ਮਾਤਲਿ ਹੈ। ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਉੱਚੇ : ਸ੍ਰਵਾ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੨੪)

੯. ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ

ਗਾਵਹਿ 'ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ' ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿਕ ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥੨॥
(ਸਵਾਈ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੯)

ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ, ਵਿ : ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ। ਇੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ।
(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੨੫)

੧੦. ਸੇਸ

ਗਾਵੈ ਗੁਣ 'ਸੇਸੁ' ਸਹਸ ਜਿਹਬਾ ਰਸ
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਗਿ ਧੁਨਾ ॥੫॥

(ਸਵਾਈ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

ਸੇਸ—ਸੇਸਨਾਗ। ਦੇਖੋ : ਸੇਸਨਾਗ।

ਸੇਸਨਾਗ—ਨਾਗਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ੧੦੦੦ ਸਿਰ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਉੱਤੇ ਛਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤ ਪਾਤਾਲ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਦੀ ਇਹ ਉਬਾਸੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁਚਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਕਲਪ (ਅਥਵਾ ੪੩੨੦੦੦੦੦੦੦ ਵਰਿਆਂ) ਦੇ ਅੰਤ, ਇਹ ਮੌਹ ਵਿਚੋਂ ਅਗਨਿ ਕਢਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਦਸਿਆ ਹੈ, “ਉਦਾ ਰੰਗ, ਗਲ ਵਿਚ ਚਿੱਟੀ ਮਾਲਾ, ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਚੱਟ੍ਠ।” ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ‘ਅਨੰਤ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰਾ’ ਹੈ। ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਕ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਸ਼ਯਪ ਅਤੇ ਕਦੂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੁੰਜ ਨੂੰ ਮਣਿਦੀਪ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮਛਿ ਭਿਤਿ ਜਾਂ ਮਣਿਮੰਡਪ ਆਖਦੇ ਹਨ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੨੬)

੧੧. ਸੇਖ

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਨਕਾਦਿ ‘ਸੇਖ’ ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਏ ॥੮॥(੧)

(ਸਵਾਖੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਸੇਖ—ਦੇਖੋ : ਸੇਸ (ਸੇਸਨਾਗ)।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੨੬)

੧੨. ਸੁਖਦੇਉ

‘ਸੁਖਦੇਉ’ ਪਰੀਖੜ੍ਹ ਗੁਣ ਰਵੈ ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥੯॥

(ਸਵਾਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਸੁਖਦੇਉ—ਸੁਕਦੇਵ, ਦੇਖੋ : ਸੁਕ।

ਸੁਕ-ਵਯਾਸ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਸੁਕਦੇਵ ਹੈ। ਮਹਾਬਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਯਾਸ ਹਵਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਣੀ ਲਕੜ ਘਸਾ ਕੇ ਅੱਗ ਕਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਘ੍ਰਤਾਚੀ ਅਪਸਰਾ ਆਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰਿਖੀ ਦਾ ਵੀਰਜ ਅਰਣੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਘ੍ਰਤਾਚੀ ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਤੇਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਥੋਂ ਉਡ ਗਈ। ਵਯਾਸ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਸੁਕ ਅਰਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਨਾਉਂ ਸੁਕ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਘ੍ਰਤਾਚੀ ਨੇ ਤੇਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਸੁਕਦੇਵ ਨੂੰ ਵਯਾਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਕ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਸੁਕ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਯਾਨੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। “.....ਸੁਕ ਜਨਕ ਪਗੀਂ ਲਗਿ ਧਿਆਵੈਗੇ ॥ (ਕਾਨੜਾ ਅ: ਮ: ੪)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੦੨)

੧੩. ਸੁਤੁ ਭਾਨ

ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਸਮਾਨ ਧਿਆਨ
ਸੁ ਨਾਮ ਸੁਨੇ 'ਸੁਤੁ ਭਾਨ' ਭਰ੍ਹਉ ॥੨॥੧੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਸੁਤੁ ਭਾਨ—ਯਮ। ਧਰਮ ਰਾਜ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੧੧)

੧੪. ਸੁਦਾਮਾ

'ਸੁਦਾਮਾ' ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ ਗਲਿਕਾ ਪੜ੍ਹਤ ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ ॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਅਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਨਾਰਦ ਧੂ ਪਹਲਾਣੁ 'ਸੁਦਾਮਾ' ਪੁਬ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਗਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਬਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੫)

ਸੁਦਾਮਾ, ਇਕ ਕੰਗਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਹਮ-ਜਮਾਤੀ ਅਤੇ
ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ। ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸ ਦੂਰਿਕਾ
ਪਹੁੰਚਿਆ। “ਦਾਲਦੁ ਭੇਜਿ ਸੁਦਾਮੇ ਮਿਲਿਓ.....॥ (ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪)”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੧੩)

੧੫. ਸਨਕਾਦਿ

ਬ੍ਰਾਹਮਾਦਿਕ 'ਸਨਕਾਦਿ' ਸੇਖ ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਣੈ ॥੮॥

(ਸਵਈ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਗਾਵਹਿ 'ਸਨਕਾਦਿ' ਸਾਧ ਸਿਧਾਦਿਕ

ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਾਵਹਿ ਅਛਲ ਛਲਾ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ 'ਸਨਕਾਦਿ' ਆਦਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਹ ਲਗਿ ॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਵਰਿ ਨਵ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਿਵ 'ਸਨਕਾਦਿ' ਸਮੁਧਰਿਆ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੰ. ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਤਰਹਿ ਨਾਰਦਾਦਿ 'ਸਨਕਾਦਿ' ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਹਿ
ਤਰਹਿ ਇਕ ਨਾਮ ਲਗਿ ਤਜਹੁ ਰਸ ਅੰਨ ਰੇ ॥੪॥੧੯॥੨੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੭)

ਸਨਕਾਦਿ : ਸਨਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਿ, ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਚਾਰ
ਪੁੜ੍ਹ—ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਅਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ। “ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ
ਸਨਕਾਦਿਕ ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ ਸਨਾਤਨ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਤਿਨ੍ਹ ਕਉ ਮਹਲੁ
ਦੁਲਭਾਵਉ (ਆਸਾ ਮ: ੫)।” (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੫੨)

੧੯. ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ

ਸੁਰਿ ਨਰ 'ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ' ਕਿਅ ਧਾਰਿਓ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜਾਸ਼ੁ ॥੧॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ—ਦੇਖੋ : ਸਪਤ ਸਾਗਰ।

ਸਪਤ ਸਾਗਰ—ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ। ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਲਿਖੇ
ਹਨ—ਦੁੱਧ ਦਾ, ਦਰੀ ਦਾ, ਘੀ ਦਾ, ਇਖ ਦੇ ਰਸ ਦਾ, ਸ਼ਰਿਦ ਦਾ, ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ
ਦਾ, ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਦ੍ਰੀਪ ਨੂੰ ਘੇਰੇ
ਹੋਏ ਹਨ। “ਸਪਤ ਦੀਪ ਸਪਤ ਸਾਗਰਾ (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੮)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੫੪)

੨੦. ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ

ਸਤਿ ਸਾਚੁ 'ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ' ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੨॥੭॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਸ੍ਰੀ—ਲੱਛਮੀ। ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ—ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦੇਣ
ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੫੨)

੨੧. ਸਿਵ

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ 'ਸਿਵ' ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ

ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਠਾਕੁਰ ਗੁਨ ਰਾਵਤ ॥੭॥੮॥

(ਸਵਈ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਸਾਕ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਵਰਿ ਨਵੁ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨੁ 'ਸਿਵ' ਸਹਕਾਦਿ ਸਮੁਧਰਿਆ ॥੩॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ 'ਸਿਵ' ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਲਾਣ ਤਰਹਿ ਤੇਤੀਸ
ਗੁਰ ਬਚਨ ਸੁਣਿ ਕੰਨ ਚੇ ॥੪॥੧੯੯॥੨੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

'ਸਿਵ' ਬਿਰੰਚਿ ਧਰਿ ਪ੍ਰਾਨੁ ਨਿਡਹਿ ਜਿਸੁ ਬੇਦੁ ਬਖਾਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ ਬਿਰੰਚਿ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ

'ਸਿਵ' ਮੁਨਿ ਗਹਿ ਨ ਤਜਾਤ ਕਬਿਲਾਸ ਕੰਉ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਤ ਦੇਵ ਸ੍ਰੈ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰੁ ਮਹਾ 'ਸਿਵ' ਸੌਗ ਕਰੀ ॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਸਿਵ—ਮਹਾਦੇਵ, ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਪਤੀ “ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤੇ ਜੋ ਨਰ
ਧਿਆਵੈ (ਰੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)।”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੦੭)

੧੯੮. ਹਰਨਾਖਸ

ਜੈਸੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੀ

'ਹਰਨਾਖਸ' ਛਾਚੇ ਕਰ ਆਜ਼ ॥੮॥੧੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਸੁਖਰ ਚਿਤ ਭਗਤ ਹਿਤ ਭੇਖੁ ਧਰਿਓ

'ਹਰਨਾਖਸੁ' ਹਰਿਓ ਨਖ ਬਿਦਾਰਿ ਜੀਉ ॥੨॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੇਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਹਰਣਾਖਸ—ਦੇਖੋ : ਹਰਣਾਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ “ਹਰਣਾਖਸੁ ਲੇ ਨਖਹੁ
ਬਿਪਾਸਾ” (ਗ: ਅ: ਮ: ੧), “ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ
ਤਰਾਇਆ ॥ (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੮)।

ਹਰਣਾਖ—ਸੰ. ਹਿਰਣਯਾਕ ਹਿਰਣਯ (ਸੋਨੇ ਜੇਹੀਆ ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਤ)। “ਤੁਮ ਦੁਸਟ ਤਾਰੇ ਹਰਣਾਖੇ (ਨਟ ਮ: ੮)।”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੬੨)

੨੦. ਕੰਸੁ

ਦੁਆਪੁਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰਿ ‘ਕੰਸੁ’ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓਇ ॥੭॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਕੰਸੁ—ਰਾਜਾ ਉਗਸੈਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਦੂਮਿਲ ਦੈਤ ਦੇ ਵੀਰਜ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਮਖੂਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ। ਕੰਸ, ਜਗਾਸੰਧ ਮਗਧਪਤਿ ਦਾ ਜਮਾਈ (ਜਵਾਈ) ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਹੂਰੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਗਸੈਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਆਪ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇਵਕੀ, ਵਾਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਸੀ।

ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਅਠਵੇਂ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਦੇਵਕੀ ਅਤੇ ਵਾਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਤ੍ਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਸਭ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਅਠਵੇਂ ਗਰਭ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਏ, ਜੋ ਵਾਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਗੋਪਰਾਜ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਜਸੌਦਾਂ ਦੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਕੰਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਦਿਤੀ, ਜੋ ਪੱਥਰ ਪਰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਕੰਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉਪਾਉ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਨਿਸਫਲ ਹੋਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਯਗਾਜ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੋਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਛਾੜ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨਾਨਾ ਉਗਸੈਨ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਇਆ। “ਦੁਆਪੁਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰਿ ਕੰਸੁ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓਇ ॥ ਉਗਸੈਣ ਕਉ ਰਾਜੁ.....॥” (ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦) (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੩੫੪)

੨੧. ਕਛ

ਜਰਮ ਕਰਮ ਮਛ ‘ਕਛ’ ਹੁਅ ਬਰਾਹ

ਜਮੁਨਾ ਕੈ ਕੁਲ ਖੇਲੁ ਖੇਲਿਓ ਜਿਨਿ ਗਿੰਦ ਜੀਉ ॥੮॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੮ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਕਛ : ਦੇਖੋ : ਕਛਕ।

ਕਛਪ ਅਵਤਾਰ : “ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀਕਰु.....॥”

ਕਛਪ ਅਵਤਾਰ—ਬਾਗਵਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਦੈਤ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਲਗੇ, ਤਦ ਮੰਦਾਚਲ, ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ

ਮਫਾਣੀ ਇਤਨੀ ਭਾਗੀ ਸੀ ਜੋ ਥੱਲੇ ਧਸਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮੰਦਾਚਲ ਦੇ ਹੇਠ ਪਿੱਠ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰਿਝਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਵਯਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਲਖ ਯੋਜਨ (ਚਾਰ ਲੱਖ ਕੋਹ) ਦੀ ਸੀ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੯੦)

੨੨. ਕਾਨ੍ਹ ਕੁਅਰ

ਬਲਿਹਿ ਛਲਨ ਸਬਲ ਮਲਨ ਭਗਿ ਫਲਨ ‘ਕਾਨ੍ਹ ਕੁਅਰ’

ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਜੀ ਡੰਕ ਚੜ੍ਹੂ ਦਲ ਰਵਿੰਦ ਜੀਉ ||੪॥੯॥

(ਸਵੈਈ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਕਾਨਜਕੁਅਰ, ਕਾਨ੍ਹ (ਕਿਸ਼ਨ) ਕੁਮਾਰ, ਕਿਸ਼ਨ ਦੇਵ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੩੧੯)

੨੩. ਕਿੰਨਰ

ਸਿਮਰਹਿ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਜਖੁ ਅਕੁ ‘ਕਿੰਨਰ’ ਸਾਹਿਕ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਹਰਾ ||੨॥

(ਸਵੈਈ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਕਿੰਨਰ—ਨਿੰਦਿਤ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਨਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਧੜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਘੋੜੇ ਦਾ, ਇਹ ਪੁਲਸੂਜ ਰਿਖੀ ਦੀ ਉਲਾਦ ਹਨ। ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਦ ਗੰਧਰਵ ਗਾਊਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਕਿੰਨਰ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੂਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੀ ਨਿੱਤ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿੰਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੩੨੯)

੨੪. ਕਪਿਲਾਦਿ

ਗਾਵਹਿ ‘ਕਪਿਲਾਦਿ’ ਆਦਿ ਜੋਗੋਸੁਰ ਅਪਰੰਪਰ ਅਵਤਾਰ ਵਰੋ ||੪॥

(ਸਵੈਈ ਮ: ੮ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੮)

ਕਪਿਲਾਦਿ—ਕਪਿਲ ਆਦਿਕ ਮੁਨਿ। ਦੇਖੋ : ਕਪਿਲ।

ਕਪਿਲ—ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਿਸ਼ੀ, ਜੋ ਦੇਵਹੂਤਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਰਦਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀ। ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਕਪਿਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ‘ਸਿਧਾਨਾਂ ਕਪਿਲੇ

ਮੁਨਿ' ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਦੇ ₹੦੦੦੦੦ ਪੁੜ੍ਹ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰਕੇ ਚੁਰਾਏ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ। “ਗਾਵਹਿ ਕਪਿਲਾਦਿ ਆਦਿ ਜੋਗੋਸੁਰ.....॥ (ਸਵੈਯੋ ਮ : ੧ ਕੇ)।” ਆਦਿ ਜੋਗੋਸੁਰ—ਭਾਵ, ਜਨਮ ਸਿਧ ਕਪਿਲ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੯੫)

੨੫. ਕਬੀਰ

ਨਾਮਾ ਭਗਤੁ 'ਕਬੀਰੁ' ਸਦਾ ਗਾਵਹਿ ਸਮਲੋਚਨ ॥੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

ਊਧਉ ਅਕੂਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਕਲਿ 'ਕਬੀਰੁ' ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੨)

ਅੰਬਰੀਕੁ ਜਥਦੇਵ ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ 'ਕਬੀਰੁ' ਭਣੈ ॥੧੦॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਧੂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ 'ਕਬੀਰੁ' ਤਿਲੋਚਨ ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਉਪਜੇ ਜੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥੧੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੬)

ਜਿ ਮਤਿ ਤਿਲੋਚਨ ਚਿਤਿ ਭਗਤ 'ਕੰਬੀਰਹਿ' ਜਾਣੀ ॥ ੧੧॥੧੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੪)

ਕਬੀਰ : ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਬਾਹਮਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੪੪੫ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਕੋਲ ਲਹਿਰ ਤਲਾਉ ਦੇ ਪਾਸ ਨਵੇਂ ਜਨਮੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਰਖ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਲੀ (ਨੀਰੂ) ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੀਮਾ ਨੇ ਪੁੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਪਾਲਿਆ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੯੮)

੨੬. ਕਬਿਲਾਸ

ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ ਬਿੰਦੀ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ

ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਗਹਿ ਨ ਤਜਾਤ 'ਕਬਿਲਾਸ' ਕੰਉ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ : ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਹੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਕਬਿਲਾਸ— ਸੰ: ਕੈਲਾਸ਼ । ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੱਸ ਰਹੇ ਬਿਲੌਰ ਸਮਾਨ ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕੈਲਾਸ਼ । ਇਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਹੈ । ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਸੁਮੇਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਹੈ । ਇਸ ਪੁਰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ । “ਕੋਟਿ ਮਹਾਦੇਵ ਅਰੁ ਕਬਿਲਾਸ.....॥ (ਭੈਰਉ ਆ: ਕਬੀਰ) ॥”
(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੯੮)

੨੨. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਦੁਆਪੁਰਿ ‘ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ’ ਮੁਰਗਿ ਕੰਸੁ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ : ਵਿਸ਼ਨੂ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਭੋਜਵੰਸੀ ਦੇਵਕ ਦੀ ਪੁੜੀ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਯਦੁਵੰਸੀ ਵਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪੁੜ ਸਨਾ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮਥੁਰਾ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤੌਕਲ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨੰਦ ਗੋਪ ਦੇ ਘਰ ਯਸੋਦਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਹੋਈ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੩੫੭)

੨੩. ਗੰਗਾ

ਗਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਰਦਾਖਉ

ਊਲਾਟਿ ‘ਗੰਗਾ’ ਪਸੁਮਿ ਧਰੀਆ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਸੰਸਾਰਿ ਸਫਲੁ ‘ਗੰਗਾ’ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਰਸਨੁ ਪਰਮ ਪਵਿੜ ਗਤੇ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

ਅਜੈ ‘ਗੰਗਾ’ ਜਲੁ ਅਟਲੁ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਨਾਵੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਬੰਸ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਗੰਗਾ : ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਦੀ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਅਤਿ ਪਵਿੜ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਗੋਮੁਖ ਚਸ਼ਮੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ । ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਜਲਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਹਰਿਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮਕਾਮ ਭਾਰੀ ਨਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਨੇਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚਦੀ ੧੫੫੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੰਗਮ ਪੁਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । “ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੌਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ.....॥ (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫) ॥”
(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੩੨)

੨੯. ਗੰਧੋਵ ਪਿਤਾਮਹ

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ 'ਗੀਗੇਵ ਪਿਤਾਮਹ' ਚਰਣ ਚਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿਆ ॥੪॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸੀ ਕਲ, ਪੰਨਾ ੭੩੩੯)

ਗੰਗੇਵ ਪਿਤਾਮਹ : ਸੌ.—ਗਾਂਗੋਖ, ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਭੀਸ਼ਮ, ਜੋ ਕੌਰਵ
ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਹ (ਦਾਦਾ) ਸੀ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੩੩)

३०. गाट

ਸੁਰਿ ਨਰ 'ਗਣ' ਗੈਧਰਬ ਛਿਆ ਦਰਸਨ ਆਸਾਸੈ ॥੫॥

(ਸਵਾਈਏ ਮੁੰਡ ਕੇ, ਸੀ ਕਲੁ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੬੩)

ਪਾਯਉ ਨਹੀਂ ਅੰਤੁ ਸੁਰੇ ਅਸੁਰਹ ਨਰ 'ਗਣ' ਰੰਧਰ ਖੋਜੰਤ ਫਿਰੇ ॥੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸੀ ਬਲ, ਪੰਜਾ ੧੯੦੫)

ਗਣ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਾਸ, ਜਿਵੇਂ ਯਮ ਗਣ, ਸਿਵ ਗਣ ਆਦਿ।
“ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਿਧ ਅਰੁ ਸਾਹਿਬ.....(ਦੇਵ. ਮ: ੫)।” (ਮਹਾਨ ਕੌਬਲ, ਪੰਨਾ ੩੬੪)

੩੧. ਗੋਤਮ

ਸੁਖਦੇਉ ਪਰੀਖੜ੍ਹ ਗਾਣ ਰਵੈ 'ਚੌਤਮ' ਰਿਖਿ ਜਸ ਗਾਇਓ ॥੮॥

(ਸਵਾਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸੀ ਕਲ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੦)

ਗੌਤਮ—ਗੌਤਮ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ 'ਸਰਦਵਤ', ਜਿਸ ਦੀ ਕਬਾ਼
ਰਾਮਾਯਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਲਜਾ ਦਾ ਪਤੀ ਅਤੇ ਜਨਕ ਦੇ ਪੁਰੋਹਿਤ
ਸਤਾਨਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਅਹਲਜਾ ਮਹਾਂ ਸੁਦਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਇੰਦ੍ਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਮੁਰਗਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਂਗ ਦਿਵਾਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੌਤਮ
ਅਗੇਤਾ ਹੀ ਨਦੀ ਪੁਰ ਨ੍ਹਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਅਹਲਜਾ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ
ਕੀਤਾ। ਜਦ ਗੌਤਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਲਾ ਰੂਪ ਕਰ
ਦਿਤਾ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪੁਰ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਣ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿਤਾ ਅਤੇ
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਖਈ ਹੋਗ ਲਾ ਦਿਤਾ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ 42)

੩੨. ਗੰਧਰਬ

ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ 'ਗੰਧਰਬ' ਛਿਆ ਦਰਸਨ ਆਸਾਂਸੈ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਯ, ਪੰਜਾ ੧੨੬੩)

ਪਾਯਉ ਨਹੀਂ ਅੰਤੁ ਸੁਰੇ ਅਸੁਰਹ ਨਰ ਗਣ 'ਗੰਧਰਬ' ਖੰਜੰਤ ਫਿਰੇ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਯ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੫)

ਗੰਧਰਬ—ਦੇਵਲੋਕ ਦਾ ਗਵੈਯਾ, ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ਗੰਧਰਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈੜੇ ਹੈ।
(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੪੩੪)

੩੩. ਗਨਿਕਾ

ਸੌਦਾਮਾ ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ 'ਗਨਿਕਾ' ਪੜ੍ਹਤ ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ ॥੬॥੧੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੦)

ਗਨਿਕਾ : ਦੇਖੋ, ਗਣਿਕਾ ਅਤੇ ਗਨਕਾ “ਤਾਰੀਲੇ ਗਨਿਕਾ ਬਿਨੁ ਰੂਪ ਕੁਬਿਜਾ ॥ (ਗਊੜੀ ਨਾਮਦੇਵ)।”

ਗਨਕਾ—ਸੰ.ਗਣਿਕਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੋ ਗਨਿਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਿੰਗਲਾ, ਜੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮੀ ਪੁਰਖ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤਣ ਪੁਰ ਮਨ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਤਨਾ ਧਜਾਨ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲ ਜੋੜਦੀ ਭਦ ਕੇਹਾ ਉੱਤਮ ਫਲ ਹੁੰਦਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭ ਕੁਕਰਮ ਛਡ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਪਰਾਇਣ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪਵਿੜ੍ਹ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ, ਇਸੇ ਗਨਿਕਾ ਨੂੰ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਯ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਲਪਿਆ ਸੀ। “ਅਜਾਮਲੁ ਪਿੰਗੁਲਾ ਲੁਭਤੁ ਕੁੰਚਰੁ ਗਾਏ ਹਰਿ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ (ਕੇਦਾ: ਰਵਿਦਾਸ)।”

ਦੂਜੀ ਗਨਿਕਾ ਉਹ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਤੋਤਾ ਦੇ ਕੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਅਭਯਾਸ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਪਵਿੜਾਤਮਾ ਹੋ ਗਈ। “ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਹਰਿ ਕਹੈ ਤੋਤ..... ॥ (ਬਸੰਤ ਅ. ਮ: ੫)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੩੦੬)

੩੪. ਗੋਰਖ

ਇੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਖੇਜਤੇ 'ਗੋਰਖ'

ਧਰਣਿ ਰਾਗਾਨ ਆਵਤ ਫੁਲਿ ਧਾਵਤ ॥੨॥(੨)

(ਸਵਧੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਬੂ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੯)

ਗੋਰਖ—ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਗੋਰਖਨਾਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਗੋਰਖਪੁਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਮਛੋਂਦ੍ਰ (ਮਰਸਯੋਂਦ੍ਰ) ਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ ਅਤੇ ਪੁੜ੍ਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੋਰਖਨਾਥ ਦੀ ਨੌ ਨਾਥਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਕਨਪਟਾ ਪੰਥ ਇਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹੈ। “ਜੋਗੀ ਗੋਰਖ ਗੋਰਖੁ ਕਰਿਆ..... ॥ (ਗਊ. ਮ : ੪) ॥” (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੪੩੧)

੩੫. ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿਧ

‘ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿਧ’ ਬੁਧ ਜਿਤੁ ਰਾਤੇ ਅੰਬਰੀਕ ਭਵਜਲੁ ਤਰਿਆ ॥੩॥

(ਸਵਧੀਏ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਪ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੯)

ਵੇਖੋ, ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੪੬੦)

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ—ਯੋਗੀਆਂ (ਗੋਰਖ ਪੰਥੀਆਂ) ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਯੋਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚੌਰਾਸੀ ਹੈ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੪੭੮)

੩੬. ਛਿਅ ਦਰਸਨ

ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ ਗੰਧਰਥ ‘ਛਿਅ ਦਰਸਨ’ ਆਸਾਸੇ ॥੫॥

(ਸਵਧੀਏ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਪ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੯)

ਵੇਖੋ, ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੪੬੦)

ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ—ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਛੀ ਮੁਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ। ‘ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ ॥ (ਸੁਖਮਨੀ)। ਹਿਤ ਦੀ ਸਿਖਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਇਹ ਹਨ—ਵੈਸ਼ੋਕਿ, ਨਜਾਜ, ਸਾਂਖ, ਪਾਤੰਜਲ ਅਥਵਾ ਯੋਗ ਦਰਸਨ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੩੬੩)

੩੭. ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਵ 'ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ'

ਰਸਾਕਿ ਰਸਾਕਿ ਠਾਕੁਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥੧॥(੨)

(ਸਵਾਇੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਬੂ, ਪੰਜਾ ੧੩੬੬)

ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ : ਵੇਦ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਨੀ ਵੈਦਿਕ ਗਿਸੀ।
‘ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਵ ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ’। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾ ੮੯੪)

੩੮. ਜਸੋਦ

ਕਵਲ ਨੈਨ ਮਹੁਰ ਬੈਨ ਕੋਟਿ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੋਭ

ਕਹਤ ਮਾ ‘ਜਸੋਦ’ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਤੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥੧॥੧੬॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੨)

ਜਸੋਦਾ—ਯਸੋਦਾ । ਵੇਖੋ, ਜਸੁਦਾ । ਜਸੁਦਾ, ਨੰਦ ਗੋਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ
ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ । “ਜਿਉ ਜਸੁਦਾ ਘਰਿ ਕਾਨੁ..... ॥ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ : ੧
ਪਹਿਰੇ) ।” (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾ ੮੯੭)

੩੯. ਜਖ

ਸਿਮਰਹਿ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ‘ਜਖੁ’ ਅਤੁ ਕਿੰਨਰ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਹਰਾ ॥੨॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੂ, ਪੰਜਾ ੧੩੬੩)

ਜਖਜ, ਦੇਖੋ ਯਕਸ਼ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾ ੮੯੮)

ਯਕਸ਼, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਜਾਤਿ, ਗੁਰਜਕ, ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸੇਵਾ
ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾ ੧੦੦੪)

੪੦. ਜੈਦੇਵ

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਭਗਤੁ ‘ਜੈਦੇਵ’ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ॥੮॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੂ, ਪੰਜਾ ੧੩੬੦)

ਜਿ ਮਤਿ ਗਹੀ ‘ਜੈਦੇਵ’ ਜਿ ਮਤਿ ਨਾਮੈ ਸੰਮਾਣੀ ॥੮॥੧੩॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਧ, ਪੰਜਾ ੧੩੬੮)

ਅੰਬਰੀਕੁ 'ਜਪਦੇਵ' ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੮੦੫)

ਜੈਦੇਵ—ਸੰ. ਜਪਦੇਵ ਕਨੌਜ ਨਿਵਾਸੀ ਭੋਜਦੇਵ ਬਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ, ਜੋ ਰਮਾਦੇਵੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੇਂਦੂਲੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਬੀਰਭੂਮਿ ਬੰਗਾਲ) ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਜਪਦੇਵ ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਤਧਾਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਪਾਸਕ ਸੀ, ਪਰ ਤਤਵੇਤਾ ਸਾਧੁਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੰਸਕਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪੂਰਣ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਰਚਿਆ 'ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ' ਮਨੋਹਰ ਕਾਵਯ ਹੈ। ਜੈਦੇਵ ਰਾਗ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੋਹਰ ਸੁਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਪਦ ਗਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਜੈਦੇਵ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। “ਜੈਦੇਵ ਤਿਆਗਿਓ ਅੰਹਮੇਵ..... ॥”
(ਬੰਸਤ ਅ: ਮ: ੫)।”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੫੩੪)

੪੧. ਜਨਕਾਦਿ

ਗਾਵਹਿ 'ਜਨਕਾਦਿ' ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੋਸੁਰ ਹਰਿ ਰਸ ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਕਲਾ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੮)

ਚੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਆਦਿ 'ਜਨਕਾਦਿ' ਜੁਗਹ ਲਗਿ ॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਜਨਕ : ਰਾਮਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਹੁਰਾ, ਸੀਤਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀਰਘੂਜ, ਜੋ ਆਤਮਤੁਤ ਦਾ ਵੇਤਾ ਅਤੇ ਨੀਤਿ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ, ਇਹ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਸੰਨਯਾਸੀ ਸੀ। ਜਨਕ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਦੂਨਾਂ ਅਤੇ ਰਖੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।
(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੦੩)

੪੨. ਜਮਦਗਨਿ

ਗਾਵੈ 'ਜਮਦਗਨਿ' ਪਰਸਰਾਮੇਸੁਰ ਕਰ ਕੁਠਾਰੁ ਰਘੁ ਤੇਜ਼ ਹਰਿਓ ॥੪॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਜਮਦਗਨਿ : ਸੰ. ਭ੍ਰਗਵੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਾਹਮਣ, ਜੋ ਰਿਚੀਕ ਅਤੇ ਸਤਜਵਤੀ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਜਮਦਗਨਿ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸਤਜਵਤੀ ਛੜੀ ਵੱਸ੍ਹ ਦੇ

ਗਾਇ ਨਾਮੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੁਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਮੇਂ ਰਿਚੀਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਪ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਵਸ ਭੇਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁੜ੍ਹ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਆਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਸਤਗਵਤੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਯੋਧਾ ਪੁੜ੍ਹ ਜਨਮੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਆਹਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਦਲ ਲਏ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਚੀਕ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਜਮਦਗਨਿ ਤਾਂ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਗਾਇ ਛੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਬਾਹਮਣ ਹੋਇਆ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ 402)

੪੩. ਜਮੁਨਾ

ਜਰਮ ਕਰਮ ਮਛ ਕਛ ਹੁਆ ਬਰਾਹ

‘ਜਮੁਨਾ’ ਕੈ ਕੂਲਿ ਖੇਲੁ ਖੇਲਓ ਜਿਨਿ ਗਿੰਦ ਜੀਉਇ ॥੪॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਜੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਜਮੁਨਾ, ਦੇਖੋ ਜਮਨਾ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ 402)

ਜਮਨਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਿਕੋਣੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੜ੍ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ।.....ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਯਮੁਨਾ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਯਮ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ 402)

੪੪. ਤੇਤੀਸ ਕੋਰਿ

ਸਿਧ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇਤੀਸ ਕੋਰਿ’ ਤਿਤੁ ਕੀਮ ਨ ਪਰੀਐ ॥੬॥(੧)

(ਸਵਈ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਤਿਤੁ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ‘ਤੇਤੀਸ’ ਧਿਆਵਹਿ

ਜਤੀ ਤਪੀਸੁਰ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਦੇਵ ‘ਤੇਤੀਸ’ ਅਭੁ ਸਾਹਿਬ ਸਿਧ ਨਰ

ਨਾਮਿ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਧਾਰੇ ॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ਸਿਵ ਸਾਧਿਕ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਗਾਣ

ਤਰਹਿ 'ਤੇਤੀਸ' ਗੁਰ ਬਚਨ ਸ਼ੁਣਿ ਕੰਨ ਰੇ ॥੪॥੧੯॥੨੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੭)

ਤੇਤੀਸ, ਤੇਤੀ ਕੋਟਿ (ਕ੍ਰੋੜ) ਦੇਵਤਾ। “ਤਿਤੁ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਤੇਤੀਸ
ਪਿਆਵਹਿ। (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)।” (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੦੧)

੪੫. ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਭਗਤੁ ਜੈਦੇਵ 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ' ॥੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਊਧਉ ਅਕੂਰੁ 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ' ਨਾਮਾ ਕਲਿ ਕਬੀਰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਜਿ ਮਤਿ 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ' ਚਿਤਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰਹਿ ਜਾਣੀ ॥੧੦॥੧੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੪)

ਅੰਬਰੀਤੁ ਜਪਦੇਵ 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ' ਨਾਮਾ ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੈ ॥੧੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਪੂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਬੀਰ 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ' ਨਾਭੁ ਲੈਤ ਉਪਜ੍ਞੇ ਜੁ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥੧੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੬)

ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ—ਇਕ ਭਗਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ
ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਵੈਸ਼ਨ ਜਾਤਿ ਦਾ ਬਾਰਸੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਲਾਪੁਰ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ
ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੩੨੫ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। “ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ
ਭਈ ਸਿਧਿ..... ॥ (ਬਸੰ. ਅ. ਮ. ੫)।” (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੦੮)

੪੬. ਦਸਰਥ

ਰਘੁਬੰਸਿ ਤਿਲਕੁ ਸੁੰਦਰੁ 'ਦਸਰਥ' ਘਰਿ ਮੁਨਿ ਬੰਛਹਿ ਜਾ ਕੀ ਸਰਣੈ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੭)

ਦਸਰਥ—ਅਜੋਧਯਾ ਦਾ ਪਤੀ ਰਘੁਵੰਸੀ, ਅਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ
ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਥ ਦਸੋਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਫਿਰਦਾ ਸੀ।
ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤ੍ਰਿਵੰਜਾ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ,

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਕੌਸਲਯਾ, ਕੈਕੇਈ ਅਤੇ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਸਨ। ਕੌਸਲਯਾ ਤੋਂ ਰਾਮ, ਕੈਕੇਈ ਤੋਂ ਭਰਤ ਅਤੇ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਲਛਮਣ ਅਤੇ ਸਤਗੁਘਨ ਜਨਮੇ।

ਇਕ ਵੇਰ ਯੁਧ ਵਿਚ ਕੈਕੇਈ ਨੇ ਦਸਰਥ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦੋ ਵਰ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਗ ਕੇ ਕੈਕੇਈ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਭਰਤ ਨੂੰ ਯੁਵਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ੧੪ ਵਰ੍਷ੀ ਵਨਵਾਸ ਦਿਓ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਮੰਨਣੀ ਪਈ, ਪਰ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵਨਵਾਸ ਦੇ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਿਜੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜਾਗ ਦਿਤੇ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੧੯)

੪੨. ਦ੍ਰੋਪਤੀ

ਛੁਨਿ 'ਦ੍ਰੋਪਤੀ' ਲਾਜ ਰਖੀ ਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀ

ਛੀਨਤ ਬਸਤ੍ਰ ਦੀਨ ਬਹੁ ਸਾਜ ॥੮॥੧੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੰ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਦ੍ਰੋਪਦੀ—ਦ੍ਰੋਪਦ ਰਾਜਾ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨਾ, ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ (ਵਹੁਟੀ) ਸੀ। ਮਹਾਬਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਦ੍ਰੋਪਦ ਨੇ ਇਕ ਮੱਛਪੰਤ੍ਰ ਰਚ ਕੇ ਪਤਿਗਯਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਠੁੰਗਾ ਉਹ ਕਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਵਰੇਗਾ। ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੁੱਡਿਆ ਅਤੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਵਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਪਤਨੀ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ।

ਜਦੋਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਿਰ ਨੇ ਜੂਝੇ ਵਿਚ ਸਭ ਰਾਜ ਹਾਰ ਦਿਤਾ, ਤਦੋਂ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਭੀ ਦਾਉ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਹਾਰੀ ਗਈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਦੁਹਸਾਸਨ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੰਗਵਾਈ ਅਰ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੋਂ ਦੀਨਮਨਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅਰਾਧਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਨੰਗੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੪੮)

੪੩. ਦੁਰਬਾ

'ਦੁਰਬਾ' ਪੁਰਉ ਅੰਗਰੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥੧੦॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੰ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਦੁਰਬਾ—ਦੇਖੋ, ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਖੀ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੪੮)

ਦੁਰਬਾਸਾ—ਇਕ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਅੜ੍ਹ ਅਤੇ ਅਨਸੁਆ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਿਵ ਤੋਂ ਉਤਪਨੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿਤੇ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਹਾਥੀ ਐਰਾਵਤ ਨੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁਰ ਦੁਰਬਾਸਾ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਤੈ ਲੋਕੀ ਤੋਂ ਟਲ ਜਾਵੇ। ਸਰਾਪ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੈਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਾਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣ ਜਾ ਪਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਅੰਮਿਤ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਰਤਨ ਕਢੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੯੮੪)

੪੯. ਧੋਮੁ

ਗਾਵੈ ਗੁਣ 'ਧੋਮੁ' ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਰਸੁ ਜਾਣਓ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੁ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੮)

ਧੋਮੁ—ਸੰ. ਡੋਮਜ—ਸੰਗਯਾ ਧੂਮ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ, ਉੱਦਾਲਕ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਦੇਵਲ ਰਿਖੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਜੋ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤ ਸੀ। “ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਧੋਮੁ.... ॥ (ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ)।”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੯੨੩)

੫੦. ਧੂ

ਸਿਮਰਹਿ ਨਖੂੜ ਅਵਰ 'ਧੂ' ਮੰਡਲ ਨਾਰਦਾਦਿ ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਵਰਾ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੯)

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੁ ਸਤ ਉਪਰਿ ॥

ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਤਸੁਗਿ ਜਿਨਿ 'ਧੂ' ਪਰਿ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

ਜਿਨਹੁ ਬਾਤ ਨਿਸੁਲ 'ਧੂਆ' ਜਾਨੀ ਤੇਦੀ ਜੀਵ ਕਾਲ ਤੇ ਬਚਾ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਨਾਰਦੁ 'ਧੂ' ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਸੁਦਾਮਾ ਪੁਬ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਜੇ ਗਾਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੁ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

‘ਧੂ’ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਬੀਰ ਤਿਲੋਚਨ ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਉਪਜੋ ਜ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕੌਰਤ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੬)

ਧੂ—ਭਾਗਵਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਉੱਤਾਨਪਾਦ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ। ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਾਨਪਾਦ ਦੇ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸੁਨੀਤਿ ਅਤੇ ਸੁਰੁਚਿ ਸਨ। ਸੁਨੀਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਧੂ ਅਤੇ ਸੁਰੁਚਿ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਉੱਤਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੇਮ ਸੁਰੁਚਿ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦੀ ਉੱਤਮ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਦੇਖ ਕੇ ਧੂ ਨੇ ਭੀ ਬੈਠਣ ਦੀ ਇਛਾ ਕੀਤੀ। ਸੁਰੁਚਿ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਬਾਲਕ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰ, ਕਯੋਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਾ ਦੀ ਗੋਦੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਮੇਰੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁੜ੍ਹ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਸੁਨੀਤਿ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦਸਿਆ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਯਾਰੇ ਪੁੜ੍ਹ, ਸੌਂਕਣ ਸੱਚ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜੇਹੀ ਅਭਾਗਾਣ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਜਨਮ ਕੇ ਰਾਜ-ਆਸਨ ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਚ ਪਦ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਅਗਧਾਨ ਅਤੇ ਤਪਸ਼ਾ ਕਰ। ਧੂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਘਰੋਂ ਚੁਰ ਪਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਤ ਰਿਖੀ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਲਕ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਧੂ ਨੇ ਮਧੁ-ਵਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਧੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਧੂ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ ਤਦ ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੱਡੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਿਆਂ ਯਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੭੮)

੫੧. ਨਾਮਾ

‘ਨਾਮਾ’ ਭਗਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸਦਾ ਰਾਵਹਿ ਸਮ ਲੋਚਨ ॥੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

ਉਧਉ ਅਕੂਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ ‘ਨਾਮਾ’ ਕਲਿ ਕਬੀਰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਿਆ ॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੩)

ਜਿ ਮਤਿ ਗਹੀ ਜੈਦੇਵਿ ਜਿ ਮਤਿ ‘ਨਾਮੈ’ ਸੰਮਾਣੀ ॥੧੦॥੧੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੪)

ਅੰਬਰੀਕੁ ਜਸਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ 'ਨਾਮਾ' ਅਵਰੁ ਕਬੀਰੁ ਭਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੫)

ਨਾਮਦੇਵ—ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸਤਾਰਾ ਵਿਚ ਨਰਸੀ ਬਾਂਮਨੀ ਗਾਮ ਵਿਚ ਦਾਮਸ਼ੇਟੀ ਛੀਪੇ ਦੇ ਘਰ ਗੋਨਾਬਾਈ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੩੨੮ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਗੋਬਿੰਦਸ਼ੇਟੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਰਾਜਾਬਾਈ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪੁੜ੍ਹੇ (ਨਾਗਾਯਣ, ਮਹਾਦੇਵ, ਗੋਵਿੰਦ, ਵਿੱਠਲ) ਅਤੇ ਇਕ ਬੇਟੀ (ਲਿੰਬਾ ਬਾਈ) ਉਪਜੇ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਸਿਵ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਵੀਤੀ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨਦੇਵ ਆਦਿਕ ਰਾਜਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਰਾਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਡਰਪੁਰ (ਪੰਡਰੀਕਪੁਰ) ਵਿਚ (ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ) ਬੀਤਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਥਾਂ ਸੰਮਤ ੧੪੦੮ ਵਿਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੯੭)

੪੨. ਨਾਰਦ

ਸਿਮਰਹਿ ਨਖੜੁ ਅਵਰ ਧੂ ਮੰਡਲ 'ਨਾਰਦਾਦਿ' ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਵਰਾ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਤਰਹਿ 'ਨਾਰਦਾਦਿ' ਸਨਕਾਦਿ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਹਿ

ਤਰਹਿ ਇਕ ਨਾਮ ਲਗਿ ਤਜਹੁ ਰਸ ਅੰਨ ਰੇ ॥੮॥੧੯॥੨੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

'ਨਾਰਦੁ' ਧੂ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਸੁਦਾਮਾ ਪੁਥ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਗਾਣੈ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੫)

ਨਾਰਦੁ—ਇਕ ਗਿਖੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਕਈ ਮੰਤ੍ਰ ਰਚੇ ਹਨ। ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਨ੍ਹ ਵੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਸਤਕ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰਦ ਨੇ ਦਕਸ਼ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟਿ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਜਦ ਵਿਘਨ ਪਾਇਆ, ਤਦ ਦਕਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿਤਾ

ਕਿ ਜਾਹ ਤੂੰ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈ।
 ਇਸ ਪੁਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਦਕਸ਼ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਦਕਸ਼ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ
 ਮੰਨ ਲਈ ਕਿ ਨਾਰਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਦਕਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ
 ਜਨਮ ਲਏ। ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਦੇਵਬ੍ਰਹਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਰਦ
 ਗੰਧਰਵ ਅਥਵਾ ਸੂਰਗੀਯ ਰਾਗੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੌਹਰੀ ਸੀ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੯੮)

੫੩. ਨਵਾਂ ਨਾਥ

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ 'ਨਵਾਂ ਨਾਥ' ਪੰਨਿ ਗੁਰੂ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇਓ ॥੧੦॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਸਿਵਰਿ 'ਨਵਾਂ ਨਾਥ' ਨਿਰਜਨੁ ਸਿਵ ਸਨਕਾਦਿ ਸਮੁਧਰਿਆ ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨੌ ਪ੍ਰਾਨ ਜੋਗੀ—ਆਦਿ ਨਾਥ, ਮਛੇਦ੍ਰ ਨਾਥ, ਉਦਯ ਨਾਥ,
 ਸੰਤੋਖ ਨਾਥ, ਕੰਖੜ ਨਾਥ, ਸਤਯ ਨਾਥ, ਅਚੰਭ ਨਾਥ, ਚੌਂਗੀ ਨਾਥ ਅਤੇ ਗੋਰਖ
 ਨਾਥ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੬੯੯)

੫੪. ਪਰਸਰਾਮੇਸੂਰ

ਗਾਵੈ ਜਮਦਗਨਿ 'ਪਰਸਰਾਮੇਸੂਰ' ਕਰ ਕੁਠਾਰੁ ਰਘੁ ਤੇਜੁ ਹਰਿਓ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੮)

ਪਰਸਰਾਮੇਸੂਰ—ਪੁਰਸ਼ (ਕੁਹਾੜਾ-ਧਾਰੀ) ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ। ਪਰਸ ਰਾਮੁ,
 ਕੁਹਾੜਾ-ਧਾਰੀ ਰਾਮ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ
 ਹੈ। ਇਹ ਜਮਦਗਨਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਰੇਣੁਕਾ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਪੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਤ੍ਰੈਤਾ ਯੁਗ
 ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਛੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਮਹਾਭਾਰਤ
 ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੁਥਾ ਰਾਮਾਯਣ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੮੩-੨੮੮)

੫੫. ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ

ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ ਭਗਤ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦਿਕ' ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਓ ॥੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੯)

ਸਿਮਰਹਿ ਨਖੂੜ੍ਹ ਅਵਰ ਧੂ ਮੰਡਲ ਨਾਰਦਾਦਿ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ' ਵਰਾ ॥੨॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੩)

ਅਮਰੀਕਿ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ' ਸਰਣਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥੪॥੧੩॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੪)

ਜੈਸੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ ਭਗਤ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦ' ਕੀ
ਹਰਨਾਖਸ ਫਾਰੇ ਕਰ ਆਜ ॥੬॥੧੨॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਛਾਨਿ ਤਰਹਿ ਤੇ ਸੰਤ ਹਿਤ ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਹਿ
ਤਰਿਓ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ' ਗੁਰ ਮਿਲਤ ਮੁਨਿ ਜੰਨ ਰੇ ॥੬॥੧੯॥੨੯॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

ਸ੍ਰੀ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦ' ਭਗਤ ਉਪਰੀਐ ॥ ਹਸੁ ਕਮਲ ਮਾਥੇ ਪਰ ਧਰੀਐ ॥੧॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

ਨਾਰਦੁ ਧੂ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ' ਸੁਦਾਮਾ ਪੁਖ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁ ਗਾਣ ॥੩॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)
ਧੂ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦ' ਕਬੀਰ ਤਿਲੋਚਨ ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਉਪਜੌ ਜੁ ਪਗਾਸੁ ॥੨॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੬)

ਪ੍ਰਹਲਾਦ—ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੁਹਾਦ ਭੀ ਹੈ। ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਿਪੁ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ
ਅਤੇ ਬਲਿ ਦਾ ਪਿਤਾ। ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਿਪੁ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ
ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਪ੍ਰਹਲਾਦ
ਛੋਟੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਉਸ
ਦਾ ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ,
ਪਰ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਅਸਤ੍ਰ, ਸਰਪਾਂ ਦੇ ਡੰਗ, ਰਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦ, ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲੁਪਟਾਂ
ਆਦਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਉਪਰ ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਰ ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਿਪੁ
ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਨਰਸਿੰਹ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ।

ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ
ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੬੫-੬੬)

੪੬. ਪਰੀਖੜ੍ਹ

ਸੁਖਦੇਉ ‘ਪਰੀਖੜ੍ਹ’ ਗੁਣ ਰਵੈ ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥੮॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਪਰੀਖੜ੍ਹ—ਦੇਖੋ ਪਰਿਕਿਸ਼ਤ ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੫੩)

ਪਰਿਕਿਸ਼ਤ—ਸੰਗਯਾ—ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਉੱਤਰਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਅਭਿਮਨਜੁ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ, ਅਰਜਨ ਦਾ ਪੋਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਨਮੇਜ਼ਯ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਆਸੁਧਾਮਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਨਾਮ ਪਰਿਕਿਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

ਜਦ ਯਾਧਿਸ਼੍ਟ੍ਰ ਰਾਜ ਤੁਯਾਰ ਕੇ ਹਿਮਾਲਯ ਨੂੰ ਗਿਆ ਤਦ ਹਸਿਨਾਪੁਰ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਪ੍ਰਸਥ ਦਾ ਰਾਜ ਪਰਿਕਿਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੫੨)

੪੭. ਪੁਰਾਣ

ਨਿਤ ‘ਪੁਰਾਣ’ ਬਾਚੀਅਹਿ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ॥੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕਿਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਪੁਰਾਣ, ਪਾਚੀਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ। ਵਜਾਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵਿਦਾਨਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਪਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਨਾਰਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਲੱਖ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੨੮)

੪੮. ਪਾਰਬਤੀ

ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ‘ਪਾਰਬਤੀ’ ਚਾਲੈ ਨਹੀਂ ॥੧॥ ਸੌਰਠੇ॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਪਾਰਬਤੀ, ਪ੍ਰਿਥਾ (ਕੁੰਤੀ) ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਅਰਜੁਨ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੨੬੫)

੪੯. ਪੜ੍ਹਰਉ

ਦੁਰਭਾ ‘ਪੜ੍ਹਰਉ’ ਅੰਗਰੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥੧੦॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਪੜ੍ਹਰਉ—ਬੁਧ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪੋਤਾ, ਜੋ ਇਲਾ ਦੇ ਗਰਭ

ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਚੰਦ੍ਰਸ਼੍ਨੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਪਾਨੀ ਪ੍ਰਯਾਗ ਪਾਸ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਨਾਨਪੁਰ (ਝੂਸੀ) ਸੀ। ਇਹ ਸਦਾਚਾਰੀ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੭੫੩)

੬੦. ਫਨਿੰਦ

ਰਾਮ ਰਵਣ ਦੁਰਤ ਦਵਣ ਸਕਲ ਭਵਣ ਕੁਸਲ ਕਰਣ

ਸਰਬ ਭੂਤ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਧਿਦੇਵ ਸਹਸ ਮੁਖ 'ਫਨਿੰਦ' ਜੀਉ ॥੪॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਫਨਿੰਦ—ਦੇਖੋ ਫਣੀਦ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੦੬)

ਫਣੀਦ—ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੦੬)

੬੧. ਬਿਸਨੁ

ਬ੍ਰਹਮਾ 'ਬਿਸਨੁ' ਸਿਰੇ ਤੇ ਅਗਨਤ

ਤਿਨ ਕਉ ਮੌਖੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦਕਾ ॥੧॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਬਿਸਨੁ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੜੁਕਣਾਜ ਜਗਤ-ਪਾਲਕ ਦੇਵਤਾ। “ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ। (ਕਲਿ: ਮ: ੫)”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੬੧)

੬੨. ਬੇਣਿ

ਭਗਤੁ 'ਬੇਣਿ' ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਹਜਿ ਆਤਮ ਰੰਗੁ ਮਾਣੈ ॥੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੁ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੦)

ਬੇਣਿ—ਇਕ ਭਗਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਾਲ ਕੁਝ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ। “ਭਗਤ ਬੇਣਿ ਗੁਣ ਰਵੈ। (ਸਵਧੇ ਮਹਲੇ ੧)।”

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਣੀ ਭਗਤ ਦੀ ਕਥਾ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤੇ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੮੬)

੬੩. ਬਿਦਰੁ

ਊਂਧੇ ਅਕੂਰੁ 'ਬਿਦਰੁ' ਗੁਣ ਗਾਵੇ ਸਰਬਾਤਮੁ ਜਿਨਿ ਜਾਣਓ ॥੪॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਬਿਦਰੁ—ਦੇਖੋ, ਵਿਦੁਰ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੭੦)

ਵਿਦੁਰ—ਰਾਜਾ ਵਿਚਿੜ੍ਹਵੀਰਜ ਦੀ ਦਾਸੀ ਸੁਦੇਸ਼ਨਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਜਾਸ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਗੁਣੀ, ਨੀਤਿਵੇਤਾ, ਈਸ਼੍ਵਰ-ਭਰਾਤ ਅਤੇ ਸਤਗਵਕਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੌਰਵ ਅਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਜਾ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕੌਰਵਾਂ ਵਲ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰ ਪੁਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਜਾ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਅਣੀਮਾਂਡਵਜ ਧਰਮਾਤਮਾ ਰਿਖੀ ਸੀ। ਇਕ ਬਾਰ ਚੇਰਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਚੇਰੀ ਕਰ ਕੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਆ ਲੁਕਿਆ। ਜਦ ਪੈੜ੍ਹ ਆਏ, ਤਦ ਚੇਰ ਸਾਮਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਠ ਗਏ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਚੇਰ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸੂਲੀ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ। ਸੂਲੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਖੀ ਧਰਮਰਾਜ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਮਿਲਿਆ। ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੈ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਟਿੱਡੇ ਨੂੰ ਸੂਲ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਮਾਂਡਵਜ ਨੇ ਤਦ ਤੋਂ ਇਹ ਗੀਤਿ ਬਾਪੀ ਕਿ ਚੰਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਹੇਠਲੀ ਉਮਰ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਮ ਫਲਦਾਇਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾਧ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸੂਦ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈ। ਇਸ ਪੁਰ ਧਰਮਰਾਜ ਵਿਦੁਰ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮਿਆ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੧੦੦)

੬੪. ਬੇਦ

ਸਿਵ ਬਿਰੰਚਿ ਧਰਿ ਪ੍ਰਾਨੁ ਨਿਤਹਿ ਜਿਸੁ 'ਬੇਦੁ' ਬਖਾਣੈ ॥੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖਗਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਭੁਨਿ 'ਬੇਦੁ' ਬਿਰੰਚਿ ਬਿਚਾਰਿ ਰਹਿਓ

ਹਰਿ ਜਾਪੁ ਨ ਛਾਡ੍ਹਉ ਏਕ ਘਰੀ ॥੪॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖਗਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਨਿਤ ਪੁਰਾਣ ਬਾਚੀਅਹਿ 'ਬੇਦ' ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ॥੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਬੰਸ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੯)

ਬੇਦ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਰਮ ਰੰਬ—ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ
ਅਥਰਵ। “ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਕਬੈ ਸਾਸਤ। (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫)।”

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੮੬)

੬੪. ਬਿਪਾਸ

ਗੋਬਿੰਬਦਵਾਲ ਗੋਬਿੰਬਦਪੁਰੀ ਸਮ ਜਲ੍ਹਨ ਤੌਰਿ 'ਬਿਪਾਸ' ਬਨਾਯਉ ॥੬॥੧੦॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੮ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੦)

ਬਿਪਾਸ—ਦੇਖੋ, ਬਿਆਸ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਨਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਰਿਆ, ਜੋ ਰੋਹਤਗ ਪਾਸੋਂ (ਇਲਾਕਾ
ਕੁੱਲੂ ਤੋਂ) ਨਿਕਲ ਕੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ੨੯੦ ਮੀਲ
ਵਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਪਰ ਸ਼ਤਦ੍ਰਵ (ਸਤਲੁਜ) ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦਾ
ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਸੰਗਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਰੀ ਕਾ ਪਤਨ' ਹੈ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੨੨)

੬੫. ਬ੍ਰਾਸੁ

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮੁਨਿ 'ਬ੍ਰਾਸੁ' ਜਿਨਿ ਬੇਦ ਬ੍ਰਾਕਰਣ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥੬॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਹ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਬਿਆਸ—ਦੇਖੋ, ਬਿਆਸ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੯੬)

ਬਿਆਸ—ਇਕ ਰਿਖੀ ਜੋ ਮਤਸਜੋਦਰੀ ਦੇ ਉਦਾਰੋਂ ਪਰਾਸਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਤ ਸੀ।
ਇਸ ਦਾ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਜਮਨਾ (ਯਮੂਨਾ)
ਦੇ ਟਾਪੂ (ਦੀਪ) ਵਿਚ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਦ੍ਰੈਪਾਯਨ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ
ਕਥਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਵਜਾਸ ਹੈ ਅਤ ਇਹੀ ਵੇਦ-ਵਜਾਸ ਕਰਕੇ
ਸਦੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਨਿਯੋਗ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਪਾਂਡੁ ਅਤੇ ਵਿਦੁਰ
ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਕਵੀ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ
ਵੇਦਾਂਤ-ਸੂਤ੍ਰ ਰਚ ਕੇ ਛੇਵਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਯਮ ਕੀਤਾ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੬੦)

੬੨. ਬੰਮੁ

ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੇਟਿ ਸਕੈ
ਈਸੁ 'ਬੰਮੁ' ਗਾਨੁ ਧ੍ਰਤੁ ਧਰਤੁ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥੧॥੯॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੪ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੨)

੧. ਬ੍ਰਹਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ. “ਈਸੁ ਬੰਮੁ ਗਾਨੁ ਧਾਨੁ ਧਰਤੁ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥ (ਸਵਦੀਏ ਮ: ੪ ਕੇ)”

੨. ਪ੍ਰਾ ਅਤੇ ਮਰਾ—ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੮੯੫)

੬੩. ਬ੍ਰਹਮਾ

‘ਬ੍ਰਹਮਾ’ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਿਸਟਿ ਸਵਾਰੀਆ ॥੯॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ. ਪੰਜਾ ੧੩੯੦)

‘ਬ੍ਰਹਮਾ’ ਬਿਸਨੁ ਸਿਰੇ ਤੈ ਅਗਾਨਤ
ਤਿਨ ਕਉ ਮੋਹੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦਕਾ ॥੧॥੧੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੪ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੩)

ਨਿਤ ਪੁਰਾਣ ਬਾਚੀਅਹਿ ਬੇਦ ‘ਬ੍ਰਹਮਾ’ ਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ॥੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੫ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਝੰਦ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੯)

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਚਤੁਰਨਾਨ, ਪਿਤਾਮਹ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਰਚਣ ਵਾਲਾ
ਦੇਵਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ। “ਪ੍ਰਥਮੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਾਲੈ
ਘਰਿ ਆਇਆ। (ਗਉ. ਅਸ: ਮ: ੧)।” (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੮੯੭)

੬੪. ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ

‘ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ’ ਸਨਕਾਦਿ ਸੇਖ ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਏ ॥੧॥(੧)

(ਸਵਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਬੁ. ਪੰਜਾ ੧੩੯੬)

‘ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ’ ਸਿਵ ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ
ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਠਾਕੁਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥੨॥(੨)

(ਸਵਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਬੁ. ਪੰਜਾ ੧੩੯੮)

ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਬਰਨ ਚਾਰਿ ਖਟ ਦਰਸਨ ‘ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ’ ਸਿਮਰਿਥਿ ਗੁਨਾ ॥੫॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ. ਪੰਜਾ ੧੩੯੦)

ਮਾਨਹਿ 'ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ' ਤੁਲ੍ਯਾਦਿਕ

ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਚਨਾ ॥੩॥੧੩॥੪੨॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਦੇਵਤੇ। “ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਨਕਾਦਿ
ਸੇਖ ਗੁਣ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਏ॥ (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੮੭)

੨੦. ਬਿਰੰਚਿ

ਸਿਵ 'ਬਿਰੰਚਿ' ਧਰਿ ਧ੍ਰਾਨੁ ਨਿਤਹਿ ਜਿਸੁ ਬੇਦੁ ਬਖਾਣੈ ॥੧੧॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ 'ਬਿਰੰਚਿ' ਜਪੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ

ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਗਾਹਿ ਨ ਤਜਾਤ ਕਬਿਲਾਸ ਕੇਉ ॥੫॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਭੁਨਿ ਬੇਦ 'ਬਿਰੰਚਿ' ਬਿਚਾਰਿ ਰਹਿਓ

ਹਰਿ ਜਾਪੁ ਨ ਛਾਡ੍ਹੁਓ ਏਕ ਘਰੀ ॥੮॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੫ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੮)

ਬਿਰੰਚ, ਰਚਣ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ। ਵਿਰੰਚਿ ਭੀ ਸਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।
“ਸਿਵ ਬਿਰੰਚਿ ਅਰੁ ਸਗਲ ਮੌਨਿ ਜਨ..... ॥ (ਗੁਜ: ਮ: ੫)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੭੪)

੨੧. ਬਰਾਹ

ਜਰਮ ਕਰਮ ਮਛ ਕਛ ਹੁਆ 'ਬਰਾਹ'

ਜਮੁਨਾ ਕੈ ਕੁਲਿ ਖੇਲੁ ਖੇਲਿਓ ਜਿਨਿ ਗਿੰਦ ਜੀਉ ॥੮॥੯॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਬਰਾਹ—ਵਰਾਹ, ਸੂਰ |

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੪੨)

ਵਰਾਹ, ਸੂਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਅਵਤਾਰ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਹੈ
ਕਿ ਹਿਰਨਜਾਕਸ ਅਸੁਰ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਨੂੰ ਡੋਬ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਵਰਾਹ ਨੇ
ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਾਹ ਲੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਅਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ
ਟਿਕਾਣੇ ਠਹਿਰਾਈ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੦੮੫)

੨੨. ਬਲਿ

ਸਤਗਿ ਤੈ ਮਣਿਓ ਛਲਿਓ 'ਬਲਿ' ਬਾਵਨ ਭਾਇਓ ॥੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਗੁਣ ਗਾਵੈ 'ਬਲਿ' ਰਾਉ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲ ਬਸੰਤੋ ॥੧੦॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

'ਬਲਿਹਿ' ਛਲਨ ਸਬਲ ਮਲਨ ਭਗ੍ਨੁ ਫਲਨ ਕਾਨੁ ਕੁਅਰ

ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਜੀ ਢੱਕ ਚੜ੍ਹ ਦਲ ਰਵਿੰਦ ਜੀਓ ॥੧੧॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੪ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਬਲਿ—ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਪੇਤਾ ਵਿਰੋਧਨ ਦਾ ਪੁੜ੍ਹ, ਜੋ ਵਿੰਧਯਾਵਲੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਐਸਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਬਾਪਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਆਖੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਬਲਿ ਨੂੰ ਛਲਨ ਲਈ ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ ਪਾਰਿਆ ਅਰ ਬਲਿ ਤੋਂ ਢਾਈ ਅਥਵਾ ਤਿੰਨ ਕਦਮ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗੀ। ਬਲਿ ਨੇ ਦੈਤਗੁਰੂ ਸੁਕ ਦੇ ਵਰਜਣ ਪੁਰ ਭੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵਾਮਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਮਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵਣਾ ਕੇ ਦੋ ਕਦਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਥਮੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਮਿਣ ਲਏ, ਤੀਜੇ ਕਦਮ ਵਿਚ ਬਲਿ ਦਾ ਸਰੀਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਲਿ ਨੂੰ ਪਾਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਾਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਦੂਰਪਾਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੪੪)

੨੩. ਭਰਥਰਿ

'ਭਰਥਰਿ' ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਸਦਾ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਰਹੰਤੋ ॥੧੦॥

(ਸਵਦੀਏ ਮ: ੧ ਕੇ. ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਭਰਥਰਿ—ਸੰ: ਭਰਤਰਹਰਿ। ਧਾਰਾ ਨਗਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤਯ ਉੱਜਲਨ-ਪਤਿ ਦਾ ਭਾਈ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਹਾਨ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਜ਼ਿਚਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਉਪਰਾਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਯੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਰਚੇ ਸ੍ਰਿਗਾਚ-ਸ਼ਤਕ, ਨੀਤਿ-ਸ਼ਤਕ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਯ-ਸ਼ਤਕ ਮਨੋਹਰ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ।

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੯੦੬)

੨੪. ਮਹਾਦੇਉ

ਗਾਵੈ ਗੁਣ 'ਮਹਾਦੇਉ' ਬੈਰਾਗੀ ਜਿਨਿ ਧਿਆਨ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਣਿਓ ॥੫॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੦)

'ਮਹਾਦੇਉ' ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਦਾ ਜੋਗੀ ਜਤਿ ਜੇਗਮ ॥੬॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੦)

ਮਹਾਦੇਉ—ਸ਼ਿਵ। "ਮਹਾਦੇਉ ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਦਾ ਜੋਗੀ.....। (ਸਵਈ
ਮਹਲੇ ੧ ਕੇ)।"

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੯੩੫)

੨੫. ਮਛ

ਜਰਮ ਕਰਮ 'ਮਛ' ਕਛ ਹੁਆ ਬਰਾਹ
ਜਮੁਨਾ ਕੈ ਕੁਲਿ ਖੇਲੁ ਖੇਲਿ ਜਿਨਿ ਗਿੰਦ ਜੀਉ ॥੭॥੮॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਜਾਬ ੧੪੦੩)

ਮਛ, ਮਤਸਜ (ਮੱਛ) ਅਵਤਾਰ। "ਦੈ ਕੋਟਿਕ ਦਛਨਾ ਕ੍ਰੇਰ ਪ੍ਰਦਛਨਾ
ਆਨ ਸੇ ਮਛ ਕੇ ਪਾਇ ਕਰੋ। (ਮਛਾਵਾ)।" (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾਬ ੯੪੧)

੨੬. ਮਾਂਧਾਤਾ

'ਮਾਂਧਾਤਾ' ਗੁਣ ਰਵੈ ਜੇਨ ਚੜ੍ਹਵੈ ਕਹਾਇਓ ॥੧੦॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲੂ, ਪੰਜਾਬ ੧੩੯੦)

ਮਾਂਧਾਤਾ—ਸੰ. ਮਾਂਧਾਤ੍ਰੀ। ਇਹ ਇਕਸ਼ਵਾਕੁਵੰਸੀ ਰਾਜਾ ਯੁਵਨਾਸਵ ਦਾ
ਪੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਹਰਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਦਰਤ
ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਗੌਗੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਉਤਪਨ ਹੋਇਆ ਸੀ,
ਪਰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ
ਯੁਵਨਾਸਵ ਦੇ ਕੋਈ ਪੁੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਛਿਕਰ ਹੋਇਆ।
ਕਈ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਹਵਨ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤ ਹੋਵੇ। ਇਕ
ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪਵਿੜ੍ਹ ਜਲ ਦਾ ਘੜਾ ਇਕ ਉਚੀ ਜੇਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੂਜਾ
ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਜਲ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਆ ਗਈ।
ਰਾਤ ਨੂੰ ਯੁਵਨਾਸਵ ਨੇ ਉਹ ਜਲ ਪੀ ਲਿਆ। ਜਲ ਦੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ
ਗਰੜ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਪੁਰ ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਕ ਜਨਮਿਆ।

ਜਦ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਕੈਣ ਪਿਆਵੇਗਾ, ਤਦ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਮੰਮੇ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਉੱਗਾਲ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ (ਪਾਲਨ) ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਾਂਧਾਤਿ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ। "ਮਾਂਧਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ.....॥ (ਸਵਾਇੇ ਮ : ੧ ਕੋ)।"

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੯੬੮)

੭੭. ਰੁਕਮਾਂਗਦ

'ਰੁਕਮਾਂਗਦ' ਕਰਡੂਤਿ ਰਾਮੁ ਜੰਪਹੁ ਨਿਤ ਭਾਈ॥੪॥੧੩॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੩ ਕੋ, ਸ੍ਰੀ ਜਾਲਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੮)

ਰੁਕਮਾਂਗਦ—ਇਕ ਧਰਮਾਤਮਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਮੋਹਿਨੀ ਦਾ ਪਤਿ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂਗਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। "ਰੁਕਮਾਂਗਦ ਕਰਡੂਤਿ.....॥ (ਸਵਾਇੇ ਮ : ੩ ਕੋ)।"

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੦੮੧)

੭੮. ਰਘੁਬੰਸਿ

ਗਾਵੈ ਜਮਦਗਾਨਿ ਪਰਸਰਾਮੇਸੁਰ ਕਰ ਕੁਠਾਰੁ 'ਰਘੁ' ਤੇਜੁ ਹਰਿਓ॥੪॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੧ ਕੋ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੦)

'ਰਘੁਬੰਸਿ' ਤਿਲਕੁ ਸੁੰਦਰੁ ਦਸਰਥ ਘਰਿ ਮੁਨਿ ਬੰਛਹਿ ਜਾ ਕੀ ਸਰਣੈ॥੨॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੪ ਕੋ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੧)

ਰਘੁ, ਰਘੁ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕ, ਰਘੁਵੰਸ। (ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੦੧੭)

੭੯. ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ

ਮਾਨਹਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ 'ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ'

ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਚਨਾ॥੩॥੧੩॥੪੨॥

(ਸਵਾਇੇ ਮ : ੪ ਕੋ, ਸ੍ਰੀ ਗਯੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ—(ਰੁਦ੍ਰ ਆਦਿਕ) ਰੁਦ੍ਰ, ਰੋਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਿਵ। ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਟੇ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਵੇ। ਇਟ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਰੋਣ ਲੱਗਾ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੁਦ੍ਰ (ਰੋਂਦੂ) ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਪੁਰ ਭੀ ਸਤ ਵਾਰ ਰੋ ਕੇ ਰੁਦ੍ਰ

ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਨਾਮ ਥਾਪੇ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਭਵ, ਸਰਵ, ਈਸ਼ਾਨ, ਪਸੂਪਤਿ, ਭੀਮ, ਉਗ ਅਤੇ ਮਹਾਦੇਵ ਇਹ ਸੱਤ ਨਾਮ ਰਖੇ। “ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦੂ ਤਿਸ ਕੀ ਸੋਵਾ॥ (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੧੦੪੨)

੮੦. ਰਵਿ-ਸੁਤ

‘ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ’ ਕੋ ਭਿਨ੍ਨ ਤ੍ਰਾਸੁ ਕਹਾ ਜੁ ਚਰਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤੁ ਲਾਵਤ ਹੈ॥੩॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੪ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਖੁਰਾ, ਪੰਜਾ ੧੪੦੪)

ਰਵਿ ਸੁਤ—ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੜ, ਯਮ। “ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋ ਭਿਨ੍ਨ ਤ੍ਰਾਸੁ ਕਹਾ....॥ (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੧੦੨੫)

੮੧. ਰਵਿਦਾਸੁ

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ‘ਰਵਿਦਾਸੁ’ ਭਗਤੁ ਜੈਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੁ, ਪੰਜਾ ੧੩੯੦)

ਰਵਿਦਾਸੁ—ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਚਮਾਰ, ਜੋ ਰਾਮਾਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪਰਮਹੰਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਰਵਿਦਾਸ ਕਬੀਰ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਰੈਦਾਸ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। “‘ਰਵਿਦਾਸੁ ਜਪੈ ਰਾਮ ਨਾਮਾ॥ (ਸੇਰਠਿ)’ ‘ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਖਲਾਸ ਚਮਾਰਾ॥ (ਗਉ.)’।”

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਜਾ ੧੦੨੫)

੮੨. ਰਾਮ

ਡ੍ਰੈਕੈ ਤੈ ਮਾਣਓ ‘ਰਾਮੁ’ ਰਘੁਵੰਸੁ’ ਕਹਾਇਓ॥੭॥

(ਸਵਈਏ ਮ: ੧ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਲ੍ਲੁ, ਪੰਜਾ ੧੩੯੦)

ਰਾਮ—ਸਰਜਵੰਸ਼ੀ ਅਯੋਪਜਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਸੁਪੁੜ, ਜੋ ਰਾਣੀ ਕੁਸ਼ਲਜਾ ਦੇ ਉੱਦਰ ਤੋਂ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਦੁਨੂੰ ਜਨਮੇ। ਆਪ ਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਵੇਦ ਵੇਦਾਂਗ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਤੋਂ ਸਸਤ੍ਰ ਵਿਦਜਾ ਸਿੱਖੀ। ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੁਥਾਰੁ ਮਰੀਚ ਆਦਿਕਾਂ

ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇ ਕੇ ਜਨਕਪੁਰੀ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵਰਿਆ।
ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਜਾ ਨਾਲ ੧੪ ਵਰ੍਷ੇ ਬਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਰ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ
ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ। ਸੀਤਾ
ਹਰਣ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਵਾਨਰ ਵਨਨਰਾਂ)
ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸੀਤਾ ਸਹਿਤ ਅਯੋਧਯਾ ਆ ਕੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ
ਭੇਂ ਵਿਰਾਜੇ।

(ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼, ਪੰਨਾ ੧੦੩੨)

SIKHBOOKCLUB.COM